

81.2 Ук-923

П 69

Л. Г. Погиба, Т. О. Грибіниченко,
Л. М. Голіченко, Н. В. Кавера

Практикум

*з української мови
за професійним
спрямуванням*

 КОНДОР

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Л. Г. Погиба, Т. О. Грибінченко,
Л. М. Голіченко, Н. В. Кавера

ПРАКТИКУМ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ

КОНДОР

2013

УДК 821.161.2
ББК 81.2Укр-923
П 69

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як посібник для студентів вищих навчальних закладів
(Лист № 1/11-6124 від 03.05.2012 р.)

Автори: Л. Г. Погиба – “Основи культури української мови. Мовні норми та їх соціальне значення”; Т. О. Грибінченко – “Державна мова – мова професійного спілкування в Україні”; Л. М. Голіченко – “Наукова комунікація як складова фахової діяльності. Проблеми перекладу й редагування текстів професійного спілкування”; Н. В. Кавера – “Сучасні ділові папери професійної сфери”.

Рецензенти:

Г. О. Козачук – кандидат філологічних наук, професор кафедри української мови Інституту філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Л. Ф. Компанцева – доктор філологічних наук, професор, Національна академія Служби безпеки України;

Л. Ю. Алтицева – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та українського мовознавства Київського національного лінгвістичного університету.

Погиба Л. Г.

П 69 Практикум з української мови за професійним спрямуванням: [навчальний посібник] / Л. Г. Погиба, Т. О. Грибінченко, Л. М. Голіченко, Н. В. Кавера. — К.: Кондор-Видавництво, 2013. — 296 с.

ISBN 978-966-2781-71-7

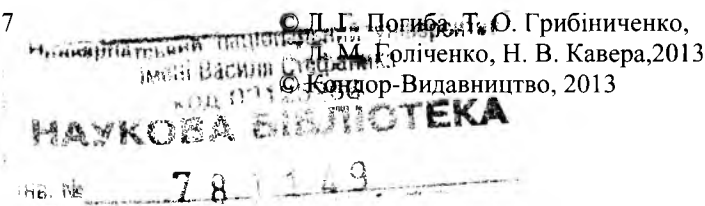
Метою навчального посібника є вдосконалення, систематизація, поглиблення у студентів, курсантів, слухачів знань, умінь і навичок володіння усним і писемним фаховим мовленням, підвищення рівня мовної підготовки у професійній сфері.

Посібник містить різноманітні цікаві тексти фахового змісту й науково-етичного спрямування. Вправи подані в комплексі орфоепічного, лексичного, орфографічного, морфологічного, синтаксичного і пунктуаційного та стилістичного практикумів. Уміщено зразки підсумкового контролю (модульні контрольні роботи, тестові завдання).

Посібник призначено для педагогів-філологів, студентів, курсантів, слухачів вищих навчальних закладів військового, юридичного, фінансово-економічного, медичного, мистецького, педагогічного спрямування. Він буде корисним також для старшокласників середніх спеціальних навчальних закладів, факультетів україністики зарубіжних навчальних закладів, усіх шанувальників української державної мови.

ББК 81.2Укр-923

ISBN 978-966-2781-71-7

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

РОЗДІЛ I. ДЕРЖАВНА МОВА – МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В УКРАЇНІ 8

1.1. Українська мова – атрибут державотворення 8

1.2. Комунікативна компетентність сучасного фахівця 19

1.3. Спілкування як інструмент професійної діяльності. Слухання та його роль у системі комунікації 38

1.4. Культура усного фахового спілкування. Мовний етикет 54

1.5. Підсумковий контроль 80

Цікаво знати 81

РОЗДІЛ II. ОСНОВИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. МОВНІ НОРМИ ТА ЇХ СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ 84

2.1. Орфоепічна правильність українського професійного мовлення 85

2.2. Лексикологічний практикум. Синоніми, омоніми, пароніми у фахових текстах 89

2.3. Орфографічний практикум 96

2.4. Морфологічний практикум 105

2.5. Синтаксичний та пунктуаційний практикуми 110

2.6. Підсумковий контроль 148

Цікаво знати 158

РОЗДІЛ III. Сучасні ділові папери професійної сфери 160

3.1. Поняття документа. Державний стандарт України 160

3.2. Організаційно-розпорядчі документи 162

3.3. Довідково-інформаційні документи 165

3.4. Документація з кадрових питань 184

3.5. Особисті офіційні документи 191

3.6. Фінансово-розрахункова та облікова документація 198

3.7. Посвідкові (засвідчувальні) документи 201

3.8. Підсумковий контроль 203

Розділ IV. Наукова комунікація як складова фахової діяльності. Проблеми перекладу й редагування текстів професійного спрямування	207
4.1. Науковий стиль української мови. Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки.....	207
4.2. Фахова термінологія. Уживання слів іншомовного походження у професійному мовленні.....	214
4.3. Жанри наукових досліджень. Оформлення результатів наукової діяльності.....	217
4.4. Стилiстичний практикум.....	246
4.5. Підсумковий контроль.....	270
Короткий тлумачний словник	273
Рекомендована література	276
Лексикографічні праці з анотаціями	286

ПЕРЕДМОВА

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 29.03.2010 р. № 259, вивчення дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” передбачено в усіх вищих навчальних закладах.

Колектив кафедри українського ділового мовлення Національної академії Служби безпеки України уклав цей посібник на допомогу в навчальній роботі викладачам і студентам, курсантам і слухачам з вищою освітою, щоб удосконалити, поглибити, відшліфувати навички в оволодінні усним і писемним фаховим мовленням, набутти й поповнити знання в користуванні державною мовою у професійному спілкуванні.

Посібник відповідає змістові програми МОН України.

Завдання скомпоновано за такими розділами:

1. Державна мова – мова професійного спілкування в Україні.
2. Основи культури української мови. Мовні норми та їх соціальне значення.
3. Сучасні ділові папери професійної сфери.
4. Наукова комунікація як складова фахової діяльності. Проблеми
5. перекладу й редагування текстів професійного спрямування.

Кожен комплекс вправ, призначений для студентів різних фахів, дасть змогу розвинути у них творчі здібності, перевірити рівень набутих знань, удосконалити грамотність. Дібрані вправи з орфоепічними, лексичними, орфографічними, морфологічними, синтаксично-пунктуаційними і стилістичними завданнями сприятимуть набуттю майстерності в усному і писемному мовленні, запам'ятовуванню найважливіших лінгвістичних правил.

Подано зразки обов'язкових, необхідних у професійній роботі документів. Завдання щодо їх укладання, редагування допоможуть у правильному стилістичному, лексико-синтаксичному оформленні ділових паперів. Значний комплекс вправ дібрано для перекладу з російської мови на українську.

До кожного розділу подано зразки контрольних робіт – модульні контрольні роботи та тестові завдання.

Рубрика “Цікаво знати” є важливим доповненням до професійних знань.

Уміщені суцільні тексти, дібрані з фахової літератури наукового, науково-публіцистичного й офіційно-ділового стилів, можуть бути використані в різних вищих навчальних закладах під час практичних занять з української мови за професійним спрямуванням, для самостійної та індивідуальної роботи студентів, курсантів і слухачів.

Колектив авторів сподівається, що посібник дасть змогу вдосконалити мовну культуру читачів, виробити стильову вправність, пробудити бажання досягти професійної мовної досконалості.

Посібник призначено для педагогів-філологів, студентів, курсантів, слухачів вищих навчальних закладів військового, юридичного, фінансово-економічного, медичного, мистецького (архітектура, живопис, театр, кіно), педагогічного спрямування; старшокласників середніх спеціальних навчальних закладів; факультетів україністики зарубіжних навчальних закладів. Для всіх шанувальників української державної мови, зокрема для сучасних ділових людей.

МОЯ МОВА

Все в тобі з'єдналося, злилося –
Як і поміститися в одній! –
Шепіт зачарований колосся,
Поклик із катами на двобій.

Ти дасш поету дужі крила,
Що підносять правду в вишину.
Вченому ти лагідно відкрила
Мудрості людської глибину.

І тобі рости й не в'януть зроду,
Квітують в поемах і віршах,
Бо в тобі великого народу
Ніжна і замріяна душа.

Василь Симоненко

**Рідна мово, зелена діброво!
Чую пісню твою запашну.
Ти квітуєш пелюстками слова
у морозних димах полину.**

**Все бувало: несито і ласо
двоголовий хижак позирав.
Кров'ю, мово, навік запеклася
ти на гнівних устах Кобзаря.**

**Рідна мово, росту я крізь тебе,
крізь родовища дум і краси.
Я курганом стою серед степу
на кордоні сльози і роси.**

**Я прошитий травною густою,
я промитий Дніпром до кісток.
Рідна мово, без тебе ніхто я,
мов підрізаний вітром листок.**

**Я повітря вдихаю з тобою,
усміхаюся днем голубим.
Я сумною твосою любов'ю
мудрі всесвіти мов полюбив.**

**Рідна мово, не слово погорди
на планеті тебе зберегло.
Ти пробуджена совість народу,
України живе джерело.**

**Чую пісню твою колискову
І на свято до тебе іду.
Воскресай, моя матінко-мово!
Я – листок у твоєму саду.**

Петро Перебийніс

Розділ І. ДЕРЖАВНА МОВА – МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Мова – не просто знаряддя спілкування. Це щось вагоміше. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання століть, мова – це ще й музика, мелодика, барви буття, сучасна художня, інтелектуальна і мислительна діяльність народу.

(О. Гончар)

1.1. Українська мова – атрибут державотворення

Вправа 1. Прочитайте текст. Підготуйте виступ на тему: “Пріоритет української мови: від державності мови до державності нації”.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК АТРИБУТ ДЕРЖАВНОСТІ

Хто володіє минулим, той володіє майбутнім.

Ця мудрість використовувалася здавна – як для консолідації народу свого, так і для утримання в покорі й асимілювання інших народів, адже мова зберігає історичну пам'ять народу. Позбавити мови означає позбавити народ минулого, а тим самим і майбутнього. Народ без пам'яті – це манкурти. Він перетворюється в населення, яким легко маніпулювати. В. Баранов, голова Національної спілки письменників України, нагадує нині, що “ми на Україні – таки український народ, А не просто населення, як це у звітах дається”.

Мова – не просто супутниця народу на його історичних шляхах. Вона – активна, діяльна сила, від якої значною мірою залежить вибір шляхів та успішне просування ними.

В. Ключевський, російський історик, академік, зазначає: “Рід через народження розростається в плем'я, генетичний зв'язок якого виражався в єдності мови, в спільних звичаях і переказах, а з племені або племен шляхом розділення (розпаду), поєднання та асиміляції склався народ, коли до зв'язків етнографічних долучався моральний, відчуття духовної єдності, виховане спільним життям і спільною діяльністю, спільністю історичної долі та інтересів. Нарешті, народ перетворюється на державу, коли почуття національної єдності отримує вираження у зв'язках політичних, в єдності верховної влади й закону. В державі народ стає не лише політичною, а й історичною особою з більш або менш ясно вираженим національним характером і усвідомленням свого світового значення”.

А цей історичний шлях можна визначити так: від державності мови до державності нації, адже мова виражає єдність держави. У національній державі ототожнюються держава, нація та мова.

Мова має велике значення в житті бездержавних народів. Так, коли землі українського народу належали Російській, Австро-Угорській імперіям та Румунській державі, єдність українського народу, його історичну пам'ять і тверду віру у відновлення політичної держави забезпечувало слово – мова. Отже, мова стає атрибутом державності.

“Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки про мови в Українській РСР” був прийнятий Верховною Радою України ще 28 жовтня 1989 року, в якому надано статус державності українській мові. Закон набрав чинності від 1 січня 1990 року й розрахований на 10-річне втілення його в життя у певних регіонах. Ст.6 Закону декларує: “Службові особи державних, партійних, громадських органів, установ і організацій повинні володіти українською і російською мовами (ще за час існування СРСР – *примітка автора*), а в разі необхідності – й іншою національною мовою в обсязі, необхідному для виконання службових обов'язків”. Закон про мови в Україні було прийнято через необхідність захистити українську мову, яка виявилася відкинутою на периферію суспільного функціонування (пригадайте Валуєвський циркуляр 1863 року, Емський указ царя Миколи II 1876 року). Рівноправність мов у СРСР була “паперова” – де-юре, а не де-факто. Не випадково боротьба проти української мови стала одним із головних напрямів боротьби проти української державності, а мовний фактор використовується як засіб дестабілізації українського суспільства, на жаль, і нині.

Одним із найвищих виявів самоутвердження нації є надання державного статусу мові, що законодавчо забезпечує її функціонування в усіх без винятку сферах суспільного життя. Цей статус має бути закріплений у Конституції – основному законі держави.

Статус української мови декларує стаття 10 Конституції України від 28 червня 1996 року, відповідно до якої “державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні

гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом”.

Держава повинна дбати про те, щоб не виникла невідповідність між декларуванням державності мови та реалізацією цього статусу. Нині потрібен ефективний громадський контроль за здійсненням конкретних заходів щодо реалізації закону про державність української мови. Додамо, що у 2008 році голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” Павло Мовчан та Володимир Яворівський, депутати Верховної Ради України, подали проект закону про мову, яким передбачили запровадження іспиту з державної мови для високопосадовців та державних службовців. Цей проект закону не розглядали на сесіях Верховної Ради України, на відміну від іншого проекту – закону про російську мову як другу державну в Україні, який нещодавно подано, а його вже розглядають та обговорюють.

6 жовтня 2010 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: “Стратегія гуманітарної політики в сучасній Україні”. У своєму виступі народний депутат Лілія Григорович процитувала слова прем’єр-міністра Російської Федерації Володимира Путіна: “Де кінчається російська мова, там кінчається Росія” – і перефразувала: “Україна закінчується там, де закінчується українська мова”. Над цим варто замислитись усім, особливо тим, хто наполягає на введенні в Україні другої державної мови – російської.

Кожна високорозвинена держава постійно тримає в полі зору мовні проблеми суспільства. Наприклад, у Китаї здавна міністерство церемоніалу, яке керувало справами освіти та екзаменами на державні посади, опікувалося дотриманням правильної вимови китайських ієрогліфів.

Державною мовою зазвичай є мова корінного населення країни. У державах-сателітах, які є формально незалежними, а фактично підпорядкованими іншим країнам, та багатонаціональних країнах питання державності мови є однією з найскладніших суспільно-політичних проблем. Так, коли в 1883 році в Хорватії була спроба поновити статус угорської мови як державної, вибухнуло збройне повстання, й угорському урядові довелося відмовитися від своїх намірів.

Кривавими конфліктами супроводжувалося запровадження хінді як державної мови Індії після звільнення країни з-під англійського панування.

Коли після прийняття “брежнєвської” конституції почали приймати конституції союзних республік, до них не було включено статтю про державність мов. Це спричинило масові протести у Грузії та Вірменії. Внаслідок цього в останні доперебудовні роки в СРСР серед “ста тридцяти рівноправних” мов тільки дві мали статус державних – грузинська та вірменська – (у 15 республіках).

Інший приклад. У Сполучених Штатах Америки немає статті про державну англійську мову. Коли постало питання законодавчого

затвердження, англійська мова перемогла німецьку лише одним голосом, хоч як державна вона не затверджена нормативними документами. Проте нині кожен службовець зобов’язаний знати англійську мову. А коли в кінці XIX ст. іспанці поставили вимогу перед Конгресом США запровадити ще одну державну мову – іспанську, їм відповіли, що одна мова консолідує народи держави в одне ціле й не розпорошує їх.

У багатонаціональних державах діє “закон”: чия влада, того й мова. Цей принцип можна прочитати і зворотно: чия мова, того й влада.

Отже, українська мова – атрибут Української держави. І її державність має бути реалізована в галузі народної освіти, діяльності адміністративних органів, у сфері виробництва, науки і техніки, культури й мистецтва, транспорту, збройних сил, засобів масової інформації. До слова, державність італійської мови в Італії в другій половині XIX ст. почали утверджувати в армії: генерали, офіцери, солдати заговорили італійською – і 3 / 4 населення, що розмовляло французькою, повинно було скоритися законіві й користуватися єдиною державною мовою – італійською, хоча на півночі Італії і нині побутує французька – мова сусідів, яких не вибирають на геополітичній карті, але державна мова – одна.

Після проголошення незалежності України українізація, безперечно, відбувається, маючи за мету розширення функцій української мови як державної на всій території України. **Проте це не перетворення всіх громадян України на українців. Український народ не дозволить собі зневаги чи знущання з інших народів або їхніх мов. Гарантом національно-мовних прав народів, як і прав окремих громадян, буде незалежна, демократична національна Українська держава (Виділення – авторів).**

Література

1. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. — Дрогобич : Відродження, 1994. — 218 с.
2. Конституція України. — К., 1996.
3. УРСР. Закони. Закон УРСР про мови в УРСР. — К. : Україна, 1991.

Вправа 2. Прочитайте, проведіть дискусію про обов’язкове чи необов’язкове виконання кожним громадянином України мовних заповідей Івана Огієнка (митрополита Іларіона).

ДЕСЯТЬ НАЙГОЛОВНІШИХ ЗАПОВІДЕЙ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА

1. Мова – то серце народу: гине мова – гине народ.
2. Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранив свій народ.

3. Літературна мова – то головний двигун розвитку духовної культури народу, то найміцніша основа її.
4. Уживання в літературі тільки говіркових мов сильно шкодить культурному об'єднанню нації.
5. Народ, що не створив собі соборної мови літературної, не може зватися свідомою нацією.
6. Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис.
7. Головний рідномовний обов'язок кожного свідомого громадянина – працювати для збільшення культури своєї літературної мови.
8. Стан літературної мови – то ступінь культурного розвою народу.
9. Як про духовну зрілість окремої особи, так і про зрілість цілого народу судять найперше з культури літературної мови.
10. Кожний свідомий громадянин мусить практично знати свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, а також знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

Вправа 3. Проведіть інтерв'ю (за зразком) із представником керівного складу Вашого навчального закладу про обов'язок кожного громадянина, сучасного фахівця, студента (слухача, курсанта) послуговуватися українською мовою як державною в усіх сферах своєї діяльності.

ІНТЕРВ'Ю Галини Тарасюк

із ректором Національної академії Служби безпеки України
генерал-майором Скулишем Євгеном Деонізієвичем

Перше, що вражає кожного, хто переступає поріг Національної академії Служби безпеки України, – це патріотичний творчий дух, який панує у виховному й навчальному процесі, і, передусім, велика повага до українського Слова. Саме про те, як науково-педагогічний та офіцерський склад цього єдиного в Україні за своєю професійною спрямованістю вищого навчального закладу розв'язує таку животрепетну проблему державного значення, як вивчення української мови та літератури, і загалом виконує законодавство України про мови, – наша розмова з його ректором, генерал-майором Євгеном Деонізієвичем Скулишем.

– Євгене Деонізієвичу, чи справді вивчення української мови та знання української літератури у пошані в такому серйозному виші, як Національна академія Служби безпеки України?

Є. Д. Скулиш: – На мою думку, помиляються ті, хто думає, що в навчальному закладі Служби безпеки України не дбають про українську мову чи неналежно виконують Закон про мову. Так-от, підкреслюю, ми просто цього не можемо собі дозволити, тому що, по-перше, знання української мови є однією з

ознак високої професійності офіцера спецслужби, по-друге, – одним з основних чинників виховання патріотичної, духовно багатішої особистості, свідомої своєї причетності до долі рідної землі. Всі ж ми пам'ятаємо геніальні рядки незабутнього Василя Симоненка: “Доки мова для внуків звучить солов'їно і дзвенить, мов кришталь, мов трава степова, ти не вмреш, ти не вмреш, Україно, не загине народ, що в негоду співа”.

Тож немає нічого дивного у тому, що в Національній академії Служби безпеки України курсанти – майбутні оперативні співробітники та перекладачі-референти – справді глибоко й цілеспрямовано оволодівають культурними надбаннями українського народу, зокрема, набутками ділового мовлення та новітнього літературного слова. Звичайно, велика заслуга в цьому кафедри українського ділового мовлення, яку очолює професор Людмила Георгіївна Погиба. Саме завдяки співробітникам цієї кафедри в Національній академії СБУ українську мову вивчають на високому фаховому рівні та з великою любов'ю.

– Найкращим підтвердженням Ваших слів є чудово оформлений підручник “Українська мова фахового спрямування”, що лежить на столі перед нами. “Народився” він, як бачу, на кафедрі українського ділового мовлення Вашого вишу. І це дуже присмно, адже всі ми бачимо, які серйозні проблеми маємо сьогодні з українською мовою і мовленням на всіх рівнях.

Є. Д. Скулиш: – Сьогодні Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України порушує питання про забезпечення студентів, курсантів, слухачів вищих навчальних закладів навчально-методичною літературою, створеною силами науково-педагогічного складу навчального закладу. В нас же, в Академії СБУ, це практикується давно. Що ж до підручника “Українська мова фахового спрямування”, авторами якого є працівники кафедри ділового мовлення Людмила Георгіївна Погиба, Тетяна Олександрівна Грибніченко, Лариса Миколаївна Голіченко, то він вийшов друком у цьому році у видавництві “Кондор”, звичайно, із грифом Міністерства освіти та науки України і рекомендований як підручник для студентів, курсантів, слухачів вищих навчальних закладів різного фахового спрямування, старшокласників середніх спеціальних закладів, факультетів україністики зарубіжних вишів.

Що ж стосується вихованців Академії, серед яких є курсанти, слухачі й ті, хто проходить у нас перепідготовку, то для них підручник уже став настільною книгою. За цим підручником вони вивчають і мовне законодавство, і мовну політику, секрети професійної комунікації, культуру мови та усного спілкування, ведення документації, етикет службового листування і навіть таємниці перекладу та редагування, вчать писати наукові роботи й вести публічні дискусії. Отже, підручник не залежується на полицях бібліотеки, до речі, як й інші навчально-методичні напрацювання кафедри, що теж мають міністерський гриф, наприклад, навчальний посібник “Складання ділових паперів. Практикум” (автори: Погиба Л. Г., Грибніченко Т. О., Баган М. П.), який уже вдруге перевиданий

у видавництві “Либідь”. Те ж можна сказати і про “Збірник диктантів з української мови для вищих навчальних закладів” (автори: Грибніченко Т. О., Погиба Л. Г., Шкуратяна Н. Г.), матеріали якого відзначаються високим патріотизмом, допомагають набутти не тільки належної мовної підготовки, а й підвищити загальну ерудованість. І це я кажу не заради красного слівця: до нас приходять вчитися різні діти, з різним рівнем знання української мови. А закінчують Академію людьми високоосвіченими, ерудованими, притім фахово володіючи державною мовою. Підтвердженням цього є схвальні відгуки, які надходять від співробітників Служби безпеки України. Мені, як керівникові Академії, особливо приємно, що колектив кафедри ділового мовлення одержує нові замовлення на укладання фахових посібників філологічного профілю.

– І ще одне запитання в цьому аспекті: як Національна академія Служби безпеки України виконує “Закон про мови в Україні”?

Є. Д. Скулиш: – Як бачите, і керівництво нашого навчального закладу, і викладацький колектив – усі ми дбаємо про те, щоб курсанти досконало володіли державною мовою, а також мовами національних меншин, не забуваємо й про вивчення іноземних мов. Тому в цьому році запровадили в навчальний процес вивчення не тільки європейських мов, а й східних. Так, окрім англійської, німецької, французької мов, курсанти вивчають арабську, турецьку, китайську, перську... Думаємо, що цей перелік із кожним роком поповнюватиметься.

– Якщо не секрет, якою мовою спілкуються між собою викладачі і, звичайно, вихованці Академії?

Є. Д. Скулиш: – Однозначно – державною українською.

– Знаєте, для мене стало несподіванкою, звісно, приємною, те, що курсанти і студенти Академії СБУ беруть участь у міжнародних конкурсах з української мови імені П. Яцика, у студентських республіканських олімпіадах, творчих конкурсах ...

Є. Д. Скулиш: І то вже десять років поспіль. Без перебільшення, саме Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика користується серед наших вихованців великою популярністю. Маємо переможців і в Міжнародному конкурсі Ліги українських меценатів “Ярославів Вал”. Так, творча робота про історичне минуле України курсантки Марії Назаренко відзначена дипломом і буде надрукована у збірнику авторів-переможців. Загалом у нашому навчальному закладі відбувається чимало різних цікавих літературно-творчих заходів.

– От чого справді не було в історії Академії СБУ попередніх років, то це курсантів-лауреатів престижних літературних премій. Чи не так?

Є. Д. Скулиш: Так. Цього справді не було аж до 4 квітня 2011 року, коли в приміщенні Національної спілки письменників України відбулася церемонія урочистого вручення дипломів переможцям престижної Міжнародної українсько-німецької літературної премії імені Олесь Гончара.

Серед лауреатів цієї премії й Алла Адамович, курсант Національної академії Служби безпеки України, відзначена дипломом за літературознавче дослідження “Олесь Гончар – повпред миру”. Також вона удостоєна заохочувальної премії від Товариства збереження культурних пам’яток імені Олесь Гончара та заохочувальної премії від німецьких організаторів літературного конкурсу імені Олесь Гончара письменниці Тетяни Куштєвської та Дітера Карренберга за “великий внесок у дослідження творчості Олесь Гончара, самостійне, зріле, незалежне мислення в оцінці його спадщини”. Слова подяки засновникам і організаторам премії майбутній перекладач проголосила українською та німецькою мовами.

Наші випускники Валерія Заніна та Марина Тиква брали участь у конкурсі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України “Історія мого села”, а їхні роботи були надруковані в газеті “Українське Слово”. Стилістичну вправність мовлення Соболевої Олени відзначили у квітні 2010 року дипломом на Всеукраїнській студентській олімпіаді з української мови (м. Чернівці). Крім того, в Академії проводяться внутрішні літературні конкурси серед студентської молоді й викладацького складу... Схвальні відгуки про поетичне обдаровання наших курсантів Соболевої Олени, Олондарь Валерії, Цвірчак Вікторії, Шмоткіної Ганни ми чули від усіх митців, які побували у гостях в Академії.

– До речі, мені довелося бути головою журі одного з них – академічного літературного конкурсу “Вогонь в одязі слова”, який відбувався в Національній академії Служби безпеки України навесні 2011 року. І хочу сказати, що приємно вражена творчим потенціалом учасників, які виступали у трьох номінаціях: поезія, проза й публіцистично-наукові статті.

– Є. Д. Скулиш: Так. На наш погляд, дуже цінною особливістю цього конкурсу є те, що в доробку майже кожного з його учасників поважне місце посідає патріотична, громадянська тематика, що вони продовжують славу гуманістичну традицію вітчизняної літератури.

Високим художнім рівнем і глибиною осмислення ролі митця в усі епохи позначена робота Алли Солодкої “Лист до Івана Франка”. Приємно й те, що конкурсанти не тільки пишуть власні твори, а й пробують перекладати світову поезію. Серед відзначених робіт є і високохудожня філософська проза, і добірки поезій, які вже можна вважати рукописами майбутніх книжок.

Звичайно, що ці здобутки – результат тієї великої та систематичної роботи, яка проводиться не один рік із творчою молоддю Академії.

Ось уже 15 років у Національній академії Служби безпеки України працює літературна студія курсантів та викладачів. Діяльність гуртка спрямована

на розвиток творчих обдаровань, формування активної життєвої позиції у наших вихованців, надання допомоги в підготовці публікацій та проведенні поетичних досліджень. Статті Мазки Костянтина, Журби Володимира, Верьовкіної Інни, Авраменко Юлії та інших курсантів про сучасну молодь, її проблеми, батьків і дітей, патріотичні почуття, пошану до рідної мови, критичні оцінки творів сучасних українських митців, рецензії надруковані протягом останніх років у газеті-тижневику “Українське Слово”. Це, зокрема, стаття Романа Стецишина про державну мову України під назвою “Доки живе мова, живе народ. Гине мова – гине народ”. Аспірант Ярослав Скорик після зустрічі в Академії з драматургом В. Герасимчуком написав критичну статтю про його твір під назвою “Драма В. Герасимчука “Андрій Шептицький”, що була опублікована в газеті “Слово Просвіти”. Випускниця 2010 року Довгаль Валерія підготувала рецензію на збірку поезій співробітника Академії Й. Осецького. Статті курсантів Олондарь Валерії та Назаренко Марії надруковані в газеті “Природа й суспільство”. Побачив світ підготовлений кафедрою українського ділового мовлення збірник “Студентські студії”, присвячений темі “Як тебе не любити, Києве мій”. Видавництво “Книга” опублікувало збірку поезій випускника Академії, неодноразового переможця творчих конкурсів Буркацького Миколи під назвою “Другие берега” (російські та українські поезії).

– Чи правда, що особливою популярністю користуються літературні періодичні видання?

Є. Д. Скулиш: Загалом увесь особовий склад Академії має можливість регулярно дізнаватися про літературні новинки з газет “Літературна Україна”, “Українська літературна газета”, “Слово Просвіти”, “Українське Слово” та журналу “Сучасність”. Ці часописи наш навчальний заклад передплатує вже не перший рік, є вони в бібліотеці Академії і, як мені відомо, дуже популярні серед студентської молоді.

– До слова: чи не плануєте самі видавати чи то академічний журнал, чи газету, як це роблять інші виші, зокрема Національна академія управління?

Є. Д. Скулиш: Цю ідею колектив Академії виношує давно. Зроблені кроки з вивчення досвіду видання газет у кращих вишах м. Києва. Наша специфіка пов’язана, зокрема, з обмежувальними можливостями службової інформації, що циркулює в навчальному закладі, знайде своє відображення у майбутньому виданні, яке має умовну назву “Академія. Від “А” до “Я”.

– Гарна ідея... Наскільки мені відомо, великого значення у виховному і навчальному процесі Ви надаєте організації різних літературно-мистецьких свят...

Є. Д. Скулиш: Зокрема, у березні 2011 року ми відзначали Міжнародний день рідної мови та 150-річчя від дня перепоховання Тараса Шевченка. В межах урочистостей відбулася науково-практична конференція курсантів за участю відомого письменника П. Перебийноса, мовно-літературна вікторина на кращого знавця творчої спадщини Т. Шевченка, конкурс читців поетичних творів, літературний вечір-реквієм пам’яті Великого Кобзаря, які стали потужною формою патріотичного й естетичного виховання майбутніх співробітників Служби безпеки України.

Логічним доповненням літературно-творчої роботи, що проводиться в Національній академії, є відвідування пам’ятних місць, пов’язаних із життям та діяльністю видатних постатей української культури. У березні – квітні 2011 року курсанти старших курсів укотре відвідали Чернечу гору, де вклонилися могилі Тараса Шевченка, побували в Успенському соборі на панахиді по великому українському поету, оглянули перший народний музей Кобзаря. Неквапно роздивляючись експонати, зворушені курсанти затримувалися біля Тарасових особистих речей, власноруч написаних документів, портретів, колекції редакцій “Кобзаря”, виданих у різні роки.

Загальне враження, емоційний стан, спілкування курсантів між собою красномовно й переконливо свідчили, що ім’я Тараса Шевченка для кожного з них є дороговказом у житті та подальшій службовій діяльності офіцера спецслужби, прикладом служіння інтересам державної безпеки України. Ми, педагоги і вихованці Академії, впевнені: поет назавжди залишиться виразником одвічних сподівань українського народу.

– Чути такі слова від офіцера спецслужб... чимало варте. Євгене Деонізієвичу, Ви мене зворушили до глибини душі і не тільки пістетним ставленням до Тараса Григоровича. Адже знаю: сьогодні, коли національно свідомі творчі еліти занепокоєні тим, що українська мова й література опинилися на задвірках освіти в Україні, саме в Академії СБУ, як ні в жодному іншому навчальному закладі, українська література у фаворі, а її вивчення на висоті. За що Вам особисто велике спасибі.

Є. Д. Скулиш: На мою думку, особливо важливим фактором впливу на формування естетичних смаків у курсантів мають зустрічі з видатними майстрами красного слова. І тому ми з радістю запрошуємо до себе письменників. Цікавими були зустрічі з лауреатами Шевченківської премії Михайлом Слабошпицьким, Петром Перебийносом, головним редактором журналу “Київ” Віктором Барановим та редактором “Української літературної газети” Михайлом Сидоржевським, з драматургом Валерієм Герасимчуком, поетесами Тетяною Домашенко і Наталею Клименко – директором Національного музею Тараса Шевченка в Києві, доктором фізико-математичних наук, поліглотом-перекладачем Іваном Дзюбом. Та й Ваші, Галино Тимофіївно, розмови з курсантами про значення української мови, збереження її чистоти залишили свій слід у їхніх душах.

Щиро кажучи, керівний та педагогічний колектив Академії докладає всіх зусиль, щоб українська мова й література не почувалися на задвірках навчального процесу. Наші курсанти не тільки зустрічаються з українськими сучасними письменниками, а й читають їхні твори. Їм добре відомі імена патріархів сучасної української літератури, лауреатів Шевченківської премії Анатолія Дімарова та Юрія Мушкетика, Бориса Олійника, Павла Мовчана, Юрія Щербака, Євгена Пашковського, Марії Матіос, Любові Голоти, знайомі з творами прозаїків Галини Тарасюк, Євгенії Кононенко, Ірен Роздобудько, драматургів Ярослава Стельмаха, Валерія Герасимчука, Василя Фольварочного, поетів Миколи Луківа, Вадима Крищенка, Юрія Рибчинського, Павла Вольвача та інших. Вивчають вони і творчість Василя Стуса, Івана Світличного, представників української діаспори. Знають наші курсанти і про літературні школи: празьку, нью-йоркську, київську, галицьку, житомирську. Така обізнаність дозволяє осмислювати дійсність у координатах національних чеснот, місце і призначення людини на перетині часу та простору у веремії неспокійного сьогодення. Вважаю, що фаховій підготовці наших перекладачів-референтів можуть позаздрити студенти найпрестижніших філологічних вишів.

– **Успіхів Вам, Євгене Деонізіювичу, у цій святій державній справі, снаги й здоров'я, і дякую за таку щиро й вельми пізнавальну розмову.**

Є. Д. Скулиш: А Вам дякуємо за увагу, яку привернули до нашого навчального закладу.

Залишаючи ошатні приміщення Національної академії, її гостинного господаря, привітних співробітників, упевнююсь, що український народ має оптимістичне майбутнє, якщо на сторожі безпеки України стоять люди державницького мислення, патріоти і професіонали, щиро закохані в народні звичаї і традиції, прихильні до українського слова, перейняті турботою за розквіт національної культури й зміцнення українського Духу.

Вправа 4. Прокоментуйте вислови. З'ясуйте, яка провідна ідея об'єднує висловлювання про мову вчених, громадських діячів.

Кожна жива мова є таким народним надбанням, яким кожен член народу за законами природи повинен користуватись, втілюючи його в себе, втілюючи всі сили свого духу.

Тільки рідною мовою може людина визначити не лише для іншого, але й для самої себе достатньо правильно і вільно будь-який рух свого розуму і серця, викликаючи (спонукаючи) їх до діяльно свідомої праці.

(І. Срезневський)

Усе, що зупиняє увагу на самому слові, будь-яка не тільки неясність, але помітна незвичайність його відволікає увагу від змісту. Лише прозорість мови дає змісту можливість діяти легко, сильно, художньо переконливо.

(О. Потебня)

Розумова праця чи не найважча для людини. Мріяти – легко і приємно, а думати важко.

(К. Ушинський)

Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. У мові наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання...

І поки живе мова – житиме й народ як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужчим народом...

(І. Огієнко)

Учитися гарної, спокійної, інтелігентної мови треба довго й уважно – прислухаючись, запам'ятовуючи, помічаючи, читаючи й вивчаючи.

(Д. Лихачов)

1.2. Комунікативна компетентність сучасного фахівця

Потрібно знати

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Докладної історії української мови саме як державної (офіційної) немає. Навіть у монографічних працях з історії української літературної мови цю проблему оминають, як загалом й історію мовного законодавства (окрім хіба що історії заборон та утисків її). І ми не в змозі викласти її в короткій доповіді. Хочемо лише нагадати про найголовніші факти.

Українці мають понад тисячолітню традицію вживання рідної мови в різних сферах державного, громадського та культурного життя. Історія офіційної української мови тісно пов'язана з історією державних утворень українського народу.

У дописемний період розвитку східнослов'янських племен у перших державних центрах, мабуть, вироблялося наддіалектне мовлення у законодавчій сфері та адміністративному керівництві.

Після об'єднання цих племен в одну державу на основі киево-полянського діалекту та суміжних говорів починає формуватися єдина літературна мова. Якщо визнаємо, що писемність на Русі існувала до офіційного прийняття християнської віри в 988 р., мусимо визнати також, що формування мови Київської Русі почалося задовго до цієї видатної події. Після прийняття християнства в Київській Русі в церковно-релігійній сфері поширюється старослов'янська мова, яка від самого початку в нас зазнала впливу живого мовлення і за 25 – 50 років увібрала в себе велику кількість східнослов'янських елементів (насамперед – фонетичних), а в кінці XI ст. повністю набула руського характеру. Проте вона не витіснила давньорусько-київську писемну мову із законодавства, справочинства (діловодства), офіційного та приватного листування, літописання, красного письменства. Ця мова фактично була державною. В різних частинах держави формувалися місцеві редакції літературно-писемної мови, які досить виразно окреслюються в добу феодалного роздріблення Київської Русі.

Після татарсько-монгольської навали на території Галицько-Волинського князівства в державному вжитку далі залишається сформована в XI – XII ст. давньорусько-київська писемна мова, про що свідчать відповідні пам'ятки. Вона функціонувала й на наших землях, а також білоруських, захоплених Великим князівством Литовським. Ця спільна українсько-білоруська мова мала два варіанти у двох етнічних середовищах. Вона від початку XIV ст. функціонувала в законодавстві, судочинстві, великокнязівській канцелярії, державному та приватному листуванні. За давньою традицією мову називали руською – від назви держави Київська Русь, як болгарська – в Болгарії, китайська – в Китаї, японська – в Японії. Закріплена як державна в “Статуті” 1599 року – зведенні законів Великого Литовського князівства: “А писар земський по руску маєть літерами и словы рускими вси листы и позвы писати, а не иньшим языком и словы”.

Упродовж XIV – XVI ст. українська писемно-літературна мова була мовою державного справочинства в Молдовському князівстві. Значна частина пам'яток українського ділового стилю того часу походить з канцелярії правителів Молдови. Все це свідчить про могутність старокиївської культурно-мовної традиції, величезний потенціал нашої мови.

Укладена 1569 року в Любліні унія Литви з Польщею призвела до того, що майже всі українські землі перейшли до складу Польського королівства. Представники української шляхти на Люблінському сеймі домоглися від короля привілеїв, які дали забезпечувати функціонування української мови в офіційно-ділових сферах. Наприклад, у привілеї шляхті Київщини зазначено, що “в усяких справах їхніх судових, як позви, вписування до [актових] книг, акти й усілякі потреби їх, так і в судах наших замкових і земських, як і в канцелярії нашій коронній, декрети наші у всіх потребах наших королівських, у земських

коронних до них листи не яким іншим, тільки руським письмом писані й відправлювані бути мають вічними часами”. Проте від самого початку чинності привілеїв вони порушувалися.

Після приєднання України до Росії спеціального акта про державність української мови не було прийнято, бо функціонування її в генеральній, полкових, сотенних канцеляріях, у судах, ратушах – у всіх державних установах Гетьманщини вважалось природним. Листування Б. Хмельницького з російським царем Олексієм Михайловичем велося українською писемно-літературною мовою, а Олексія Михайловича з Б. Хмельницьким – російською.

На землях, що залишилися під владою Польщі, українська мова дедалі більше зазнавала всіляких утисків. На сеймі 1669 року ухвалено постанову, що король давніх привілеїв дотримуватися не буде і всю документацію видаватиме тільки польською і латинською мовами. Постанову було підтверджено і на сеймі у Варшаві 1696 року. У XVIII ст. українська мова тут майже загалом зникла з офіційного вжитку. На українських землях, які після поділу Польщі опинилися під владою Австро-Угорщини, українська мова тільки час від часу з'являлася в офіційних царських і королівсько-царських документах і як державна поступово зведена фактично нанівець, уживалась іноді тільки у приватних актах.

На Лівобережній Україні в державних установах Гетьманщини українська мова збереглася до початку 80-х років XVIII ст., коли російський царат ліквідував залишки автономії України.

Дві третини української етнічної території з кінця XVIII ст. були під владою Російської імперії. У цій державі українська писемно-літературна мова переживала найважчі часи, бо не тільки в офіційному, але й у шкільному вжитку була силоміць повністю витіснена російською. Панівні кола Росії навіть не визнавали українську мову як окрему слов'янську, хоча й своєї рідної вони не хотіли вивчати – користувалися то німецькою, то французькою мовами. В імперії Романових українська мова офіційно обмежувалася: дозволено друкувати лише художні твори. Навіть заборонено переклад нею Святого Письма, ввезення з-за кордону матеріалів, друкованих українською мовою. Однак усупереч забороні Панько Куліш, магістр богослов'я і письменник Іван Нечуй-Левицький та фізик Іван Пулюй переклали Євангеліє українською мовою.

Лише відновлення української державності повернуло українській мові статус офіційної, юридично закріпило його.

У січні 1919 року законом Директорії УНР українська мова проголошена державною із забезпеченням прав національних меншин. Такий самий закон ухвалила 15 лютого вищезазначеного року Західноукраїнська Народна Республіка. Державність української мови була закріплена в конституції Карпатської України, прийнятій 15 березня 1939 року.

Ліквідація української державності в 20-х роках і 1939 року (в Закарпатті) знову призвела до обмеження української мови як офіційної. Проте в СРСР її вже не

можна було заборонити. З нею змушена була рахуватися тоталітарна радянська влада. У постановках ЦК КП(б) на початковому етапі так званої українізації (з середини 1923 року) декретувалося вживання як офіційної двох мов в Україні – української та російської. Статус мови, близький до державного, українська мова могла набути через “Положення про забезпечення рівноправності мов та про сприяння розвитку української культури”, затвердженим ВУЦВК та РНК УСРР 6 липня 1927 року, в якому зазначалося: “Відповідно до переважного числа людності УСРР, що говорить українською мовою, брати як переважну мову для офіційних зносин українську мову” (розд. I п. 4). “Положення” забезпечувало рівноправність мов усіх національних меншин України.

Після 1933 року, як відомо, почалися репресії проти діячів українського слова, нищення інтелігенції. Репресовано було навіть “Український правопис” 1928 року. Функції української мови як офіційної постійно йшли на спад, неухильно відбувалася русифікація, горезвісний курс на злиття націй і мов. Загальмовано природний розвиток мови. З року в рік зменшувалася кількість її носіїв.

Як тільки почалася так звана перебудова радянського суспільства, культурна громадськість України все наполегливіше вимагала надати українській мові, поставленій на грань катастрофи, статусу державної.

Особливо велику активність у цьому аспекті розгорнуло Товариство української мови ім. Т. Шевченка, створене в лютому 1989 року. Уже 28 жовтня 1989 року Верховна Рада УРСР прийняла Закон УРСР “Про мови в Українській РСР”, в якому сказано: “Відповідно до Конституції Української РСР державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова. Українська РСР забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах життя” (розд. I, ст. 2). Водночас у Законі зазначено, що держава створює необхідні умови для розвитку й використання мов інших національностей, які проживають в Україні. Цей Закон є чинним і нині в незалежній Україні.

Було складено й затверджено урядову програму розвитку української та інших мов України до 2000 року. В ній передбачено утвердження української мови як державної поетапно в різних регіонах країни. Однак програма виконується надто мляво, особливо в південних і східних областях. Справу пригальмовує й те, що певні політичні сили наполегливо домагаються проголошення російської мови як офіційної поряд із державною українською, тобто фактично двох державних мов, оскільки термін “офіційна мова” в міжнародній практиці – це синонім терміна “державна мова”. Визнання російської мови як офіційної призвело б до фактичного й істотного обмеження функцій української мови як єдиної державної мови. У гострій політичній боротьбі, що точилася навколо тексту нової Конституції України, питання про державність української мови було одним із центральних. Перемогли державно-патріотичні сили. У Конституції України, прийнятій Верховною Радою 28 червня 1996 року, зафіксовано: “Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом” (ст. 10).

(В. Німчук)

* * *

Щодо Емського указу 1876 року про заборону українського слова Михайло Драгоманов зазначав:

“Від XV – XVIII століття можна вже простежити вельми яскраву історію української мови, яка за кількістю пам’яток історії не поступається російській. Незважаючи на те, що всіляке варварство – національне, релігійне, напівучене й невчене, починаючи з XVII століття, навмисне нищило й нехтувало цими пам’ятками, все-таки їх лишилося доволі, аби стверджувати, що стара українська мова (яка звалася тоді руською) була органом і церковного життя (православного, уніатського і навіть протестантського), і державного, і судового, і літературно-наукового, яке воно тоді було на Україні. Цією мовою написані, крім богословських трактатів, полеміки, учительні настанови, переклад “Пісні пісень”, “Страстей”, усього Євангелія. Наприклад, “Пересопницьке Євангеліє”, зроблене для православних та уніатів, – визначна пам’ятка, ще й досі не видана і зберігається в Полтавській духовній семінарії... Цією мовою перекладали популярні тоді в усій Європі астрологічні трактати, лікарські посібники, бестіарії (вид середньовічних літературних творів, який містив опис звірів з алегоричним їх тлумаченням), повісті на кшталт “Олександріяди” і “Римських діянь”. Українською творили оригінальні політичні вірші, додані до історичної монографії “Богдан Хмельницький” Миколи Костомарова, драми, не лише церковні, а й політичні, наприклад, “Милость Божа, Україну свободившая”, комедії, цілком реалістичні, як у Довгалевського, багату літературу козацьких літописів і щоденників XVII і XVIII століть (Літопис Самовидця, Грабянки, Величка та інших). Цією мовою проповідували і викладали у вищих школах Києва і Харкова до другої половини XVIII ст.

І літераторам, які беруться вирішувати питання словесності, треба знати все це і не рубати з плеча, що “по-малоросійськи” почали писати тільки веселуни і чудаки часів Котляревського та що мова української літератури була або “общеруська”, або церковнослов’янська, або суміш “общеруської з польською” і тому подібне”.

(За Ю. Хорунжим)

Історична довідка

Буква – графічний знак звука мови. Алфавіт, абетка, азбука – це система писемних знаків – літер (букв), що зображують (передають) звукові елементи слова (а слово складається зі звуків, як мова загалом – зі слів, словосполучень і речень). Латинською мовою алфавіт називали альфаетум (за назвою перших букв – альфа й бета).

Дослідники повідомляють, що першу азбуку (чи букви) створили фінікійці більше 3 000 років тому: вони вживали 22 букви, якими позначали приголосні звуки, і писали справа наліво. Вісім букв, що графічно відтворювали голосні звуки, ввели греки (у них були довгі й короткі голосні звуки) й почали писати зліва направо.

Учені-мовознавці доводять, що писемність на Русі існувала до 988 року – до прийняття християнства. Про це свідчить азбука, названа глаголицею, що мала 41 букву. (З давньоукраїнської мови “глагол” означає “слово”, “глаголити” – “говорити”). Один із братів-місіонерів, перекладач Євангелії, Кирило писав: “Душа, що не знає літер, – мертва душа”. (Тобто треба вміти читати!). Він і створив слов’янську азбуку, яку назвали на його честь кирилицею. У посланні папи Іоанна VIII до моравського князя Святополка (880 рік) Костянтина (Кирила) названо “творцем слов’янського письма”.

Кирилиця вже мала 42 букви, вона створена на основі грецького алфавіту. Кириличне півуставне письмо, яким друкували до кінця XVII століття, за наказом Петра I було замінено іншим – гражданкою – у 1708 році: з кирилиці було вилучено кілька букв (Ж, ІЖ, А, ІА, У). А для друкування церковних книг застосовувалася кирилиця. Тоді ж заведені арабські цифри замість стародавніх позначень буквами з титлами зверху. Допомігав виконувати зміни у правописі та друкуванні права рука російського царя галичанин Іван Копієвич, який заклав в Амстердамі (Голландія, нині – Королівство Нідерланди – офіційна назва) свою друкарню й видавав російські книги саме такими буквами. Оскільки частина України входила до складу Росії, друкування велося саме такими буквами. Новий шрифт було відлито там же і привезено в Росію.

Кириличний алфавіт широко використовується в духовній і світській літературі східних слов’ян з XI ст.

У Страсбурзі, столиці французької провінції Ельзас, адміністративному центрі департаменту Нижній Рейн, поставлений пам’ятник Іванові (Іоаннові) Гутенбергу – творцю європейського способу книгодрукування, першому типографові Європи середини XV ст. Його книги надруковані кириличною азбукою.

Перша друкована книга “Апостол” була видана нашим співвітчизником – першодрукарем Іваном Федоровим у Москві в 1574 році, а у Львові – в 1584.

У XVIII ст., у 1735 році, ввели букву Й. У російський алфавіт у 1797 р. М. Карамзін запровадив букву Е (у повісті “Бедная Лиза”).

З XVIII ст. “гражданський” алфавіт, пристосований до звукового складу української літературної мови, поширився в Україні. І нині кирилиця, частково змінена і спрощена, лежить в основі нашого алфавіту.

Грецький алфавіт нині має 24 букви, латинський – 26. У світі ж існує 10 алфавітів. Український і російський алфавіти мають по 33 букви, але вони трохи різняться між собою (український алфавіт має букви *i, ĭ, ı*, а в російському – *ы, ъ*).

Вправа 5. Обґрунтуйте важливість комунікативного призначення мови у професійній діяльності. Укладіть стислий конспект за статтею.

МОВИ СВІТУ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Типи класифікації мов

Уся різноманітність мов світу може бути розподілена поміж різними групами, залежно від принципів, що кладуться в основу цього поділу. Мови можуть бути об’єднані в певні групи, систематизовані за територіальною, географічною, чи інакше ареальною, ознакою (наприклад: мови Африки, мови Австралії, європейські мови тощо), за функціональним принципом, тобто залежно від функцій, які вони виконують у суспільстві (наприклад, латинська мова в римо-католицькій церкві, церковнослов’янська – в греко-православній, арабська – в ісламі та ін., з одного боку, і живі народні мови – з другого та ін.), за їх поширеністю тощо.

У сучасному мовознавстві найчастіше використовується два типи класифікації мов: 1) за структурно-типологічною подібністю, тобто за подібністю самої мовної структури, за способом утворення граматичних (морфологічних) форм; 2) за спільністю мовного матеріалу, тобто за подібністю самих матеріальних елементів мови (коренів, афіксів, слів), що одночасно передбачає і спорідненість самих мов, спільність їхнього походження.

У першому випадку маємо справу з типологічною, морфологічною, чи структурно-типологічною класифікацією мов, а в другому – з генеалогічною.

Структурно-типологічна, або морфологічна, класифікація мов

Основи структурно-типологічної (морфологічної) класифікації мов були закладені німецьким ученим Ф. Шлегелем у праці “Про мову і мудрість індійців” (1809 р.), який усі мови об’єднав у два типи: флективні й афіксуючі. З часом ця класифікація вдосконалювалася іншими вченими, зокрема А.В. Шлегелем, В. Гумбольдтом, А. Шлейхером, П. Ф. Фортунатовим та ін., хоч сучасний її вигляд не може вважатися цілком завершеним.

Ця класифікація в своїй основі має розрізнення типології мов, тобто спосіб утворення з них граматичних форм. Усі мови світу поділяються на

чотири типи: 1) аморфні, або коренево-ізолюючі; 2) аглютинативні; 3) флективні; 4) інкорпуючі, або полісинтетичні.

Аморфні (від гр. безформний), або коренево-ізолюючі, кореневі, ізолюючі, безформні, *мови* характеризуються незмінністю форм слів. У них форма слова не залежить від інших слів у реченні, а виступає самостійно, ізольовано. Для вираження відносин між словами у цих мовах використовується порядок слів і службові слова. Порівняйте, наприклад, китайське речення: *Мао ра гоу, гоу бу ра мао*, що буквально перекладається так: *Коти (мао) бояться (ра) собак (гоу), а собаки (гоу) не (бу) бояться (ра) котів (мао)* та ін.

До аморфних, чи ізолюючих, належать такі мови, як в'єтнамська, лаоська, китайська і мови китайсько-тибетської, малайсько-полінезійської груп та низка мов Західної Африки.

Аглютинативні (від лат. склеювання) *мови* характеризуються використанням афіксів (суфіксів, префіксів, інфіксів) як для словотворення, так і для словозміни, тобто зв'язок між словами у цих мовах виражається у самому слові. Слово в такий спосіб виявляється багатоморфним, але межі між окремими морфемами виступають чітко, внаслідок чого склад слова виявляється досить прозорим.

Для аглютинативних мов властива велика стійкість кореня, який у прямому (називному) відмінку зберігається в чистому вигляді, а в непрямих, поєднуючись із відмінковими афіксами, також зберігає свою звукову форму. До аглютинативних мов належать угро-фінські і самодійські (ненецька, селькупська та інші), тюркські, монгольські, тунгусо-маньчжурські, низка мов Африки, туземних мов Америки та ін.

Флективні (від лат. згинання, відхилення, перехід) *мови* характеризуються тим, що граматичне значення у них виражене або формою самого слова разом з лексичним його значенням, тобто за допомогою флексії, внутрішньої флексії, наголосу тощо, або за допомогою службових слів, порядку слів, інтонації.

Залежно від засобів вираження граматичних значень серед флективних мов розрізняють дві підгрупи: 1) синтетичні мови, у яких граматичне значення разом з лексичним виражені самою формою слова (наприклад, слов'янські, балтійські мови, старогрецька, латинська, німецька та ін.); 2) аналітичні мови, у яких граматичне значення виражається за допомогою службових слів (наприклад, англійська, французька, італійська, іспанська та ін., із слов'янських – болгарська). До флективних мов належать індоєвропейські та семіто-хамітські мови.

Інкорпуючі (від лат. об'єднання, включення до свого складу), або *полісинтетичні мови*, – це такі мови, у яких позначення об'єктів дії, обставин дії, а іноді і вказівки на суб'єкт дії звичайно виражаються за допомогою спеціальних слів-афіксів, що входять до складу дієслівної форми, яка й становить основу вислову, порівняйте, наприклад, у мові мексиканських ацтеків слово-речення

ninakakva, що означає “я їм м'ясо”, складається із частин *ni* – я, *naka* – м'ясо і *kva* – їсти.

До інкорпуючих, полісинтетичних, належить палеоазіатські мови Сибіру, тобто мови народів Крайньої Півночі і Далекого Сходу – чукотська, корякська, ескімоська, ітельменська, юкагирська та інші, і більшість мов корінного населення Америки.

Генеалогічна класифікація мов склалася в ХІХ ст. завдяки розгортанню порівняльно-історичних мовознавчих досліджень Ф. Боппа, Р. Раска, Я. Грімма, О. Востокова та ін., хоч уперше найповніший виклад вона знайшла у працях А. Шлейхера, зокрема в його “Компендіумі порівняльної граматики індоєвропейських мов” (1851 р.), ставши широко відомою під назвою родовідного дерева.

Згідно з цією класифікацією уся багатоманітність мов за їхньою спорідненістю між собою поділяється на низку родин (сімей) чи груп. Саме ж групування мов у сім'ї (родини) здійснюється на підставі їхньої генетичної спорідненості, що передбачає в кінцевому результаті походження цих мов із одного спільного джерела, з однієї мови-основи, з однієї прамови.

Найбільшою групою мов світу є індоєвропейська сім'я мов, носіями якої є понад 47% усього населення земної кулі (понад 1800 млн.). Ця сім'я складається десь з понад десятка ближче споріднених між собою груп мов, серед яких:

1. Словенська група мов (носіїв – понад 265 млн.), яка поділяється на три підгрупи: а) східнослов'янську, до якої входять російська (понад 150 млн.), українська (понад 45 млн.), білоруська (9 млн.); б) західнослов'янську, до якої належать польська (понад 35 млн.), чеська (понад 10 млн.), словацька (понад 4 млн.), кашубська, що близька до польської (близько 150 тис.), верхньо- і нижньолужицька (близько 120 тис. у Німеччині) і мертва полабська; в) південнослов'янську, куди входять болгарська (понад 8,5 млн.), македонська (понад 1,5 млн.), сербохорватська (понад 13 млн.), словенська (близько 2 млн.) і мертва старослов'янська; східнослов'янські мови, а також болгарська, македонська і сербський варіант сербохорватської мови користуються графікою, заснованою на старослов'янському кириличному письмі, а решта – латинською графікою.

2. Балтійська група мов (носіїв – понад 4,5 млн.), що в багатьох відношеннях близька до слов'янських, представлена двома живими мовами – литовською (понад 3 млн.) і латиською (1,5 млн.), а також мертвою пруською; ці мови користуються латинською графікою.

3. Германська група мов (понад 400 млн.) представлена трьома підгрупами: 1) східною (мертві мови – готська, бургундська, вандальська та ін.); 2) західною: англійська (понад 300 млн.), що поширена в Англії, США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, німецька (понад 120 млн.), що поширена в Німеччині, Австрії, Швейцарії, голландська, чи нідерландська (разом з фламандською), що

поширена в Голландії і Бельгії (близько 18 млн.), фризська, що поширена в Нідерландах (понад 400 тис.), ідиш – мова євреїв Східної Європи; 3) північною: шведська (близько 9 млн.), норвезька (близько 5 млн.), датська (понад 5 млн.), ісландська (понад 190 тис.), бурська, що поширена в Південноафриканській республіці; усі германські мови користуються латинською графікою.

4. Романська група мов (понад 400 млн.), що представлена такими мовами, як іспанська (понад 180 млн.), яка поширена в Іспанії і майже в усіх країнах Південної Америки, португальська (понад 97 млн.), що поширена в Португалії, Бразилії і в деяких країнах Африки (Ангола та ін.), французька (понад 75 млн.), що, крім Франції, поширена в Канаді і деяких країнах Африки (Алжир та ін.), італійська (близько 60 млн.), що, крім Італії, поширена також у Швейцарії і деяких інших країнах, румунська (понад 17 млн.), молдавська (понад 2,5 млн.), каталонська (понад 5,5 млн.), близька до іспанської, провансальська (у французькій провінції Прованс), сардинська (острів Сардинія), ретороманська (у Швейцарії) та мертві латинська, умбрська, окська; усі романські мови користуються латинською графікою.

5. Кельтська група мов (понад 14 млн.), що представлена ірландською (понад 6 млн.), шотландською (гальською – понад 5,5 млн.), бретонською (у Франції – понад 1 млн.), валійською (Уельс – понад 1 млн.) та мертвою галльською мовами.

6. Індійська (індоарійська) група мов (носіїв понад 600 млн.) представлена близько 180 мовами, найважливішими з яких в мова гінді (хінді) – основна мова Індії – і її різновид у Пакистані – урду (разом понад 180 млн.), бенгальська (близько 100 млн.), маратхська (близько 45 млн., Західна Індія), пенджабська (понад 35 млн.), біхарська (понад 50 млн.) та ін., а також циганська (понад 800 тис.), які користуються староіндійською графікою.

7. Іранська група мов (понад 60 млн.), до якої належать персидська, або іранська (близько 10 млн.), афганська, або мова пушту (понад 14,5 млн.), курдська (понад 6 млн. – Туреччина, Іран, Ірак, Сирія), що користуються арабською графікою, а також таджицька (понад 4,5 млн.), осетинська (близько 500 тис.).

Крім перерахованих мовних груп, до індоєвропейської сім'ї мов належать ще окремі мови, зокрема, новогрецька (10,5 млн.), вірменська (4,5 млн.), що користуються своїм власним письмом, албанська (близько 3 млн.), що користується латинською графікою, а також окремі мертві мова – хаттська – в Малій Азії, тохарська – в Центральній Азії.

Окрему сім'ю становлять угро-фінські мова (понад 23 млн.), до яких належать угорська (13,5 млн.), фінська (5 млн.), естонська (понад 1 млн.) мови, що користуються латинською графікою, мордовська (понад 1,3 млн.), марійська (550 тис.), удмуртська (565 тис.), комі-зірянська (280 тис.), комі-перм'яцька (150 тис.), карельська (200 тис.), що користуються російською графікою, та близькі до них самодійські мови (ненецька, селькупська, евенська).

Досить численну сім'ю становлять тюркські мови (понад 78 млн.), до яких належить турецька мова (36 млн.), яка користується латинською графікою, та низка мов народів, які користуються російською графікою: азербайджанська (понад 6,5 млн.), узбецька (9,2 млн.), казахська (5,3 млн.), киргизька (1,4 млн.), туркменська (близько 2 млн.), татарська (4,8 млн.), башкирська (800 тис.), чуваська (600 тис.), якутська (300 тис.), кумицька (180 тис.), каракалпакська (250 тис.), тувинська (140 тис.), алтайська (50 тис.), гагаузька (150 тис.), а також мертві печенізька, половецька, булгарська мови.

Близькими до тюркських є мови монгольської родини (4,5 млн.), до яких належать монгольська, або халха-монгольська (понад 1 млн.), бурятська (понад 300 тис.), калмицька (понад 100 тис.) мови, які користуються російською графікою.

Поширеною також є сім'я іберійсько-кавказьких мов (5,8 млн.), до якої входить значна кількість мов, серед яких найвідоміші – грузинська (3,2 млн.), сванська, абхазська, поширені в Грузії і користуються, крім абхазької мови, грузинським письмом, а також низка мов, що поширені в Дагестані і Північному Кавказі, які користуються російською графікою; серед них найчисленнішими за кількістю носіїв є аварська (понад 380 тис.), лезгинська (понад 250 тис.), даргинська (понад 170 тис.), лакська (понад 70 тис.) та ін.

Численну за кількістю носіїв становить семіто-хамітська сім'я мов (понад 170 млн.), до яких належить низка мертвих мов стародавнього Близького Сходу, зокрема ассіро-вавілонська, фінікійська, арамейська, давньо-єгипетська, коптська та інші, а також давньоєврейська (гебрейська), що, будучи відновленою і поповненою новою лексикою, користуючись староеврейським письмом, тепер під назвою іврит є державною мовою Ізраїлю.

Із сучасних семіто-хамітських мов найпоширенішими є арабська (110 млн.), що є також міжнародною культово-релігійною мовою мусульманства, амхарська (понад 12,5 млн., що поширена в Ефіопії) та берберські (понад 6 млн.), кушитські (понад 12 млн.) чадські (близько 12 млн.) та ін., поширені в країнах Африки.

Невелика за кількістю носіїв тунгусо-маньчжурська сім'я мов (3,5 млн.), представлена маньчжурською мовою та низкою мов невеличких за кількістю носіїв народностей Східного Сибіру та Далекого Сходу, зокрема евенкійською, евенською, нанайською, удегейською та ін.

Величною за кількістю носіїв є китайсько-тибетська сім'я мов (понад 1 млрд.), що представлена китайською мовою (близько 1 млрд.), а також тибетською (3,5 млн.), тайською (32 млн.), бірманською (20 млн.), в'єтнамською (32 млн.), лаоською (близько 6 млн.) та ін., більшість з яких користується китайським письмом.

Серед інших мовних сімей згадаємо ще також малайсько-полінезійську (понад 178 млн.), представлену такими мовами, як індонезійська (100 млн.),

яванська (близько 45 млн.), малайська (80 млн.) та ін., дравідську сім'ю (138 млн.), носії якої проживають у Південній Індії, що представлена такими мовами, як тамільська (понад 45 млн.), телугу (близько 50 млн.), малайлам (понад 10 млн.) та ін. Палеоазіатська сім'я представлена мовами нечисленних народностей Сибіру: чукчів (12 тис.), коряків (7 тис.), ескімосів (70 тис.) та ін., а також низку сімей маловивчених корінних африканських народів, представлених понад 400 мовами, індіанські мови Америки та ін.

Із мов, якими розмовляє велика кількість людей і які не належать до жодної з названих сімей, вкажемо на такі мови, як японська (понад 100 млн.) та корейська (близько 45 млн.), які користуються видозміненим китайським письмом.

(С. Бевзенко)

Вправа 6. Розташуйте подані мови в певному порядку, починаючи від найуживаніших, найпрестижніших. Усно обґрунтуйте своє виконання. Запишіть мови міжнародного спілкування.

АРЕАЛ НАЙПОШИРЕНІШИХ У СВІТІ МОВ

АРЕАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Гінді – державна мова Індії. Нею розмовляють 182 млн. осіб. Поширена у штатах Уттар-Прадеш, Малх'я-Прадеш Хар'яна, Біхар, Раджа, Раджастхан, Делі. Писемність – на основі оригінального письма деванагарі.

Російська – державна мова Російської Федерації, мова міжнаціонального спілкування в Росії, одна з шести офіційних і робочих мов Організації Об'єднаних Націй. Є рідною для 170 млн. осіб, можуть спілкуватися нею понад 200 млн. мовців.

Німецька – офіційна мова Федеративної Республіки Німеччини, Австрійської Республіки, Швейцарської Конфедерації (як і французька, італійська, ретороманська), Королівства Бельгії (як нідерландська і французька). Поширена також у Росії, Румунії, Сполучених Штатах Америки, Канаді та інших країнах. Користуються нею 98 млн. осіб. Писемність нині – на основі латинського алфавіту.

Французька – офіційна мова Французької Республіки, Королівства Бельгії (як нідерландська мова), Швейцарської Конфедерації (як німецька, італійська, ретороманська), Канади (як і англійська), Республіки Гаїті, Монако, Великого Герцогства Люксембург (як і німецька), Андорри (як іспанська й каталонська), а також у багатьох країнах Африки (Гвінеї, Заїрі-Конго, Малі, Нігерії, Сенегалі, Чаді, Бурунді, Руанді та ін.). Кількість носіїв – 72 млн. осіб. Одна з міжнародних мов, офіційна й робоча мова Організації Об'єднаних Націй. Писемність – на основі латинської графіки.

Італійська – офіційна мова Італійської Республіки, Ватикану (як і латинська), Республіки Сан-Марино і Швейцарської Конфедерації (як німецька, італійська, ретороманська). Поширена також у Сполучених Штатах Америки, Федеративній Республіці Німеччини, Аргентині, Франції, Бельгії, Ефіопії, Сомалі, Лівії та на Мальті. Загальна кількість мовців – 37 млн. Писемність – на основі латинського алфавіту. Італійська мова стала першою національною мовою в Європі.

Іспанська – офіційна мова Іспанії та 19 країн Латинської Америки. Поширена також на Філіппінах, в Африці та Сполучених Штатах Америки. Загальна кількість мовців – 332 млн. Одна з шести міжнародних мов, офіційна і робоча мова Організації Об'єднаних Націй. Писемність – на основі латинської графіки.

Португальська – поширена в Португалії, Бразилії, у деяких країнах Африки та Азії. Є офіційною мовою Португальської Республіки, Федеративної Республіки Бразилії, Республіки Анголи, Народної Республіки Мозамбік, Республіки Гвінеї-Бісау, Республіки Кабо-Верде та ін. Писемність – на основі латинської графіки. Загальна кількість її носіїв перевищує 170 млн.

Арабська – налічує 174 млн. 950 тисяч носіїв (є однією з шести офіційних і робочих мов Організації Об'єднаних Націй). Поширена в Ірані, Сирії, Лівані, Ізраїлі, Йорданії, Кувейті, Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Єменській Арабській Республіці, Єгипті, Судані, Лівії, Тунісі, Алжирі, Мальті, Марокко, Мавританії, Західній Сахарі, Сомалі, Джибуті та Республіці Чад. Арабською мовою написано Коран. Писемність – на основі арабського алфавіту.

Китайська – офіційна мова Китайської Народної Республіки. Поширена в Індонезії, Камбоджі, Лаосі, В'єтнамі та інших країнах. Одна з шести міжнародних мов, офіційна і робоча мова Організації Об'єднаних Націй. Кількість її носіїв – 1 млрд. 223 млн. 307 тисяч. Писемність – ієрогліфічна.

Англійська – поширена у Великій Британії, Ірландії, Північній Америці, Австралії, Новій Зеландії, а також у деяких країнах Азії та Африки. Кількість мовців перевищує 322 млн. Є однією з міжнародних мов і офіційною мовою Королівства Великобританії і Північної Ірландії, Сполучених Штатів Америки, Австралії, Нової Зеландії, Канади, Ірландії, Республіки Індії та 15 держав Африки. Писемність – на латинській основі.

Українська – державна мова України. Поширена також у Росії (на Кубані і в Зеленому Клину на Далекому Сході), Білорусі, Польщі, Словаччині, Чехії, Югославії, Канаді, Сполучених Штатах Америки, Аргентині та Австралії. Загальна кількість мовців – 51 млн.

(За М. Кочерганом)

Вправа 7. Прочитайте текст. Підготуйте виступ перед аудиторією на тему: “Відомі постаті та їх внесок у сучасну розбудову держави”.

З історичної довідки

КАМЕРГЕР ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛІВСЬКОГО ДВОРУ

У роки національно-визвольної війни українського народу проти польського поневолення (1648 – 1654 рр.) під проводом Богдана Хмельницького було сформовано розгалужену розвідувальну мережу, до складу якої входили підрозділи козацької розвідувально-дозорної служби, військові розвідувальні загони, дипломатичні місії, резидентури та окремі емісари на території інших країн. Стратегічне керівництво розвідкою перебувало в руках гетьмана, правою рукою якого у цій сфері таємної діяльності був гадяцький полковник Лаврін Капушта. Серед тогочасних українських розвідників, які добували найбільш цінні відомості, тогочасні польські та козацькі джерела виділяють братів Сечевичів і Ярмуловича, полковника козацьких емісарів Стасенка і низку інших. Та найбільш колоритною є постать Верещаки.

Василь Верещака (Верещага) народився на початку XVII ст. в Україні. Життєві обставини склалися так, що він опинився на території Речі Посполитої, служив при дворі польського короля, одержав чин камергера. Мав доступ до інформації про засідання сейму і таємної королівської ради. Через мережу посланців передав Богдану Хмельницькому конфіденційну інформацію про наміри Варшави. У 1650 році був викритий і ув'язнений в Мальборкському замку. За розпорядженням короля Яна Казимира був виправданий, а згодом знову заарештований. Достовірних документальних свідчень про дату народження й смерті та інші біографічні дані не збереглося. Дійшли лише окремі згадування в архівних джерелах, розповіді та легенди.

(О. Скрипник)

Вправа 8. Прочитайте текст. Підготуйте повідомлення про відомого фахівця в галузі вашої професії.

Із досьє зовнішньої розвідки

МИСЛИВЦІ ЗА АТОМНИМИ СЕКРЕТАМИ

У сорокові роки минулого століття радянська розвідка здійснювала масштабні заходи, спрямовані на добування інформації про ядерні дослідження у США, Англії та їх використання у військових цілях. Важливого значення надавалося своєчасному отриманню відомостей, що стосувалися створення

атомної бомби. Співробітники розвідки привернули увагу керівництва держави до цієї проблеми й одержали матеріали, що дозволили радянським ученим не лише прискорити роботу над власними дослідженнями в цій сфері, а й зекономити значні кошти. Завдяки зусиллям розвідки вдалося у стислі терміни ліквідувати монополію США в галузі ядерної зброї, зміцнити оборонний потенціал країни та досягти певного стратегічного паритету.

Серед розвідників, які зробили вагомий внесок у цю справу, значаться росіяни Леонід Квасніков, Володимир Барковський, Олександр Феклісов, удостоєні в 1996 році звання Героя Росії, уродженець Нахічевані вірменин Гайк Овакімян, американка Леонтіна Коен (Петке) із сім'ї польських емігрантів, який також було присвоєно звання Героя Росії, та багато інших.

У дослідженнях про участь розвідників у добуванні атомних секретів простежується й “український слід”. Чоловік Леонтіни Коен – відомий радянський розвідник-нелегал Герой Росії Моріс Коен у своїй біографії писав: “Мої батьки – емігранти. Мама родом з Вільно, батько з містечка Таращі, що під Києвом”. Інший учасник тих подій Яків Голос (Рейзен) народився і виріс у Катеринославі (нині Дніпропетровськ). У буремні революційні роки він утік із заслання й емігрував до США, де згодом став одним з найрезультативніших на той час розвідників-груповодів радянської зовнішньої розвідки, самостійно створивши досить розгалужену агентурну мережу. Активно відстежував упродовж 1938 – 1944 років у США проблему створення ядерної зброї одесит Семен Семенов. Згодом деякі свої напрацювання та джерела інформації він передав своєму земляку, уродженцю Акермана (нині Білгород-Дністровський), що на Одещині, Анатолію Яцкову, який у дев'яності роки приєднався до когорти Героїв Росії. А їхнім куратором у той час був виконувач обов'язків резидента радянської розвідки у Нью-Йорку Павло Пастельняк, який народився в місті Ізюмі Харківської губернії.

(О. Скрипник)

Вправа 9. Прочитайте текст. Підготуйте доповідь до Дня української писемності й мови про відомого поліглота світу.

НЕ ЗРАДЖУ ТЕБЕ, УКРАЇНО

Агатангел Кримський – один із найбільших поліглотів світу, знавець кількох десятків мов. Він був визначним істориком Сходу, східних мов і літератур, відомим дослідником української мови та її діалектів, автором численних книг з історії Персії і Туреччини, перського театру, історії української мови й української літератури, автором граматики української мови, етнографом і фольклористом, поетом і перекладачем, завзятим критиком і публіцистом, видавцем і редактором.

Агатангел Юхимович Кримський, всесвітньо відомий учений, народився 15 січня 1871 р. у містечку Володимирі-Волинському в сім'ї вчителя історії, предки якого походили з бахчисарайського татарського роду.

Коли батько Агатангела переїхав учителювати до Звенигородки (нині Черкаська область), хлопець деякий час навчався у Володимирі-Волинському, живучи в рідної тітки. Невдовзі його віддали до Другої київської гімназії. Обдарований юнак згодом витримує конкурс у приватному навчальному закладі – колеґії Павла Галагана, де викладав тоді відомий Павло Житецький. У цей час юнак остаточно вирішив працювати на ниві сходознавства.

Агатангел Кримський з дитячих років вільно володів німецькою, французькою, англійською, польською мовами. Під час навчання в колеґії Павла Галагана він опанував грецьку, турецьку, італійську, старосврейську та санскритську мови. Такий міцний підмуток відкрив перед юнаком широкі перспективи. І після закінчення Інституту східних мов у Москві він вступає на історико-філологічний факультет Московського університету.

Завершивши навчання, А. Кримський складає магістерські іспити з арабської та слов'янської філології, і того ж року його відправляють у дворічне наукове відрядження до Сирії та Лівану для вдосконалення арабської та інших семітських мов. Перебуваючи на Сході, він вивчає писемні джерела, які містять цінні відомості про Україну ще з дохристиянської доби.

Агатангел Кримський був дійсним членом Української академії наук, активним організатором і першим секретарем Всеукраїнської академії наук.

Щирий друг і вірний побратим Івана Франка і Лесі Українки, Агатангел Кримський – великий і діяльний патріот України. Присягнувши на Шевченковому святі Україні, рідному народу, А. Кримський поклав на вітвар Вітчизни все життя.

(З посібника)

Вправа 10. Прочитайте, висловіть думки про українську сучасну пісню та її виконавців, порівняйте з відгуками німецького поета ХІХ ст. Визначте сучасну відмінність в орфографії та пунктуації.

НІМЕЦЬКИЙ ПОЕТ ПРО УКРАЇНСЬКУ ПІСНЮ

Українська пісня завжди робила велике вражіння своєю високою культурою не тільки на кожного мандрівника, а також на знавців цієї справи. От, наприклад, поет Фрідріх Боденштедт, що в 1840 – 1845 рр. подорожував по Росії, Україні і Малій Азії, у передмові до своєї збірки перекладів українських народних пісень на німецьку мову (“Поетична Україна”. Штутгарт, 1845 р.) писав:

“Український нарід, що хотів оборонити свою свободу перед поляками й москалями, пережив довгу й тяжку боротьбу й нарешті знемігся... Та мало в кого

є таке привабливе й поетичне минуле, як в українців. Відокремлення лицарських запорожців і організація українських козаків; їх вожді, від Остапа Дашкевича до Хмельницького; відтак Виговський, Дорошенко, Тетеря, рознузданий Брюховецький зі своєю чернею; Мазепа, славний на весь світ старець, якого життя є так само загадкове, як кохання дочки Кочубея; вченість київського духовенства, що виявило стільки добродійного впливу на Московщину; лицарскість у характері української аристократії; буйність народу, – оце названі тільки по імені елементи поетичности й принади української історії”.

Про саму українську пісню читаємо:

“Нехай запашні українські пісні, мов жалібні вітри, віють на німецькі левади і оповідають, як діти України колись любили й боролися... У ніякій країні дерево народньої поезії не видало таких великих плодів, нігде дух народу не виявився в піснях так живо і правдиво, як серед українців. Який захопливий подих туги, які глибокі, людяні почування в піснях, що їх співає козак на чужині! Яка ніжність у парі з мужеською силою пронизує його любовні пісні... Справді, нарід, що міг співати такі пісні і любитися ними, не міг стояти на низькому ступні освіти. Цікаво, що українська народна поезія дуже подібна іноді своєю формою до поезії найбільш освічених народів Західної Європи... Важну роль грає всюди жінка, з її м'якими, ніжними почуваннями, бо ж і в історії України багато схожого з лицарським середньовічним світом. Дуже тісно живе українець з природою і бере з неї ці чудові малюнки, що є в його піснях”.

(В. Січинський)

Примітка. У тексті збережені орфографія та пунктуація оригіналу.

Вправа 11. Прочитайте текст, за аналогією укладіть схему свого родоводу – “родове дерево”. Розкажіть про своїх пращурів. Доведіть необхідність берегти честь свого роду.

ТВОРЧИСТЬ ЯК ГІМН

Безцінний скарб – талант – отримали у спадок від яскравого представника українського монументально-декоративного мистецтва ХХ ст. Олександра Сасенка донька Ніна та онука Леся. Вони дотримуються мудрих настанов батька й діда, збагачують мистецьку спадщину нашої національної духовної скарбниці.

Олександр Сасенко народився 1899 року на Чернігівщині у м. Борзна в родині директора школи садівництва. У дворічному віці, перехворівши на скарлатину, втратив слух. Коли підріс, хвороба стала на заваді спілкуванню з ровесниками, тож шукав відраду в творчості, зокрема різьбленні, малюванні.

Якось хлопчик приклеїв дьогтем солону до кори в'яза. Її ясно-золоті відтінки на чорному блискучому тлі зачарували, викликали у малого Сашка

неймовірну радість, і відтоді він почав приділяти більше уваги цьому заняттю, вигадуючи різноманітні комбінації. Хлопчика помітив за роботою син відомого художника Петро Миколайович Ге. Згодом разом із Ганною Барвінок, дружиною Пантелеймона Куліша і приятелькою родини Саєнків, він приїхав, щоб познайомитися з обдарованою дитиною ближче. Побачивши його роботи, запропонував батькам відправити сина на навчання до Петербурзького імператорського училища для глухонімих. Так і зробили. Навчання збагатили здібного сільського хлопчину. Додому він повернувся освіченим юнаком зі сподіваннями на майбутнє.

Однак матеріальні труднощі в сім'ї не дали Олександрю закінчити Київське художнє училище. 1918 року він вступає до Миргородського художньо-промислового інституту, який очолював Василь Кричевський. “Я був улюбленим учнем цього талановитого майстра, – згодом напише у своїх спогадах Олександр Саєнко, – а він був чудовим педагогом. Саме В. Кричевський відкрив для мене науку про українське мистецтво”.

Голод, холод і розруха знову стали на заваді здобуття освіти. За сприяння свого наставника продовжує навчання трохи пізніше вже в Українській академії мистецтва на малярському факультеті. Умови навчання тут були надзвичайно тяжкими – багато хто не витримував і залишав академію. Талановитий юнак прагнув збагатитися потрібними знаннями. “Одного разу, у момент крайньої нужди, коли я не міг купити хліба і почав пухнути з голоду, відрізав шматок полотняної сорочки, що пошила й вишила мати, заґрунтував його й намалював олійними фарбами портрет Т. Шевченка. Продав цей портрет на базарі й купив харчі та фарби...”

Згодом О. Саєнко вже сам навчав студентів. Із 1936 року роботи майстра експонувалися на виставках у Києві, Москві, Ленінграді, Прибалтиці. Велика Вітчизняна війна, а потім смерть коханої дружини глибоко травмували душу митця. Перша персональна виставка відбулася в Києві 1962 року. Потім – Чернігів, Львів, Канів. Це допомогло відродитися, зрозуміти, що його мистецтво – справді духовна потреба рідного народу, якому віддав усього себе.

Олександр Саєнко створював монументальні панно, інкрустовані соломкою, гобелени, вибійки, ескізи до керамічних речей, малярські та графічні роботи. Він відомий і як збирач та дослідник народного мистецтва. Ім'я художника ЮНЕСКО занесла до списку видатних діячів культури світу.

Послідовницею О. Саєнка є його донька Ніна Саєнко, заслужений діяч мистецтв України. Вона розвиває традиції національної культури в різних жанрах. Діапазон її творчого доробку досить широкий – від складного тематичного гобелена, тонких за колористичною гамою, гармонією тональних сполук килимів до панно, мозаїчно інкрустованих соломкою.

Ніна Олександрівна рано залишилася без матері, її виховував батько. Вражає духовна єдність цих двох людей, які розуміли одне одного без слів.

Батько – її перший наставник і вчитель, вона для нього – вірна помічниця, порадиця у спілкуванні з довколишнім світом і людьми. “Так було завжди, – говорить мисткиня. – Я пам’ятаю квітучий борзнянський сад у пору мого дитинства і завжди усміненого тата, що радів розквіту природи, життю. Брав мене на руки, підносив до розквітлої яблуні, до рожевого цвіту і був щасливий від того, що дарує дитині радість. Так запрошував мене у творчість, і я намагалася не відставати від нього ні на мить”.

Нині Ніна Олександрівна – викладач і засновник мистецької студії імені Олександра Саєнка, де навчаються обдаровані діти з вадами слуху. “Свого часу біля батька я навчилася розуміти мову людей з такими ось проблемами, тому мені просто спілкуватися з нашими студійцями, – розповідає вона. – Через творчість хлопчики й дівчатка доносять людям те, чого не скажеш словами”. Талановита мисткиня здобула освіту в Київському державному університеті, але саме батьківські університети стали для неї визначальними. Тепер її твори експонують на виставках в Австрії, Бельгії, Німеччині, Польщі, Росії, Франції, Канаді, Китаї. Вона член Національної спілки художників і майстрів народного мистецтва України, Європейської текстильної асоціації, консультант із комплектування музейних колекцій, науково-методичної й експозиційної діяльності. За її активної участі в Борзні Чернігівської області 15 років тому було створено художньо-меморіальний музей “Садиба народного художника України О. Саєнка” (1996 р.).

Гідно продовжує мистецьку лінію роду Леся Майданець-Саєнко. Перші уроки вона брала в дідуся, а коли його не стало, досвідом ділилася мама. Сьогодні Леся – самостійна професійна художниця з неповторним філософським баченням світу. Улюблена техніка – вертикальне ручне ткання (гобелени, килими) та розпис на тканині (батик).

1987 року Леся закінчила Львівський інститут ужиткового і декоративного мистецтва. З 1992 – член Спілки художників України. Її роботи мандрують по виставках близького і далекого зарубіжжя. Своїми знаннями вона нині радо ділиться зі студентами Київського інституту декоративно-ужиткового мистецтва.

Дуже влучно про рід Саєнків сказав поет, заслужений діяч мистецтв Олекса Ющенко: “Це символ незнищенності нашої нації”.

(Т. Череп)

1.3. Спілкування як інструмент професійної діяльності. Слухання та його роль у системі комунікації

Вправа 12. Прочитайте. Яка роль слова й ораторського мистецтва у вашій професійній діяльності? Наведіть приклади висловлювань відомих митців про значення слова в житті суспільства та людини.

* * *

Ісократ, ритор з Афін, сказав про роль слова й ораторського мистецтва так: “Слово не тільки вивільнило нас із кайданів тваринного життя, завдяки йому ми збудували міста, створили закони й досягнули мистецтва. Сила його така, що без нього не може виникнути нічого розумного. Слово започатковує всі вчинки і всі наміри”.

(І. Томан)

Вправа 13. Прочитайте. Обґрунтуйте вислів “Українська мова – вираз ментальності українців”. Наведіть приклади виучуваних іноземних мов і доведіть вияв у них національної ментальності.

Мислення і мова найтісніше пов’язані. Мова як незмінна складова світобачення впливає на людську поведінку, і людина поводиться з предметами так, як засвоїла з мови. Те саме слово, що належить до різних мовних словників, матиме відмінні лексичні значення, хіба що за винятком наукових термінів. Мовознавець І. Ющук наводить такий приклад: російське слово “*сердце*” має значення: 1) центральний орган кровообігу; 2) символ почуттів; 3) центр чогонебудь; 4) рідко – гнів. Українці додають ще такі значення: 5) ласкаве звертання до кого-небудь (“Я ж тебе, серденько, аж до хатиноньки сам на руках занесу”; “Зачекай, серденько, з висновками”); 6) рухлива частина дзвона; 7) серединний стрижень у стовбурі дерева.

Носії певної мови в різних країнах використовують свою національну мову по-різному. Наприклад, у польській мові іменник з прикметником (або ознакою) поєднують так, що прикметник (ознака) стоїть після іменника, надаючи більшого значення означуваному слову. Німці заперечну частку *не* ставлять у кінці речення, очевидно, даючи можливість мовцеві та слухачеві зрозуміти, що заперечується. Українці ж, характеризуючи певний предмет, уживають перед іменником означення (“*Маленьке, сіре, заплакане віконце. Крізь нього видно обом: і Андрієві, і Маланці, як брудною, розгрудлою дорогою ідуть заробітчани... мокрі, похилені, нещасні. Ідуть і зникають у сірі безвісті*” (М. Коцюбинський).

Н. Ботвина наводить приклади висловлювань про мови та вираження у них національної ментальності. Так, французька мова, яку дуже шанують її носії, “жива, точна, логічна”. Отже, вона є гарним засобом у суперечках. Англійці ж завуальовують розв’язання проблем, запобігають словесним конфліктам. Японці

ж не мовою, а манерою спілкування, ставленням до співбесідника виражають суть сказаного. Вони не поспішають з відмовою, даючи можливість зважати на всі “за” і “проти”. Іспанці використовують тривалі розмови з метою краще пізнати співрозмовника і встановити дружні стосунки – у цьому своєрідна ментальність доброзичливого народу.

Національні мови люди сприймають по-різному. Так, іспанський король Карл V уважав, що німецькою мовою доречно говорити із солдатами, англійською – з кінями, італійською – з жінками, іспанською – із Господом Богом. Італієць Вінченцо Спінеллі помітив, що його рідною мовою співають, іспанською – декламують, французькою – танцюють і лише португальською справді говорять.

Англієць чи японець можуть не довіряти італійцям через їхню жестикуляцію руками, а іспанцям – через надмірну емоційність. Французи можуть викликати роздратування через прямоту й часті випадки цинізму.

Французи та німці дуже шанують свої національні мови. Через те перші дбають, щоб рекламні ролики транслиували французькою мовою. А німці на вітринах магазинів із написами іноземною мовою наклеюють попередження: “Говори з нами німецькою мовою”.

Якщо не обожнення, то пієтет до рідної мови знаходимо в різних народів на певних стадіях їхнього розвитку. Я. Радевич-Винницький у книзі “Мова і нація” наводить такий приклад: “У карибів дотримання святості слова зайшло так далеко, що по-карибському можуть говорити тільки чоловіки, жінки мають користуватися іншою мовою – аравакською”.

Інколи шанобливе ставлення до рідної мови супроводжується повною зневагою до інших мов. Так, у Стародавній Греції, батьківщині демократії, вважалося, що всі не греки – варвари, “бурмотіння” яких не відрізняється від мукання биків, і одне з пояснень слова “варвар” – “той, що бурмоче”.

Панівні верстви багатьох народів, не спілкуючись національною мовою, так утверджували свою зверхність над простолюдом. Наприклад, у Юдеї використовували грецьку, в Японії – китайську, в Чехії – німецьку, в Німеччині – французьку, в Росії – німецьку (згодом французьку), в Україні за панування Польщі – польську, Австрії – німецьку, Російської імперії – російську. Відлуння минулих часів донеслося й до нашого часу.

Література

1. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації : [навч. посіб.] / Н. В. Ботвина. — К. : АртЕк, 2002. — 208 с.
2. Ющук І. П. Вступ до мовознавства : [навч. посіб.] / І. П. Ющук. — К. : Рута, 2000. — 128 с.
3. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. — Дрогобич : Відродження, 1994. — 218 с.

Вправа 14. Проаналізуйте особливості спілкування в різних країнах. Підготуйте повідомлення на тему: “Особливості ділового спілкування в Україні”.

НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Діловий світ неоднорідний як у соціально-політичному, так і в національному аспекті. У кожного народу є власні культурні традиції, свій національний характер. Навіть народи-сусіди, що сповідають одну релігію, часто мають суттєві відмінності в мові та звичаях.

Спеціалісти з міжнародних контактів дотримуються різних поглядів на те, як представники певних народів та регіонів світу повинні зважати на національні особливості спілкування під час співпраці. Одні вважають, що інтенсивність ділового спілкування призводить до розмивання національних кордонів. Глобалізація інформаційних систем, розвиток міжнародних політичних, економічних і культурних зв'язків сприяє взаємодії національних стилів спілкування, формує єдині параметри переговорів. Інші, навпаки, надають національним особливостям дуже великого значення.

Справді, національні особливості не можна не враховувати в діловому спілкуванні, їх слід знати, щоб запобігти конфліктним ситуаціям.

Національні особливості ділового спілкування професійно вивчають майбутні (і дійсні) дипломатичні працівники, перекладачі, педагоги, які працюють з іноземцями, менеджери, агрокологи, комерсанти, ділова еліта.

Отже, національний стиль спілкування – це лише типові, найбільш поширені, найбільш вірогідні особливості мислення й поведінки. Тому, щоб порозумітися з іноземцем, слід дотримуватися таких орієнтирів.

Австралія

Спілкуючись із діловими партнерами, слід уникати надмірної метушні, а водночас і педантичності. Австралійці прихильно ставляться до спокійних, неспішних співбесідників під час ділових чи професійних стосунків. Найбільш популярна тема – відпочинок. Австралійці дуже люблять спорт, тому треба приготуватися до розмови про скачки, серфінг, футбол тощо.

В Австралії дуже популярні червоні вина місцевого виробництва. Тому в бесіді з партнером не зайвим буде відзначити смакові якості австралійських вин – і ви завоюєте свого співбесідника. У цій країні ділові люди не надають особливого значення одягови. В гості прийнято приходити хоча б із пляшкою вина.

Дистанція між співбесідниками велика (60 – 100 см).

Англія

Для бізнесменів цієї країни характерний консерватизм, відданість традиціям. Слід зазначити, що такий консерватизм не завжди обтяжливий, бо дає змогу швидко та економно розв'язувати багато ділових проблем. У будь-якому

разі можна бути впевненим, що згідно з англійськими традиціями під час ланчу можна зателефонувати офіційній особі, це буде доречно. Оскільки слово англійця – вексель, усних домовленостей потрібно дотримуватися ретельніше, ніж письмових.

У переговорах з англійцями необхідно зважати на те, що вони дуже спостережливі, добрі психологи, розпізнають фальш.

Британські фірми ухвалюють рішення навіть повільніше, ніж японські, але ступінь ризику в рішенні мінімальний. В основі проведення успішних переговорів з англійцями – використання фактичного, статистичного, довідкового матеріалу в значному обсязі. Для розвитку відносин з фірмами інших країн важливе значення має той факт, у яких вони політичних стосунках з Англією.

Англії дуже чутливі до знаків уваги поза переговорами. Тому діловим колегам в Англії необхідно надсилати листи з привітанням до свята чи дня народження.

Арабські країни

Канони мусульманської релігії ускладнюють обмін діловою інформацією. Проте араби часто укладають контракти з іноземцями. Головне – уникати таких вчинків, що принижують гідність арабів: зловживання алкоголем, непристойний одяг, фамільярність у ставленні до жінок. Іноземних жінок приймають в одязі без чадри.

Араби цінують щирість у переговорах та розраховують на взаємоповагу. Під час розмови з арабом відстань ближча, ніж у спілкуванні з британцем або німцем. Вони надають великої ваги “контакту поглядів”.

Оскільки сім'я відіграє першочергову роль у житті арабів, то треба виявляти щире зацікавлення до всіх членів родини вашого партнера. Відвідуючи країну, бажано було б привезти із собою подарунки, які він, зауважте, не буде відкривати при вас.

Треба їсти правою рукою і брати лише ті страви, що вам запропонують.

Зустрічаючись із арабами, ви повинні говорити не лише багато, а й голосно, емоційно, переконливо.

Західна Європа

Тут діють чотири правила вишуканої поведінки: ввічливість, простота, вихованість, гідність. Особливою ознакою доброго виховання є точність в усьому.

Належна увага приділяється зовнішньому вигляду. Слід зауважити, що в цих країнах, звертаючись до партнера, краще називати його за титулом, тобто вживати такі слова, як *директор*, *доктор*, *інженер*. Так, у Швейцарії досить сказати “*пане директоре*”, у Німеччині треба до звертання додати прізвище. Деякі розбіжності спостерігаються і в проведенні переговорів. Так, у Швейцарії та Австрії цьому процесові притаманна стримана манера – цілеспрямованість і сухість.

Популярними темами спілкування є розмір помешкань, престиж автомобілів, відпустка. Жителі Швейцарії люблять говорити про гроші. Економність нації позначається й на стилі життя: під час ділової поїздки навіть директор фірми користується комунальним транспортом.

Під час відвідування ресторанів прийнято давати чайові в розмірі 10% вартості послуг. Сувенірів швейцарці не люблять, краще дарувати квіти.

Індія

Необхідно насамперед знати, що, хоч у цій країні користуються англійською мовою, вона значно відрізняється від класичної англійської вимовою.

Психологічною основою ділового спілкування в Індії є повага до “карми” – долі. Тому тут дуже шанують прогнози астрологів, це враховується під час організації переговорів та підписанні договорів.

Індійці без поспіху сприймають інформацію та ухвалюють рішення. Вони спокійно реагують на затримку виконання обов’язків.

Психологія “індійського купця” викликає бажання обхитрити колегу. Під час організації переговорів слід звернути увагу на обов’язковість презентації товару, уміння досягти компромісу та йти на поступки.

На ділових прийомах не слід виявляти ініціативу пити спиртне – це повинні робити господарі.

Доречним подарунком будуть цукерки, настінні годинники, коньяк. Тут цінують церемонію вручення подарунків.

Італія

Будь-яке знайомство з представниками ділового світу тут починається з вручення візитівок. Переговори повинні проводити особи приблизно одного статусу. Слід зауважити, що перемовини відбуватимуться інтенсивніше, якщо італійці переконані в можливості встановлення довгострокових відносин.

Італійці уважно ставляться до правил ділової етики. Але водночас багато питань вони згодні вирішувати в неофіційній обстановці, в дружній атмосфері.

Оскільки італійці пишаються своєю країною як колискою багатьох видів мистецтв, то треба бути готовим вести розмову на ці теми.

Іспанія

Національною особливістю психології іспанських бізнесменів є дотримання філософії “мачеїзму” (розподіл ролей між жінкою та чоловіком, коли чоловік багато працює, а жінка створює сприятливі обставини для цього).

Більшість іспанців вважає долю та вдачу вирішальними чинниками успіху в ділових справах. Важливими є протекціонізм, приятельські та сімейні зв’язки.

Китай

Наслідуючи жорсткі принципи конфуціанства та інших давніх традицій, китайський народ не може не проектувати їх на ділову культуру.

Китайці віддають перевагу офіційності. Вони чітко дотримуються дистанції між начальством та підлеглими. Схвально ставляться до залежності від впливових людей. Під час переговорів чи офіційних зустрічей вони сідають відповідно до службової ієрархії, обмінюються візитівками.

До старшого групи слід виявляти більшу повагу й увагу.

Китайські бізнесмени ведуть переговори повільно й монотонно. Рішення найчастіше ухвалює заступник або віце-голова.

Китайці рідко говорять “ні”. На переговорах у них переважає дух колективізму, тому ніхто не каже “я”, а лише – “ми”.

Велике значення в організації прийому мають обіди, під час яких слід покуштувати кожен страву.

На зустріч треба приходити вчасно, принаймні не запізнюватися.

Китайці повідомляють заздалегідь, що залишають вас, і продовжують прощатися вже на вулиці. “Золотими” правилами поведінки для китайців є ввічливість, повага, смиренність.

Сполучені Штати Америки

Американський бізнес донедавна оцінювали як агресивно безжалісний, де все підпорядковане єдиному – грошам. Проте останнім часом характер американської ділової етики дещо змінюється.

Великі корпорації створюють кодекси поведінки.

Тут дуже цінують усні домовленості та довіру партнера. Але не слід забувати і про юридичне оформлення відносин, бо, як і всюди, трапляються нечесні партнери.

У спілкуванні з американськими діловими особами важливе значення має офіційність одягу, уміння поводитися в товаристві, але найбільше цінується компетентність та уміння відстоювати свої інтереси, фаховий рівень. Характерні особливості американської нації – працелюбність, активність, наполегливість. Загалом американці намагаються не робити зайвого, здатні приймати й ризиковані рішення, дуже уважні до ділових контактів.

Угорщина

Угорці дуже прагнуть мати вигляд аристократів, а тому часто відмовляються від дріб’язкового торгу. Вони володіють особливим талантом самоіронії та критики. Під час переговорів критикувати чи робити зауваження не варто, треба бути обережним у спілкуванні. Угорці схильні до вишуканості та елегантності. Треба бути готовим отримати від них специфічні сувеніри у вигляді свині, що означає побажання добробуту.

Франція

У діловому житті Франції велику роль відіграють особисті зв'язки та знайомства, що ґрунтуються на взаємних послугах. Французи не відважуються приймати ризикованих рішень, вони не люблять, коли їх підганяють у процесі ухвалення рішень. Дуже цінують аргументи, підкріплені фактами. Основну увагу приділяють не цінам, а технічним характеристикам товарів. Віддають перевагу діловим паперам, оформленим французькою мовою. Добре, якщо тексти документів містять кольорові фото. Французи чекають на порівняльну характеристику товарів.

У Франції прийнято користуватися ввічливими звертаннями “мсьє”, “мадам”. Французи не люблять захоплення іноземними речами, звичками тощо. Вони всіляко підкреслюють свою незалежність.

Багато ділових питань вирішується в неофіційних умовах. Під час таких прийомів про ділові справи прийнято говорити лише після того, як гості перейшли до десерту. У Франції вважають за велику честь одержати від ділового партнера запрошення на вечерю. З'явитися слід на чверть години пізніше від зазначеного часу, принести подарунок (цукерки, вино). Оскільки кухня є предметом національної гордості француза, гостеві слід похвалити страви, напої.

Японія

Бізнесмени цієї країни віддають перевагу першому контакту під час особистої зустрічі. Таке знайомство краще організувати через посередника. В Японії дуже важливо, щоб ділові переговори здійснювали особи приблизно одного статусу. Безумовним є обмін візитівками. Специфічною є манера вести розмову. Необхідно пам'ятати, що японське “так” означає не згоду зі змістом повідомлення, а ствердження того, що думка, викладена в цьому повідомленні, зрозуміла. Японець ніколи не говорить “ні”. Для такої ситуації він вдається до висловів: “Це дуже важко” або “Це треба більш досконало вивчити”. Велике значення в цій країні надають неформальним відносинам. Японець віддає перевагу не рукостисканню, а поклону. Листи треба передавати японцю двома руками.

Японці нормально сприймають подарунки, але розкривати їх у присутності того, хто подарував, неетично. Не рекомендується дарувати японцям квіти: вони знають і шанують дуже складну мову квітів та букетів, а неправильний вибір композиції може сприйматися як недоречний натяк, засмутити партнера.

Знання національного стилю ведення ділових переговорів та ділового етикету важливе, але має слугувати лише своєрідним орієнтиром до того, як партнер діятиме на переговорах. Дотримуватися тільки цього стилю не слід – краще знайти деякий компроміс, урахувавши місце, час, умови спілкування.

(За Н. Ботвиною)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ГРОМАДЯН РІЗНИХ КРАЇН

- Якщо у присутності датчанина покрутити пальцем біля скроні, він сприйме цей жест як похвалу його відмінній пам'яті.

- В афганській провінції Пенджаб витягнутий і зігнутий гачком палець означає звинувачення співрозмовника у брехні.

- Узввшись пальцями за мочку вуха, можна до глибини душі образити поляка, грека, болгарина, мальтійця, серба, італійця й іспанця, а ось португалець, навпаки, сприйме це прихильно.

- Потирання ока в арабських країнах сприймається як те, що співрозмовник – дурень; у Латинській Америці жінка, побачивши це, вважатиме, що до неї залицяються.

- У США кільце, утворене великим і вказівним пальцями, означає “о'кей”! У Франції – “нуль”, “нічого”, в Японії – “гроші”, а в Тунісі цей жест рівноцінний погрози “Я тебе вб'ю!”

- Коли за полу піджака закладені два пальці так, що видно вказівний, середній і безіменний, це свідчить у нас про запрошення випити “на трьох”. У Великобританії такий жест є масонським знаком із символіки Ордену буйволів.

- Англійці кличуть офіціанта звуком, що утворюється великим і середнім пальцями, або розмахують руками, або згинають вказівний палець до себе. Останній жест у товаристві або на вулиці образливий.

- В Англії, зробивши під час застілля жест, що імітує перевертання келиха (“зав'язав”), можна наразитися на гнів співрозмовника. До цього спонукає і знятий з плечей піджак, залишений у руках.

- В англійському суспільстві вважається нормальним, коли чоловік розмовляє із жінкою, тримаючи руки в кишенях або не виймаючи з рота сигарету (сигару, люльку). Також не є невихованістю під час розмови з кимось витягувати ноги вперед або висловлювати своє захоплення ударом долоні по власному стегну вище коліна (звичайно, не на дипломатичному рауті).

- У жителів Великобританії є два подібних жести, які краще не плутати, щоб адекватно відреагувати на ситуацію: витягнута перед собою долоня з розставленими вказівним і середнім пальцями (у вигляді букви V) означає знак перемоги. Якщо долоня з таким розташуванням пальців рухається знизу догори на рівні стегна – це дуже непристойний і образливий жест.

- Готовність учня (студента) відповісти на запитання викладача виражається у Великобританії піднятим вказівним пальцем правої руки.

• Підраховуючи на пальцях, розгинайте їх, а не згинайте. Якщо рахунок іде на одній руці, то першим розгинайте великий палець.

• Під час знайомства англійці потискають руки, однак вони рідко обмінюються рукостисканням під час зустрічі. Англійці не практикують прийняті у слов'ян поцілунки між чоловіками.

• В Англії під час їжі прийнято тримати руки на колінах, у Франції – на столі. Звичка спиратися ліктями на стіл французів не шокує, а ось голландець уважатиме таку людину вкрай невихованою.

• За столом можна розгубитися перед численними ножами, призначеними для різних страв. Однак навіть якщо ніж один, слід пам'ятати, що у присутності француза не можна доторкуватися ним до салатів, зате сир їсти потрібно тільки за допомогою ножа.

• У Німеччині не прийнято їсти за допомогою ножа картоплю, в Італії – спагеті. В Австрії не заведено відсікати ножем вершок звареного яйця, а в Іспанії загалом не можна доторкуватися ножем до жодної страви з яєць.

• Особливої уваги вимагають виделки. Класти їх потрібно зліва від тарілки. При цьому англійці й німці розміщують виделку зубцями догори, французи – донизу.

• Французи направляють ложку до рота тільки кінцем, англійці – тільки боком.

• У Франції тарілку із супом нахиляють до себе, в Англії – від себе.

• Якщо в Італії та в Іспанії перехрещені на тарілці після частування ніж і виделка означають “більше не хочу”, то в Німеччині – “прошу ще”. Французи, якщо хочуть добавки, кладуть ніж і виделку паралельно.

• У багатьох мовах слово “лівий” має негативне значення. В англійській мові синоніми слова “left-handed” (ліворукий) – незграбний, невмілий, ухильний, потаємний і навіть підлий; у французькій мові “gauche” – лівий, незграбний, нечесний; в італійській “mancino” означає “дефектний”. І в українській мові словосполучення “лівий товар” або “піти наліво” також мають негативне значення.

(За посібником Ф. Хміля)

Вправа 15. Заповніть таблицю, використовуючи поданий нижче матеріал статті “Особливості мислення та поведінки аудиторії”.

Деякі рекомендації щодо виступів перед аудиторією

Особливості мислення та поведінки аудиторії	Що може забезпечити позитивне ставлення й увагу аудиторії	Від чого слід утриматися
1	2	3
Високоосвічена аудиторія		
Молодіжна аудиторія		

ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ ТА ПОВЕДІНКИ АУДИТОРІЇ

1. Несприйняття настанов, відкидання авторитетів, критиканство, нігілізм, хворобливе ставлення до суперечностей і неправди, надмірна прямота.
2. Надає перевагу дослідженням відомих фахівців.
3. Піддатливість до навіювання, маніпулювання свідомістю.
4. Виняткова незалежність наукового (творчого) мислення, критичне ставлення до авторитетів і загальної думки.
5. Відносна необтяженість проблемами, безтурботність, неясність перспектив особистого життя, суперечливість між різноплановими бажаннями й відсутністю матеріальних можливостей щодо їх реалізації, недостатній соціальний досвід.
6. Глибока системність, організованість, філософсько-методологічний рівень мислення.
7. Стійкість, зосередженість уваги та перевага позитивного сприйняття думок.
8. Постійний “інформаційний апетит”, “інформаційний голод”. Головний мотив – що нового?
9. Нерозвинута здатність до логічного мислення. Переважання емоційного сприйняття над раціональним. Імпульсивність.

ЩО МОЖЕ ЗАБЕЗПЕЧИТИ ПОЗИТИВНЕ СТАВЛЕННЯ Й УВАГУ АУДИТОРІЇ

1. Авторитет оратора.
2. Оприлюднюйте свої думки в доступній формі. Розкриваючи злободенне питання, наголошуйте на перспективах, апелюйте до спостережливості.
3. Максимум діалогічності, доказовості. Кожне наступне висловлювання має залежати від реакції аудиторії на попереднє. Необхідно апелювати до імен видатних учених, їхніх думок, відзначати наукові заслуги.
4. Будьте відвертим, намагайтеся завоювати довіру аудиторії. Використовуйте прийнятні механізми навіювання, способи завоювання й утримання уваги. Узгоджуйте мислення та емоції, викладаючи матеріал.
5. Володіння високою науковою ерудицією, компетентність. Логічність міркувань з перевагою конкретного над абстрактним. Бездоганність або переконливість доказів.
6. На початку виступу окресліть перспективу ідеї та її практичне значення, корисність, актуальність. Використовуйте матеріал, що відповідає інтересам і потребам аудиторії.
7. Головним способом доведення ідей до свідомості є вплив на почуття і віру, особливо – на розум. Використовуйте виражальні засоби мови, способи утримання уваги. Більше наочності. Будьте одностайними у ставленні до кумирів.
8. Менше наголошуйте на невизначеності, суперечливості проблеми, зосередьтеся на розкритті діалектики зародження нової думки (ідеї). Демонструйте різні підходи до розв'язання проблеми з наступним підведенням до перспективного методу (шляху).
9. Не приховуйте правди, розкривайте причини і шляхи виправлення помилок. Демонструйте сміливість мислення, принциповість в оцінюванні, розкутість висновків. Наводьте різні приклади, переконливо аргументуйте власну позицію. Не бійтеся критикувати й переконувати. Уважно продумуйте прийом “звернення до авторитету”. Дотримуйтеся принципу: “Перший серед рівних, але перший”.

Від чого слід утриматися

1. Не слід виходити на трибуну, якщо нічого сказати цікавого, корисного для слухачів.
2. Не підлещуйтеся, не загравайте з аудиторією. Не використовуйте заборонених прийомів для впливу на психіку. Не зловживайте апелюванням до почуттів.
3. Уникайте поспішних висновків і рішень. Не вдавайтеся до наставницького тону. Не демонструйте надміру високий рівень самооцінки.

4. Не наголошуйте на своїй перевазі, не будьте категоричними без потреби. Уникайте мотивів: “Я старший за вас”, “Я більше знаю” тощо. Не будьте настирливим.
5. Не виправдовуйтеся і не вигороджуйте того, хто дискредитував себе в очах історії і суспільної думки. Водночас не поступайтеся принципами. Не критикуйте за незнання, тим більше нерозуміння, позицію (думку), що не збігається з вашою. Не ухиляйтеся від відповідей на гострі питання.
6. Не ухиляйтеся від принципових, життєво важливих питань, не уникайте спірних.
7. Не зловживайте негативними фактами, даними, оцінками. Не допускайте непослідовності в міркуваннях, порушень законів логіки й теорії пізнання. Уникайте стереотипних думок групових лідерів.
8. Не обмежуйтеся абстрактними міркуваннями, схемами. Не кажіть поганого, принаймні бездоказового, про тих, ким захоплюються.
9. Відмовтеся від тривіальності, не повторюйте того, що люди вже чули, не зловживайте цитатами.

(За Ф. Хмілем)

Вправа 16. Зосередьте увагу на тому, що за змістом поданого тексту читає співрозмовник / доповідач. Зрозумійте почуття його (за правилами правильного слухання). Висловіть власні думки про сучасного національного лідера України чи будь-якої іншої держави. Обґрунтуйте свої переконання.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІДЕР – ХТО ВІН?

Національним лідером ніколи не стане людина, яка не є патріотом своєї землі, яка не знає, не любить національної історії, культури, мови, яка свою політичну й державну діяльність не будує на національних пріоритетах і цінностях.

Барон Карл Густав Еміль фон Маннергейм, який тричі рятував Фінляндію від окупації, ледве-ледве міг спілкуватися фінською мовою, коли в 1918 році він, генерал-лейтенант російської армії, полишив військову службу в Російській імперії та повернувся через тридцять років до рідної Фінляндії. До кінця своїх земних днів цей маршал і головнокомандувач Збройних сил Фінляндії, регент держави й президент республіки не міг без помилок говорити першою – після шведської – державною мовою. І хоча пращури Маннергейма – вихідці зі Швеції, а шведська мова у Фінляндії була панівною, проте доля фінського народу, його мови, культури, національного буття стали для 50-річного майбутнього маршала і метою всього подальшого життя...

Головною метою кожного з національних лідерів – Пілсудського, Масарика, Маннергейма, Кемаля Ататюрка – була консолідація нації, єдність провідних політичних сил, згуртування суспільства на основі національних

цінностей та пріоритетів. На цьому наголошував у своєму заповіті Карл Маннергейм: “Я хочу, щоб у свідомості майбутніх генерацій закарбувався лише один урок: незгода у власних лавах є смертельнішою за ворожі мечі, а внутрішні розбіжності відчиняють двері іноземним загарбникам”.

(М. Жулинський)

Вправа 17. Самостійно прочитайте текст. Підготуйтеся до виступу перед аудиторією. Висловіть власне ставлення до прочитаного.

ЩО ДАЛИ СВІТОВІ ДАВНІ УКРАЇНЦІ

(Наукові викладки і легенди)

Це було десь дванадцять, а може, одинадцять тисяч років тому. Надходила рання, але холодна весна. Плем'я сварогів, що займало, казали старі, правобережжя Прип'яті й лівобережжя Десни, страждало від пронизливої студениці: танув льодовик (мовиться про Четвертий льодовик) – той неосяжний льодовий огором, що його просування зупинила Десна. Але стримати холодні води та їдкі тумани велика ріка не могла. І вирішила цариця сварогів Іванна будь-що вивести в теплі краї своє чубате плем'я (чоловіки носили “оселедці” як ознаку зв'язку зі Сварогом, своїм охоронцем – Богом Неба і Сонця). Перед відходом повеліла чоловікам уполювати мамонта, аби накопичити м'яса в дорогу.

...Спочатку довго стежили за стадом мамутів. Вичікували, доки найстаріший мамут Дід (багато сварогів пам'ятало його ще з дитинства) відстане від стада. Так і сталося. Тоді з лісової хащі вихопилися сварожичі, загриміли їхні кам'яні сокири, впали товстелезні сосни, перегородили шлях Дідові до стада і навпаки. Полетіли в товпигу смолоскипи. А троє сміливців, які забігли ззаду велетня, списами дратували, ранили його. І мусив незграбно розвертатися мамут, гнатися за кривдниками. А вони заманювали його до бекеття.

І ... завмерла цариця Іванна, яка з гори спостерігала за полюванням, бо серед трьох сміливців помітила його – нареченого, коханого Тверда, якого допіру висватала (за матріархату судженого вибирала дівчина). І зойкнула Іванна, як не личить цариці, бо вже одного сміливця розчавив Дід... Другого прохромив страшним бивнем. А до бекеття кілька кроків. Чи встигне відскочити вбік Тверд? Ні! Зірвався... Закрила очі долонями Іванна. І вже не бачила, як страшний Дід з розгону звалився у провалля – лише земля довкруг здригнулася, застугоніла.

...Всю ніч палали вогнища: пров'ялювали в диму м'ясо. Ритмічно гупав бубон, скрипіла однострунна “пандура” – скрипочка з мамутової кістки... Час від часу свароги зривалися в шпаркий танок Сонця – “аркан”.

А Іванна всю ніч просиділа – мовчки, незворушно, зятято – біля могили коханого. Нічого не чула, не бачила. Тліла душею. А коли почало світати,

мовчки поцілувала камінь, під яким лежав Тверд, і підвелася, і гукнула владно: “Збираймося!”.

Ішли мовчки, несучи на марах мамутову копченину. Несучи біль і тугу за рідною землею і могилами рідних. Ішли довго. Місяцями. Роками. Спочатку Іванна привела сварогів у Палений Стан (так давні українці-переселенці називали Палестину). А далі – через дикий на той час Єгипет – у Сахару, де був тоді, кажуть, помірний клімат.

“Десь там вони й по сьогодні”, – завершив було свою розповідь лісничий. Ні, “не десь там”, а на терені Алжирської республіки... Бо вашу розповідь продовжив у наші дні сміливий італієць, французький журналіст і вочевидь генетичний українець Аттіліо Гаудіо в книзі “Цивілізація Сахари”.

Побував Аттіліо Гаудіо в Середній Сахарі (скільки мужності й хоробрості треба мати, аби долати пустелею великі відстані – на таке здатний, здається, лише нащадок мисливців на мамутів!), відшукав там плем'я, де “...У кожного мальчика небольшой хохолок на голове”. Де в наметі старої вдови щонеділі відбувається таке диво з див: вечорниці. Де дівчата – чорноброві, а хлопці вусаті. Ніби козаки...

Так, упізнаємо вас, дорогі й далекі земляки. Хоч тепер ви зветесь не сварогами, а туарегами – все одно наші!

Ні, ви не є “нічийними”, ви, туареги, не є загубленими у світі сиротами – у вас є Мати – Давня Україна, Десна, на берегах якої вас – ваших дідів і прадідів – вигойдано, вигодовано й виплекано. І як радісно й хвилююче, що ви зберегли пам'ять про рідну Матір: знаємо з розповіді Гаудіо, як щонеділі ваші парубки мчать верблюдами за сто верств – на вечорниці. В Україні цього вже не почувеш, не побачиш. А ви пронесли через 12 тисяч років українську традицію. І на вечорницях дівчина забринить на однострунній скрипочці (не з мамутової кістки зробленій) улюблений свій мотив. А коханий має тут-таки – імпрізовано! – скласти вірша на той мотив...

Он яку культуру ви принесли з глибин пізнього палеоліту... А ще знаємо, як ви, свароги-туареги, свято бережете пам'ять про царицю Іванну, хоч її тепер називають Тин-Гіван (Охоронниця – Іванна). Її курган під Аделесою розкопали зарубіжні археологи й ідентифікували рештки цариці. Тепер Іванна – історична особа. Чи не перша на планеті...

(С. Плачинда)

Вправа 18. Самостійно прочитайте, порівняйте козацькі закони осуду злочину із сучасними правовими. Проведіть дискусію щодо ваги покарань.

ЩЕ ЯК БУЛИ МИ КОЗАКАМИ: КОЗАЦЬКІ КАРИ

Покарання й страта в запорізьких козаків визначалися характером злочинів. З покарань практикувалися: прив'язування до гармат на майдані,

саджання на дерев'яну кобилу, биття батою під шибеницею, ламання кінцівок – ніг та рук, грабування майна, заслання на Сибір.

Найпопулярнішими з-поміж цих покарань і страт було биття злочинця киями до смерті біля ганебного стовпа. До ганебного стовпа та кияків засуджувалися особи, які щось украли або приховали украдене, учинили побої, насильство, дезертирство. Ганебний стовп завжди стояв на січовому майдані поблизу січової дзвіниці; біля нього завжди стояла в'язанка сухих дубових кияків з головками, такими, як бійки на ціпах для молотби хліба. Якщо котрийсь із козаків украв щось, хай навіть дрібничку, в іншого козака, у самій січі або поза нею, і його спіймають на цьому, то його приводили на січовий майдан до ганебного стовпа і за звичаєм тримали там протягом трьох днів, а іноді й більше, поки він не заплатить за вкрадену річ.

Іноді биття кийками заміняли смертну кару: у такому випадку в покараного відбирали худобу та рухоме майно, при цьому частину худоби віддавали на військо, частину – паланочному старшині, решту худоби та все рухоме майно – дружині та дітям покараного, якщо він був жонатий.

(Д. Яворницький)

Вправа 19. Прочитайте, підготуйтеся до виступу на тему: “Чи важливо нині бути патріотом своєї землі та яку землю називаємо своєю?”

ІВАН ПІДДУБНИЙ – НЕПЕРЕМОЖНИЙ КОЗАК ІЗ КОЗАЦЬКОГО

Недалеко від сивого Дніпра, на благословенній Полтавщині, у селі Красенівка під Золотоношею (нині Черкащина), 8 жовтня 1871 року в родині сільського багатиря Максима Піддубного народився первісток Іван.

Батько Івана спокійно кидав на вози п'ятипудові мішки і гнув підкови, його син робив те саме, бо вдався в батька. Міцний та сильний був рід Піддубних. Предки Івана брали участь у походах проти кримських татар, турків та польської шляхти, а не такий вже далекий предок був у війську отамана Запорозької Січі Костя Гордієнка під час Північної війни й Полтавської битви, пізніше – в особистій охороні Петра I, багато років служив при дворі імператора. Та й не одна така родина жила в Красенівці, не дарма куток села, в якому Іван уперше побачив світ, називався Козацьким.

Отож, чи не єдиним багатством, що дісталася у спадок Іванові у багатодітній сім'ї, стало багатирське здоров'я та прищеплені ще з дитинства українські чесноти – працелюбство, тверезість, любов до рідного краю і висока моральність. Завдяки їм Іван Піддубний не раз гідно витримав екзамен на право називатися Людиною й Українцем, залишаючись вірним собі навіть у ситуаціях, коли доводилося відмовлятися не лише від традиційних для кожної знаменитості спокус, а й робити набагато важчий вибір – між життям і смертю.

Проживши до двадцяти трьох років у рідному селі, Іван за порадою бувалого односельця пішов до Криму заробляти на життя. Кажуть, що батько, відправляючи його на заробітки, сказав: “Пам'ятай, Іване, що роду ти з батька-матері козацького, запорозького, і що козакові честь дорожча за матір, батька рідного. Запам'ятай, Іване: продаси честь – не син ти мені і я не батько тобі”.

Почав Іван працювати вантажником фірми “Лівас” у севастопольському порту, ще не знаючи, що дасть йому Крим. Відпрацювавши 16 годин, почав займатися гирьовим спортом. Історія донесла до нас такі його слова: “Мало від природи вимахати бугаєм, потрібно вміти свою силу організувати, спрямовуючи в потрібне русло”. 1896 року (рік Першої олімпіади в Афінах) він уперше спробував свою силу в борцівському чемпіонаті, влаштованому цирком Безкоровайного у Феодосії. Тоді він був слабкий у техніці боротьби і програв. Перший і останній раз у житті. Наступні 40 років кар'єри супротивників на спину клав він.

1903 року Піддубного відправили рятувати честь Російської імперії на світовий чемпіонат до Франції. У фіналі зустрічалися полтавець і француз Рауль де Буше, причому знаючи, що Піддубний його поборе, француз намастився перед боєм олією і буквально вислизав з ведмежих обіймів українця. Судді присудили перемогу ... Буше за “красиве і вміле уникнення силових прийомів противника”. Протести Піддубного до уваги не бралися. Але наступного року, вже у Петербурзі, козацький нащадок поставив нахабу Буше навкарачки і тримав його так ... 41 хвилину, аж поки той не визнав поразки.

Тріумфальна хода Піддубного аренами світу тривала до 1910 року, аж поки борець не повернувся до Красенівки, одружився, купив хату, спробував господарювати, але недовго. Скоро він знову пішов боротися. Він плував плани багатьох рефері, йому пропонували астрономічні суми за поразку, але Піддубний не піддався.

Під час громадянської війни в Бердянську у двобої з махновцем Піддубний перемаг, а Махно замість обіцяного розстрілу ... наказав нагодувати переможця.

Комуністи кинули чемпіона в Одесі до катівні – упродовж тижня по пояс у воді чекав своєї черги на розстріл. Доля і цього разу виявилася милостивою до нього, але дворянка-дружина тим часом утекла до іншого, прихопивши весь “золотий запас” чемпіонських медалей.

Після громадянської війни, під час розрухи, одружився вдруге і ... виїхав за кордон. Йому аплодують Німеччина, Франція, а в США він 1927 року визнаний найкрасивішим чоловіком усесвіту. За це чекала винагорода – півмільйона доларів з невеличкою умовою: прийняти громадянство США. Іван махнув рукою і повернувся на Україну. За куплену родичам землю їх оголосили куркулями. Піддубний зрозумів, що на малій батьківщині жити йому не дадуть. Тоді він відправився на Кубань й оселився в Єйську. Тут він учинив великий гріх

– це було 1937 року. Обурившись за те, що паспорт громадянина СРСР виписали на ім'я “Івана Поддубного, русского”, він довго набридав міліції, щоб паспорт виправили, але там підняли його на сміх. І тоді чемпіон власноруч виправив прізвище на Піддубний і в графі “національність” написав “українець”. Івана Максимовича запроторили до в'язниці, вимагаючи назвати номери рахунків й адреси іноземних банків нібито з його заощадженнями. За рік випустили на волю.

Після укладення в 1933 році угоди між СРСР та Третім Рейхом німецьке атлетичне товариство почало розшукувати Піддубного. Щоб не зганьбитися перед союзником, кремлівські верховоди викликали Піддубного до Москви, дали орден Трудового Червоного Прапора і звання заслуженого артиста РСФСР. Дозволили зустрітися з німецькими атлетами, але прийняти запрошення до Рейху не дозволили. Під час німецької окупації Єйська чемпіон завів “блат” з німецьким начальником порту – своїм шанувальником – і плавав через море до Маріуполя маленьким пароплавчиком – робив “бізнес”. Любив прогулюватися набережною Єйська з орденом на грудях. Раз п'яний офіцер вермахту на свою біду спробував зірвати орден, за це чемпіон “допоміг” йому перелетіти через паркан.

Після великої перемоги над фашизмом йому було надано звання заслуженого майстра спорту.

Після війни Івана Максимовича просто викреслили із життя, прирікши побиратися. Коли 8 серпня 1949 року він назавжди відійшов у вічність, збирали в останню дорогу всім містом, бо не мав навіть костюма. Його поховали в Єйському міському парку. На чорному камені надгробка вибито: “Здесь русский богатырь лежит”.

(За В. Джувагою)

1.4. Культура усного фахового спілкування. Мовний етикет

Вправа 20. Підготуйте промову про знакову особистість вашого регіону (міста) України з вашого фаху, виголосіть її перед аудиторією. Заплануйте можливі запитання та відповіді на них. Використайте за потреби цікаві статті з журналів “Дивосвіт”, “Науковий світ”, “Юридичний вісник”.

Вправа 21. Укладіть діалог за визначеною темою і з бажаним співбесідником, використавши форми мовного етикету. Виголосіть його перед аудиторією, дотримуючись правил ставити запитання і давати на них точні й повні відповіді.

Вправа 22. Доведіть потрібність вашого фаху, розкрийте його особливості, вкажіть на тих, хто став прикладом для вас. Які будуть ваші перші кроки в самостійній роботі за спеціальністю?

Вправа 23. Прочитайте, за бажанням – вивчіть напам'ять; висловіть ставлення до рідного міста / села чи Батьківщини – у поетичній або прозовій формі, уживаючи форми етикету.

Каштани, каштани, каштани,
Софії і Лаври хрести.
Кияни, кияни, кияни –
Ви сестри мої і брати!
Вам скажуть, що я в Амстердамі,
Що Київ зміняв на Москву.
Не вірте, панове, я з вами
За київським часом живу.
І де б я не був за кордоном,
Я знав, що завжди повернусь
Додому, додому, додому
В святу мою Київську Русь.

(Ю. Рибчинський)

Вправа 24. Прочитайте, розкажіть про місто чи країну, в якій побували, чи про своїх знайомих благодійників, дотримуючись правил мовного етикету.

НІМЕЧЧИНА. ЗИМОВА КАЗКА

І справді, пані Тетяна Ігнатівська-Ніч не втомлюється творити добро. Про це не лише розповідає чимало її друзів – це конкретно відчула на собі і на своїй родині. Особливо влітку 1999 року, коли Тетяна Петрівна запросила до себе в гості мене й моїх донечок. А отже, подарувала нам незабутні враження од відвідання одного з найбільших у світі Кельнського зоопарку (тут живе понад 60 тисяч тварин і птахів); від перебування у знаменитому “Шоколадному музеї”, де ми не лише милувалися тропічними какао-деревками, спостерігали за процесом виготовлення шоколаду, а й ласували ним біля конвеєра. Завдяки пані Тетяні побачили ми Аахен, першу європейську столицю з кінця VIII і до X століття, що був резиденцією короля Карла I (Великого), який 1 200 літ тому заснував тут знаменитий Аахенський собор і до якого свого часу приїздили відомі історичні особи – Катерина II, Наполеон...

Протягом дня гуляли ми по Бонну, який ще з першого разу вразив мене великою кількістю велосипедистів у центрі міста. Саме цей вид транспорту, як я зрозуміла, є головним для багатьох мешканців Бонна. Спочатку ми завітали

до триповерхового Природничого музею, потім – до Музею мистецтв і, піднявшись нагору, де грала музика, спостерігали, як, попиваючи пиво, відпочивають німці.

Переступивши поріг Музею ван Бетховена, що знаходиться неподалік Боннської міської ради, і пройшовши дванадцятьма його залами, ми вкотре перегорнули для себе сторінки життя і творчості геніального німецького композитора, піаніста і диригента. Тут, у цьому будинку, композитор, незважаючи на повну втрату слуху, написав найвидатніші твори сонатно-симфонічного циклу.

А ще на запрошення онука Конрада Аденауера ми разом з німецько-французькою організацією “DFG”, членом якого є Тетяна Петрівна, де в прекрасній садибі на величному пагорбі жив і працював видатний державний діяч ФРН Конрад Аденауер. Надзвичайна свіжість повітря літнього дощового дня, настояна на запахах сотень кущів троянд, що квітли в саду навколо будинку, створювала неперевершене відчуття. Сюди щороку 5 січня приїздить уся велика родина Аденауера, аби відзначити день його народження. Він був одним з лідерів католицької партії “центру”, пізніше – головою Християнсько-демократичного союзу, федеральним канцлером ФРН й одночасно міністром закордонних справ, перегорнув у цьому будинку останню сторінку календаря. Нині він знаходиться тут поруч з усіма іншими речами, яких торкалася ця видатна особистість. Музей збудовано неподалік. Хвилиною мовчання вшанували пам'ять цього славного сина німецького народу на його могилі, що знаходиться тут же, у Рьондорфі.

Чимало ще чарівних пейзажів, середньовічних замків на горах уздовж Рейну, музейних цікавинок побачили ми завдяки нашій Феї Доброти з міста святої Урзули. “Німеччина. Зимова казка”, – так колись казав Генріх Гейне. Чи тільки зимова? Гадаю, це казка в усі пори року. З Німеччини, проїхавши декілька зупинок трамваєм, ми потрапили до батьківщини квітів – Голландії. Фантастично! З Німеччини Тетяна Петрівна, недавня остарбайтерка з України, без проблем виїжджала до Америки, Канади, Франції, Італії, Португалії, Іспанії, Греції... з благочинною місією допомоги дітям і хворим. Однак, вважає вона, “всюди добре, а дома – краще”. Тож душа її рветься в Україну. Своїм землякам повсякчас дарує вона щастя і радість, хоч сама в житті пізнала його небагато. І, віддаючи себе людям рідної держави, вона прагне реабілітувати добре ім'я батьків, які безвинно постраждали в жадливі часи сталінського режиму і пам'ять про яких завше пламеніє в її щирому серці.

(Н. Бай)

Вправа 25. Кажуть, у США жінки виховують своїх синів так, щоб кожен прагнув стати президентом країни. У чому сенс такого виховання? Подумайте, що зробили б ви для України, якби стали її Президентом?

Вправа 26. Прочитайте, висловіть власну думку про роль любові в житті людини і в її успіхах, навіть фахових.

ЦІНА ВІРНОЇ ЛЮБОВІ

Тетяна Ігнатівська, як і майже всі інші полонені, що потрапили з Німеччини у Францію, була хворою. Після загострення болі у жовчному міхурі вона потрапила до паризької лікарні, де за її станом здоров'я дуже ретельно стежив головний лікар Ів. Через два місяці інтенсивного лікування він направив Тетяну до санаторію в мальовничій місцевості поблизу Парижа. Але й тут не залишив дівчину без уваги. Першого разу, коли прийшов відвідати Тетяну, подарував їй французькі парфуми. Іншого разу приніс букетик білих конвалій. П'яних і ніжних, таких, як на рідній землі. Їх так багато було в Макарівських лісах. І вони, школярі, в кінці навчального року дарували їх своїм учителям...

Так проминуло чотири місяці перебування в санаторії. Тоді дуже часто до Тетяни приходив лікар Ів з різними подарунками. Дівчина зрозуміла, що юнак дуже закохався в неї. Він познайомив її з польським священником, завдяки якому вона почала працювати гувернанткою в родині французьких аристократів. Дітей виховувала так, як виховали її батьки-українці. Тому і до цього часу при кожній зустрічі у Франції їхні діти щиро дякують за це.

І тут Тетяна була під постійним контролем лікаря Іва. Вони разом слухали класичну музику, пили чай, відвідували старовинні церкви і замки, виїздили за місто. А через рік Ів запросив Тетяну додому на обід. Двері відкрила покоївка і, привітавшись, сказала:

– Бажаю Вам багато щастя.

Зміст цих слів Тетяна збагнула через кілька хвилин, коли вийшов Ів і провів її до маленького салону. Попросивши її зачекати, він пішов до великого салону, звідки донеслися різкі слова: “Ти не можеш одружуватися на іноземці, бо не знаєш, хто вона така і хто її батьки”. На що Ів відповів: “Мама, якщо я не маю права одружуватись з Тетяною, то не візьму шлюбу з ніякою іншою жінкою”.

Тетянине серце закалатало від незвичайного хвилювання, і вона вирішила тихенько піти, щоб Ів не мав через неї ніяких непорозумінь з батьками. Потім написала йому, що їде додому, а своїх господарів попросила відповідати йому, що їй немає. Він цілий рік розшукував Тетяну. А дівчина продовжувала доглядати за дітьми, які нагадували їй маленьких сестричок Лялю і Людмилу.

Так проминуло три роки. Тетяна працювала у французькому будинку мод. Вона ні з ким не хотіла зустрічатися і намагалася навіть забути Іва. Свій вільний час вона проводила з найближчими подругами. І коли Тетяна захворіла знову (назбирали з дівчатами на полі салату і поїли), подруга Піерет сказала: “Ти вже замучила Іва своїм мовчанням. Дозволь мені зателефонувати йому”. І набрала номер лікаря. За декілька хвилин він уже був біля хворої Тетяни. Зробив обезболювання і відразу повіз до своєї лікарні. Лише через два місяці виписав,

запропонувавши приходити на обід. І коли вже вона прийшла, то гувернантка, яка готувала дістичні страви, обцілувавши Тетяну, мовила: “Боже, як лікар страждав, що не міг Вас знайти. Слава Всевишньому, Ви – вже тут”.

Відтоді лікар Ів знову стежив за її здоров'ям, а Тетяна ставилася до нього з особливою вдячністю. Тоді ще дівчина не знала, що любов до неї лікар пронесе через усе своє життя, що через неї він ніколи не одружиться, що і на схилі літ вони матимуть добрі дружні стосунки.

(Н. Бай)

Вправа 27. Прочитайте текст. Окресліть власне життєве кредо. Віднайдіть у періодичних виданнях розповіді про сучасного генія-самоука. Яке місце для досягнення ваших цілей посідає професійна мовна підготовка?

КОНСТРУКТОР - САМОУК ЯКІВ РОЩЕПІЙ

Найстарший із дванадцяти дітей, Яків Устимович Рощепій мав змогу здобути освіту лише в церковнопарафіяльній школі. Далі навчати сина сім'я не була спроможна, але талант проявився. Юнак змайстрував перший у рідному селі Осовець дерев'яний велосипед. Наступний витвір – запаяне в півлітровій пляшці дерев'яне яйце. За цю дивину, представлену на одній із всеросійських виставок, Яків отримав грошову премію.

Талант винахідника проявився і на армійській службі в польській фортеці Зеґрж. У години відпочинку солдат Рощепій заглядав до зброярської майстерні, де згодом ніс службу, ремонтуючи зброю. Після служби працював зброярем на військовому полігоні, а потім на Сестрорецькому заводі. Там молодий майстер сконструював і виготовив першу у світі десятизарядну автоматичну гвинтівку, копії якої з'явилися в Австралії, США та інших країнах. За цей винахід одержав премію – 500 карбованців.

Перша світова війна, жовтнева революція, робота на Київському заводі “Арсенал”. На базі його винаходів тут створено автоматичні й самозарядні гвинтівки, які було взято на озброєння радянської армії.

Повернувшись у рідний серцю Осовець Бобровицького району на Чернігівщині, до дружини Марини та доньки Марійки, він своїми золотими руками і золотим серцем допоміг вижити під час колективізації, голодомору, воєн: змайстрував крупорушку, олійню, пристрій для перевірювання та очищення зерна. Виконував найскладніші технічні роботи й ніколи не вимагав за це грошей. Завжди казав: “Залиште ці гроші на хліб своїм дітям”.

Згодом сконструював і виготовив з дерева та металу самохідний зернозбиральний комбайн, який підбирав та обмолочував колоски, відділяючи їх від половини та соломи. Цю модель послали до Харкова, тодішньої столиці України. Звідти надійшла відповідь з порадою сконструювати самохідний комбайн. Винахідник порвав той лист на цигарки. Та руки не опустили.

Сконструював і побудував вітроелектростанцію, яка давала енергію, та бурякозбиральний комбайн. Але й він не був запроваджений у виробництво – знову завадила війна. Вже через роки ця техніка почала з'являтися на полях, та її авторами значилися інші люди.

Дослідник життя і діяльності Я. Рощепія, учитель фізики і математики з Нової Басані Микола Трохимович Кушніренко розповів, що на початку 50-х років працював на причіпному комбайні С-6, який дуже схожий на винахід конструктора-самоука. А гвинтівка, яку зробив Яків Устимович ще в 1904 році, прислужилася Калашникову, винахідникові автомата. Він лише збільшив у ній магазин для патронів, зменшив ствол, змінив руків'я.

В останні роки життя Яків Рощепій усе ж зажив всесоюзної слави. Із забуття його повернув письменник Петро Вершигора: йому була призначена персональна пенсія в 400 карбованців і дана премія, яку винахідник передав дітям-сиротам.

Помер Я. Рощепій у 1958 році, проживши 79 років, у рідному селі, де й похований як звичайний селянин. Нині в селі з'явилась вулиця його імені.

(За Н. Литвиненко)

Вправа 28. Прочитайте, додайте самостійно вивчені відомості про свято братів-просвітителів у Болгарії. Поясніть, чи обов'язково знати національну мову та формули мовленнєвого етикету своїх батьків, які перебувають у міжнародному шлюбі.

24 ТРАВНЯ – ДЕНЬ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ Й КУЛЬТУРИ

863 року брати-просвітителі з Солунік (Греція) створили слов'янську абетку. Вона була використана братами – місіонерами християнства для перекладу Святого Письма на слов'янську мову. За цей подвиг християнської просвіти серед слов'янства Кирила й Мефодія шанує церква як рівноапостольних.

Їхня мати була грекиня, а батько – болгарин, тому брати з дитинства добре знали як материнську, так і батьківську мови; їм легко було справитись із поставленим завданням – перекласти Біблію з грецької на болгарську та інші слов'янські мови. Для цього було створено абетку (азбуку), яку на честь Костянтина – Кирила (після прийняття чернецтва був поіменований Кирилом) і названо кирилицею.

На своєму апостольському шляху брати зазнали образ і тюремного ув'язнення, голоду й спраги, чимало небезпек для життя. Та справи своєї – проповідництва слов'янською мовою – не полишили. Так, наприклад, у Моравії вони почали вчити богослужінню слов'янською мовою. Тоді ж зазнали гоніння і переслідувань від німецьких єпископів, які наполягали на тому, що богослужіння

треба проводити лише єврейською, грецькою, латинською мовами. Розв'язати цю суперечку довелося самому Папі Римському. І дивним чином допоміг їм у цьому святий Климент, мошці якого брати взяли з собою. Папа Римський з кліром (сукупність священно- та церковнослужителів і церковний хор) вийшов зустрічати мошці святого, а отже, і з почестями зустрів і самих просвітителів. Так суперечку було вирішено на честь слов'янської мови. І нині в Римі є Український католицький університет святого Климента, у Львові – Український католицький університет.

Перший історик давньослов'янської писемності Чорноризець Храбр – болгарський книжник, учений-чернець, який жив у X ст. при дворі болгарського царя Симеона, у книзі “Про письмена” розповідає про два етапи розвитку слов'янського письма. Перший – за часів язичництва, коли слов'яни користувалися рисками (резами) та зарубками. Другий – з часів прийняття християнства 988 року, коли почали користуватися грецькими й римськими письменами, не пристосованими до слов'янських мов, поки не з'явилася кирилиця.

Нині кирилицею, адаптованою для певної мови або в незмінному вигляді, користуються понад 40 країн.

Укладена Кирилом азбука сприяла розвиткові культури багатьох слов'янських народів. У Софії (Болгарія) споруджено братам славний пам'ятник, і свято слов'янської азбуки тут відзначається здавна у державному масштабі. І в Києві, на площі перед Михайлівським Золотоверхим собором, у скульптурній групі поряд з княгинею Ольгою скульптор Іван Кавалерідзе помістив постаті Кирила й Мефодія.

Ми, слов'яни, маємо свято пам'ятати цей справжній подвиг двох братів-просвітителів. А ще нагадаємо слова Костянтина (Кирила) перед вирушенням у Моравію: “Немічний я тілом і хворий. Але з радістю піду в Моравську землю, якщо не мають вони абетки своєї мови. Бо просвіщати народ без письмен його мови те саме, що намагатися писати по воді!”. За цю послугу папа Іоанн VIII у посланні до моравського князя Святополка (880 р.) назвав Костянтина “творцем слов'янського письма”.

Іван Огієнко, великий патріот і вчений, знаний ще як митрополит Іларіон, писав: “Мова – то серце народу: гине мова – гине народ”.

Мова наша українська належить до слов'янської групи мов (їх 15, але три з них мертві: полабська, поморська, старослов'янська), якими користуються 290 млн. 475 тисяч осіб (1985 р.) індоєвропейської мовної сім'ї. У пісні співається: “Наша мова калинова піде з нами у віки”.

І нести її нам – у нашому щоденному вжитку, у нашій праці, у наших наукових потугах чи досягненнях. Про це влучно сказав поет-пісняр Юрій Рибчинський:

*Я без тебе, мово, –
Без зерна полова,
Соняшник без сонця,
Без птахів діброва.
Як вогонь у серці,
Я несу в майбутнє
Невгасиму мову,
Слово незабутнє.*

І хоча від XVII ст. у світі зникло багато мов (тільки у Південній Америці внаслідок колонізації – 400 мов, у Північній Америці цивілізаційні процеси обернулися знищенням 170 мов, в Австралії зникло 375 мов, у Радянському Союзі – 70 мов), та завдяки суспільним рухам виникали й нові мови. І якщо у світі існує до 7 000 мов (за даними мовознавця М. Кочергана), а українська мова за кількістю користувачів посідає 17 місце, то нашій мові й культурі квітнути у віках, але за умови високої шани до свого рідного, державного, національного, що виражатиметься у нашій участі в їх розвитку.

(Т. Грибніченко)

Вправа 29. Висловіть власні думки про сучасні дослідження трипільської культури та потрібність чи непотрібність благодійництва. Наведіть приклади фахового філантропізму.

ДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Ось уже три десятиліття намагаються зазирнути в глибину століть учені Інституту археології Національної академії наук України.

З 1981 року на Черкащині, зокрема в Тальнівському, Звенигородському та Уманському районах, працює експедиція науковців-археологів, яка займається розкопками давньої трипільської культури, що зародилася на українських теренах понад 5 000 років тому й існувала 1 500 років. З того часу (1981 р.) її незмінним керівником є кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України Володимир Опанасович Круц. Ця людина присвятила все своє свідоме життя вивченню нашої праісторії. Впродовж останніх тридцяти років очолювана В. Круцом експедиція розкопує рештки стародавніх трипільських поселень-гігантів здебільшого в селах Легедзине й Тальянки на Черкащині, де кілька тисячоліть тому мешкало не менш як 14 000 осіб, що є небувалою кількістю для тих часів (за своєю площею таке поселення є найбільшим у світі з-поміж відомих поселень мідно-кам'яної доби). За цей час досліджено понад 40 жител трипільської культури. І не просто досліджено, а й відтворено, згідно з отриманим матеріалом розкопок, трипільську хату й господарські приміщення давніх хліборобів.

Усе це експонується в Музеї трипільської культури в Легездиному – складовій частині створеного в березні 2002 року Державного історико-культурного заповідника “Трипільська культура”. Помешкання доби первинного суспільства – неоліту, мідно-кам’яного періоду, коли ще не було заліза, – хоч як дивно, чимось нагадує звичайну українську селянську хату з мазаними підлогою і стінами, під соломою, тільки дещо іншої форми. Трипільська хата – двоповерхова, розписана давніми символічними, зокрема солярними, знаками. На першому поверсі було щось на зразок кухні, на другому, підстеливши шкури тварин, – спали прадавні люди. Поруч із хатою – хлів, а можливо, клуня, де зберігалось зерно, адже трипільці були хліборобами. Досліджено, що такі хати, руїни яких дійшли до нашого часу, спалювали власні господарі, адже трипільці мігрували кожні 50 – 70 років, залишаючи обжиті місця. Науковці висловлюють припущення, що, виснаживши ґрунт, давні землероби вирушали на пошуки нових земель. Трипільці вміли не просто господарювати, а відтворювати своє світовідчуття у глині з допомогою знаків, про що свідчить зооморфна та антропоморфна пластика (експонується в Музеї). Тобто давні трипільці були певною мірою митцями.

Зроблено немало, але багато ще загадок зберігають у собі черкаські чорноземи. Приміром, до цього часу достеменно невідомі причини виникнення поселень-гігантів, характер господарської діяльності трипільців, вплив їх на навколишнє середовище, особливості культурних контактів із сусідніми племенами лісостепової та степової зон і період існування поселень.

Роботу експедиції благойдно підтримує бізнесмен і меценат Бертран Кост із Франції. На цьогорічній науковій конференції “Давні землероби Південно-Східної Європи” у селі Тальянки, куди з’їхалися вчені з України, Болгарії, Румунії, Іспанії, Росії, Азербайджану, Китаю і США, пан Бертран Кост розповів про свій десятилітній досвід роботи з українськими вченими-археологами, про те, чому він став спонсором розкопок давньої культури: це в нього родинне, адже ще піввіку тому його дід заснував у США Благойдний фонд SEARCH Foundation, який мав на меті фінансувати культурні, соціальні й наукові проекти. Коли ж пан Бертран Кост почав працювати в Україні, він вирішив, що це його обов’язок – надавати посильну допомогу вченим, які самовіддано працюють, аби пролити світло на нашу спільну історію, історію Європи, частиною якої завжди була Україна.

(За А. Топчій)

Вправа 30. Напишіть стислий переказ за сюжетом поданого тексту. Згадайте інших симпатиків до долі України.

НОРВЕЖЕЦЬ ФРІТЬОФ НАНСЕН І УКРАЇНА

В “УРЕ” (вид. 2-ге, 1982) уміщено основні дані про Фрїтьофа Нансена, видатного вченого і всесвітньо знаного полярного дослідника. Навіть зазначено, що 1921 року він організував допомогу голодному Поволжю. А про його допомогу в той самий час голодним в Україні – ані слова!

Наприкінці 80-х років минулого століття на хвилях гласності про Нансена згадали. Спершу в журналі “Україна”, а згодом з’явилася скромненька стаття і в газеті “Радянська Україна”. В обох матеріалах ішлося про участь Нансена у 1921 році в порятунку від голодної смерті населення на Дніпропетровщині, в селі Михайлівка Апостолівського району.

У травні 1920 року після того, як зусилля низки міжнародних благодійних установ репатріювати й оселити на батьківщині військовополонених імперіалістичної війни двадцяти семи національностей залишилися безуспішними, Рада Ліги Націй від імені союзників звернулася до Ф. Нансена як першого її комісара у справах біженців із проханням розв’язати цю проблему. Ф. Нансен поїхав до Москви, однак наштотхнувся на перепону. Міністр закордонних справ СРСР Чичерін заявив, що більшовики не визнають існування Ліги Націй, отже, не визнають і уповноваженого від цієї міжнародної організації. Ф. Нансен запропонував вести переговори від імені кожної із зацікавлених сторін і водночас розпорядився підготувати екстрений поїзд, яким він повернеться до кордону, якщо протягом двох годин його пропозицію не буде прийнято. Побоюючись міжнародного осуду, Чичерін відступив, і протягом короткого часу понад 400 тисяч військовополонених було повернено до їхніх домівок.

Завдяки своїм організаторським здібностям Ф. Нансен зробив те, чого не в змозі були зробити ні благодійні організації, ні уряди, які за ними стояли. Саме за цей подвиг Ф. Нансен 1922 року одержав Нобелівську премію Миру.

1919 року в книжці “Росія і світ” Ф. Нансен передбачив голод у царстві більшовицької руїни. Незабаром він почав збирати кошти від приватних осіб та організацій для тих, хто потерпав від голоду в СРСР. Поїздки до США, країнами Європи, виступи перед громадськістю дали результат. Вдалося зібрати 40 мільйонів швейцарських франків. За ці гроші з вересня 1921-го до серпня 1923 року Ф. Нансен урятував від голодної смерті в СРСР 6,4 мільйона дітей та 400 тисяч дорослих.

1923 року великий норвезький філантроп заснував дві сільськогосподарські станції на колективних засадах – одну в Україні, другу в Поволжі. Місце для станції в Україні обрано в Апостолівському районі промислового Криворіжжя – село Михайлівку. Збереглася довідка про страхітливий голод на Дніпропетровщині (повідомлено в журналі “Україна”).

Для нового господарства Ф. Нансен надав 10 тисяч фунтів стерлінгів. Сума на той час величезна.

Восени 1923-го року та навесні 1924-го на михайлівських полях працювали десятки “Фордзонів” – тракторів, стільки ж сівалок та іншої сільгосптехніки, що її закупив Ф. Нансен. Радгосп його імені став провідним в Українському сортівно-насінневному тресті. Михайлівські господарі зібрили врожай у півтора раза вищий, ніж у сусідів, не “нансенівців”.

1953 року партійні чиновники перейменували радгосп ім. Ф. Нансена на “Прогрес”, і тільки 1996 року місцевому господарству в Михайлівці повернуто ім’я Ф. Нансена.

Тільки-но більшовики відновили експорт хліба з “географічно-економічних міркувань”, нобелівський лауреат Миру Ф. Нансен одразу припинив благодійну діяльність у СРСР і виїхав на батьківщину.

Видатний син Норвегії й філантроп помер 13 травня 1930 року. День його похорону припав на день незалежності його батьківщини (17 травня). Осло – столицю молодого держави, яка здобула незалежність 1905 р., – наповнили норвезькі державні прапори. Норвегія прощалася зі своїм видатним сином і відзначала чверть століття своєї державності.

Українцям треба зробити певні кроки, аби співвітчизники й нащадки видатної людини перейняли нашу повагою і пам’яттю про нього.

(І. Гвань, Словаччина)

Вправа 31. Прочитайте вголос. Заздалегідь підготуйте повідомлення про визначні пам’ятки свого міста (села) – за аналогією. Повідомте аудиторію, дотримуючись законів усного спілкування, правил мовного етикету.

БОГУСЛАВ

Богуслав – місто на Київщині. Засноване 1032 року київським князем Ярославом Мудрим. Розташоване на річці Рось. “То була перша моя зустріч з великим містом з церквами й різним-різним людом, що зібрався на величезну торговицю. А ще дивувався я баржі, на якій ми, сидючи з батьком на возі, переправлялись на другу сторону Росі”, – писав Тарас Шевченко, який багато разів відвідував Богуслав. У місті в різні роки жили: Іван Нечуй-Левицький, Марко Вовчок, Шолом-Алейхем, Іван Сошенко, Олександр Кошиць, Степан Васильченко та інші відомі діячі української культури.

У місті є пам’ятник Іванові Нечую-Левицькому, збереглося приміщення колишнього духовного училища (бурси), в якому він навчався, а згодом навчав бурсаків. Нині це старий корпус Богуславського гуманітарного коледжу, який названо ім’ям письменника.

Меморіальна дошка композиторові, авторові книжки “З піснею через світ” Олександрові Кошицю засвідчує, що в 1884 – 1890 роках він тут навчався в Богуславській єпархіальній бурсі.

Збудовано пам’ятник засновникові Богуслава Ярославові Мудрому. Музей Марка Вовчка, заснований краєзнавцем Борисом Левченком, міститься в будинку, в якому письменниця жила в 1885 – 1887 роках. Перед будинком – погруддя Марії Олександрівни Вілінської (справжнє прізвище митця).

Збережено пам’ятку архітектури 1726 року, названу “Кам’яниця”. Тут зупинявся Тарас Шевченко.

(За С. Козаком)

Вправа 32. Прочитайте, перекажіть сприйнятий зміст й опишіть особливості фаху журналіста. Розкажіть про свої туристичні стежки й мету ваших мандрів, можливо, фахових, заохочуючи слухачів до активного відпочинку. Використайте етикетні формули.

У ПЛІНІ ЧАСУ

Коли я чую вислів “мандрівочка пахне”, то сприймаю його таки буквально. І просто не вірю, що є люди, які отак із доброго дива не люблять мандрувати, не люблять пізнавати світ і зустрічати радісно й вдячно все те, що обіцяє їй величність Дорога – чи довга, чи, може, й не дуже.

Кілька років об’єктом моїх зацікавлень був Батурин і події, пов’язані з ним, зокрема початку XVIII ст.: за найменшої нагоди я намагалась навідатися до колишньої гетьманської столиці і була не тільки свідком її дослідження та відродження, а й долучилася до постанови в твердині над Сеймом української церкви – Свято-Покровської, яка героїчно збудована з допомогою нашої діаспори. І хоча святиня постала не на тому місці, де стояла ота давня, що була сповідальнею Івана Мазепи, все ж її збудовано на пам’ять про нього. Батурин не лише відкрив мені чимало сторінок нашої трагічної історії, а й познайомив із десятками прекрасних, світлих, жертвних людей. А коли якогось року осінь була майже такою, як та, 1708, Батурин дозволив наблизитися до своїх таємниць і пережити катарсис...

Ще за існування радянських профспілок мені пощастило побачити Прибалтику, Кавказ, трохи – Середню Азію, а вже за незалежності журналістські дороги завели навіть у Європу: до Польщі, Німеччини та Угорщини.

Та досі найпам’ятнішою залишається моя перша мандрівка – в Карпати теплого липня 1970 року: після закінчення педучилища я стала студенткою Київського університету і якогось дня, сказавши мамі, що їду до подруги в сусіднє село (хай проститься мені ця неправда), перебіжками, від автостанції до автостанції, з вінницького села понад Південним Бугом дісталася деренчливими автобусами аж до Криворівні, Косова, Кутів, а насамкінець – до Чернівців, щоб звідти, втомлена і щаслива, на третій полиці нічного потяга, майже контрабандно, повернутися до своїх земель... Тиждень п’яної амброзії мандрів; день і ніч злилися в один великий чарівний потік, що ніс мене, даруючи то подив-відкриття, то острах, то захоплення... Спочатку – духмяні подільські поля, тополі понад шляхом, лунки вечори із розважними перемовинами людей про життя-буття, а я ловлю ті незнайомі сюжети – як якесь одкровення... Віхою – величний Кам’янець-Подільський із його фортецею... Як укарбувалося: сідає сонце за гори, до Криворівні верткою дорогою герцає невеличкий автобусик, у ньому пасажирами – якась жінка з великим кошиком, хлопець, я та на задньому сидінні – старий гуцул у вицвілій кресані: заплющив очі і натхненно пілікає на старій скрипці веселу мелодію. Автобус на вибоїнах підстрибує, в ньому здійснюється сива хмара

пороху, а гуцул на те не зважає. Хлопець невдовзі підсідає до мене і не стільки лукаво, скільки довірливо, питає: “А ти афини хочеш скуштувати? Вони такі рясні цього року. Ти ще не пробувала їх?..”.

Афинами мене почастивала Параска Плитка – дивна незабутня жінка: художниця, письменниця, етнограф, до якої мене спрямували тоді люди і яка, спасибі їй, прийняла мене. Однак то – окрема історія. А з Гуцульщини я тоді привезла дві великі білі весільні свічки, обвиті сріблястими стрічками (це був великий дефіцит у моєму селі), ще зовсім не відаючи, що вони мені будуть дуже потрібні...

(Н. Поклад)

Вправа 33. Укладіть у прозовій чи поетичній формі словесний автопортрет, назвавши головні риси характеру.

Уявімо наше життя як більярдний стіл. Усі ми кульки на ньому. Кожна кулька неповторна по-своєму. Кульки зближуються й розлітаються. Так і люди: зустрічаються і прощаються. Кий (якось неземна сила) управляє цими кульками, заганяє їх у лунки (люди вмирають) та ставить нові кульки (люди народжуються). Ось так можна уявити наше життя. І я – одна з цих кульок.

Яскраве сонце, небо голубе.
А я живу і розквітаю.
Волосся світле хвилями біжить,
Блакиттю очі широко сяють.
Мій голос радісно бринить,
І з вуст усмішка не зникає.
Весела, трішечки мрійлива,
Мені навчання до душі.
Буваю я сумна й журлива,
Тоді сиджу й пишу вірші.
В майбутнє вірю, вірю в краще,
Що зможу все в цьому житті.
Тому, напевне, й не ледаща
Й не терплю балачки пусті.
Обожнюю свою родину:
Матусю, бабцю й дідуся.
Обожнюю свою країну,
Хай славиться вона уся!

(О. Гончаренко)

Вправа 34. Прочитайте поданий текст, опишіть узагальнений образ сучасного українця (українки) і порівняйте його з історичним, виокремивши спільні та відмінні риси, повідомте аудиторію.

ПОРТРЕТ СЛОВ'ЯНИНА-РУСИЧА

Про зверхній (зовнішній) вигляд і фізичний тип наших предків не можемо сказати нічого певного. Чужинці, що перші зіткнулися зі слов'янами, подають про них не раз перші-ліпші, баламутні звістки: “Всі вони високі й незвичайно міцні, тілом і волоссям не дуже білі чи ясні, також не зовсім чорні, а скорше всі русяві”, – писав грек Прокопій. Арабським купцям, що бували у Східній Європі, ще більше впадало в очі рум'яне тіло й русяве волосся місцевих мешканців. Вони кажуть навіть, що люди носять волосся довге, як кінська грива, та що красять його на червоно. Але не маємо певності, чи ці племена, з якими зустрілися чужоземні подорожні, були справді наші предки, а не якісь інші слов'янські племена.

Слов'яни тепер дуже виразно поділяються на два типи: один високий і чорнявий, другий – низький, ясноволосий. Серед українців переважає перший тип – високих brunetів. Як же після цього приймати на віру оповідання давніх письменників, що слов'яни були русяві? Чи ж так дуже змінився вигляд нашого народу, що з ясноволосих ми стали чорняві? Скоріше треба припускати, що ті чужі подорожники знали тільки деякі слов'янські племена та їх вигляд приписали всім слов'янам, – так часто роблять поверхові обсерватори (оглядачі, мандрівники). Нема ніякої певності, що слов'яни були одноцільним антропологічним типом. Усі народи світу мішалися між собою від непам'ятних часів, і чисті раси рідко де утримувалися. Щодо України, то наша земля лежала на великому шляху народів, що веде з Азії до Європи, яким безнастанно пересувалися різні племена. На наших південних землях проживали колись таємничі кіммерійці, потім різні іранські народи – скити, сармати, аляни, пізніше заходили сюди траки, германи, греки, врешті цілими століттями кочували турецькі й монгольські племена – гуни, авари, мадари, болгари, хозари, печеніги, торки, половці, татари. Всі вони сусідували зі слов'янами, і це було зовсім природне, що різні племена входили між собою в кровні зв'язки й перемішувалися. Як же важко було утримувати чистий расовий тип!

Важко було уникнути чужого впливу – прикладом цього є сама княжа династія. У мужеській лінії княжий рід походив зі Скандинавії, отже, був германського походження. Княжі жінки дуже часто бували також з чужосторонніх дворів: Ярослав Мудрий мав за жінку шведську королівну (Інгігерду), його син Ізяслав – польську княжну, Святослав – німкеню, Всеволод – грецьку царівну; дружина Володимира Мономаха походила з Англії; Мономахів Ізяслав подружився з черкешенкою, син його Мстислав знову з полькою і т. д. Такі

шлюби були часто зумовлені політичними мотивами, а не раз молоді княжичі женилися, захоплені красою полонянок, особливо черкешенок.

Князів наслідували й бояри, які також, певно, добирали собі жінок з-поміж полонянок. Найбільш перемішане населення мусило бути на південному пограниччі, де різні степові племена приймали християнство, переходили до осілого способу життя й цілком розчинялися серед українського люду.

Але хоч доплив чужої крові був значний, все-таки слов'янське живло перемогло, і витворився одноцільний український тип, зі своїми характерними фізичними прикметами. Давні українці були нарід здоровий, поставний і гарний. “Зростом був високий, плечима широкий, лицем гарний”, – це звична характеристика визначних князів, яку дають нам літописці, – ідеал чоловічої краси. Деколи додають ще інші прикмети: “червоний лицем, з великими очима”, “волосся мав жовте, кучеряве, руки й ноги гарні”, “від голови до ніг не було в ньому хиби”. Високі, кремезні, здорові постаті подобалися сучасникам, вони в них любувалися і славили їх.

А слабих і хворих бувало тоді, мабуть, не менше, як сьогодні. Довговічність не була більша, чим у нас. З-поміж князів ледве кілька перейшло поза шістдесятний рік життя: Володимир Мономах прожив 72 роки, Данило – 62, його брат Василько – 65, Лев Галицький – коло 75 р., одна з княгинь жила 84 роки. Діти помирали часто малими у княжих родинах не менше, як “чорних людей”. Пошесні недуги нищили не раз народ тисячами: у Пилипівку 1092 р. у Києві помер узав 7000 жертв. А кілька ж народу гинуло серед безнастанних війн, найбільше від нападів степовиків!..

(За І. Крип'якевичем)

Вправа 35. Запам'ятайте основні положення документа, висловте думку щодо наших потреб звертатися в Європейський Суд. Наведіть знані вами приклади позитивного вирішення Судом позову.

ЩО СЛІД ЗНАТИ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД

Європейський Суд (далі – Суд) з прав людини є міжнародним судом, що знаходиться в Страсбурзі. Тут працюють і виносять рішення сорок сім (47) суддів, відповідно до числа держав – членів Ради Європи, які ратифікували Конвенцію про захист прав та основних свобод людини.

Суд захищає такі права:

- на життя;
- на свободу думки, совісті й релігії;
- на свободу та особисту недоторканність;
- на свободу виявлення поглядів;
- на справедливий судовий розгляд цивільних і кримінальних справ;
- на ефективний засіб правового захисту;

- на мирне користування власністю;
- на повагу до приватного та сімейного життя;
- голосувати і виставляти свою кандидатуру на виборах.

До Суду може звернутися будь-яка фізична або юридична особа, яка не є державним органом (підприємство, неурядова організація), якщо вона вважає, що її права порушені будь-якою з держав, що є учасниками Конвенції. Тобто українці мають право позиватися не лише до України, а й до будь-якої країни – учасниці Конвенції.

Юрисдикцію Суду визнають усі західно-, північно- і середньоевропейські держави, а також Туреччина. З колишніх радянських республік Конвенцію ратифікували Україна, Росія, Азербайджан, Грузія, Вірменія та Молдова.

Відповідачами у справі, що перебуває на розгляді Суду, можуть бути тільки держава або кілька держав, але не фізичні або юридичні особи.

До Суду можна звернутися лише зі скаргами, предмет яких – у сфері відповідальності органів влади (парламенту, Президента, суду, прокуратури тощо). Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб або недержавних інституцій.

Суд приймає до розгляду заяви лише після того, як були використані всі засоби юридичного захисту у своїй країні, і лише протягом шести місяців з дати винесення остаточного рішення національним судом.

Шестимісячний строк відраховується з моменту ознайомлення – Вашого або Вашого адвоката – з остаточним судовим рішенням. До Суду слід звертатися листом і хоча б у стислій формі викласти суть заяви. З моменту отримання Судом Вашого першого листа шестимісячний термін припиняється.

Офіційними мовами суду є англійська і французька, але за бажанням можна звертатися до Секретаріату Суду офіційною мовою однієї з держав, що ратифікували Конвенцію.

Суд приймає лише заяви, надіслані поштою.

Суд не повертає надіслані йому документи, тому необхідно надсилати тільки копії, а не оригінали. Заява обов'язково має бути підписана Вами або Вашим представником.

На конверті із заявою та копіями документів потрібно чітко написати адресу Суду:

The Registrar European Court of Human Rights Council of Europe
F-67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE – Франція.

Після отримання від Вас першого листа Секретаріат Суду надсилає відповідь з повідомленням про те, що за Вашою заявою відкрито справу, її номер потрібно буде зазначати в усіх наступних листах до Суду.

Мита чи зборів за подання заяви в Європейський Суд платити не потрібно. Розгляд справи відбувається безкоштовно. Ця процедура є письмовою,

тому бути присутнім особисто в Суді не потрібно. Вас обов'язково буде поінформовано про будь-яке рішення, винесене Судом у Вашій справі.

Докладнішу інформацію, зразок заяви до Європейського Суду з прав людини та пояснення щодо її заповнення Ви можете знайти на сайті helsinki.org.ua.

(За матеріалами зазначеного сайту)

Вправа 36. Прочитайте, запишіть висновки про складові авторитету керівника, додайте власні судження, запропонуйте аудиторії заслухати й обговорити.

МАРШАЛ МАЛИНОВСЬКИЙ

Шостій армії Малиновського випало захищати підступи до Дніпропетровська, а також стримувати наступ німців на Донбас.

Малиновський відзначався серед багатьох інших радянських полководців (які з людьми особливо не церемонилися) розсудливістю, бажанням зберегти живу силу й техніку. “Інтелігент” – так презирливо відгукувався про Малиновського маршал Жуков, який не міг зрозуміти генерала, що досконало володів трьома мовами – французькою, іспанською та німецькою, грав у шахи на рівні гротмейстера (німці дали Малиновському кличку “Гротмейстер”), цитував Монтеня, Петрарку, Гете й Шекспіра, ніколи не дозволяв собі нецензурних виразів і детально обдумував кожну бойову операцію. Пізніше Жуков писав, що він не поважав Малиновського. А між тим, самого Жукова теж ніхто не поважав – давайте говорити відверто. Боялися, ненавиділи, але не поважали, про що свідчать численні мемуари. Глорифікація (лат. глорія – краса, ореол) Жукова – це плід більш пізньої міфотворчості істориків. Переможців не судять.

(К. Бондаренко)

Вправа 37. Прочитайте, поділіться думками з аудиторією про погляди бізнесмена щодо призначення фахівця і порадьте, як досягти успіхів у своїй справі.

УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕТРОМ ЯЦИКОМ

Якось я розмовляв з професором, великим ерудитом, і навів йому один приклад із досвіду британського парламенту. Він здивувався: “О, ви знаєте такі тонкощі!..” А я йому у відповідь: “Я відаю про це лише тому, що, на відміну від вас, не знаю стільки мотлоху”. Отже, я не знаю багато речей, але я непогано знаю своє діло. У житті я мало користуюся філософією Аристотеля чи Жан-Жака Руссо. Як маю проблему, то звертаюся до природних процесів: вибираю те, що здорове, перспективне.

Чимало українських професорів багато знають лише для того, щоб знати, володіють знаннями заради самих знань, тоді як реальний світ здобуває їх для того, щоб ними скористатися. У всьому треба знати міру. Читати варто не всіх і не все. Людина не в силі знати все. А якщо так, то я мушу знати те, що мені потрібно.

З цим хочеться і, мабуть, треба сперечатися. Але до цього варто прислухатися. Яцик не наполягає на тому, що він придумав найуніверсальнішу на всі часи й для всіх модель. Вона справді універсальна для нього. А кожен з нас повинен знайти для себе свою. Те, що годиться одному, може категорично не підходити іншому. Єдине, що незаперечно, і на цьому наполягає Яцик: не збирати непотрібного в голові. Надавати справді пріоритетного значення саме тому, що вкрай необхідне у вашій роботі. Не соромно чогось не знати. Але соромно не знати того, що ви повинні знати, бо те становить основу вашої діяльності.

Є два типи ерудиції: одна, яка може знадобитися під час розгадування кросвордів, і друга, яка дасть змогу вам бути королем у своїй справі.

У Ячика – друга. Він ніколи не вважає, що йому її досить. Хто хоче заперечити?

(М. Слабошпицький)

Вправа 38. Прочитайте, зробіть висновки про необхідні умови успіху у приватній чи державній діяльності, про важливість збереження патріотичних почуттів, запишіть.

НА ТАЄМНІЙ СЛУЖБІ У ФРАНЦУЗЬКОГО КОРОЛЯ

Григорій Орлик народився 5 листопада 1702 року в Батурині. Хрещений як Петро Григорій Орлик. Його хрещеним батьком був гетьман Війська Запорозького Іван Мазепа. Під час вимушеної еміграції після поразки запорожців зі шведами у битві під Полтавою він разом з батьком – гетьманом Правобережної України Пилипом Орликом – жив у Бендерах, потім у Швеції, Саксонії, Польщі, Франції, постійно переховуючись від таємних переслідувачів російського царя Петра I. Вільно володів латиною, польською, німецькою, французькою, татарською, турецькою мовами. За кордоном Григорій Орлик і його батько прагнули створити потужну коаліцію у складі Франції, Швеції, Польщі, Туреччини, Кримського ханства і, піднявши козаків на боротьбу, спільними зусиллями здобути незалежність України. На службі у французького короля Людовіка XV відряджався в кілька країн Європи з дипломатичними та розвідувальними місіями. Отримав титул графа, військове звання лейтенант-генерала французької армії. Загинув під час Семирічної війни у 1759 році. Кавалер ордена “Хрест Святого Людовіка”, шведського військового ордена Меча і польського ордена “Білий Орел”.

(О. Скрипник)

Вправа 39. Прочитайте вголос. Висловте свої міркування, як можна реалізувати пропозиції українського росіянина, лікаря світової слави щодо місця України у світовому прогресі.

ЧИМ ЗДИВУЄ СВІТ УКРАЇНА

Я побував у багатьох країнах, бачив там життя із середини і кожного разу переконувався в одному: якщо в державі спрацьовує національна ідея, вона процвітає. А чим може сьогодні при такій конкуренції на світовому ринку і глобалізації зацікавити світ Україна? Нікого і нічим! Ні нафтою, ні газом, ні пшеницею, ні тонкими технологіями, ні приладами. Чи, може, Україна почне створювати зараз свій автомобіль? Але створювати треба те, що куплять на міжнародному ринку. Ліки? Це теж досить складно, бо лише їхня експертиза має до 50 тестів, а коштує вона 100 млн. доларів. І лише після цього можна запустити такі ліки на міжнародний ринок. До того ж, конкуруючі фармацевтичні фірми-виробники ніколи не допустять, щоб хтось чужий мав більший успіх на ринку. Тобто якщо реально подивитися, усі ніші давно зайняті...

Але Україна – унікальна за своїм географічним розташуванням і природними умовами держава. Тут найкраща у світі земля, цілюща вода і різноманітний клімат, а ще добрий, співчутливий, роботящий народ, який розуміє страждання інших. І тому, я переконаний, одним з найголовніших напрямів народного господарства держави мають стати медичні послуги.

Але найголовніше. Україна завжди славилася своїми медичними науковими школами, і цей потужний потенціал можна успішно задіяти. Тоді до нас на лікування й оздоровлення приїжджатимуть люди не лише із сусідніх держав, а й з усього світу. І... залишатимуть тут гроші.

А чому не зробити так, щоб улітку в Україну приїздили на відпочинок школярі з тієї ж Росії? Згадайте, як колись в Україні будували приміщення шкіл? З розрахунком, що там улітку відпочиватимуть діти. А це вже хоч і сезонна, але робота для тих, хто живе у цій місцевості, бо ж дітей треба привезти, розмістити, нагодувати, доглянути, надати їм медичну допомогу, оздоровити. Якщо говорити про Росію, то, наприклад, мешканців Кольського півострова треба вивозити на Чернігівщину, Вологди – на Полтавщину... І ці контакти треба відновити.

(В. Берсенев)

Вправа 40. Укладіть свою вигадану біографію-легенду... на майбутнє.

Для тих, кому потрібна біографія-легенда

РЯТІВНИК ВІДНЯ

Юрій Франц Кульчицький народився у 1640 році в селі Кульчиці Шляхотські біля Самбора на Львівщині. За одним із переказів, що дійшли до наших днів, замолоду він подався в Запорозьку Січ, де навчився ратної справи,

брав участь у походах козаків на Крим. Під час одного з боїв потрапив у турецький полон, досконало вивчив турецьку мову, місцеві звичаї, культуру. Згодом був викуплений сербськими купцями, працював перекладачем в австрійській торговельній компанії в Белграді. Через деякий час перебрався до Відня, де займався переважно перекладацькою діяльністю при імператорському дворі й виконанням деяких особливих доручень – збирав інформацію про ситуацію в Туреччині.

У 1683 році під час облоги столиці імперії Габсбургів 200-тисячним турецьким військом він зголосився виконати важливу розвідувальну місію: під виглядом турецького купця пройшов крізь ворожий стан, дістався до об'єданого європейського війська, що прямувало на допомогу, розповів про становище в оточеному місті, про розташування турецьких позицій і приніс віденцям звістку про швидке визволення та план спільних дій. У результаті Оттоманська орда була розбита, а європейська цивілізація була врятована від мусульманського поневолення. На знак подяки за мужній вчинок Юрій Кульчицький був удостоєний звання почесного громадянина Відня, на його честь було викарбовано пам'ятну срібну медаль, йому було даровано титул графа, кам'яний будинок у центрі міста і 300 мішків трофейної кави в зернах на його прохання. Підприємливий українець згодом відкрив кав'ярню і прославився на всю Європу тим, що став чи не першим, хто винайшов рецепт кави по-віденськи й активно популяризував цей напій.

Помер 1694 року від сухот.

(О. Скрипник)

Вправа 41. Прочитайте текст, визначте власне життєве кредо.

ТАЄМНИЦЯ ХУДОЖНИКА МИКОЛИ ГЛУЩЕНКА

Глущенко Микола Петрович народився 17 вересня 1901 року в Новомосковську Катеринославської губернії (нині Дніпропетровська область). Після насильницької мобілізації в 1919 році до складу Добровольчої армії разом із білогвардійськими частинами, що відступали, опинився за кордоном. Закінчив приватну художню школу й художню академію в Берліні. З 1925 року до 1936 року мешкав у Парижі. У цей час був залучений до роботи в радянській зовнішній розвідці. Виконував ряд важливих завдань із добування інформації військово-політичного характеру про плани та наміри гітлерівської Німеччини. Був одним з тих, хто завчасно інформував про підготовку нападу на Радянський Союз. У рамках однієї з розвідувальних поїздок по лінії культурного обміну до Берліна отримав у подарунок від Гітлера альбом з його власними графічними малюнками. Під час Великої Вітчизняної війни та у повоєнні роки своє життя присвятив творчості. Видатний український живописець, народний художник

УРСР та СРСР, лауреат Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка. Помер у 1977 році.

(О. Скрипник)

Вправа 42. Прочитайте, проведіть бесіду за текстом, зіставивши минуле із сучасним. Визначте свою місію в укладенні добросусідських державних відносин.

Посилаючи Григорія Орлика з Франції до Варшави з таємними королівськими інструкціями та мільйоном флоринів для підкупу польських сенаторів, щоб “упровадити на престол шляхом інтриг, підкупів і таємної дипломатії Станіслава Лещинського”, кардинал Флері навчав:

– Дорогий друже, Вам у житті вже не раз доводилося бути свідком того, яку силу впливу мають гроші на людей. Але Ви ще не знаєте, яку роль вони можуть відігравати у політиці. В арсеналі таємного кабінету короля, членом якого Ви маєте честь бути, велике місце займають такі методи впливу на міністрів інших країн, як коштовні подарунки, золото, гроші. Ми величезну увагу приділяємо добуванню інформації про уподобання, звички, смаки, мрії високосановних осіб, через яких можна проводити наші інтереси за кордоном. На це спрямована ціла армія наших таємних агентів. І нерідко ми не шкодуємо коштів на підкуп потрібних нам осіб. Зрештою, у цьому немає нічого ганебного. Так чинять усі мудрі правителі. Тільки в нас це вже відшліфовано до досконалості.

Григорію довелося вислухати лекцію про те, як треба здійснювати підкуп. В одному випадку слід просто давати гроші. В іншому – їх варто оформляти у вигляді королівського подарунка. Іноді ліпше спеціально піддатися та програти чималу суму в карти потрібній людині або дати гроші нібито в борг. Дехто нізачо не візьме гроші, зате з радістю може прийняти якусь улюблену річ – коштовну зброю, антикварні речі, породистих коней тощо.

– Кілька років тому, – кардинал навів один з прикладів, – наш посол в Англії абат Дюбуа лише за допомогою вина зміг знайти спільну мову з англійським лордом Стенгопом. Він передав йому в дарунок 60 ящиків найкращого виноградного напою, який йому дуже сподобався. Після цього вони настільки зблизилися, що лорд якось запросив абата у свою резиденцію, де він проводив зустрічі з іноземними дипломатами. Дюбуа при цьому сидів у сусідній кімнаті за прочиненими дверима і занотовував усі розмови. Ці записи згодом відіграли важливу роль в укладанні англо-французького союзу.

На завершення бесіди кардинал дав останні настанови:

– А ще треба засвоїти таке правило: дешевше обходяться ті міністри й вельможі, котрі й самі певною мірою схиляються до зовнішньополітичного курсу, який вигідний Франції. На противників доводиться витратити набагато більше, і не завжди є гарантія того, що вони не піддадуться якимось іншим спокусам. Майте це на увазі, коли будете у Варшаві.

(О. Скрипник)

Вправа 43. Прочитайте, письмово й усно опишіть власні погляди, яким є вчитель колишній і сучасний, учні й їхні обов’язки. Чи варто вивчати напам’ять ці матеріали майбутнім педагогам і батькам в Україні?

З історії шкільного виховання

УЧИТЕЛЬ І УЧНІ

Найстарша братська школа, львівська гімназія, мала свій оригінальний “Порядок школи”, в якому чітко й докладно зазначено виховну програму. Суворі вимоги поставлено до особи вчителя. “Дидаскал, або учитель, цієї школи має бути благочестивий, розумний, смиренномудрий, лагідний, не п’яниця, не розпусник, не хабарник, не сребролюбець, не гнівливий, не зависник, не сміхун, не срамословець, не чародій, не байкар, не прихильник ересей, – а підмога благочестя, що уявляє з себе образ добра в усьому”. Учитель повинен розуміти, яке відповідальне його звання: “Дидаскал, взявши доручену йому дитину, має вчити її з промислом доброї науки, за непослух карати, не по-тиранськи, а по-учительськи, не забагато, а по силі, не розпусно, а покійно і смиренно, не тільки по-світському, а вище світських, щоб також недбайливістю своєю, або заздрістю, або лукавством не залишився винуватий ні за одного Богу Вседержителю, а потім батькам його і йому самому...”

У школі всі учні були рівні. “Багатий над убогим у школі нічим вищий не має бути, – тільки самою наукою, тілом вже всі рівні. Дидаскал має вчити і любити всі діти зарівно, як синів багатих, так і синів убогих, і тих, що ходять по вулицях поживи просити”. Але, за тодішнім звичаєм, пильніші учні мали сидіти на перших місцях: “Котрий більше уміє, сидітиме вище, хоч би був і дуже убогий, – котрий буде менше уміти, на підлішому місці має сидіти”.

Учні мали за обов’язок утримувати лад і чистоту в школі. “Двох або чотирьох хлопців, на кожний тиждень інші, мають стояти на сторожі; від цього ні один не має відмовлятися, як на нього прийде черга. Обов’язок їх буде – прийти раніш до школи, школу замести, в печі запалити й коло дверей сидіти та пильнувати всіх, що виходять і входять; а котрі б не вчилися, пустували або в школі неспокійно поводитися, або, додому йдучи, непристойно велися, – мають їх записати й оповідати”.

У пізніші часи прийнялися ще інші шкільні звичаї. Приписи для учнів вивішував у класах префект, директор школи. Там були докладно означені права й обов’язки молоді. У приписах Академії було навіть зазначено, в якому порядку учні мають входити до шкільного будинку: за другим дзвінком входили учні трьох нижчих класів, за третім – “поети”, за четвертим – ритори, за шостим – філософи і богослови.

Щоб заохотити учнів до науки й напружити їх амбіцію, давня школа придумала так звані локації, – чергу місць у класі, від перших до останніх; пильний учень посувався все вище в локаціях і доходив нарешті до першої лавки,

де сідали найкращі учні. Ученик, що визначився найбільше з усіх, діставав назву імператора і мав право сидіти на окремому місці, поруч з учителем. Нового імператора учні садовили на його місці дуже святочно, кричали йому латинською мовою: “Здоров будь, імператоре!” У перших лавках сидів сенат, що складався з найкращих учнів, сенаторів. Учні, що хотіли добути собі вище місце в класі, складали окремі записки і виказували в них похибки своїх суперників. Коли імператор або котрий із сенаторів помилився в чому, мусив уступати із свого почесного місця, а “локацію” діставав його переможець. Деколи клас ділили на дві частини, що старалися перемогти одна одну в науці; одні звалися греками, другі – римлянами. При кінці місяця кожна сторона зраховувала свої здобутки і та сторона, що мала більше похвал від учителя, з тріумфом зганяла своїх суперників з їх лавок і в них засідала.

Був звичай, що в нижчих класах учнів перепитували з завданої лекції старші студенти, так звані аудиторі. Вони й записували ноти у своїх каталогах, – нотах, або ерратах. Учитель питав тільки деяких учнів та перевірявав, чи аудитор справедливо оцінив їх працю.

Найтрудніша була наука латинської мови. Вимагали її дуже багато, й учні мусили і в школі, й дома говорити по-латині. Це йшло важко, й початкуючі учні творили собі власну латину, до українських слів додаючи латинські закінчення. Зразок цього подав Котляревський у безсмертній строфі:

*Енеус ностер матнус панус
І славний троянорум князь,
Шмигляв по морю, як циганус...*

Так само й “Триць премудрий, родом з Коломиї” до батьківських свиней промовляв: “Еантес свинянтес, гризантес травантес, ін стернискум...”

Щоб присилувати учнів говорити по-латині, у деяких школах заведено так званий калькулюс. Це був зшиток, у якому записували учня, що смів заговорити “простою” мовою. Винуватець мав носити цей зшиток так довго, аж поки не спіймає іншого товариша на тій самій провині, – тоді записував його ім’я й віддавав йому “калькулюс”. Всіх тих, що були записані в зшитку, чекала кара. Нетямущим учням деколи накладали на голову шапку з осялячими вухами й садовили їх в останній, “ослячій” лавці.

За всякі шкільні провини карали різками. Це була славна шкільна чаша, або березова каша. Екзекутором бував один із старших і сильніших учнів, що держав уряд цензора. Йому належало утримувати в школі порядок і спокій, дбати про чистоту, старатися за глибину до писання й чорнило, – а передусім карати товаришів. За лозами виправлялася святочно ціла школа під час рекреацій, а потім цензор остентаційно мочив їх у бочці з водою. Але, що цензори були з неможливих хлопців, то легко було їх перекупити, і тоді вони старалися, що екзекуція була якнайменше болюча для винуватого...

(І. Крип’якевич)

Вправа 44. Прочитайте, зіставте прийоми, методи виховання юнаків, майбутніх захисників Вітчизни, в різні часи на території України. Укладіть порівняльну схему виховання.

ВИХОВАННЯ ВОЇНІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Вже змалечку юнак готовився до військових обов’язків. При постригах трьохлітню дитину садовили на коня на знак, що вже малий хлопець має добре навчитися їздити верхи. Далі юнак учився володіти зброєю й супроводжував батька в походах. Святослав Хоробрий вже малою дитиною ходив у походи з батьковими воеводами; Володимир Мономах від тринадцятого року вправляв у лицарському ремеслі; Данило малим хлопцем умів володіти мечем. Підростки боярської молоді вправлялися в боях у відділах легкої кінноти, вчилися ходити на стежі й під’їзди під ворога.

Лицарі набиралися зручності на всяких змаганнях і іграх. Лицарські турніри на західний зразок уперше згадуються в Києві 1150 р. Угри, що прийшли на Україну як воєнна допомога, “на конях іграли на Ярославовому дворі, велика сила; кияни дивувалися силі угрів, їх зручності та конях їх”. Згодом подібним вправам віддаються й наші князі. Так, у Галичі князь Василько, брат Данила (1230 р.), на подвір’ї “обнажив меч свій, іграючи, на королевого слугу, а другий схопив щит іграючи”. Перед славною битвою під Ярославом 1248 р. князь Ростислав “уладив ігру перед городом і зударився з Воршем, – і впав кінь під ним і князь звихнув собі плече”.

Лицарство любилося в боях і небезпеках, жило все в воєнній поготові. “Мої куряни досвідні вояки, – під трубами повиті, під шоломами колихані, кінцем коп’я кормлені, – шляхи їм відомі, яруги їм знайомі, луки в них напружені, сагайдаки відкриті, шаблі вигострені” – оспівує “Слово о полку Ігоревім” вояків Всеволода, пограничників із Курська. Лицар із погордою стрічає смерть: “Чого ж ви налякалися, – промовляє Данило до своїх союзників-поляків, – чи не знаєте, що нема війни без упавших і мертвих? Не знаєте, що на ворога ви наступаєте, не на жіноцтво? Як мужа вб’ють на війні, яке ж це диво? Інші й вдома вмирають без слави, ці ж полягли із славою!”

Був звичай, що князь-воевода перший ішов у бій, хоч це загрожувало йому смертю. Молодші князі не раз вели спори за це, котрому з них попереду їздити проти ворога. Володимир Мономах навчає синів: “Як вийдете на війну, не лінуйтеся, не покладайтеся на воевод; не віддавайтеся ані питтю, ані їді, ані спанню; сторожу самі ставляйте вночі і, коли поставите довкола війська, тоді лягайте. Рано вставайте; зброї не здіймайте з себе заскоро, не розглянувши з лінощів, бо несподівано загибає чоловік”.

Як зразок лицаря, літописці ставлять князя Святослава Хороброго, завойовника Болгарії: “Як Святослав доріс і змужнів, почав збирати військо велике й хоробре, ходив легко, як лард, і вів багато воєн. Возів за собою не возив,

ні казана, не варив м'яса, але тонко нарізавши, пік на вуглях і так їв; не мав і шатра, але попону собі стелив і сідло в головах. Такі самі були всі його вояки". Під час війни з греками, у найбільшій небезпеці, князь промовляє до війська: "Вже нам нікуди дітися, хочемо чи не хочемо, а мусимо стати проти ворога. Не осоромимо землі Руської, ляжемо тут кістками, – вмерти не сором, як же ж утечемо, вкриємося соромом! Станьмо міцно, сам я піду перед вами. Якщо складу я голову, самі промишляйте, що робити з собою!". Військо відкликнулося князеві: "Де твоя голова, там і ми свої голови складемо!".

Вірність князеві, голові держави й полководцеві – це обов'язок лицарства. Перед битвою молодші князі приїздили до князя-старшини з поклоном: "Батьку, хочемо голови свої покласти за тебе й честь твою боронити". Князь Данило перед боєм питається своїх вояків: "Чи хочете бути вірні мені, щоб я йшов на моїх ворогів?". Вони крикнули: "Вірні ми Богу й тобі, володареві нашому, іди з Божою допомогою!".

І проти ворогів зобов'язувала віра й лицарськість. Коли Святослав ішов на сусідні країни, то попереджував їх: "Хочу йти на вас!" Так само робив і Володимир Великий. Коли Володимира Мономаха намовляли вбити половецьких послів, він скрикнув: "Як же я це можу зробити: я ходив до присяги з ними!". Коли Данило приїхав на празник до Жидичина, бояри переконували його, що повинен підступом напасти на Луцьк і захопити свого ворога Ярослава; він відізався на це: "Я прийшов сюди помолитися святому Миколі, – не можу того зробити".

Витворилося поняття лицарської честі, для якої все треба жертвувати. Лицарі жили й умирали, "шукаючи собі честі, а князеві слави".

(І. Крип'якевич)

Примітка. У 1917 – 1920 рр. в армії Росії й України існував указ, за яким заборонялося офіцерам "тикати" солдатам і встановлювалося обов'язкове і рівноправне "Ви".

Вправа 45. Напишіть стислий переказ за поданим текстом, додайте власні роздуми щодо важливості збереження пам'яті про відомих людей.

ТАЄМНИЦЯ САДИБИ ФОТІЯ КРАСИЦЬКОГО

Коли на Пріорку в Києві приходить вересень, оживають дивні образи минулого. Якось по-особливому шемить серце і наводить на сумні, але світлі роздуми про вічне, про сутність існування людини на землі. Ця історична місцинка – народне та національне надбання, бо переплітається з іменами великих творців культури. Ось березовий гай, що надав притулок Тарасові Шевченку в останній його приїзд в Україну й Київ. Про це свідчить меморіальна дошка з короткою оповіддю про події та хата-музей. А ще 400-літній дуб – під ним любив відпочивати і творити поет. Його необхідно ретельно оберігати й лікувати, щоб

уберегти цю святиню. Недалеко дримає оплетена виноградом старовинна садиба-музей художника Іжакевича. А там, десь біля Покровської церкви, живе своїм утаємниченим життям садиба художника Фотія Красицького, онука сестри Тараса Шевченка – Катерини... Утім, хата потребує невідкладного захисту.

За переказами, близько 1900 року цей невеликий білий будиночок зі старим тінистим садом молодий художник Фотій Красицький придбав у місцевого священика. Відтоді на гостину до нього потяглися визначні діячі української культури та історії: родина композитора Миколи Лисенка, театрального діяча Михайла Старицького, гостював тут історик Михайло Грушевський і Леся Українка. Її вабили романтична, затишна садиба, цікаве творче товариство, густий великий сад зі столітніми горіхами і, безумовно, сам господар – молодий, статний, енергійний і талановитий художник. На той час це був досить екстравагантний митець. На даху веранди він ставив мольберт і писав з натури колоритні пейзажі, адже на обрії було видно київську далину.

1904 року Фотій Красицький створив чарівний і неповторний портрет Лесі, один із двох, які були намальовані за життя поетеси. Коли дивимося на це полотно, крізь пастельно-сірі тони, немов жива, ніжна та незламна душа Лесі розмовляє з нами.

Зберігся родинний переказ про симпатію між Ларисою Косач і Фотієм Красицьким. Дочка художника Галина пригадувала: "Так, батько не раз згадував і розповідав про Лесю. Він був тоді, на початку ХХ сторіччя, молодим та гарним, на Лесі ж хвороба вже поставила рокову печатку, що й відобразив батько в портреті 1904 р. Вона тулилася до нього, щоб отримати життєву енергію, що біла в нього через край. Його ж вабила її шляхетність, витонченість, популярність у мистецькому середовищі".

Коли восени ви підходите до музею-садиби Фотія Красицького, вас зустрічають мальви і чорнобривці, висаджені біля місцевої школи, – улюблені квіти Лариси Косач. Якщо відчинити хвіртку й оминати білий будиночок зі старовинною верандою, оплетеною заростями дикого винограду, можна потрапити в сад. Ви йдете стежками, якими ходила поетеса, відчуваєте дивний подих часу і потрапляєте в полон образів минулого, які начебто постають у нашому суєтному сьогоденні. А ось і столітні кизилі куші, посаджені, мабуть, на згадку особисто всесвітньо відомою літераторкою. Вони дивом дожили до наших днів і кожному нову осінь зустрічають червоними плодами. Свого часу, за переказами сім'ї Красицьких, ці загадкові дерева Леся привезла з гірських монастирів Кавказу, щоб посадити на цій мальовничій околиці. Мабуть, на згадку про своє перебування тут. Недаремно на Сході кизил, дозрілі плоди якого асоціюються із краплинами крові, має сакральне значення.

...Під час війни 1943 року до Фотія Красицького прийшли гестапівці й нав'язливо запропонували намалювати великий портрет Гітлера у повний зріст. Старенький художник відмовився. Над ним жорстоко знущалися, били. Але він виявився незламним, як свого часу Леся Українка перед хворобою. Після цього

випадку він уже не зміг піднятися, незважаючи на величезні зусилля свого друга, ще царського лікаря, місцевого святила Ященка.

Щоосені опадають криваві сльози вікових кизилів, цих суворих охоронців, які залишила після себе Леся Українка. Вони свідки багатьох легенд і таємниць.

(Едуард і Марина Кірюхіні)

1.5. Підсумковий контроль

Модульна контрольна робота № 1

I варіант

1. Поясніть зміст терміна “комунікативна компетенція сучасного фахівця”.
2. Вивчіть напам’ять десять мовних заповідей Івана Огієнка (вправа 2). Обґрунтуйте письмово одну з них та наведіть приклади, цитати, висловлювання відомих діячів. Доведіть необхідність послуговуватися українською мовою як державною у професійній сфері.
3. Напишіть короткий текст розповіді іноземному туристові про факти, події з історії вашої малої батьківщини – міста чи села.
4. Укладіть перелік складових іміджу сучасного фахівця вашої професійної сфери.
5. Окресліть життєве кредо, покликаючись на роздуми М. Слабошпицького: *“Доведіть, що ви любите Україну, але не на словах, а на ділі... І найкращим доказом цього може бути те, як саме ви розпоряджаєтесь своїм життям: подібно до перекоптілля, бездумно і безпечно марнуючи дні і роки, сплячучи Богом вам дану силу і розум чи реалізуючи себе як фахівець, як особистість, як Людина”*.

II варіант

1. Поясніть значення термінів “мовна культура”, “культура професійного спілкування”.
2. Викладіть письмово власні думки щодо можливості (необхідності) самостійного вивчення громадянами України однієї зі слов’янських мов. У яких вікових категоріях і за яких умов це можливо?
3. Напишіть короткий текст розповіді іноземному туристові про факти, події з історії вашої малої батьківщини – міста чи села.
4. Укладіть перелік найважливіших рис патріота, громадянина України.
5. Розкрийте письмово зміст висловлювання Петра Яцика: *“Убогий духом не може бути багатим, незважаючи на те, скільки грошей він має”*.

Цікаво знати

НАЙКОРОТША АБЕТКА

Найкоротший алфавіт має папуаська мова ротокас, якою говорять на острові Бугенвіль, що розташований в архіпелазі Соломонові острови на схід від Нової Гвінеї.

У цій мові лише 12 літер (латинських) – 5 голосних і 7 приголосних. Ось цей алфавіт: A, E, C, I, K, O, P, R, S, T, U, V.

Ще коротшою могла б бути абетка індіанців піроха з Бразилії, але ця мова не має писемності. Цікава деталь мови піроха – в ній немає поняття числа, є дві категорії – “кілька” та “багато”, і носіям мови цього цілком достатньо. В індіанців піроха немає також чіткого словесного означення кольорів.

(3 газети)

* * *

Професор М. Кочерган у підручнику “Вступ до мовознавства” повідомляє: “Папуаські мови, яких налічується від 750 до 1 000, поширені на острові Нова Гвінея та деяких інших островах Тихого океану. Генетична спорідненість їх не доведена. Загальна кількість мовців понад 4,6 мільйона”.

ЗАГОВОРИЛА МОВОЮ ПРАЩУРА

Одинадцятирічна школярка Феліція Возняк несподівано шокувала населення рідного міста Гданськ (Польща).

Почалося все з уроку математики, на якому дівчинка почала замість польської промовляти якоюсь невідомою мовою. Лише зрідка вдома, доклавши багатьох зусиль, ніби пригадуючи, вона переходила на польську.

Фахівці встановили: Феліція говорить по-арабськи, діалектом, який був у вжитку... в Алжирі у XVIII столітті.

Звідки таке диво?

Ретельні пошуки в міському архіві допомогли почасти з’ясувати картину. Виявилося, що віддалений пращур батька Феліції, такий собі Єронімус, був моряком. Одного разу, перебуваючи в плаванні у Середземному морі, він потрапив у полон до алжирських піратів, де й провів дев’ять довгих років, вивчивши при цьому арабську мову. Вірогідно, відгомін тієї події завдяки генетичній пам’яті відобразився у нащадках через триста років.

(3 газети)

ЛЮДИНА, ЯКА ЗНАЄ НАЙБІЛЬШЕ МОВ

Грег М. Кокс (США) може писати й читати на 64 мовах (вільно володіє 14 мовами) і 11 діалектах.

НАЙПОШИРЕНІША МОВА

Китайською мовою, літературною формою якої визнано пекінську вимову, володіє 1,1 млрд. осіб. Другою за поширеністю є англійська. Нею спілкуються понад 800 млн. осіб, серед яких носіїв нараховується 330 млн. Вони здебільшого живуть у США (270 млн.) і Великобританії (60 млн.). Третьою за поширеністю мовою є іспанська.

НАЙСКЛАДНІШІ МОВИ

Мова амеле Папуа-Нової Гвінеї має 69 000 часів і 860 неозначених форм дієслів. У мові північноамериканських індіанців хайда 70 префіксів, а в мові табасаран, якою спілкуються на південному сході Дагестану, 48 відмінків. Ескімоська мова налічує 63 форми теперішнього часу дієслів та 252 форми простих іменників.

НАЙБІЛЬША КІЛЬКІСТЬ ПРИГОЛОСНИХ У МОВІ

У мові кавказців-убихів розрізняють 81 приголосний звук. У XIX ст. убихи мігрували з Кавказу до Турції. Останній з них, Тевфик Евенк, помер у Стамбулі в жовтні 1992 року.

(З книги рекордів Гіннеса)

ЧИ ВІДОМО ВАМ, ЩО...

- ми говоримо щодня в середньому одну годину, за все життя – два з половиною роки;
- найскладнішими серед близько 3000 – 6000 мов, що налічують у світі, є мова чиппева (північноамериканських індіанців), яка має найбільшу кількість дієслівних форм – до 6 тисяч; ескімоська мова, в якій існує 63 дієслівні форми теперішнього часу, а іменники однини мають 252 флексії; китайська мова, яка має близько 50 000 ієрогліфів;
- найпростішою мовою за своїм складом є гавайська: у ній тільки 6 приголосних і 5 голосних. Через цю простоту вона є надзвичайно важкою;
- найбільш розповсюдженою на Землі є китайська мова, нею користуються 700 мільйонів людей; англійською мовою говорять понад 250 мільйонів; індійськими мовами (хінді та урду) – 280 мільйонів;
- “найспокійніша” мова – у ескімосів Гренландії: в ній не існує лайливих слів;
- “найжіночнішу” мову можна зустріти на острові Домініка: жінки тут говорять мовою, відмінною від мови чоловіків;
- найдивовижнішою мовою користуються жителі однієї з груп Канарських островів – Ла-Гомери: це “мова свисту”; за допомогою свисту вони можуть передавати будь-яку інформацію в пункти на відстані більше 5 миль; у

руладі свисту тонкий слух канарця розрізняє, неначе в кодовому записі, численні відтінки значень (живуть зараз на Канарах іспанці, але “мову свисту” вони успадкували від гуанчів, які колись заселяли ці острови).

(Г. Онуфрієнко)

Цікаво знати і пам'ятати, прагнути і любити

Для державного чиновника, службовця є лише одна мова – державна. Працюючи прокурором Донецької області, я навіть у такому русифікованому регіоні послуговувався на службі винятково державною українською мовою і вимагав цього від підлеглих. І доволі швидко прокурорські працівники, донеччани, заговорили прекрасною українською мовою. Підкреслюю, я ні від кого не чув виявів невдоволення, що я розмовляю саме українською.

(О. Баганець)

РОЗДІЛ II.

ОСНОВИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. МОВНІ НОРМИ ТА ЇХ СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріота.

(В. Русанівський)

МОВНА НОРМА ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

Норма (літературна норма) – прийняте в суспільній практиці людей правило вживання слова, вимови, граматичної форми, побудови словосполучення, речення (фрази) тощо.

Виокремлюють такі типи літературних норм:

- 1) орфоепічні – норми вимови звуків і звукосполучень (*широкий, чистий, шестеро, щирий* – шиплячі / тверді);
- 2) лексичні – слововживання (*читальний зал – читальна зала, товаришу капітан* – звертання до жінки);
- 3) графічні – запис звуків на письмі (*грати на скрипці – грати на вікні, Мелашка – Мелашин* – ш+ч);
- 4) орфографічні – написання слів та їх частин (*місто Чернігів – Чернігівщина – чернігівці, чернігівські вулиці*);
- 5) граматичні – вживання граматичних форм слів, побудова словосполучень і речень (*прийшов до нього – прийшов до його* (неправильно), *звернув увагу на неї – звернув увагу на ню* (нелітературна норма);
- 6) пунктуаційні – постановка розділових знаків;

7) стилістичні – вибір мовних засобів відповідно до умов спілкування (*Марійко, Іваночку* – розмовний, художній стилі; *пане Іване, товаришу капітане* – офіційно-діловий, розмовний офіційний; *з вечора до ранку, цілу ніч* – різні стилі).

Літературні норми характеризуються системністю, історичною й соціальною обумовленістю, стабільністю. Проте стабільність як ознака не суперечить властивості літературної мови змінюватися з часом.

Найстабільнішими є граматичні норми, оскільки вони ґрунтуються на усталених зразках і моделях парадигм (система форм одного слова), словосполученнях, реченнях. Наприклад: *чотири студенти, п'ять студентів, п'ятьма (п'ятьома) студентами*. Орфографічні норми час від часу зазнають змін відповідно до потреб суспільства в кодифікації (форма систематизації) написань з огляду на нові підходи. Наприклад: нещодавно писали *Комуністична партія* – нині – *комуністична партія*; нещодавно – *бог* – нині – *Бог*; недавно – *піаніссімо* – нині за новими правилами правопису слів іншомовного походження – *піанісимо*; *Братислава, Чилі, Сирія, Крит* – написання *и* за правилом “дев'ятки”.

Дотримання вищезазначених літературних норм – показник високої культури мовлення сучасного фахівця.

Література

Погиба Л. Г. Українська мова фахового спрямування : [підруч.] / Л. Г. Погиба, Т. О. Грибніченко, Л. М. Голіченко — К. : Кондор, 2011. — С. 41 – 42.

2.1. Орфоепічна правильність українського професійного мовлення

Вправа 46. Поставте наголос у словах. Перевірте правильність виконання завдання за орфоепічним словником.

І. Випадок, відомість, вимоги, бюлетень, апостроф, бутик, бутики, валовий, завдання, загадка, вимова, літопис, хутрянний, гуртожиток, договір, експерт, твердий, налагодження, фартух, одноліток, абиякий, легкий, кілометр, одинадцять, чотирнадцять, скрутний, верба, висіти, нездійснений, нездійснений, старий, терези, олень, новий, трійчастий, листопад, циган, читання, виразний, подзвоню, рукопис, скажу, предмет, обруч, черпати, середина, ринковий, донька, дочка, житло, судно, напій, спина, перепустка, кропива, показ, оптовий, текстовий, черговий, фаховий, феномен, квартал, завжди.

II. Запитання, ознака, показник, корисний, вимоги, компроміс, найважливіший, завдання, визнання, обмін, новий, податковий, приятель, загальнознаний, експерт, мережа, неприязнь, хаос, центнер, посланець, пізнання, маркетинг, помилка, багатоскладовий, виразний, зобов'язу, ім'я, підданство, смерековий, хутро, щиголь, озерце.

Вправа 47. Поставте наголос; виберіть слова, які мають подвійний наголос.

Апостроф, бавовняний, бажаний, багаторазовий, близький, бюлетень, зокрема, картковий, двійня, металургія, напасть, пізнання, порядковий, призов, різновид, сміття, сповна, флюорографія, ясний, щипці, царина, просвіт, стічний, Ромни, середина, посеред, байдуже.

Вправа 48. Прочитайте текст. Поставте наголос у підкреслених словах.

Із досьє зовнішньої розвідки

ЗАВДАННЯ: ПРОНИКНУТИ В НІМЕЦЬКУ РОЗВІДШКОЛУ

Олександр Пантелеймонович Святогоров народився у 1913 році в Харкові. Робітничу спеціальність здобув у Запоріжжі, працював на металургійному комбінаті “Запоріжсталь”. В органах держбезпеки – з 1940 року. Під час Великої Вітчизняної війни займався підготовкою розвідувально-диверсійних груп та їх закиданням у тил ворога в районах Харкова, Ворошиловграда, Сталінграда. У 1944 – 1945 рр. виконував розвідувальні завдання на окупованих територіях Польщі та Чехословаччини. Забезпечив проникнення у Люблінську розвідувальну школу абвера, завдяки чому вдалося знешкодити багато гітлерівських агентів. Під його командуванням загін захопив у полон кількох важливих офіцерів вермахту, яких передали фронтовій розвідці 2-го Українського фронту. Після війни працював по лінії зовнішньої розвідки у Чехословаччині та Німеччині. Під час одного з відряджень за його участю була проведена успішна операція, в результаті якої вдалося одержати секретні шифри однієї із західноєвропейських розвідок і протягом двох років ними користуватися.

Полковник у відставці. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ступеня, Богдана Хмельницького III ступеня і “За заслуги” III ступеня, а також зарубіжними орденами: Польщі – “Партизанський військовий хрест”, Чехословаччини – “Військовий хрест”, “Орден Словацького Народного Повстання”, “Червона Зірка ЧРСП” та багатьма медалями. Помер у 2008 р.

(О. Скрипник)

Вправа 49. Прочитайте вголос, правильно вимовляючи записані цифрами числівники.

Найвища гірська система Євразії – Гімалаї з вершиною Джомолунгма, висота 8848 м, а в Африці – Східноафриканське плоскогір'я з горою Кіліманджаро, висота 5895 м. Найвищі активні вулкани Котопахі (5895 м) і Сангаї (5410 м) в Еквадорі. Активний вулкан у Мексиці має назву Колима (3658 м).

У Північній Африці найбільша за площею пустеля Сахара, вона займає більше 7 млн кв. км. Пустеля Гобі у 2 млн. кв. км розкинулася на території Центральної Азії, Монголії та Китаю.

Найбільшим островом уважають Гренландію, що займає площу 2 175 600 кв. км.

Найдовші протоки – Татарська (850 км), єдне Японське й Охотське моря, відділяючи острів Сахалін від Євразії, та Малаккська протока (1000 км), єдне Індійський і Тихий океани, відокремлюючи острови Малакка та Суматра.

Довжина річки Ніл (з Кагерою) – 6671 км, її басейн – 2 870 000 кв. км, а Міссісіпі – (з Міссурі) – 6420 км з басейном 3 238 000 кв. км.

Найвищий водоспад Анхель (1084 м) знаходиться у Венесуелі.

Найглибше озеро Байкал – 1620 м.

Найдовша печера Флінт-Ма́монтова – у США, штат Кентуккі (288 км), а в Україні – печера Оптимістична довжиною 144 км.

(З журналу)

Вправа 50. Перепишіть текст, дотримуючись евфонічних вимог.

“ЗА СИНИЙ ПЛАТОЧЕК!”

Велика Вітчизняна війна – час лихоліття, час подвигів, перемог (і, й) поразок, мужності (і, й) відваги. (І, Й) саме (у, в) буремні воєнні роки народилися пісні, які (в, у)війшли (в, у) історію країни-переможниці.

(Із, З) цими піснями поети, композитори, артисти виступали на фронтах Вітчизняної війни, улюблені мелодії звучали на передовій (і, й) (в, у) окопах, на кораблях (і, й) леговищах, (в, у) госпіталях (й, і) цехах заводів.

Незвичайна історія (й, і) іншої чудової пісні – “Синий платочек”. (У, В) 1940 р. (в, у) московському саду “Ермітаж” виступав польський оркестр “Блакитний джаз” під керівництвом Г. Гольда. Тоді композитор Єжи Петербурзький виконав свою нову мелодію. Після концерту до нього підійшов поет (і, й) драматург Я. Галицький, який запропонував написати до цієї красивої мелодії слова. Думка композитору сподобалася, (й, і) незабаром з'явився вірш “Синий платочек”.

(В, У) роки війни текст пісні було змінено, співачка Клавдія Шульженко запропонувала вставити (у, в) текст знамениті слова про кулеметника. Але

Політуправління Червоної Армії зауважило: пісня надзвичайно лірична. Однак через деякий час Шульженко повернулася до пісні – (у, в)перше вона виконала її на Волховському фронті 24 березня 1942 р., після чого “Синий платочек” почали співати від Кавказу до Мурманська.

(В, У) ці суворі дні (в, у) Києві її співали на той же мотив, але на вірші невідомого автора:

*Двадцять второго юня,
Ровно в четыре часа,
Киев бомбили, нам объявили,
Что началась война...*

(Із, З) цією піснею пов’язано багато спогадів з військового життя.

Фронтowa газета “Правда” від 26 травня 1942 р. розповідала про концерти (у, в) четвертому гвардійському авіаційному винищувальному полку Балтійського флоту, де на прохання воїнів “Синий платочек” виконувався по 3–4 рази.

Був випадок, коли командир роти (з, із, зі) шматком синього полотна на багнеті криком “За синий платочек!” підняв за собою бійців (у, в) атаку. Один фронтовик згадував, як після запеклого бою на Курській дузі не міг розбудити солдатів: вони були стомлені, віддавши (в, у)сі сили бою. Але закінчився перепочинок, (й, і) треба було (й, і)ти (у, в) атаку. Тільки коли командир крикнув: “За синий платочек! Вперед, за мною!”, (у, в)сі піднялися як один, ніби їх окропили “живою” водою.

(Л. Кудрявцев)

Вправа 51. У поданих словах поставте потрібну букву *г* або *г*.

...анок, ...ордий, во...кий, ...рунт, ...уби, доро...а, ...удзик, порі..., ...валт, ...різний, ...едзь, ...ніт, ...римати, ...уля, но...а, ...рати, рі..., з...аснути, ...ава, ...авкати, ...адка, ...азда, ...ама, ...андж, ...араж, ...арбуз, ...армата, ...винт, ...енерал, ...імн, ...лей, ...орб, ...речний, ...риб, ...ривня, ...уляти.

Вправа 52. Запишіть текст фонетичною транскрипцією. Визначте його стильові ознаки. Поясніть артикуляцію приголосних.

Юрась Хмельниченко – молодший син гетьмана Богдана Хмельницького та його першої дружини Ганни Сомківни. Народився він 1641 року в Суботіві. Після смерті батька 1657 року козацька рада в пам’ять заслуг Богдана проголосила шістнадцятилітнього Юрка гетьманом України. Однак згодом старшина збагнула, що юнакові ще не під силу гетьманська булава. Прислухавшись до порад своїх прибічників, Юрко поклав булаву, яку віддали до рук генеральному писарю Іванові Виговському. Юрась поїхав до Києва завершувати свою освіту в колеґіумі, яку почав ще за життя батька. 1659 року, після того, як Виговський уклав угоду й Україна потрапила в залежність від Польщі, серед козаків і народу посилювалось невдоволення політикою гетьмана.

Настроєм народу хотів скористатися Богданів шуряк Яким Сомко. Він скликав біля містечка Германівки козацьку раду, яка скинула Виговського з гетьманства. Проте булава не потрапила й до Сомка. Його суперником виявився молодий небіж Юрко. Довідавшись про прихильний настрій народу щодо Виговського, Хмельниченко послав на Запорожжя до Івана Сірка батькового слугу Івана Брюховецького...

(В. Антонович)

Вправа 53. Запишіть фонетичною транскрипцією. Відпрацюйте вимову. Запишіть на диктофон найдовершеніший варіант вимови. Послухайте і критично оцініть свою артикуляцію.

I. Дзвінкий, дзвіночок, дзюркіт, підземний, дзелень, дзвоник, дзеленчати, дзенькати, дзенькотіти, дзеркало, дзига, дзиглик, дзижчати, дзьоб, підживлений.

II. Екзаменувати, Великдень, безглуздість, президент, готівка, виготовив, зсувати, зцілення, з митниці, з претензіями, розсудити, розцінка, розсуд, безкарний, безпритульний, безприкладний.

2.2. Лексикологічний практикум. Синоніми, омоніми, пароніми у фахових текстах

Вправа 54. Прочитайте, назвіть відмінності у слововживанні та правописі порівняно із сучасним. Зробіть висновок щодо високої оцінки творчості митця.

ЗНАЧІННЄ ІВАНА ФРАНКА

Коли перед нашими духовними очима уявимо собі загальний образ діяльності Івана Франка, побачимо, що вона була незвичайно велика, різнородна та всестороння. Автор поезій, повістей, оповідань, драматичних творів, творів для дітей і молодіжи, перекладач чужих літератур, дослідник народної словесности, історик літератури, критик, публіцист з великим знанням політичних і суспільних наук, популяризатор майже в усіх областях науки, редактор, громадський діяч, бесідник і агітатор – отсе Іван Франко в освітленню своєї діяльності. Сам він сказав про неї на обході його 25-літнього ювілею ось що: “В усій своїй діяльності бажав я бути не поетом, не вченим, не публіцистом, поперед усього чоловіком. Мені закидували, що я розстрілюю свою діяльність, перескакую від одного зайняття до іншого. Се було саме впливом мого бажання – бути чоловіком, освіченим чоловіком, не лишати ся чужим у жаднім таким питанню, що складаєть ся на зміст людського життя. А пізнавши що-небудь, я бажав і всіх сил докладав довести й інших до того, щоб зацікавилися тим і розуміли се. Дехто звиняв мене тим, що важкі обставини життя, конечність заробітку спонукали мене кидати ся на ріжні поля. Але мені здаєть ся, що тут

більше причинила ся моя вдача, те гаряче бажаннє – обняти цілий круг людських інтересів. Може бути, що сей брак концентрації зашкодив мені як письменникови, але в нас ще довго будуть потрібні такі, як я, щоб розбуджували інтереси до духовного життя і громадили матеріал, обтесаний бодай з грубшого. Фундаменти все так будують ся; а тільки на таких фундаментах, на таких стінах може здвигнути ся пишне, сміле склепіннє”.

Франко зовсім не сказав про себе забагато, коли назвав себе одним з тих, що “розбуджують інтерес громадянства до духовного життя”. Він справді весь час своєї діяльності старав ся зацікавити громадянство всіма сторонами людського життя, всіма проявами людського духа, виявляючи безприкладну всесторонність своїх духовних інтересів, свого знання і свого таланту. Але сказав він про себе рішуче за мало, зачисляючи себе до тих, що “громадять матеріал, обтесаний бодай з грубшого”. Се правда, що в своїй діяльності брався він за всяку потрібну працю, не цурав ся “громадити матеріал, обтесаний бодай з грубшого”, також тоді, коли до сього не примушували його обставини заробітку. Одначе побіч такого матеріалу зоставив він у своїй письменській спадщині багато-пребагато річей, які мають вічну вартість для культури, які назавжди зостануться перлинами творчости людського духа.

(М. Лозинський)

Вправа 55. Поясніть відмінність у значенні поданих слів; складіть словосполучення.

Квиток – білет, наступний – подальший, замісник – заступник, спиратися – опиратися, суспільний – громадський, тепер – зараз – нині – сьогодні, знаменитість – авторитет, багато – чимало, відзначати – відмічати, добиватися – досягати.

Вправа 56. Складіть речення із поданими нижче словами. Запам’ятайте їх значення.

Знаменитість – авторитет, дефект – недолік, дипломат – дипломант – дипломник.

Довідка. Слово “знаменитість” уживається тоді, коли йдеться про велику популярність особи (переважно причетної до мистецтва й літератури); слово “авторитет” – коли йдеться про повагу до особи, колективу; слова “дефект”, “недолік” – це синоніми. *Недолік* – упущення, недогляд, помилка в якій-небудь справі, діяльності, роботі. Це термін ділового спілкування (*усунути недоліки в роботі*); *дефект* – це вада, яку можна побачити чи фізично відчуту на чомусь чи на комусь конкретно (*дефект мовлення, дефект психіки*); *дипломат* – посадова особа, яка займається дипломатичною діяльністю; *дипломант* – переможець конкурсу; *дипломник* – автор дипломної роботи.

Вправа 57. Виберіть нормативний варіант словосполучень, запишіть. Уведіть 4 – 5 конструкцій (на вибір) у речення офіційно-ділового стилю.

1) в заключення скажу – на завершення скажу; 2) види на врожай – сподіванки на врожай; 3) викликати реакцію – визвати реакцію; 4) вирішувати проблему – розв’язувати проблему; 5) висувати претензії – виставляти претензії; 6) витікає висновок – впливає висновок; 7) надати перевагу – віддати перевагу; 8) відділ з міжнародних зв’язків – відділ по міжнародним зв’язкам; 9) відсутній порядок – нема порядку; 10) вірний висновок – правильний висновок; 11) внести питання – включити питання; 12) включити до списку – внести до списку; 13) чинне законодавство – діюче законодавство; 14) дотримуватися дисципліни – додержуватися дисципліни; 15) допускати безгосподарність – виявляти безгосподарність; 16) з своєї сторони ми... – зі свого боку ми...; 17) обіймати посаду – займати посаду; 18) закон набрав чинності – закон вступив у силу; 19) замінити новим – замінити на новий; 20) визивати подив – викликати подив.

Вправа 58. виправте лексичні помилки й інші хиби.

1. До бібліотеки поступили нові книги з мікробіології. 2. На цьому підприємстві велика текучість кадрів. 3. Штраф за безбілетний проїзд – 25 гривень. 4. Пред’явить пропуск до учбового корпусу. 5. У нас почасова оплата. 6. Наказ вступає в силу з дня його підписання. 7. У фінансовому відділі немає вільних вакансій. 8. Сучасна податкова система має багато недоліків. 9. Прошу звільнити мене з посади за особистим бажанням. 10. Дякую всіх за те, що прийняли активну участь в обговоренні цього питання. 11. Ви можете отримати грошовий перевод у любому поштовому відділенні міста на протязі тижня. 12. Новий копірувальний прилад коштує дві тисячі гривень. 13. Прошу надати мені матеріальну допомогу в зв’язку з тяжким матеріальним положенням. 14. Слідство зайшло в глухий тупик. 15. Не завжди правоохоронні органи діють у рамках закону. 16. Уся діяльність посередника зводиться до пошуку надійного виконавця робіт. 17. З точки зору фахівців застосований метод ефективний. 18. Директор зараз знаходиться в командировці у Варшаві. 19. Ми спробуємо обжалувати це рішення. 20. Коли я можу отримати виписку з протоколу? 21. Слідуюче питання повістки дня – забезпечення міських лікарень необхідними противірусними препаратами. 22. Наші погляди на дану проблему не співпадають. 23. Адвокат зміг опровергнути всі звинувачення наших бувших партнерів. 24. Ваші доводи розсіяли всі мої сумніви. 25. Забудьте мені чотири білета до Запоріжжя. 26. З листопада місяця нам добавили зарплату. 27. Документ включає важливі статистичні відомості. 28. Винаходи відносяться до об’єктів власності. 29. Ознайомтеся із заключенням експертної комісії. 30. Главу правління не вибрали, бо не було кворуму. 31. Дозвольте представити вам мого колегу по роботі Олександра Володимировича Сизоненко. 32. У місті розпочалася підписна кампанія. 33. Ми

неодноразово піднімали питання про підвищення оплати праці технічному персоналу. 34. Це лишній раз доводить його причетність до діла. 35. Вибачаюсь, що запізнився, – автобуси не ходили. 36. Ви не маєте жодної уяви про цю проблему. 37. Поступила пропозиція прийняти участь в науково-практичній конференції “Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції”. 38. У квітні місяці було тепло. 39. Які міроприємства ви плануєте до Дня юриста? 40. Сьогодні мінус п’ять градусів морозу?

Вправа 59. Утворіть словосполучення з поданими словами.

Синя, олійна барва / фарба; об’єм / обсяг / розмір приміщення, тіла, рідини, повітря; працівник / робітник / співробітник культури, освіти, науки, газети; воєнний / військовий / воїнський обов’язок, героїзм, повинність, честь, слава; передчасний / попередній звіт, розрахунок, варіант; цегельний / цегляний завод, виробництво; основи / фундамент / основа будівлі, споруди; фон / тло неба, малюнка; викликати / спричиняти біль, хворобу, нещастя; стати / заступити на чергування.

Вправа 60. До поданих слів доберіть пароніми й поясніть їх значення.

Адаптація – ...; бавовна – ...; гуманізм – ...; диференційний – ...; периферичний – ...; федеративний – ...; хід – ...; шкіряний – ...; расистський – ...; абстрактність – ...; вдача – ...; громадський – ...; дискваліфікація – ...; зумовлювати – ...; лічити – ...; тактовний – ...; чисельний –

Вправа 61. Утворіть словосполучення, відкривши дужки.

1) докоряти (він); 2) завдавати (прикроші); 3) зазнавати (втрати); 4) захворіти (ангіна); 5) кепкувати (друг); 6) навчати (фізика); 7) нехтувати (думки колег); 8) оволодіти (китайська мова); 9) припуститися (помилка); 10) розумітися (музика); 11) спонукати (дія); 12) суперечити (правило); 13) чекати (відпустка); 14) вчитися (етикет); 15) запобігти (аварія).

Вправа 62. До поданих дієслів доберіть іменники, утворивши словосполучення.

1) вважати ...; 2) глузувати ...; 3) дивуватися ...; 4) додержувати ...; 5) додержуватися ...; 6) дорікати ...; 7) застерігати ...; 8) зволікати ...; 9) зраджувати ...; 10) набувати ...; 11) наголошувати ...; 12) одружитися ...; 13) перетворювати ...; 14) покликатися ...; 15) розмірковувати

Вправа 63. Виберіть правильний варіант.

I.

1) довгий час – тривалий час; 2) заслуговує уваги – вартий уваги; 3) усунути з посади – змістити з посади; 4) кидається в очі – впадає в око;

5) крайні міри – надзвичайні заходи; 6) остаточне рішення – кінцеве рішення; 7) велика нагрузка – велике навантаження; 8) позбавитися помилок – звільнитися від помилок; 9) займати земельний участок – займати земельну ділянку; 10) дає себе знати – дається взнаки; 11) бувші учасники – колишні учасники.

II.

1) скрутне положення – скрутне становище; 2) пакувальний папір – упаковочний папір; 3) прожитковий мінімум – прожиточний мінімум; 4) здійснювати заходи – проводити заходи; 5) безліч питань – маса питань; 6) металургічний завод – металургійний завод; 7) одержати знання – здобути знання; 8) порушити питання – піднімати питання; 9) дістати розвитку – одержати розвиток; 10) кризисна ситуація – кризова ситуація; 11) здатний і на таке – здібний і на таке.

III.

1) область знань – галузь знань; 2) на основі документа – на підставі документа; 3) запобігти злочину – попередити злочин; 4) поправити положення – виправити становище; 5) поступили в продаж – надійшли у продаж; 6) зазнати поразки – потерпіти поразку; 7) докладати зусиль – прикладати зусилля; 8) розглянути на міській раді – розглянути на засіданні міської ради; 9) сміховинна ціна – сміхотворна ціна; 10) співставляти факти – зіставляти факти; 11) подолати перешкоди – побороти перешкоди.

До твого словничка

Звірте свої знання змісту часто вживаних виразів з поданими поясненнями. Уведіть їх у речення, зачитайте.

* * *

Словом “*Еден*” позначене місце, де Бог створив рай “і там осадив людину”. Означає “приємний”, “ніжний”, “делікатний”. Ми вимовляємо як Едем. “Едем”, “сади Едему” – синоніми до слів “рай,” “райське життя”. Ширше – едем, едеми – недосяжна, нездійсненна мрія.

* * *

Ім’я Каїна, сина Адама і Єви, що вбив свого брата Авеля і закопав у землю, але земля “відмовила прийняти тіло Авеля й виштовхнула його”, стало синонімом до слів “злочинець”, “убивця”, “виродок”. Уживається і як лайливе слово.

Вислів “*Каїнова печать*” (“Каїнове тавро”) вживається як синонім до вислову “тавро зрадника”.

Якою була Каїнова печать? А. Коваль за легендами розповідає таке. В одних легендах сказано, що “це сяйво, схоже на сонячні промені”, у других – “що це річ на лобі”, третіх – “два роги”.

* * *

Мафусаїл. Мафусаїлів вік

В Адама всі його нащадки – всі десять “колін” – були довгожителами (менше за всіх прожив Єнох – усього 365 років, але його живим забрав до себе Бог). Мафусаїл прожив 969 років і помер перед самим потопом.

Вислів “**Мафусаїлів вік**” означає довголіття.

* * *

Вислів “**посипати голову попелом**” – із біблійної “Книги Йова”. Це – вияв горя, страждання, втрат у давніх іудеїв. Вислів означає глибоко сумувати, дуже журитися за чимось.

* * *

Коли кажуть: “**повертатися на круги своя**”, – то мають на увазі те, що все в житті вже було, все повторюється, нового або немає зовсім, або майже немає. У Біблії ж – це поетичний образ вітру: “Віє вітер на південь, і на північ вертається, крутиться він та й іде, і на круг свій вертається вітер” (“Книга Еклезіаста, або Проповідника”).

* * *

У вислів “**краще живий собака, ніж мертвий лев**” (“живому собаці краще, ніж мертвому левові”) часто вкладають приблизно такий зміст, як у вислів “краще синиця в жмені, ніж журавель у небі”, хоча перший вислів значно глибший за змістом: у ньому йдеться про цінність самого життя та про його скороминущість.

* * *

Вислів “**ліванський кедр**” означає чоловічу красу і силу (Кедр ліванський – могутнє, величне дерево, що досягає 25 – 40 метрів висоти).

* * *

Суламіф – уособлення дівочої краси, принадності, образ коханої, уславленої обранцем.

* * *

“**Продавати за миску сочевичі (за сочевичну юшку)**”, “продавати первородство”, як це зробив Яків, син сліпого Ісаака, й обманув батька з допомогою матері, нагодувавши брата – втомленого Ісаака – хлібом і “сочевичним варивом” за те, що він продав первородство, здобувши таким способом право на багаті землі Ханаану, – означає поступитися чимось важливим, значним заради нікчемної, незначної та скороминущої вигоди.

* * *

Вислів “**віра горами двигас**” вживається тоді, коли треба образно підтвердити: найбільші труднощі перемагає віра у правильність поставленої мети.

* * *

“**Умивати руки**” – ухилитися від відповідальності. У Повторенні Закону Старого Заповіту розглядається випадок, коли знайдено вбиту людину, а невідомо, хто вбив. Тоді старійшини найближчого поселення мають принести в жертву телицю й умити над нею руки, сказавши: “Руки наші не пролили цієї крові, а очі наші не бачили”. Це традиція іудеїв, а не римлян.

* * *

“**Терновий вінок**” – символ страждання (коли знущалися над Ісусом, надягли на голову терновий вінок).

* * *

“**Нести свій хрест**” (як осуджений Ісус Христос ніс свій хрест на Голгофу, на якому його розіп’яли). У переносному значенні вживається тоді, коли хочуть сказати про чийсь покірну долю.

* * *

“**Лепта вдовиці**” (“**внести свою лепту**”, “**лепта**”) означає чийсь внесок, кількісно малий, але великий за своєю моральною цінністю. Лепта – грецька назва найдрібнішої монети, якою користувалися в Греції та Палестині.

* * *

Вислів “**лікарю, зіліся сам!**” вживаємо, коли хочемо комусь сказати: “Перш ніж осуджувати когось, подивися на себе і виправся сам”.

* * *

“**Снівати Лазаря**”, “**бідний, як Лазар**” – скаржитися, прибіднюватися. Лазар насправді був бідним, хворим, старим, немічним, не мав статків. Притчу про Лазаря співали старці в супроводі ліри, кобзи, бандури.

* * *

“**Альфа й омега**” – словосполучення з Апокаліпсису: “Я Альфа й Омега, – говорить Господь Бог. – Той, Хто є. І Хто був, і Хто має прийти. Вседержитель!”

Альфа – перша, а омега – остання літера грецького алфавіту. Отже, значення цього вислову – початок і кінець; все існуюче; сутність явища.

* * *

“Пуп землі” – цей вислів у переносному значенні вживається, коли йдеться про когось, хто без достатніх на це підстав уважає себе центром, основною силою.

В іудейському релігійному фольклорі є така розповідь про пуп землі: в центрі світу – Палестина, в центрі Палестини – Єрусалим, в центрі Єрусалима – храм, в центрі храму – святая святих, олтар, в центрі його – камінь перед ковчегом. З цього каменя, який Бог кинув у море, почався світ. За іншою версією, Бог зачинив цим каменем отвір безодні, водяного хаосу. В середньовіччі ця легенда була поширена і на наших землях.

(За А. Коваль)

2.3. Орфографічний практикум

Вправа 64. Замість крапок вставте літери *и / і / е; з / с*. Поясніть правопис префіксів.

Пр...вокзальний, пр...дставити, пр...садибний, пр...бережний, пр...зирство, пр...морський, пр...амбула, пр...дністровський, пр...освящений, пр...крутити, пр...бувати, пр...звище, п...р...давати, пр...варити, пр...сісти, пр...д...явник, пр...своїти, пр...писати, пр...мусити, пр...рва, пр...буток, бе...посередній, ...проможний, ...характеризувати, ...шити, ...фальсифікувати, ...чинити, бе...коштовний, ро...клеювати, бе...характерний, ...формувати, ...кріпити, ...шкребти, бе...контрольний, бе...сердечний, без...аконний, ...цементувати, ...явитися, об...їзний, бе...компромісний.

Вправа 65. Утворіть слова за допомогою суфікса *-ськ-*.

Черкаси, Ніцца, Запоріжжя, Гамбург, Рязань, гірник, ткач, чернець, волох, парубок, чумак, товариш, кандидат, Кривий Ріг, латиш, Збараж, Волга, Калуга, Золотоноша, Кагарлик, Бахмач, Оренбург, Кременчук, Лейпциг, Мекка, Сиваш, Рига, Черемош, Карпати, Прилуки, Дрогобич, Хортиця, Збруч, Канада.

Вправа 66. Утворіть за допомогою суфікса *-ин(а)* неофіційні назви територій. Уведіть 3 – 4 назви (на вибір) у речення, запишіть.

Київ, Житомир, Полтава, Чернівці, Чернігів, Рівне, Одеса, Вінниця, Івано-Франківськ, Донецьк, Луганськ, Тернопіль, Черкаси, Хмельницький, Херсон, Миколаїв, Харків, Суми, Львів, Кіровоград.

Вправа 67. На місці крапок поставте, де потрібно, літеру *и*.

Бездоган...ий, невин...ий, захоплен...ий, нездолан...ий, вогнян...ий, вогнен...ий, несказан...о, нескінчен...ий, натхнен...ий, багатомільйон...ий, священ...ий, священ...ик, шален...ий, незлічен...ий, вітрян...ий, письмен...ий, незбагнен...ий, бездон...ий, пташин...ий, впевнен...о, вимушен...ий, невпин...о, стомлен...ий, безнастан...о, востан...є, незрівнян...о, незвідан...ий, недобудован...ий, гостин...о, старан...о, стриман...ий, удаван...ий, прихован...о, зацікавлен...ий, незнан...ий, напружен...ість, озброєн...ість, надбан...ий, зрошен...ий, напоєн...ий, закон...ий.

Вправа 68. Прочитайте, назвіть слова з подвоєними приголосними. Поясніть правила їх уживання.

МЕККА

Мекка, що має 600 000 жителів, – місто в Саудівській Аравії на заході Аравійського півострова. Вона лежить у сухій і голій долині за 95 кілометрів від Джидди, від якої її відділяє гірський хребет. Як священне місце Мекка відома ще до н. е. З VII ст. – це головний релігійний центр мусульман усього світу. Тут народився Мухаммед, і тут розпочалася історія ісламу як релігії. Щоденно один мільярд мусульман в усьому світі відправляє п'ять молитов, повернувшись обличчям у бік Мекки. Кожен мусульманин повинен хоч раз у житті здійснити сюди паломництво (“хадж”). Зараз кількість паломників перевищує чотири мільйони осіб на рік і “квотується” по країнах. Культовими спорудами є Головна мечеть – Харам (“Божий Дім”), храм Кааба (“Куб”) і Чорний камінь (“Кибла”). Є спеціальні державні установи, які організують життя й обслуговування паломників, фабрики, які виробляють спеціальний одяг, маленькі килими, коралове намисто, священні книги тощо. Зараз Саудівська Аравія за рахунок нафтових доходів проводить модернізацію Мекки та її релігійних об'єктів й осучаснює охорону здоров'я, безпеку та інші послуги паломникам.

(В. Юрківський)

Вправа 69. Від поданих імен утворіть чоловічі та жіночі імена по батькові.

Андрій, Антін, Анатолій, Богдан, Віктор, Віталій, Валерій, Георгій, Дмитро, Євгеній, Ілля, Кирило, Костянтин, Леонтій, Михайло, Іван, Ігор, Микола, Петро, Олександр, Тимофій, Юрій, Олег, Семен, Павло, Йосип, Геннадій, Олексій, Степан, Роман, Ростислав, Сава, Яків, Сергій, Данило, Левко, Кузьма, Федір, Арсеній, Валентин, Григорій, Веніамін, Фелікс, Едуард, Ярослав.

Вправа 70. Від назв населених пунктів утворіть назви мешканців у чоловічому роді.

Хмельницький, Канів, Алушта, Біла Церква, Бровари, Обухів, Богуслав, Фастів, Шостка, Бобровиця, Звенигородка, Пирятин, Дніпропетровськ, Полтава, Переяслав-Хмельницький, Жашків, Бердичів, Бориспіль, Шепетівка, Одеса, Севастополь, Тростянець, Батурин, Миронівка.

Вправа 71. Подані складні іменники запишіть разом або через дефіс.

Інженер / механік, фейс / контроль, лісо / тундра, інтернет / видання, пів / хвилини, життя / буття, віп / зал, зерно / елеватор, поп / музика, напів / сон, 50 / річчя, пів / Європи, механік / електрик, прайс / лист, пів / аркуша, дрес / код, віце / президент, стоп / кран, веб / сайт, генерал / лейтенант, виставка / продаж, топ / менеджер, економ / клас, авіа / будівництво, біо / кефір, гран / прі, прем'єр / міністр, хіт / парад, тонно / кілометр, штрих / код, вет / лікарня, гідро / акустик, піар / акція, націонал / соціаліст, водо / споживання, кіловольт / ампер, еліт / клас, теле / радіо / комітет, прес / центр, художник / пейзажист, вагон / ресторан, шоу / бізнес, пів / ящика, прайм / тайм, веб / портал.

Вправа 72. Від поданих слів утворіть складні прикметники, запишіть. Усно поясніть правопис.

Суспільний, небезпечний; політичний, економічний; гіркуватий, солоний; вагон, ремонтний; навчальний, виховний; малий, продуктивний; аграрний, сировинний; низький, рентабельний; машини, будувати; бюджет, фінанси; лікувальний, профілактичний; відомий на весь світ; зовнішня, розвідка; загальний, державний; глухий, німий; продуктовий, промисловий; синій, білий; кислуватий, солоний; мало, знайомий; східний, слов'яни; дев'ять, поверх; суспільний, шкідливий; воєнний, стратегічний; загальний, демократичний; столярний, механічний; суспільний, корисний; виробничий, споживчий; вузький, діалектний; жовтий, гарячий; військовий, зобов'язаний; військовий, юридичний; судовий, медичний; судовий, балістичний; південний, західний; український, австрійський.

Вправа 73. Прочитайте, назвіть прикметники, поясніть їх правопис.

ХОРТИЦЬКА СПРОБА КОЗАЦЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

На історичній арені Східної Європи Дмитро Вишневецький з'явився саме тоді, коли постійна татарсько-турецька небезпека вимагала не тільки згуртування українських козаків, а й ставила завдання побудови на шляху агресорів більш сильних укріплень. Наприкінці 40-х років XVI ст. його ім'я кілька разів

згадувалось в османських “Реєстрах кривд”, які надсилалися до Варшави. Турецький султан Сулейман II (1520 – 1566) вимагав покарати Вишневецького за його розправи над ординцями. Надсилав скарги на нього кримський хан Девлет-Гірей (1551 – 1557). Татарські посли періодично інформували польського короля про козацькі “шкоди та кривди”.

Незважаючи на це, король Сигізмунд II Август (1544 – 1572) через деякий час призначив Дмитра Вишневецького старостою Черкаським і Канівським. Фактично він передав йому “державу” батька Івана Михайловича Вишневецького. Князі Вишневецькі були найбільшими землевласниками великого князівства Литовського і завжди займали провідні посади. Ще за життя батька Дмитро брав участь у боротьбі проти татар і характеризувався як “жвавий та завзятий вояка зі щиро козацькою вдачею”.

Домовившись з козаками про союз, 1552 року Вишневецький на власний розсуд починає спорудження замку на острові Мала Хортиця, щоб зробити там центр козацької вольниці. В українського князя вже тоді були далекоглядні політичні плани. Він продовжував очолювати несанкціоновані походи проти кримських татар... Сигізмунд II не розумів прихильності старости до козаків. Тому перед Вишневецьким постав вибір: або продовжувати старостинську службу і більше не робити самостійних кроків, або повністю віддатись реалізації своїх задумів. Князь обрав друге. 1553 року Вишневецький зробив візит до Туреччини, мабуть, розраховуючи на підтримку дружини турецького султана Роксолани. Як незалежний феодал, він мав цілковите право добиватись прихильності Сулеймана II у справах створення Української держави. Її правителем він бачив тільки себе, а своїм новим сюзереном (великий феодал, у залежності від якого були васали), можливо, хотів бачити саме турецького султана. Під час офіційних зустрічей йому, вочевидь, допомогла дипломатична майстерність.

Перебування князя в Туреччині викликало страшену тривогу в правлячих колах Польсько-Литовської держави. Навіть українці боялися, що він наведе турків на українські землі. Але пропозиції Вишневецького турецький султан залишив без відповіді. Зустрівши прихильність короля, він отримав доручення тримати сторожу на Хортиці від татар.

Восени 1556 року закінчено будівництво укріплень. З того часу своєрідна фортеця стає резиденцією князя.

(С. Борисов)

Вправа 74. Запишіть подані географічні назви за правилами орфографії.

Володимир / Волинський, Рава / Руська, Старий / Самбір, Криве / Озеро, Могилів / Подільський, Липова / Долина, Велика / Олександрівка, Кам'янка / Дніпровська, Переяслав / Хмельницький, Нова / Водолага, Новоград / Волинський, Великий / Березний, Березова / Рудка, Віта / Поштова, Пуша / Водиця, Київ / Волинський, Новгород / Сіверський, Нова / Ушиця.

Вправа 75. Поясніть правила вживання великої літери у словах і словосполученнях, вписавши їх із тексту.

ОПЕРНА ЗІРКА ПЕРШОЇ ВЕЛИЧИНИ

Євгенія Мірошніченко... З цим іменем пов'язана одна з найяскравіших сторінок українського, а відтак світового оперного й вокального співу кінця ХХ – початку ХХІ століття. Вона володіла унікальним за тембром і діапазоном голосом, що поєднувався з довершеною вокальною майстерністю і драматичним талантом актриси. Цей талант, який з'явився, виріс і розцвів на українській землі, увібравши у свою душу найкращі співочі традиції своїх батьків-прадідів, свого талановитого народу. Ім'я прими оперної сцени стоїть поряд із такими знаменитими на весь світ іменами, як Оксана Петрусенко, Соломія Крушельницька, Борис Гмиря.

12 червня 2011 року Євгенії Семенівні Мірошніченко виповнилося б 80. До цієї дати не дожила вона якихось два роки. Її дух кличе до творення великого і прекрасного, власної національної самобутності. Життя її як провідна зірка для наступних поколінь. Селянська дівчина із Слобожанщини залишилася напівсиротою після війни – 1943 загинув батько. Разом із старшою сестрою мати віддала їх в Харків у науку. Спеціальне жіноче ремісниче училище радіосправи було закладом закритого типу. Однак слюсарем-налагоджувальником вона не стала... Через художню самодіяльність, навчання у П. В. Голубева, вчителя Бориса Гмирі, участь у різних конкурсах і концертах Євгенія 1951 вступає до Київської консерваторії. З цього часу все життя її пов'язане з Києвом. Педагогом у неї була М. Е. Донець-Тессейр, дружина Михайла Івановича Донця – корифея столичної опери. Після перемоги у VI Всесвітньому фестивалі молоді у Москві (друге місце, перше – Белла Руденко) був конкурс вокалістів у Франції (Тулуза). “Учасників було 99 осіб, – згадувала Мірошніченко. – Серед творів, які я виконувала на конкурсі, варто назвати “Арію № 32” Баха, “Арію Снігуроньки” М. Римського-Корсакова, у третьому турі я співала “Арію Лючії” з опери Г. Доніцетті “Лючія ді Ламмермур” та “Соловейка” О. Аляб'єва...”. Відтоді світлим спогадом залишилося знайомство з живою легендою Франції Женев'євою Табуї – видатною письменницею й журналісткою. У своїх репортажах із конкурсу вона відзначала прекрасні голоси і закликала своїх читачів послухати живу душу українського народу.

Після повернення з Франції прийшла слава, почесні. А Сергій Параджанов, маловідомий тоді кінорежисер, вирішив зняти фільм – історію дівчинки-сироти з ремісничого училища, що піднялася до вершин світового мистецтва, але в його “Українській рапсодії” все було переінакшено, та й головну роль зіграла актриса Ольга Лисенко.

1960 року Є. Мірошніченко побувала на стажуванні в театрі Ла Скала (Італія), де почула повністю оперу “Лючія ді Ламмермур”. Вона була зачарована, і завдяки їй ця опера потрапила до репертуару Київського оперного театру, де

Євгенія проспівала сорок років. Її довершена виконавська майстерність полонила Варшаву, Софію, Бухарест, Белград, Оттаву, Париж, Токіо.

Останні роки поєднувала роботу в театрі з підготовкою підростаючої зміни у Київській консерваторії.

2002 року заснувала Міжнародний благодійний фонд ім. Є. Мірошніченко. Їй було присвоєно звання Героя України.

Але ні великий талант, ні високі звання і нагороди, ні світова слава оперної співачки не допомогли їй втілити в життя свою давню мрію – відкрити в Києві Малий оперний театр... Але громадськість і родина не залишились осторонь. Фонд її імені очолює старший син Ігор Школьний.

Кошти від випущеного аудіоальбома із трьох дисків “Співає Євгенія Мірошніченко” накладом у 1000 примірників підуть виключно на благородну справу – випуск диска українських пісень і романсів та пам'ятник Євгенії Мірошніченко – легенді й гордості вітчизняної та світової оперної сцени.

(За М. Цимбалюком)

Вправа 76. Поясніть правопис слів з великої літери.

Ваша Високосте пане Посол Японії, просимо прибути до залу засідань о 10 годині. Пане Посланнику, познайомтесь: це – Надзвичайний і Повноважний Посол України у Швеції пан Перебийніс Євген Петрович. Пишу Вам лист, пане Міністре освіти і науки України, з проханням сприяти фінансово Київському ліцею № 56 у поїзді 10 (десяти) учнів 10-го класу на зимові канікули – з 3 до 12 січня 2012 року – до Франції в коледж, від якого отримали запрошення.

Вправа 77. Поясніть уживання великої літери у словах поданого тексту, числа запишіть словами. Усно додайте знані Вами відомості про це місто.

СТАМБУЛ

Шестимільйонний Стамбул – місто на берегах протоки Босфор, яка ділить його на європейську й азіатську частини. Азіатська частина Стамбула – це переважно селітебні території і портове господарство. Бухта Золотий Ріг поділяє його на Старе й Нове місто.

Стамбул під назвою Візантій засновано греками ще в VI ст. до н. е. Двічі місто було столицею великих імперій: у 330 – 1433 рр. під назвою Константинополь – столицею Візантії і в 1433 – 1922 рр. – під сучасною назвою Стамбул – столицею Османської імперії.

У місті багато пам'яток різних епох. Найвідоміші – собор Святої Софії і султанський палац Топкапі (тепер музей), а також функціонуючий критий ринок.

(В. Юрківський)

Вправа 78. Прочитайте, поясніть правила вживання великої букви.

КІЛЬКІСТЬ ЗЕМЛЯН ЗБІЛЬШИТЬСЯ НА 2,5 МЛРД.

Упродовж наступних 43 років населення Землі збільшиться на 2,5 млрд. осіб (з 6, 7 млрд. у 2007 р. до 9,2 млрд. у 2050 р.). За цей же період чисельність населення Росії скоротиться з 140 до 108 млн. осіб. Такі висновки зробив Відділ народонаселення ООН.

Серйозних демографічних втрат зазнає і більшість пострадянських держав. Основна причина – висока смертність, викликана передусім наслідками епідемії ВІЛ / СНІД, і низька народжуваність. Скорочення кількості населення у найближчі чотири десятиліття спостерігатиметься й в інших країнах, зокрема Німеччині, Італії, Японії, Південній Кореї.

Відділ народонаселення ООН повідомляє, що у світі відбуваються демографічні зміни, викликані переходом від періоду високої смертності й народжуваності до періоду низької смертності та народжуваності. Визначено три етапи подібних перетворень. Перший зазвичай починається зі зниження дитячої смертності. Внаслідок цього прискорюються темпи зростання чисельності населення і частки дітей у його складі, що зумовлює його омолодження. На другому етапі народжуваність починає знижуватися і збільшується частка дорослого населення та людей похилого віку. На третьому етапі, внаслідок довгострокового зниження і народжуваності, і смертності збільшується тільки частка людей похилого віку. Третього етапу досягли країни Європи та Японія. У глобальному масштабі кількість осіб, старших за 60 років, до 2050 року потроїться і становитиме 2 млрд.

У період з 2005 до 2050 року половина всього населення планети проживатиме у восьми густонаселених країнах світу: Індії, Нігерії, Пакистані, Ефіопії, Конго, США, Бангладеш і Китаї. У цих державах збережеться тенденція високого приросту населення. У найближчі роки найстарішими на планеті будуть європейці, наймолодшими – жителі Афганістану, Конго, Анголи, Бурунді, Ліберії, Нігеру й Уганди.

(З журналу)

Вправа 79. Перепишіть слова іншомовного походження, вставивши пропущені букви, що позначають голосні.

1. Ц...в...лізація, р...г...он, кр...терій, д...фіцит, д...позит, пр...ор...тет, зеф...р, р...туал, бургом...стр, Ват...кан, інт...лект, д...настія, Ваш...нгтон, дез...нфекція, Мадр...д, ч...пси, д...джей, ц...стерна, с...луєт, Алж...р, арх...в, д...абет, В...рдж...нія, д...с...дент, д...аспора, Вав...лон, Баст...лія, Сард...нія, С...ц...лія, Т...бет, Та...ланд, Флор...да, Ч...каго, Ч...лі, в...заві, к...тель, д...кція, д...орама, бод...б...лд...нг, роум...нг, бод...арт, р...елтор, геро...н, б...гборд, д...з...нформація, р...туал.

2. Д...адема, Корс...ка, Монтев...део, конве...р, Кр...т, ауд...снц...я, Єг...пет, пац...єнт, тр...умф, ауд...торія, альтру...ст, акц...онер, аквар...ум, дж...п, к...шлак, пол...етилен, к...парис, Ене...да, ант...б...отик, А...да, ате...зм, баст...он, геро...чний, шр...фт, кру...з, Балт...ка, К...плінг, Та...ті, х...рург, сто...ц...зм, шк...пер, тр...в...альний, Браз...лія, Х...рос...ма, Б...рма, ід...омат...ка, К...пр, ж...рі, моза...ка, к...моно.

Вправа 80. Поставте, де потрібно, апостроф або м'який знак. Усно поясніть значення слів.

П...еса, В...єтнам, Гот...є, грав...юра, С...єрра-Леоне, п...єдестал, б...юджет, Кел...н, сен...йор, Рів...єра, Монтеск...є, б...юро, інтерв...ю, кон...юнктура, ад...ютант, комп...ютер, фел...дфебель, б...язь, миш...як, Мол...єр, Рен...є, прем...єра, кур...йоз, бар...єр, ф...ючерс, ал...янс, ф...юзеляж, н...юанс, Н...ютон, В...юртемберг, М...юллер, Д...Артан...ян, О...Генрі, Фур...є, Г...юго, П...ємонт, дос...є, кан...йон, конференс...є, шевал...є, Х...юстон, порт...єра, ін...екція, порт...є, бракон...єр, Севіл...я, Кордил...єри.

Вправа 81. Запишіть слова, дотримуючись орфографічних норм. У яких словах допущені помилки? Поясніть їх правопис.

Шілер, піца, Русо, Гавана, Талін, бона, сума, комісія, група, шосе, маса, вана, бруто, траса, Жанна, іреальний, тона, Філіпіни, белетристика, іміграція, віла, Яффа, іновація, нето, аташе, апеляція, Голандія, манна, Брюсель, шасі, іраціональний, Мароко, Калькута, лібрето, Манхетен, Галілей, Голівуд, аннотація, бароко.

Вправа 82. Запишіть слова з *не-*, *ні-* префіксами і слова з *не-*, *ні-* частками.

Не / мічний, не / могла, не / можливо, не / можна, ні / сьогодні ні / завтра, ні / защо, ні / сенітниця, ні / в / тин ні / в / ворота, Ні / агара, ні / до / чого, ні / чого, не / благонадійний, не / зважаючи на перешкоди, не / з'ясоване досі питання, не / дбалий, не / досягати мети, не / зайнятий справами, не / зайнята посада, не / один, не / увечері, не / абихто, не / виразний, не / доважувати, не / наш, не / завжди, не / вблаганний, не / призначивши, не / чужий, не / дорого, ні / коли, не / закінчена вчасно робота, не / суттєвий, не / коректний, не / придатний для військової служби, не / зламний, зовсім ні / чого не / відомо, не / таємно, не / швидко, не / дочитаний, ні / з / ким, не / довиконання, ні / яково, зовсім не / посильне завдання, не / поспішаючи, не / обізнаність.

Вправа 83. Запишіть прислівники разом чи окремо.

Без / вісти, в / вечері, в / голос, у / день, в / знаки, в / решті, в / розсил, в / слід, до / віку, до / волі, до / тла, до / щенту, з / боку, з / ранку, з / рештою, на

/ віки, над / вечір, на / останку, на / приклад, на / решті, на / силу, по / волі, по / части.

Вправа 84. Із поданих пар слів виберіть правильне за написанням.

Надвечір – над вечір, по-перше – по перше, вперше – в перше, раз у раз – раз-у-раз, у стократ – устократ, по-турецьки – по турецьки, будь-коли – будь коли, на різно – нарізно, якнайдовше – як найдовше, на совість – насовість, знов-таки – знов таки, на вибір – навибір, по правді – по-правді, час-від-часу – час від часу, допобачення – до побачення, до дому – додому, будь-де – будь де, без ліку – безліку, на троє – натроє, по правді – по-правді, насили – на силу, чимдуж – чим дуж, до речі – доречі, в осени – восени, день-у-день – день у день, видимо-невидимо – видимо не видимо, вобмін – в обмін, по-нашому – по нашому, вголос – в голос, на пам'ять – напам'ять, дотепер – до тепер, напереріз – на переріз, безсумніву – без сумніву, врівень – в рівень, доладу – до ладу, назразок – на зразок, по-батькові – по батькові, на приклад – наприклад, по середині – посередині, на виворіт – навиворіт, по-грузинськи – по грузинськи, о півночі – опівночі, по-господарськи – по господарськи, урозсип – у розсип, врешті-решт – в решті-решт, щороку – що року, наразі – на разі.

Вправа 85. Запишіть прислівники, ставлячи замість крапок букви **и** або **і**, поясніть написання слів.

Навік..., докуп..., анітрох..., зарад..., завдовжк..., звідс..., навпрот..., повсюд..., удвіч..., по-хлопчач..., мовчк..., трич..., навскос..., навесн..., уноч..., надвор...

Вправа 86. Перепишіть, вставляючи букви **н** або **nn**.

На відмі...о, невимов...о, невинувата...о, невпевне...о, негада...о, недореч...о, непоруш...о, нестям...о, передчас...о, стара...о, принагід...о, попідвіко...ю, тума...о, привіт...о.

Вправа 87. Прочитайте, поясніть правопис складних слів, назвіть відомого вам цікавого фахового оповідача й розкажіть почуте від нього.

ЦІКАВИЙ ОПОВІДАЧ

Олександр Довженко писав: “Якщо вибирати між красою і правдою, то я вибираю красу”. Ця думка прийде до нього в зрілому віці.

Загальновідомо, який надзвичайний балакун, невичерпний співрозмовник був з нього, з Сашка Довженка! Який незрівнянний, неперевершений розповідач! Наші розмови з Сашком точились годинами, а бувало, що й з ранку до вечора або, навпаки, з вечора до ранку. Думаю, що так було й з іншими

співрозмовниками: Сашка надто цікаво було слухати, та й він сам не давав вимовити ні слова, ревниво оберігаючи своє право на розповідь. Блискучий художник-карикатурист, талановитий літератор-публіцист, неповторний поетичний повістяр, найвидатніший кінорежисер-новатор, Довженко був феноменальний у мистецтві розповідання. Довженко-оповідач, здається мені, перевершував Довженка-художника, Довженка-письменника, навіть... Довженка-кінорежисера. Довженко не намалював, не написав і не створив у кіно сотої частки того, що він розповідав, і так, як він умів розповісти.

Сашко був красень. І любив гарних, красивих людей. За красу він багато прощав, міг простити якусь ваду в характері. До красивих зразу розкривався душею і скоріше вірив красивій людині.

І красу Сашко приймав не лише натуральну, вроджену. Він любив, щоб людина трималася красиво. Щоб була чисто й акуратно вдягнена, щоб поводитись гечно і чемно, щоб була вихована і хату свою тримала в чистоті.

(За Ю. Смоличем)

Вправа 88. Запишіть фахові вирази спецслужб за правилами орфографії. Підкресліть орфограми, поясніть правопис.

СЛОВНИКОВИЙ ДИКТАНТ

Агентурна мережа, добування відомостей, спрацювати на випередження, легендована організація, іноземні спецслужби, постачання дезінформації, офіцер з доручень командувача, виведення за кордон, можливі провокації, нестандартні ситуації, зовнішня розвідка, національний менталітет, помітити стеження, іноземний відділ управління держбезпеки, перевірочні пастки, англійська резидентура, зробити конспіративно, оперувати людину, оперувати даними, без посередників і кур'єрів, закинута наживка, нелегальна резидентура, ази конспірації, конфіденційне листування.

2.4. Морфологічний практикум

Вправа 89. Запишіть подані іменники в родовому відмінку однини.

Юрист, елемент, хліб, дуб, зал, міст, документ, акт, лист, загін, гектар, університет, факультет, грам, процент, сектор, палац, департамент, спосіб, вид, контракт, сніг, форинт, мільйон, інструмент, цукор, Буг, Житомир, гіпс, Іртиш, Амур, Дунай, Крим, Сибір, Ужгород, Ірак, Казахстан, Луганськ, Кривий Ріг, ваучер, ринок, розвиток, імпорт, підпис, наказ, аукціон, кредит, сервіс, ксерокс, попит, банкір, облік, акціонер, візит, інвестор, протокол, рейтинг, журнал,

космос, споживач, оптимізм, Кавказ, мінімум, дублікат, брифінг, колектив, комп'ютер, експеримент.

Вправа 90. Поставте подані іменники в родовому та орудному відмінках однини.

Відповідальність, домовленість, подорож, потужність, цінність, діяльність, свідомість, безліч, мораль, якість, заборгованість, галузь, промисловість, доповідь, власність, вартість, рентабельність, звітність, продуктивність, прибутковість, велич.

Вправа 91. Поставте іменники у кличному відмінку. Усно введіть у речення.

Добродій Василенко, шановний колега, друг Любомир, пані Марія, пан Іванчук, колега Тарасенко, Володимир Романович, Олена Сергіївна, Петро Олександрович, голова зборів, пан директор, доповідач, шановний президент компанії, адвокат, засновник фірми, Ігор Миколайович, редактор, секретар, перекладач, посередник, економіст, громада, пан Андрієнко, пан лікар, сестра Ірина, пан господар, пан полковник, Таїсія Дмитрівна, Валерій Максимович, Леся, Ілля Олександрович, Олег Вадимович, пані Наталя, Яків Степанович, містер Гаррі, пані Елізабет.

Вправа 92. Провідмініайте подані словосполучення.

Галябарда Юрій Степанович, Перебийніс Назар Іванович, Голота Марія Сергіївна, Заєць Тимофій Григорович, Вірастюк Василь Олексійович, Войтенко Лев Борисович, Швець Антін Петрович, Плиська Лазар Павлович, Іваньо Леонтій Русланович, Чайка Ніна Василівна, Тягнирядно Федір Георгійович, Гиря Юлія Костянтинівна, Чорнокожа Ілля Семенович.

Вправа 93. До поданих іменників доберіть прикметники.

Біль, путь, дріб, ваніль, портсь, живопис, антресоль, запис, аташе, нежить, мігрень, опис, пил, перекис, ступінь, протеже, рукопис, тунель, підпис, шампунь.

Вправа 94. Поєднайте аббревіатури з дієсловами минулого часу.

МВФ, МЗС, АЕС, АТС, НАН України, ДПС, ДПІ, ФСБ.

Вправа 95. Утворіть словосполучення числівників з іменниками.

2 (президент); 4 (архітектор); 5 (секретар); 3,5 (грам); 6,8 (кілограм); 2,7 (відсоток); 7 (лист); 6,89 (тонна); 29 (підручник); 543 (метр); 68 (аркуш); 4 (відсоток); 9,4 (мільярд).

Вправа 96. Замініть цифри словами, запишіть.

На 69 кілометрі; у 567 документах; 1992 року; 49-мільйонний народ; 160-тисячний дохід; зустрівся з 8 друзями; на 47 га посіяно гречку; у 116 книгах; з 9 спроб; засіяно приблизно 500 гектарів; працювали приблизно 2,5 млн. осіб; впроваджено у 138 школах; на відстані 4–5 метрів; до 438 додати 18; від 241 відняти 33; до 9127 додати 11; скласти 103 з 4859; сума чисел дорівнює 205; визначити добуток від множення 535 на 7; скільки разів 8 міститься в 72; скільки разів 11 міститься в 209; з 11398 осіб; 114 журналістам; виступити перед 7492 виборцями; надіслане 423 депутатам.

Вправа 97. Виправте назви часу, вказавши помилкові вирази.

Пів сьомої години, п'ятнадцять хвилин одинадцятої, через десять п'ята, без десяти два, чверть по восьмій, п'ять хвилин десятої, за двадцять до шостої, чверть по сьомій, буду в п'ятнадцять дня, зустріч о шістнадцятій годині дня, зателефонуйте після дев'ятої, зараз тринадцять годин, переговори завершаться до сімнадцяти годин, зустрінемося у десять годин.

Вправа 98. Іменник *раз*, поданий у дужках, поставте в потрібній відмінковій формі.

1. Прибутки українських підприємств зросли у 3 (раз). 2. Студенти побували в музеї 7 (раз). 3. Директор виїздив за межі України 4 (раз). 4. Обсяги вкладів на депозитні рахунки зросли в 1,8 (раз). 5. Рівень життя українців зріс у півтора (раз). 6. Фінансування проекту зменшено в 2,5 (раз). 7. Пенсії підвищено в 1,3 (раз). 8. Про це їм нагадували кільканадцять (раз). 9. Я чула про це багато (раз).

Вправа 99. Виправте помилки у вживанні прийменників, інші хиби.

1. Ви до директора по якому питанню? 2. По плану у нас переоблік. 3. Допоможіть по питанню працевлаштування. 4. По цьому питанню зверніться до заступника директора по виховній роботі. 5. Зарплату нарахували в залежності від виконання плану відділами. 6. Цьогорічні показники врожаю сахарних буряків є меншими у порівнянні з минулорічними. 7. При покупці електроприладів переконайтесь в їх працездатності. 8. Купуйте товари по ціні прейскуранта. 9. Згідно нового навчального плану годин по філософії стало менше. 10. Головний бухгалтер поїхав по службових справах.

Вправа 100. Запишіть числа словами, поставивши в потрібному за змістом відмінку.

НАЙВИЩІ СТАТУЇ СВІТУ

Деякі з них просто вражають своєю монументальністю. Не віриться, що людина могла створити таке.

Статуя Будди в місті Чучура провінції Ібараки (Японія) – найвища статуя у світі, заввишки 120 метрів, яка була споруджена у 1995 році. 2-га найвища статуя у світі розташована в Китаї. Вона присвячена двом стародавнім імператорам – Жовтому імператорові Huangdi й Vandі. Висота статуї сягає до 103 метрів. Монумент-скульптура Батьківщина-Мати в Києві на березі Дніпра загальною висотою 102 метри з постаментом. Статуя Петра Першого в Москві заввишки 96 метрів. Статуя Свободи в Нью-Йорку заввишки 93 метри. Без п'єдесталу її висота складає всього 43 метри. Скульптура Батьківщина-Мати на Мамасовому кургані у Волгограді сягає до 82 метрів, споруджена в 1967 році. 71-метровий Будда в Лешані (Китай) – одна з найстаріших статуй у світі. Створювалася з 713 до 803 року. 38-метрова кам'яна статуя Ісуса Христа-Визволителя, яка підноситься над містом Ріо-де-Жанейро на горі Корковадо, заввишки 79 метрів, побудована у 1931 році.

(3 газети)

Вправа 101. Запишіть числівники словами, узгодивши їх з іменниками.

ВИПРОБУВАННЯ БЕЗПЛОТНОГО ВЕРТОЛЬОТА

Китай провів перші льотні випробування безпілотного літального апарата вертолітного типу V 750, метою яких стала перевірка керованості апаратом і які були визнані повністю успішними. Під час першого польоту, що тривав 10 (хвилина), безпілотник піднявся на висоту 25 (метр).

Китай уперше показав свій апарат широкій громадськості на авіасалоні в місті Чухай у 2010 (рік). V 750 може бути використаний для розвідки, рекогносцировки, спостереження та під час пошуково-рятувальних операцій. Він здатний перебувати в повітрі 4 (година) і розвивати швидкість до 161 (кілометр) на годину. Апарат може виконувати польоти на відстань до 500 (кілометр), а максимальна висота його польоту становить 3 000 (метр). Безпілотник здатний приймати на борт вантажі масою до 80 (кілограм). Зокрема він може бути укомплектований радаром із синтезованою апаратурою й камерою високої чіткості. Оператор має можливість керувати V 750 на відстані до 150 (кілометр). При цьому сам апарат може виконувати польоти й на більшу відстань за задалегідь визначеною програмою.

(3 журналу)

Вправа 102. Із поданого тексту виписіть словосполучення з числівниками, числа запишіть словами. Поясніть уживання лапок.

АБОРИГЕНИ АНТАРКТИДИ

У багатьох сама назва материка відразу ж асоціюється з пінгвінами. Та, окрім їхнього “фрачного прикиду”, більшості людей про них мало що відомо. А ось українські полярники з ними на короткій нозі.

Мені самому не раз доводилось “спілкуватися” з “аборигенами Антарктиди” на українській станції “Вернадський” і ще раніше, на радянській “Мирній”. І так вони мене зацікавили, що вирішив побільше довідатися про них і розповісти іншим.

Пінгвіни мешкають в Антарктиді й прилеглих островах – це відомо. А чи знаєте ви, що під час міграції вони дістаються Австралії, Африки та Південної Америки? Існують навіть “емігранти”, які завдяки холодному відгалуженню течії досягли Галапагоських островів і лишилися там на ПМЖ.

Хода цих птахів, за визнанням багатьох полярників, нагадує... кроки манекенниці на пенсії. При бігові пінгвіни вмить спотикаються і падають на живіт, як малюки-перволітки. Коротке міцне хвостове пір'ячко служить їм “третьою ногою”, коли вони стоять. Поспішаючи, пінгвіни лягають на черево і, гребучи крилами-ластами, прудко ковзають по кризі чи сипкому снігу. Але особливо ці дивовижні птахи спритні у воді. Їхні ласти майже гвинтоподібно обертаються у плечовому суглобі, що прискорює хід. Пірнають птахи до 50 метрів у глибину і розвивають швидкість до 30 – 40 кілометрів на годину. А імператорський пінгвін у пошуках їжі може зануритися на глибину понад 270 метрів і перебувати під водою більше 20 хвилин!

Імператорський пінгвін – величезний птах. Його довжина сягає 120 сантиметрів, а вага – 60 кілограмів. Він поважний, як і годиться “монаршій особі”. Коли здалека дивишся на колонію пінгвінів, здається, що вони проводять партійні збори. Час від часу невеликі групи відділяються і переходять до іншого “мітингу”, причому йдуть ланцюжком, дивлячись передньому в потилицю. Невже в них є свої “фракції”?

Пінгвіни аделі, як правило, першими зустрічають полярників, що прибувають на зимівлю. Вони вирізняються товаришким і жвавим характером. Адельки меншенькі, заввишки 40 сантиметрів. Разом з імператорами це наймасовіші представники пінгвінячого племені. Одягаються вони, мабуть, у місцевого Кардена: чорно-біле оперення схоже на вечірній фрак із білою манишкою.

Скупчення потривожених імператорів нагадує гігантське поле квітів при сильному вітрі. Забарвлення їх у середині квітня найгарніше: чорні голови, чорні дзьоби, сірі з мишачим і бузковим полиском “фраки”, оранжево-жовті комірці, чорні погони.

При утворенні колоній імператори виходять із моря добряче вгодованими. Стоячи, вони нагадують діжечки, а лежачи – гігантських черепах.

На початку літнього періоду ці “політикани” кудись зникають. Де вони проводять “парламентські канікули”, вченим з'ясувати не вдається. Та у квітні, коли в Антарктиці осінь, “засідання” знову починаються на морському причалі.

Жоден синоптик не зрівняється з пінгвінами за правдивістю прогнозів. Імператори й адельки тут – поза конкуренцією. А ще вони дуже вправні штурмани. Якось американські полярники зі своєї бази Мак-Мердо, розташованої від станції “Мирній” приблизно за 2500 кілометрів, по прямій

відвідали нас на літаку “Геркулес”. У колонії імператорів вони відібрали 10 особин, окільцювали їх і відвезли до себе. І що ж? Наступної осені окільцьовані знову опинилися в колонії “Мирного”. Їм довелося подолати понад 4250 кілометрів уздовж берега материка!

Аделі ведуть менш оригінальний спосіб життя. Як усі “нормальні” птахи, вони виводять потомство в розпалі літа, у грудні. Темні кам’янисті ділянки, на яких кубляться птахи, добре прогриваються сонцем, тож їм немає потреби так ретельно оберігати від морозу відкладені яйця і малечу пташенят, як це роблять імператори.

(В. Логінов)

Вправа 103. Запишіть прислівникові сполуки, введіть їх у речення, запам’ятайте.

Без відома, без наміру, без смаку, без сумніву, в міру, в нагороду, в обмін, до вподоби, до ладу, до побачення, до речі, до сьогодні, за рахунок, з краю в край, на відмінно, на жаль, на мить, на поруки, на славу, по можливості, по правді, по совісті, по суті, у стократ, як слід, як треба.

2.5. Синтаксичний та пунктуаційний практикуми

Вправа 104. Поясніть правила вживання розділових знаків у кінці речень і написання слів у лапках.

1. Українці мої! То вкраїнці ми з вами – чи як? Чи в “моголах” і вмерти судила нам доля пихата? Чи в могили забрати судилося наш переляк, Що розцвів нам у душах смиренністю “меншого брата”? 2. З розп’яття доріг, де панує сваволя, Де нашої волі дитя ледь не гине, – Шевченкова дума встає, мов тополя, Сторожа самої душі України. 3. А тут – бунчуки та мундири парадні, Та вождиків спритних дзвінки тулумбаси... Які ж ви без Нього усі безпорадні?! Які ж ви без Нього “сопливі тараси”!

(В. Баранов)

Вправа 105. Прочитайте самостійно текст. Вживаючи тільки прості речення, розкажіть про себе і свою родину. Опишіть життя й характери рідних.

ПЕТРО ЯЦИК ПРО СЕБЕ

Було на світі троє братів. Двоє з них полягло на Першій світовій війні. Третій повернувся з підірваним здоров’ям. Він одружився з селянкою, а згодом у

них народився я. Батько, мабуть, був неписьменним, бо, оповідали мені, пішов до школи і стався в нього з учителькою конфлікт.

То він ударив її, забрав книжки і наступного дня вже до першого класу не повернувся.

Мама була набагато вченіша за нього – мала за собою три класи, вміла читати й писати й, до речі, гарно співала. Сімох дітей виховала і якусь освіту дала (нас було у неї три брати й чотири сестри). Найменшому з нас, як батько помер у 1934 р., минуло тільки шість місяців, мені ж – неповних чотирнадцять років.

Батько, пам’ятаю добре, був дуже працюючий. Але вже сьогодні, з перспективи часу, бачу, який то неконструктивний спосіб господарювання в нашій культурі. Тоді 95 відсотків нашого населення працювало на ріллі, жило з того, що земля вродила. Отож треба було мати коня. Мали й ми. Батько, як їхав до лісу, рубав найбільшу фіру дров, як їхав по сіно чи по снопи, теж брав найбільшу фіру. І виходило так: купував коня, а до кінця року той або здихав, або доводилось його продавати за безцінь.

Тоді, в якихось одинадцять років, я повстав проти батька: чого він батожить того бідного коня замість дати йому їсти й відпочити?! Він тягне, як не лопне, хребет йому луком стає, а його б’ють і б’ють... Мій тато не один такий був. Це якась дивна норма в нашій культурі: загнати, замучити все на світі. До речі, таку політику, в основі якої лежала деструктивна метода, проводив увесь Радянський Союз. Анітрохи не дбав про робочого чоловіка, а все батожив і батожив. Чи й треба казати про те, що це особливо промовистий приклад саме деструктивної сили...

(М. Слабошпицький)

Вправа 106. Запишіть текст. Поставте розділові знаки та поясніть пунктуацію в реченнях з однорідними членами.

Сімейний кодекс України визначає засади шлюбу особисті немайнові та майнові права й обов’язки подружжя підстави виникнення зміст особистих немайнових і майнових прав та обов’язків батьків і дітей усиновлювачів та усиновлених інших членів сім’ї та родичів. Регулювання сімейних відносин здійснюється цим Кодексом з метою зміцнення сім’ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб утвердження почуття обов’язку перед батьками дітьми та іншими членами сім’ї побудови сімейних відносин на паритетних засадах на почуттях взаємної любові та поваги взаємодопомоги і підтримки забезпечення кожної дитини сімейним вихованням можливістю духовного та фізичного розвитку.

(Сімейний кодекс України. Ст. 1)

Вправа 107. Прочитайте, визначте речення з однорідними членами, поясніть пунктуацію в них.

Читання з листа

БАТЬКІВСЬКА ХАТА

Хато, моя рідна батьківська хато!

Усім найкращим, що є в моїй душі, завдячую тобі. Що навчила ти цінувати хліб і сіль, піднімати з підлоги ненароком випущену крихту. Ти навчила мене змалку поважати старих, шанувати батька й матір, бути терплячим, чесним і роботящим.

Рідна хато моя! Давно я пішов від твого батьківського порога. Та де б не був я, під якими високими дахами не жив, ніколи не забуду твоєї стріхи, твоєї чистої стелі. І хоч часом безсердечні люди не раз докорятимуть мені за любов до тебе, називаючи її всякими закордонними “ізмами”, я не відступлюся од тебе. Бо хіба може порядний син забути свою матір, хіба можна забути свою колиску, свій дім, у якому народився і вперше глянув на світ?

Птахи й ті повертаються з-за далеких морів до своїх гнізд. Сотні віків, німі, безсловесні, щовесні вони летять у рідні краї. Їх кличе голос життя. Там десь, за тисячі верст, на них чекають нехай напівзруйновані, нехай спустошені, але рідні гнізда. А ми ж такі люди! У нас є не тільки інстинкт, а й розум. То чому ж маємо забувати про “гнізда” свої?

(І. Цюпа)

Вправа 108. Прочитайте, назвіть речення з однорідними членами та визначте їх синтаксичні функції, поясніть пунктуацію.

ТАМ, ДЕ ПАСУТЬСЯ ХМАРИ

Хмари низько висіли над горами. Так низько, що здавалося: ось-ось зійдуть із небесної блакиті до нас. Вони кликали, манили, пробуджували уяву. Ось вималювалася тендітна, зовсім прозора постать нареченої. Мить – і хмара розвіялася, утворивши легку білу ковдру. Ще мить – і перед очима з'явилася отара овець, яка відбилася від пастуха та розбрелася по всій галявині, виглядаючи раз у раз із-за дерев.

Хотілося заблукати у хмарах, доторкнутися до них, заплющити очі та насолоджуватися карпатськими легендами.

Ми зійшли на велетенський пагорб, стали навшпиньки, розвели руки, набрали повні груди гірського повітря, ніби вдихнули волю. Від цього запаху морочилося в голові. Та саме з таким настроєм і варто відчувати Карпати.

Ось тут, у Криворівні, в самому осерді краю, де перегукується Чорний Черемош із Білим, де малограмотні люди ставали філософами, поетами, видавцями, як Параска Плитка-Горицвіт.

Ось тут народжувалися творчі задуми, формувалася свідомість, виховувався сильний характер та нескорений дух Теодозії Плитки-Сорохан.

Ось тут не хочеться нарікати на те, що маємо, а хочеться гордо сказати: “Я виріс і живу в Україні. Я українець!”

Жвавою ходою долали пагорб за пагорбом, ніби наздогнали не лишень хмари, а й розкидані гуцульські хати. Проходячи через охайні завітчані подвір'я, ніяковіли, бо на наш погляд – то вторгнення до чужого житла. На запитання, чи можна пройти, зустрічали здивовані очі, за мить на обличчі з'являлась усмішка. Усі так ходять, адже іншого шляху немає.

Місцеві від малого до великого охоче діляться історією свого села, свято шанують пам'ять Івана Франка. Любов їхня до письменника справді невмируща.

“На цьому місці любив відпочивати поет”, – підводить нас до легендарного каменя Марина. “Звідки знаєш?” Від прабабусі, а тій переказувала її мати.

(Н. Фольовчук)

Вправа 109. Поставте розділові знаки. Поясніть пунктуацію у реченнях з однорідними членами.

1. Основними напрямками діяльності органів державної виконавчої влади в Україні є реалізація двох основних функцій виконавчої та розпорядчої. 2. Кабінет Міністрів вищий орган у системі органів виконавчої влади відповідальний перед Президентом України підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України. 3. До складу Кабінету Міністрів входять Прем'єр-міністр України Перший віце-прем'єр України три віце-прем'єр-міністри міністри.

(З підручника)

Вправа 110. Поставте розділові знаки. Поясніть пунктуацію, визначте відокремлені члени речення.

1. Відносини пов'язані з діяльністю транспорту регулюються цим Законом кодексами окремих видів транспорту іншими актами законодавства України. 2. До земель дорожнього господарства належать землі надані в користування під проїзну частину узбіччя земляне полотно декоративне озеленення кювети тунелі і розташовані в їх межах інші дорожні споруди та обладнання. 3. Кіднепінг або викрадення за викуп дітей вид злочину.

(З підручника)

Вправа 111. Уважно прочитайте, визначте (назвіть) вжиті у тексті вставні і вставлені слова та речення. Поясніть пунктограми й доведіть їх правильність.

СУНИЦІ – ОКРАСА ЛІСІВ

Суниці – окраса лісів і життя людського, багатющий дарунок рідної землі, перед яким схиляємося в пошані й сьогодні. Слава суниць поміж людьми, здається, з кожним роком дедалі зростає. З одного боку, тут справа в їх надзвичайно великому поширенні, а з другого – в глибшому пізнанні та усвідомленні людиною доби науково-технічного прогресу їх харчових та лікувальних якостей.

Суниці людина використовувала ще з прадавніх часів. Як лікарську рослину їх уживали вже у XIII ст., про що вчені знайшли літературні свідчення. Можливо, замість використання (а отже, й досвідного вивчення) й зумовлює широчінь застосування в народній медицині плодів та висушених рослин суниць проти багатьох хвороб.

Тепер суниці пильніше вивчають і в наукових лабораторіях. Встановлено, що плоди суниць містять багато цукру, органічні кислоти, пектинові й дубильні речовини, флавонові й антиціанові сполуки, вітаміни С і В, мікроелементи (зокрема, багато заліза, а також марганець, мідь, хром), каротин, фолієву кислоту, ефірну олію, фітонциди. Листя суниць містить дубильні речовини, чимало вітаміну С, ефірну олію, глікозид фрагарін.

Отож, суниці за хімічним складом – чи не найбагатша лікарська рослина. Споживаючи її плоди як смачну дієтичну страву, ми водночас істотно поліпшуємо обмін речовин в організмі, боремося із захворюваннями серця, печінки, нирок, із недокрів'ям, посилено вилучаємо з організму холестерин і токсичні речовини. Плоди суниць застосовують для лікування виразок шлунка і дванадцятипалої кишки, атеросклерозу, гіпертонії, рахіту, шлунково-кишкових захворювань тощо.

Із профілактичною метою можна цілорічно вживати чай із сухого листя й стебел суниць.

(За Л. Павленком)

Вправа 112. Прочитайте, назвіть речення з відокремленими та уточнювальними членами, усно поясніть пунктуацію в них.

СЕЛО МОШНИ. ЛІКАРНЯ ГОРОДЕЦЬКОГО

На центральній вулиці села Мошни, за кількесот метрів від Преображенської церкви, серед старих дерев ховається дивна пам'ятка. Великий дерев'яний будинок, оздоблений колоритним різьбленням “а ля хатинка на курячих ніжках” – колишня земська лікарня. Цікаво, чи здогадуються поодинокі туристи, що перед ними – витвір Владислава Городецького, славнозвісного київського архітектора?

Тоді ще молодий і маловідомий, він мав “постійного клієнта” – обер'єгермейстера імператорського двору Миколи Балашова, що володів величезними маєтностями на Київщині та Поділлі. Коли його дружина Катерина 1884 року успадкувала від свого дядька, князя Воронцова, маєтності при містечках Мошни і Городище, вона розгорнула активну діяльність. Балашовій удалося розбудувати багатющий маєток, що простягався на 60 верст від Дніпра, охоплював два згадані містечка й сімнадцять сіл. Вона найняла досвідчених фахівців, і за десять років тут утворилося зразкове багатогалузеве господарство. Не забувала Катерина Андріївна й про добродійність: відкрила в Мошнах пансіон шляхетних дівчат, а 1890 року замислила збудувати лікарню й замовила проект саме Городецькому. Урочите відкриття відбулося 9 листопада 1894 року – в день срібного весілля Балашових.

Одноповерхова дерев'яна лікарня, декорована в “земському” стилі, містила приймальний передпокій, аптеку, кабінет лікаря, операційну, кухню, чотири палати на десять ліжок, ванну і туалет. Усе це обслуговували лікар, два фельдшери та дві повитухи. Цікаво, що Мошенська лікарня й досі розташована саме тут. Новий цегляний корпус стоїть на місці двох дерев'яних, однотипних із першим, зведеним за проектом Городецького. Два інші дерев'яні корпуси (1909 р.) існують дотепер – один пофарбований у біле, зате другий залишений у первісному вигляді. У ньому мешкають сім'ї медиків...

(О. Крушинська)

Вправа 113. Прочитайте, поясніть ужиті пунктограми, випишіть прості ускладнені речення.

УЛЮБЛЕНІ КВІТИ

Білі квіти лілій викликають цілий рій образів. Багато згадується. І те, що лілії одержали своє найменування від древньогальського слова “лі-лі” – “білий-білий”, і те, що квіти лілій користувалися великою повагою в древньому світі. Так, столиця древньої Персії називалася Суза – місто лілій.

Особлива роль належить лілії в історії Франції. Король Франції Людвиг V ст. здобув перемогу над германцями біля річки Лі, де росли лілії. Солдати, повертаючись з поля битви, прикрасили свої щити і шоломи цими квітами. З тих пір на знамена і в герб Франції ввійшли три лілії. Триста років тому були викарбувані монети “золоті і срібні лілії”. Сади заповнили квіти лілій, і Францію називали королівством лілій. У Парижі біля Лувра, старого королівського палацу, тепер відомого Музею скарбів мистецтва, стоїть блискуча золота статуя. На коні сидить дівчина в рицарських обладунках і тримає спис із прапором. Це героїня Франції – Жанна Д'Арк. За війовничі подвиги при захисті вітчизни їй посмертно присвоєно прізвище – Дю Лі – Лілейна. На гербі Жанни Д'Арк зображено на синьому тлі меч з двома ліліями по боках, з вінком лілій зверху.

У Луврі знаходиться древній саркофаг з мумією молодої єгиптянки, на грудях у неї збереглася засохла лілія, якій кілька тисяч років.

Крім білих, у садах ростуть жовті й червоні лілії. На пелюстках одного виду червоних лілій темні цяточки. Такі лілії називаються тигровими.

Протягом багатьох століть лілія, як і троянда, була найулюбленішою квіткою.

(М. Верзилін)

Вправа 114. Прочитайте, поясніть пунктограми. Розкажіть про місто, в якому побували, вживаючи складні речення.

ЧИКАГО – ЩАСЛИВИЙ ПОГОРІЛЕЦЬ

Одне з найкрасивіших міст Америки витяглося майже на 140 кілометрів уздовж обсаженого липами і платанами берега Мічигану. У центральних кварталах – понад сто фантастичних за розмірами та дизайном хмарочосів, чи не найкраща у світі з архітектурних колекцій. Тут і найвища споруда Америки – Сирс-Тауер (443 м, 110 поверхів), і прорізаний діагоналями центр Хенкока (100 поверхів), і яскраво-білий Еон-білдинг (83 поверхи), і черепашки-близнюки – вежі Марита-сіті, і 40-поверхова редакція “Чикаго триб’юн” у готичному стилі.

Історія міста коротка, але динамічна. Перше поселення з’явилося тут 1779 року. Статус міста Чикаго отримало у 1830 р., маючи 4 000 мешканців. А в 1890 р. тут уже налічувалося 13 950 виробництв і десятки великих боєнь. Чикаго тримало світову першість у торгівлі хлібом і м’ясом. Нині населення міста сягає понад 3 мільйони.

Невідомо, якою була б його доля, коли б не трагедія. 1871 року в Чикаго від перекинутої хвостом коня газової лампи сталася пожежа, що знищила мало не все місто. Ніби злий жарт: уціліли тільки кам’яна водонапірна вежа (нині – туристичний об’єкт) і будинок пожежної охорони. Парадокс, але вогонь розчистив місце для інтенсивної забудови за передовими на той час технологіями. Тепер Чикаго вабить широкими проспектами, просторими набережними й великими парками.

Це місто – одне з головних інтелектуальних центрів США. Тільки один Чиказький університет дав світові ... 65 нобелівських лауреатів!

(І. Дудкін)

Вправа 115. Прочитайте, перекажіть кількома складними реченнями зміст прочитаного, висловіть власну думку. Поясніть правопис слів з *не* – часткою і префіксом.

ДИТИНСТВО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА РАФАЕЛЯ БАГАУТДІНОВА ПІД НОГАМИ У ВІЙНИ

Він іде в колоні малолітніх в’язнів. Йде крізь тисячі кілометрів і крізь десятиліття. І здається – тій дорозі, яку дітям присвічують пожежі війни, ніколи не буде кінця.

Ось уже й століття, а з ним і тисячоліття завершилося, а дорога та все не кінчається.

Здавалося, минулого вже не було. Світ звузився до меж розбитої дороги, над якою слідом за ними пливла велика хмара пилу. Вони жили тільки теперішнім, яке щокроку таїло небезпечні несподіванки, безмежно лякало їх і гнало вперед, у невідомість.

Вони з надією дивилися вперед, чи не вирине з обрію село, де жалісливі тітки тицятимуть їм у жадібні руки печену картоплю, варені кукурудзяні качани, яблука, груші, сливи, а якщо пощастить, то й окрасць хліба. Все це швидко зникало в їхніх бездонних животах – голод був більшим за них, за всі можливі уявлення про нього. Можливо, тільки страх був більшим за голод. Бо коли майже над їхніми головами з ревом проносилися літаки (вони добре бачили німецьких пілотів у чорних окулярах), діти падали в придорожній полин і намагалися заритись у глинкувату землю. Подряпані долоні, поламані нігті і знову страх, бо літаки, ще не встигнувши зникнути в небі, поверталися знову. Чи, можливо, це вже були не ті літаки, не ті пілоти, але вони так само низько-низько шугали над випаленим степом і над їхньою колоною. Інколи літаки посилали на землю кулеметні черги, щоб прилякати дітей. Вони потім позбирали прямо на дорозі ще гарячі кулі й навіщось поховали їх по кишенях.

І ось – нарешті! – колона, що повзла втомленим вужем, знову бачила село, і в них з’являлося нове дихання, швидше ступали босі ноги, а очі вже жадібно обнишпорювали перші двори.

Невеликі степові села – два рядочки хат уздовж дороги, та й по всьому, – бабусі, молодиці й діти. Вони виходили до дороги, несучи хто що мав.

– Діточки бідні, куди ж вас женуть?

– Не знаємо, тітко.

– А чия ж ти, дитино?

– Нічия, тітко... Я – з колонії.

– А батько-мати в тебе є?

– Уже, мабуть, немає...

- А де ж вони? Повмирили?
- Їх заарештували...
- Господи! Що робиться на цьому світі!
- Тітко, дайте ще щось з'їсти!..
- Зараз, дитино, винесу ще коржа...
- Не отставай! Подтянуцца! Бистрей! Бистрей!
- Бери, дитино, бери! ... І ти бери!.. І тобі на!..
- Дайте й мені!.. І мені дайте!..
- Рада б душа поділиться – немає вже, дітки! Нема!.. Ой діти-діти, що з вами буде і куди вас од війни заховать?!

І знову село позаду. Вони із жалем оглядаються на останні хати, що світяться білобоко з рідких вишняків. Мовби прощаються з якимись своїми надіями. Йдуть і йдуть...

А в степу вже невідь відкіля наростає гул. Й аж до самого неба здіймаються, похитуючись, зловісні дими.

...Саме українська мова від тих воєнних літ неодмінно асоціюється в Рафаеля з добром; власне, вона – синонім добра. Бо ж хіба те забудеш: “Їжте, дітки, їжте!”? Ті слова, ті руки, ті очі, – вони дали йому для засвоєння української значно більше, аніж шкільні уроки в українській школі.

(М. Слабошпицький)

Вправа 116. Прочитайте вголос аудиторії. Назвіть складнопідрядні речення, поясніть пунктуацію. До прослуханого додайте свої знання про країну.

ТАСКО – СТОЛИЦЯ СРІБЛА

Це одне з найгарніших міст не лише Мексики, а й усього Північноамериканського континенту, за що й охороняється ЮНЕСКО. Але відоме воно насамперед як “срібна столиця” Мексики.

Таско примостилося на схилі гір, за три години їзди від Мехіко. Аби блукати його крутими вуличками, потрібне неабияке здоров'я. Домінують три кольори: білосніжні стіни будиночків новоіспанського бароко, руді черепичні дахи й чорні ковані ґрати.

Усе життя міста пов'язане зі срібним промислом. Ніхто не знає, як давно він тут зародився. У XVI столітті, коли з'явилися іспанські конкістадори, в Таско уже добували коштовний метал. За легендою, місцеві індіанці сплачували данину ацтекам срібними й золотими злитками.

Хай там як, а вже багато століть життя майже кожного місцевого мешканця пов'язане зі “срібною справою”. Одні метал добувають, інші роблять із нього прикраси, а ще інші їх продають. Ювелірних крамниць у Таско близько 3 000. Тут також багато дрібних сімейних майстерень, де творяться срібні дива.

Часто-густо кустарним промислом зайняті вчителі, лікарі, службовці й навіть діти.

Срібний бізнес декому приніс багатство. Серед щасливців був француз Жозеф де ла Борда. У 1758 році він збудував розкішний бароковий собор Санта-Пріска – нинішню головну окрасу міста. Іконостас храму вкрили золотом завтовшки з палець. Городянам, враженим таким розмахом, меценат часто повторював: “Бог дав Борді – Борда дав Богу”. Хотілося б знати, чи з'явиться в найближчі десятиліття “український Борда”?..

Поруч із собором – чи не єдиний у світі Музей срібла. У двох його невеличких приміщеннях я побачив унікальні речі: посох зі срібною “лускою”, корону з коштовним камінням, модель іспанської каравели, вишукані шахи...

У Таско живе близько 14 000 осіб. Журналісти підраховали: якби зібрати все срібло в його крамницях до купи і розділити на кількість мешканців, вийде сто кілограмів на людину! Щороку місто відвідують до двох мільйонів туристів, і срібло осідає в їхніх кишнях, на шиях і пальцях, обмінює на шелесткі папірці.

До речі, за видобутком срібла Мексика займає перше місце у світі.

(І. Дудкін)

Вправа 117. Прочитайте, визначте тип речень (прості, прості ускладнені, складні), поясніть ужиті розділові знаки.

ПОДОРОЖ ПАВЛА ХАЛЕБСЬКОГО З БАТЬКОМ ПАТРІАРХОМ АНТИОХІЙСЬКИМ МАКАРІЄМ ШІ УКРАЇНОЮ, ЗЕМЛЕЮ КОЗАКІВ, У 1654 РОЦІ

Уставши вранці в п'ятницю, 16 червня, ми проїхали одну милю й дісталися містечка Обозівка. Його оточують ставки з млинами на берегах. Тут стоїть гарна церква. Фортеця ж і всі інші оборонні споруди згоріли, бо це містечко з тих, що їх безбожні ляхи спалили в ніч перед Великоднем. А що Обозівку було добре укріплено, то мешканці довколишніх поселень тікали сюди. Ляхи облягли містечко, а люди до оборони не були готові, то нападники перемогли, усіх перебили мечем. Їхня мученицька смерть (а загинули тисячі!) збіглася з днем муки Господа нашого Ісуса Христа.

Не зупиняючись, ми проїхали ще одну милю й прибули до містечка Талалаївки, яке спіткало таке ж лихо. Незабаром ми досталися до іншого поселення, поблизу першого, названого Орадівкою. Укріплення його спалено, а самих мешканців залишилося дуже мало...

Ми ревно оплакували оті тисячі, замордовані ляхами.

О безбожники! О нелюди! О жорстокі серця! Чим завинили перед вами жінки, дівчата, немовлята, щоб їх убивати? Якщо маєте мужність, знову станьте до бою з побожним ватажком козаків (нехай довго триває його життя!), який

зробив вас посміховиськом усього світу, перебив ваших вельмож і державців, винищив ваших лицарів, піддав вас зневазі й глумові. Його імено – Хміль.

Яке це чудове імено – завзятий! Самі ляхи прозвали його Хмелем, а слово “хміль” у них означає “завзятий”. Так його назвав король. Козаки ж охрестили його Хмелем за назвою рослини, що у них росте, цвітом і листям вона схожа на квасолю, але в’ється по деревах... під час посту він припиняє війну, знімає меч і мирно живе у себе вдома... Лише після Воскресіння Господнього, з настанням весни, Хміль видобуває меча, і до нього збирається п’ятсот тисяч козаків – воїнів за віру православну, готових на самопожертву з любові до Господа, а не задля платні чи якихось вигод. Хміль нині може пишатися цим перед царями всієї землі, бо має під рукою п’ятсот тисяч козаків, які служать без будь-якої плати. На його поклик вони прибувають до нього на допомогу зі своїми харчовими припасами та всім іншим військовим спорядженням. І всі вони, і він од Великодня до Великого посту живуть у степах, у розлуці з дружинами й дітьми, у цноті й цілковитій чистоті.

У такому стані вони перебувають з року в рік ось уже шість літ. Який це благословенний народ! Який він численний! Як ревно він береже православну віру! Яка вона у нього велика! Скільки тисяч їх полягло у битвах під час несподіваного нападу, скільки тисяч татари забрали в полон, і все ж вони налічують нині таку велику кількість війська (нехай буде благословен їхній творець!).

(П.Халебський)

Вправа 118. Прочитайте, визначте речення прості ускладнені, складні, поясніть розділові знаки в них.

Читання з листа

РІДНА ХАТА

Рідна хата! Оспівана в піснях, оповита легендами та переказами, опоетизована майстрами слова й пензля, вона буде завжди символом добра і надії, її незгасний вогник світлитиметься теплом маминої любові, вірою в доброту, високу людяність, одвічною сподіванкою на чисте небо над нами і світанкову тишу над голубим овидом.

Нині їх усе менше і менше стає на сільських обочинах, бо час нестримно перебудовує село. Але і для неї, старої хати, має знайтися місце, хай хоч на околиці села, як пам’ятки минулого і як підтвердження нашого сьогодення статку. В нових будинках ми мусимо залишати найдоцільніше од традиційного житла, взяти на повсякдень усе краще, що збереглося й освоїлося протягом століть.

Олександр Довженко з цього приводу писав: “Обернись в хороми, покрийся залізом, красуйся великими вікнами, вирости, піднімись над травами...

Хай прийдуть до тебе добробут і гідність і сядуть на покуті”. І далі: “Але людина завжди повинна знати, звідки вона пішла в життя. Людина не має права бути безбатченком”.

Хто б що говорив, Вітчизни без рідної хати не було й не може бути. Як образно мовиться в пісні, Батьківщина починається з рідного порога, а отже, з батьківської домівки. Уклонімося їй, хаті, яка вивела нас на безмежні овиди житейські!

(В. Скуратівський)

Вправа 119. Усно схарактеризуйте синтаксичну структуру речень, поясніть розділові знаки в них.

1. Багряний вечір догорів, І попіл падає на місто, Переливається намисто понадніпрянських вечорів (М. Рильський). 2. Вже червоніють помідори і осінь ходить по траві (М. Рильський). 3. Самій не трудно збитися з путі, Та трудно з неї збитись у гурті (Леся Українка). 4. Ми ненавидимо чекання – І все життя чогось ждемо (Є. Летюк). 5. Не стрічаються з горами гори, А братаються люди з людьми (В. Лучук). 6. Дівчина троянди поливала, І кудись котилась хмар навала, і сміялась осінь за вікном (В. Сосюра). 7. Нехай не знає втоми та рука, що добре зерно в добру землю сіє... (М. Рильський). 8. Моя душа ніколи не забуде того дарунку, що весна дала; Весни такої не було й не буде, як та була, що за вікном цвіла (Леся Українка). 9. То не любов, яка не вміє бажати іншому добра (Р. Третяков). 10. Гни дерево, поки молоде, учи дітей, поки малі (Прислів’я).

Вправа 120. Прочитайте, виокреміть у тексті складні синтаксичні конструкції, поясніть пунктограми в них. За змістом прочитаного запишіть 3 – 4 такі речення.

ПРОБЛЕМИ ДОВГОЛІТТЯ

1795 року в Едо (так тоді називали Токіо) перший міністр запросив селянина Маміє, якому було 194 роки. На питання про секрет довголіття Маміє відповів, що від своїх предків перейняв мистецтво припалювання і ним користується нині. Він і його сім’я щомісяця (з 1 до 8 числа) припалюють собі “точки довголіття” (точки Цзу-Сань-Лі). Дружині його в той час було 173 роки, синові – 153, внукові – 105, а дружині внука – 90.

Через 48 років Маміє знову запросили в Едо. На той час йому виповнилося 242 роки, дружині 221, синові 201, внукові 153, а дружині внука – 138. І ніхто з них на вигляд не здавався ні хворим, ні старим. Але це лише поодинокий випадок магії довголіття, описаний чи не в усіх довідниках з голкорексфлексотерапії. Тим часом давно помічено, що здоров’я значною мірою залежить від харчування. Дехто стверджує, що низькокалорійний раціон – це

здоров'я і відносно довголіття. Але, на наш погляд, це сумнівний шлях. Адже зменшення їжі призводить до усихання м'язової тканини, виникають й інші проблеми, а це вже – не здоров'я.

Є ще одна важлива проблема: нас оточує не цілком здорове екологічне середовище, що теж не сприяє тривалості життя. Щоправда, ми ніби й боремося за дотримання екологічних норм: живемо в добротних квартирах з ліфтами, намагаємося збалансувати харчовий раціон, не обділивши себе й делікатесами, сидимо в затишних кабінетах, їздимо в розкішних авто або купейних потягах, відпочиваємо на морських теплоходах, от тільки помираємо раніше тих, хто такими благами не користується, більше буває на відкритому просторі. В чому ж справа? Пошук відповіді на це питання об'єднав у стінах громадського Українського інституту екології людини, який очолив доктор фізико-математичних наук Михайло Курик, учених різних галузей знань.

Вони й почали шукати відповіді на питання: що змінилося в середовищі існування людини у зв'язку зі значною урбанізацією ареалів її проживання? З'ясувалося, що, крім різкого погіршення місцевої і глобальної екологічної обстановки, значно зменшилося ще й природне магнітне поле Землі. Мало того, наші комфортні бетонні коробки, у яких ми живемо й працюємо, автомобілі, поїзди, кораблі й повітряні лайнери, у яких пересуваємось, майже цілковито ізольовані від навіть того ослабленого магнітного поля. “А який це має стосунок до довголіття?” – може запитати прискіпливий читач. Цим питанням задалися і вчені Українського інституту екології людини.

(М. Головін, В. Цибко, О. Гамаєв)

Вправа 121. Запишіть текст. Поставте розділові знаки та поясніть пунктуацію в складних синтаксичних конструкціях.

Особа якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права має право на їх відшкодування. Збитками є втрати яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі а також витрати які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права реальні збитки доходи які особа могла б реально одержати за звичайних обставин якби її право не було порушене упущена вигода. Збитки відшкодовуються у повному обсязі якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі. Якщо особа яка порушила право одержала у зв'язку з цим доходи то розмір упущеної вигоди що має відшкодовуватися особі право якої порушено не може бути меншим від доходів одержаних особою яка порушила право. На вимогу особи якій завдано шкоди та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб зокрема шкода завдана майну може відшкодовуватися в натурі передання речі того ж роду та тієї ж якості полагодження пошкодженої речі тощо.

(Цивільний кодекс України. Ст. 22)

Вправа 122. Напишіть, де потрібно, велику букву та поставте лапки.

ЄВГЕНІЙ ХАЛДЕЙ. МИТЕЦЬ, ВОЇН, ЛЮДИНА

*Людина, яка дивиться на життя через об'єктив
фотоапарата, завжди за великим рахунком
дивиться через нього в історію...*

(К. Симонов)

Напередодні (Д, д) ня (П, п)еремоги у (Г, г) оловному (П, п) риміщенні (М, м) еморіального (К, к) омплексу (Н, н) аціональний (М, м) узей (І, і) сторії (В, в) еликої (В, в) ітчизняної (В, в) ійни 1941–1945 років до 66-ї річниці (П, п) еремоги відкрито фотодокументальну виставку – Євгеній Халдей. Митець, воїн, людина, що розповідає про життєвий і творчий шлях одного з найвідоміших радянських фотолітописців.

Ім'я Євгенія Халдея, військового кореспондента ТАРС, відоме небагатьом. Але його фотографії знають у всьому світі. Популярність прийшла до нього як до військового фотокореспондента: фотознімки Євгенія Халдея обійшли увесь світ і опубліковані як ілюстрації у незліченних підручниках, документальних книгах, енциклопедіях. Починаючи з кадру, що відобразив москвичів, які слухають по радіо урядове повідомлення 22 червня 1941 року, і закінчуючи славнозвісним знімком (П, п) рапор (П, п) еремоги над (Р, р) ейхстагом.

Фотодокументи з родинного архіву автора та (Ф, ф) онду (М, м) еморіального (К, к) омплексу відтворюють унікальні за своїм змістом історичні події з життя країни, зокрема періоду (В, в) еликої (В, в) ітчизняної (В, в) ійни.

Ідея створення цієї фотовиставки належить колекціонеру і досліднику Олексію Шереметьєву. А її втілення стало можливим завдяки плідній співпраці співробітників (М, м) еморіального (К, к) омплексу з майстром ще за його життя, а також за сприяння Анни Халдей, дочки митця, яка виявила неабияку зацікавленість в організації подібної широкомасштабної виставки саме в Україні, на батьківщині фотомитця.

Уперше на огляд громадськості представлено близько 200 найкращих фото з доробку майстра, а 30 з них оприлюднено вперше. Понад шістьдесят фото з родинного альбому, а також бойові нагороди, відзнаки за творчість, службові посвідчення та посвідчення до нагород, одна з яких – (Л, л) ицарський (О, о) рден у (Г, г) алузі (Л, л) ітератури і (М, м) истецтва (Франція), записники воєнного часу, фотодокументи, фотоапарати Leica та Speed Graphic з фотокасетами у затертій фронтоними дорогами кофті, а також наочні свідчення 80-річного життєвого і творчого шляху Євгенія Халдея.

Євгеній Ананійович Халдей зробив свій перший знімок у 13 років саморобним фотоапаратом. З 18 років працював фотокореспондентом. З 1939 року – кореспондент (Ф, ф) отохроніки ТАРС. Знімав (Д, д) ніпробуд, робив

репортажі про передовиків праці. Майстерність митця зберегла для нащадків неперевершені миттєвості встановлення (П, п) рапора (П, п) еремоги над (Р, р) ейхстагом, (І, і) сторичного (П, п) араду (П, п) еремоги; підписання (А, а) кта (К, к) апітуляції (Ф, ф) ашистської (Н, н) імеччини, (К, к) конференції (К, к) ерівників (С, с) оюзних (Д, д) ержав у (П, п) отсдамі, засідань (П, п) аризької (Н, н) аради (М, м) іністрів (З, з) акордонних (С, с) прав. На (Н, н) юрнберзькому (П, п) роцесі як речові докази були використані фото Євгенія Халдея. Після війни митець створив неповторну галерею образів фронтовиків під час мирного життя.

(За В. Петровським)

Вправа 123. Прочитайте, випишіть речення з прямою і непрямою мовою та цитуванням. Поясніть ужиті розділові знаки.

НОБЕЛІВСЬКА ПРЕМІЯ ДЛЯ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Перший номер “Вітчизни” з романом “Собор” з’явився десь у десятих числах січня 1968 року, але вже в середині лютого у Спільці письменників з’явилися чутки про висунення роману на Нобелівську премію. Чи правдоподібно, щоб художній твір устигли перекласти, а Папа Римський – прочитати його протягом двох тижнів? Це ж абсурд... (йдеться про те, ніби саме Ватикан перший висунув твір Олесь Гончара на Нобелівську премію). Крім того, в апараті Ватикану не могли не знати, що подавати на премію твір, який ще не дістав розголосу й рецензій у провідних західних виданнях і навіть не перекладений основними європейськими мовами, – справа безнадійна. Бо якою ж мовою члени комітету читатимуть роман? Ні, у сюжеті з Папою Римським усе не стикується...

27 вересня 1988 року О. Гончар записав у щоденник: “Пішов гомін, нібито Гарвардський університет висуває “Собор” на здобуття Нобелівської премії. І Україна (письменницька) збирається підтримати. Я сприймаю все це спокійно: як буде, так і буде. Нейтралітет – тут єдино пристойна позиція...”.

26 грудня 1989 року Гончар повернувся до цієї теми: “Професори заокеанських університетів повідомляють у своїх листах, що вони висунули “Собор” на Нобелівську премію 1990 року. Надсилають свої номінації, адресовані Шведській академії. Володимир Яворівський, повернувшись з Австралії, розповів, що й там, як і в усій українській діаспорі, підтримують цю номінацію...”.

Пан Леонід Рудницький, професор слов’янських і германських літератур університету Ла Саль (Філадельфія, США), висунув автора роману “Собор” на Нобелівську премію 18 жовтня 1989 року. При цьому відзначив, що твори Олесь Гончара перекладені 40 мовами й видані загальним тиражем понад 17 млн. примірників. “Жоден сучасний автор не зробив так багато для свого народу, як Олесь Гончар”. За його словами, на Заході цей письменник ще не має того

визнання, на яке заслуговує, – в цьому можна впевнитися, якщо ближче ознайомитися з його творами.

“Твори Олесь Гончара, – йдеться в посланні, – відбили духовне й інтелектуальне життя українського народу в похмурий період його історії”. За несприятливих умов, веде далі Л. Рудницький, книжки Гончара стали для читачів джерелом моральної підтримки. І хоч у ранній творчості письменник віддав належне принципам соціалістичного реалізму, вся його проза, зокрема роман “Собор”, наснажена ідейним прагненням зберегти духовний і мистецький спадок минулого своєї Батьківщини.

“Роман “Собор”, – резюмує професор, – справді глобальний твір, що долає всі регіональні та національні кордони і є вагомим внеском до скарбниці людського духу”. До свого листа він додав три примірники “Собору” англійською мовою, щоб члени Нобелівського комітету могли ознайомитися з номінованим твором.

10 листопада 1989 року Олесь Гончара висунув на Нобелівську премію пан Іван Фізер, професор славістики й порівняльного літературознавства Ратгерського університету (Нью-Джерсі, США). У листі до голови Нобелівського комітету з літератури він високо поцінував літературні якості “Собору” й підкреслив, що після виходу роману було заборонено з політичних міркувань. На думку професора, нагородження Олесь Гончара стане визнанням значущості всієї української літератури.

“Вельмишановний і дорогий Олесь Терентійовичу, – повідомив І. Фізер письменника того ж дня, – посилаю Вам копію моєї номінації Вас на Нобелівську нагороду в 1990 році. Вірю, що Нобелівський комітет потрактує її позитивно”.

Президент Наукового товариства імені Шевченка в Мюнхені пан Ярослав Падох теж номінував Олесь Гончара на Нобелівську премію. У листі до Стокгольма від 13 грудня 1989 року він пише, що роман “Собор” відповідає критеріям нобелівського статусу, бо є актуальним для волелюбних людей усього світу. “Я сподіваюсь, – зазначив Я. Падох, – що комітет прихильно поставиться до кандидатури Олесь Гончара та подарує українському народові першого Нобелівського лауреата”.

22 грудня 1989 року до голови Нобелівського комітету звернувся професор Остап Тарнавський, голова Об’єднання українських письменників у еміграції “Слово” (Нью-Йорк). Він уважав, що в рік святкування тисячної річниці запровадження християнства, водночас і тисячоліття його літературної історії, бажано відзначити на міжнародному рівні тривале й невідступне прагнення українських письменників стати частиною “світового культурного співтовариства”, тому “хотів би висунути на цю нагороду Олесь Гончара з Києва”, адже “є слушна нагода відзначити українського письменника Нобелівською премією”.

“Нині, – веде далі професор, – серед майже двох тисяч членів Спільки письменників України є два провідних українських письменники: романіст Олесь

Гончар і поетеса Ліна Костенко. Обоє варті стати лауреатами Нобелівської премії”. Понад 150 літераторів, які живуть у різних країнах світу, – об’єднання “Слово” висувають Олеся Гончара на Нобелівську премію з літератури за 1990 рік.

Натомість у рідній Україні висувати письменника на престижну премію... не квапилися... Того року письменник премії не отримав, але шанси, напевно, були...

Минає три роки, і роман знову висувається на “Нобеля”... Інститутом літератури України. ... дослідники Нобелівського руху вважають, що члени комітету обговорювали його вже в контексті нагороди наступного року...

Влітку 1995 р. – за кілька місяців до визначення переможців... Олесь Гончар пішов із життя. А Нобелівські премії, за статутом, присуджуються тільки живим.

(С. Цалик, П. Селігей)

Вправа 124. Поставте розділові знаки при прямій мові й цитуванні.

ФРАНЦУЗЬКИЙ ЗЯТЬ УКРАЇНИ

Оноре де Бальзак, автор великої серії романів під загальною назвою “Людська комедія”, прожив усього 51 рік. Протягом 1847 – 1850 рр. він кілька разів бував в Україні. Закоханий у Єву Ганську (уроджена – Ржевуська), він листувався з нею, жив у селі Верхівня поблизу Бердичева на Житомирщині. З Ганською й одружився в Бердичеві 1850 року. А повернувшись до Парижа, через три місяці помер.

Спостережливий і проникливий письменник у листах до рідні пише про свої враження від побаченого і почутого в Україні. Не можна уявити собі просторів та врожаю на цих землях, які ніколи не гноять і на котрих щороку сіють жито.

Бальзак називає Україну царством квітів і зелені. “Країна ця дивна з того погляду, що поруч із надзвичайним блиском бракує в ній найнеобхіднішого комфорту”.

Про промисловість Верхівня має досить численне населення, тут існує суконна фабрика, дуже добра. Мені роблять плащ на сибірській лисиці на зиму з тутешнього сукна, і це сукно варте французького. Виробляють 10 тисяч штук на рік. Маємо тут (у Верхівні) людину, що виробляє із заліза чудові речі. Коли б ти пише до родича послав мені малюнок келиха, який би вишуканий не був, він зуміє зробити із заліза або срібла. Це якийсь Бенвенуто Челліні, що вискочив посеред України, ніби печериця.

Про дивовижні здібності українців до куховарства. Це рай земний, де я запримітив уже 77 способів приготування хліба, що дає високу ідею про винаходи населення комбінувати найпростіші речі.

Про Київ. Я бачив північний Рим, місто православ’я з 300 церквами, багатствами Лаври, Св. Софії, степів. Цікаво раз побачити. Маємо тут цікавий

союз розкоші й мізерії. Такий спектакль дає Київ... Протягом 15 або 20 днів ярмарку в Київ приїздять зі всіх усюд Росії, буває такий рух у справах, що неможливо, щоб я описав...

Про дамські сукні. Молоді дами бувають на балях в сукнях королівської розкоші, далеко більшої від усього того, що можна бачити в Парижі... вони руйнують чоловіків своїм вбранням.

(В. Біленко)

Вправа 125. Запишіть текст. Поставте розділові знаки, поясніть уживання лапок.

Відповідальність за корупційні правопорушення передбачена Конституцією України та багатьма законами у тому числі Кримінальним кодексом України далі КК Кодексом України про адміністративні правопорушення далі КУпАП законами України Про державну службу Про боротьбу з корупцією Про вибори народних депутатів України Про статус суддів Про Вищу раду юстиції та ін. Таким чином передбачені Законом Про боротьбу з корупцією корупційні правопорушення не вичерпують усього масиву таких правопорушень а встановлюють лише їх частину.

(Із Закону України “Про боротьбу з корупцією”)

Вправа 126. Прочитайте, обґрунтуйте розділові знаки при прямій мові. За текстом укладіть діалог.

ТРОХИ УКРАЇНИ НА МАЛЬТІ. ДОЛЯ ЮРІЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Кілька років тому прочитав роман Олексія Пахучого “Юрась Хмельниченко”. У передмові написано: “...А менший Богданів син скінчив свій вік далеко від рідного краю, всіма позабутий...”. На останніх же сторінках таке: “...Сліпуче сонце щедро лле світло і тепло на стародавні стіни Ла-Валлетти... Поруч височіє монастир ордену Святого Іоанна Богослова... у соборі тиша, прохолода. Здається, тут зупинився час. Мовчки стоять домовини магістрів ордену, прикрашені мармуровими надгробками. Скільки їх тут! Монастир – останній притулок Юрія Хмельницького. Тепер він остаточно відійшов від миру, справно служить Богові... Лише один козак залишився біля нього та ще раб – негр. Добрий внесок дав на монастир князь-чернець. Викупив для себе місце для поховання. Замовив цю труну з надгробком, щоб бачили нащадки: тут лежить не простий чернець – тут похований князь і гетьман України, син Богдана Хмельницького! Такою вона виглядає і тепер. Хмельниченко у чернечому вбранні возсідає на кам’яному постаменті. Над ним військові клейноди: прапори, бунчуки, булава з півмісяцем – згадка про князювання з волі султана...

Постамент тримають на своїх плечах козак і негр – останні слуги князя-гетьмана. А рідна земля забула Юрія...”.

Неймовірно! Адже є версія, що Юрія стратив кам'янецький паша. Ні! Виявляється, син Хмеля був хворий на “кадук” (епілепсію), а за ісламськими канонами, це знак Аллаха і таких людей страчувати гріх. То, можливо, справді Юрка “відпустили”, але подалі від України й кордонів Туреччини?

Я звернувся до видавництва, де вийшла ця книжка. Сподівався розшукати письменника, розпитати його – звідки така інформація? Але, на жаль, Олексій Олексійович Пахучий помер. Ниточка загубилась...

І ось я біля надгробку в соборі Святого Іоанна Богослова. Як усе сходиться! Звідки письменник довідався про це? Бував тут? Навряд чи, у ті тоталітарні часи...

На вулиці дощ. У соборі присмерк. Від хвилювання сохне в роті й стискає горло. Серце калатає. Ось воно, зараз! Читай! “Ніколас Котонер. Великий магістр Мальтійського ордену. 1663 – 1680”. Але ж козак і негр, і гетьманська булава, що чітко виділяється від решти європейських військових клейнодів! Дослухаюсь до слів гіда і перекладача. Чую, що Котонер мав брата Рафаеля, похованого навпроти...

Історія залишається історією, роман – романом, а загадка – загадкою. У соборі поховано 420 осіб. Пантеон знаходиться в підвалі храму. Він закритий для туристів, проте науковці, без сумніву, мають повну інформацію із цього питання. Може, тут є й могила Юрія Хмельницького? Може, він входив до оточення Магістра? Адже знаємо, що Юрась був не воїном, а “книжником”. Освічені люди завжди ж потрібні, а у часи розквіту Мальтійського ордену теж. Ніколас Котонер був і воїном, і зодчим. Він розбудував острів та фортецю, заснував три міста. Чи могли вони зустрічатися? Хронологічно – цілком! Юрій Хмельниченко став “князем Сармації” у 1677 році, але незабаром його заарештували за наказом паші, а потім він узагалі зник із політичної арени. Міг опинитися і на Мальті, чому ні? У той час наших козаків там було немало. Деякі тікали з турецької неволі, деякі могли потрапити з Європи.

А чому одним з елементів надгробка є гетьманська булава?..

Багато запитань. На них можуть дати відповідь наші науковці, попрацювавши з мальтійськими колегами. Певно, є сенс влаштувати і журналістське дослідження. Й, нарешті, чому б нашим туристам просто не відвідати цю архітектурну пам'ятку, так загадково пов'язану з козацькою минушиною?

(В. Таранюк)

Вправа 127. Прочитайте текст, поясніть ужиті пунктограми.

ПЕТИЦІЯ ФРАНЦУЗА К. ДАЛЯМАРА В УКРАЇНСЬКІЙ СПРАВІ

У французькому Сенаті в 1869 році сталася знаменита подія. Відомий французький сенатор, політик і редактор впливового часопису “La Patrie” К. Далямар вніс до французького Сенату петицію в українській справі, яку пізніше видав окремо під назвою “15-мільйоновий європейський нарід, забутий в історії”. Там читаємо такі знамениті слова:

“В Європі існує нарід, забутий істориками, – нарід Русинів, 9 міль. під російським царем і 9 міль. під Австро-Угорською монархією. Нарід цей такий же численний, як нарід Іспанії, втричі більший за чехів і рівний по кількості всім підданам корони св. Стефана. Цей нарід існує, має свою історію, відмінну від історії Польщі і ще більше відмінну від історії Московщини. Він має свої традиції, свою мову, окрему від московської й польської, має виразну індивідуальність, за яку бореться. Історія не повинна забувати, що до Петра I той нарід, який ми нині називаємо рутенами, звався руським, або русинами, і його земля звалася Русь і Рутенією, а той нарід, який ми нині зовемо руським, звався москвинами, а їх земля – Московією. В кінці минулого століття всі у Франції і в Європі добре вмели відрізнити Русь від Московії”.

(В. Січинський)

Примітка. У тексті збережені орфографія та пунктуація оригіналу.

Вправа 128. Перепишіть, поставте пропущені розділові знаки.

ПОВЕРНЕННЯ СОЛОМІЇ

Особливого піднесення святкуванню 19-ї річниці Незалежності України в Тернополі надало відкриття пам'ятника видатній землячці Соломії Крушельницькій. Це перша у світі бронзова скульптура славетної співачки у повний зріст (скульптори Володимир Стасюк і брати Володимир та Андрій Сухорські). В оперних театрах Львова та Мілана де найяскравіше сянула зоря таланту великої українки встановлено її погруддя.

Про “повернення” Соломії Крушельницької на рідну землю (народилася на Тернопільщині) вели розмови ще із 1989 року. Тоді в обласному центрі заклали камінь на місці майбутнього пам'ятника. Планували довкола упорядкувати майдан Мистецтв (так мали його назвати): поруч обласна універсальна наукова бібліотека яку треба було добудувати (80% готовності) обласний краєзнавчий музей навпроти єдиний у Тернополі широкоформатний кінотеатр “Україна”. Однак не судилося кінотеатр перетворився у ще один універмаг бібліотеку не добудували й досі. Зоставалися на майдані музей і... пам'ятний камінь. Без Мистецтва.

Справу зрушив з місця благодійний фонд “Соломія” який очолила директор Тернопільського музучилища ім. С. Крушельницької Марта Подкович. Кошти на спорудження пам’ятника надходили від концертів їх збирали волонтери “Молодої просвіти” влаштовуючи різні виставки. Сподівались відкрити монумент 2007 року до 135-річчя Соломії Крушельницької але забракло фінансів. Та й у міській раді не могли визначитися з новим місцем встановлення пам’ятника.

І ось нарешті місто вшанувало землячку котра зуміла сягнути висот світового мистецтва. Колись українській співачці захоплено аплодували у кращих театрах Австрії Аргентини Іспанії Італії Польщі Португалії Росії Франції Чилі... А тепер осипали квітами і щирими оплесками на бульварі перед муздраттеатром у Тернополі.

(З. Михлик)

Вправа 129. Прочитайте, поясніть розділові знаки в тексті та назву його, висловте власну думку.

ЧИ ПОТРІБНІ ЛЮДИНІ РІШУЧІСТЬ І СМІЛИВІСТЬ?

Сміхотворець Остап Вишня, “Король українського тиражу” (видавав по дві-три збірки гуморесок щороку), тоді мешкав у будинку “Слово” на вулиці з приємною для літературної братії назвою – Червоних письменників. Власне, той дім і з’явився завдяки дотепності Остапа Вишні. Будували на кооперативних засадах, пайовики – харківські поети, прозаїки, драматурги – обрали шановного гумориста головою житлово-будівельного кооперативу. Як це нерідко буває, в самий розпал спорудження скінчилися гроші. З думками про те, де роздобути додаткові кошти, сатирик у січні 1929 р. подався до Москви на Тиждень української літератури. На нараді в ЦК ВКП(б) раптом з’явився Сталін, і Вишня ризикнув: передав до президії записку з проханням допомогти харківським майстрам пера добудувати своє “Слово”. Голова показав записку вождю, і той ствердно кивнув.

Про наслідки свого сміливого кроку згадував сам Павло Михайлович у притаманній йому жартівливій манері – і, певно, трохи перебільшуючи. Увечері на порозі готельної кімнати зненацька виник чолов’яга з великою сумкою і револьвером. “Ви Остап Вишня?” – “Я Остап Вишня...” Незнайомець висипав із сумки на стіл пачки з купюрами. “Що це за гроші?” – здивувався письменник. – “Ті, що ви просили”, – пояснив кур’єр і пішов.

Наступного року харківські літератори відсвяткували новосілля.

(За С. Цаликом, П. Селігеєм)

Вправа 130. Перепишіть текст, поставте пропущені розділові знаки, усно обгрунтуйте їх написання.

ТВЕРДИНЯ ЗАКАРПАТТЯ

В Ужгороді дивовижно переплітаються впливи сусідніх держав котрі кожна потроху творили його історію. То тут то там перемовляються по-угорському статечні міщани у крамницях і кафе чути словацькі радіостанції ваблять елегантні квартали чеської забудови. Часи австрійського панування теж залишили по собі згадку в загальній культурі архітектурі освіті й зрештою в мові. Може цей симбіоз культур та традицій закріпив за Ужгородом славу міста де почувася гостем лише до першого ковтка міцної закарпатської кави (“винка червеного”, паленки) і до перших звуків коломийки (чардашу троїстих музик).

Усі міські вулиці стікаються до Ужгородського замку. Його мури ховають багато таємниць. До речі тут мені вперше пощастило тримати в руках кількасотлітні мідні браслети знайдені під час розкопок у столиці Закарпаття. Вони нині зберігаються в запасниках історико-краєзнавчого музею на території замку.

У 1703 році почалась визвольна війна угорців під проводом Ференца Ракоці II проти австрійців. Коли чутки про повстання дійшли до Відня було видано наказ про зміцнення замків. Налякане повстанцями дворянство разом із родинами слугами і майном намагалося сховатись за міцними мурами твердині... На зламі XVII та XVIII століть володарями замку були граф Міклош Барчені та його дружина графиня Крістіна Чаки які провінційне укріплення перетворили на твердиню й водночас осередок політичного й культурного життя. Тоді замок був своєрідним музеєм де зберігалися сотні мистецьких творів. Шахи французькі карти придворний ансамбль і театр кінні та піші прогулянки полювання величезна бібліотека танці й гуляння дипломатичні прийоми все це ознаки великосвітського життя яким у той час мало хто міг похвалитися.

(Х. Дорожовець)

Вправа 131. Прочитайте текст, поясніть ужиті пунктограми. Додайте свої знання про місто.

ЗЕМЛЕЮ ПІДНЕБЕСНОЇ. ШАНХАЙ

Це місто – гігант навіть за китайськими мірками. Населення давно перейшло за 20 мільйонів, а скільки там точно люду – достеменно не скаже ніхто. “Східний Париж”, “китайське Чикаго”, “азійська Венеція”, місто-легенда 20-30-х років XX століття... Сюди і зараз стікаються гроші та люди з усього світу. Стіни й дахи хмарочосів уночі сяють неймовірною ілюмінацією. Шоше прокладені на високих стовпах. Дорожні розв’язки – по 4 – 5 рівнів. Аби переїхати новим мостом через річку Хуану, треба піднятися на рівень приблизно 12-го поверху.

Центром Шанхая вважається набережна Вайтань. Я поспішила приєднатися до натовпу туристів (переважно китайських), які завзято фотографували протилежний берег із місцевим символом – височенною (468 метрів) футуристичною телевежею “Перлина Сходу”. Поруч розташований 86-поверховий готель “Хаят”, а навколо – купа хмарочосів. Там і тут видніються крани, які споруджують нових монстрів. Особливого колориту картині надають дві дивні споруди, стилізовані під глобус.

Цікавий контраст цьому – паралельна набережній вулиця Бунд. Уявіть собі, на ній лише суто європейського вигляду будинки 1920 років. Ніби гуляєш якоюсь із поважних столиць Старого Світу.

Особисто мені, палкій прихильниці всього старовинного й автентичного, було дуже цікаво опинитися в Старому місті. Яскраві торгові ряди привели до каламутного ставка, населеного червоними рибинами й мальовничо порослого рожевими лотосами. Відомий він насамперед своїм Мостом дев’яти поворотів. За кожним із тих закрутів відкривається такий краєвид, що неможливо не фотографувати! Але робити це ой як складно: саме тут я повною мірою зрозуміла, що значить – “окупований туристами”!

У центрі Старого міста знаходиться Сад радості, розбитий як домашній сад губернатора ще в 1559 році. Хоч і невеликий, він здається непрохідним лабіринтом із бамбука, бананових дерев, химерного каміння, що несподівано змінюється відкритим простором водойм (із неодмінними голодними зграйками червоних риб), традиційними павільйонами й альтанками.

Храми і парки, музеї та стадіони – осягнути неосяжний Шанхай неможливо, з нього можна лише втекти...

(М. Гудзевата)

Вправа 132. Перепишіть, поставте пропущені розділові знаки, усно обгрунтуйте їх доцільність.

МИХАЙЛІВСЬКИЙ ЗОЛОТОВЕРХИЙ

Михайлівський Золотоверхий монастир у Києві один з найвизначніших і найвідоміших архітектурно-художніх комплексів символів національної ідентичності України.

Історія цієї архітектурної перлини бере початок у часи Київської Русі а розквіт її припадає на часи Гетьманщини середину XVIII століття.

На жаль головні споруди монастиря Михайлівський собор дзвіниця та Економічна брама з муром були варварськи зруйновані у 1930 роках. Їх знищення не лише позбавило Київ видатної пам’ятки прекрасного архітектурного ансамблю у стилі українського бароко а й вилучило з історичного центру унікальну містобудівну вісь утворену дзвіницями Софійського та Михайлівського соборів.

Відродження архітектурного ансамблю Михайлівського Золотоверхого монастиря у сучасній столиці України було вкрай необхідне через втрату містобудівельної та художньої виразності історичного обличчя найдавнішої частини Києва на його стародавніх пагорбах де ще за княжих часів розміщувалося Верхнє місто.

Виконання на основі архівних креслень та фотографій реставраційних копій споруд монастиря які точно відтворили форму оригіналу дало змогу повернути втрачені мистецькі культурні та сакральні цінності.

(Ю. Лосицький)

Вправа 133. Поясніть ужиті в тексті орфограми та пунктограми.

ВІДЕНЬ – СТОЛИЦЯ АВСТРІЇ

Це місто займає особливе місце в Австрії і в Європі. По-перше, Відень домінує в усіх сферах життя Австрії, є її головним фінансово-торговим, промисловим, транспортним, науковим і культурним центром. По-друге, і це головне, Відень протягом століть розвивався як столиця великої європейської держави. В цьому відношенні його можна порівняти з Парижем, Лондоном, Берліном, Римом і Мадридом.

Відень виник у I ст. н. е. на місці кельтського поселення як римський укріплений табір. Географічне положення його в долині Дунаю між Альпами і Карпатами було надзвичайно вигідним. У XVIII і XIX ст. він уславився як світовий центр освіти, літератури, музики й науки, веселого життя і розваг. Сучасна промисловість Відня уособлює промисловість країни в цілому. Специфічною рисою залишається виготовлення коштовних виробів, які відомі на світовому ринку під назвою “віденський шик” (модні жіночі сукні, вишукані меблі, музичні інструменти, фарфорові та ювелірні вироби, іграшки тощо). Віденський університет є одним з найстаріших у Європі, його засновано у 1365 році. Відень є місцем проведення міжнародних нарад і конференцій. Тут працюють Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) та інші міжнародні організації.

Відень і зараз є культурним центром світового значення. Він має надзвичайно багату культурну спадщину і славу одного з найкрасивіших міст Європи. Серед його пам’яток – собор Святого Стефана, палац Хофбург (колишня резиденція Габсбургів), палаци й парки Бельведер і Шенбрунн, парк “Віденський ліс”. У місті багато театрів, музеїв, картинних галерей, площ, пам’ятників і фонтанів. Величезним є внесок Відня у світове музичне мистецтво.

(В. Юрківський)

Вправа 134. Читаючи вголос, пояснюйте правильність уживання в тексті тире. Резюмуйте прочитане щодо людської долі, вдачі, характеру.

ОЙ ЧИЙ ТО КІНЬ СТОІТЬ

День тут минає напрочуд швидко. Усе дихає любов'ю – до природи, один до одного, до рідного краю. “Хочеться збудувати Європу в Україні”, – каже Ірина Волкогон, яка запросила нас у свій маєток “Північний ліс”.

Вона красива і сильна. Бо тільки такій людині до снаги те, що здійснила вона. Народилася в Конотопі на Сумщині – з гумором згадує, під дзвін трамвая. Їй дуже тішить, що небесно-голубий вагончик донині їздить вулицями – просто диво. Мама готувала дівчину до кар'єри хореографа. Уже готувалась до випуску з училища – і закохалась. Вийшла заміж, і про танці довелося забути. Бо чоловік усе життя носив у серці заповітну мрію розводити коней – племінних і багато. Немало води сплигло у Сеймі, доки мрія здійснилася. Спочатку вирішили придбати ділянку в чарівному селі Жолдаки, за сім кілометрів від Конотопа. І тільки згодом були коні. Перших двох, славнозвісної ахалтекінської породи, привезли з Туркменії. Господар сам будував стайні. Як каже пані Ірина, зроблено на віки. На жаль, Володимир не встиг утілити все омріяне – рано пішов із життя. І довелося господині вирішувати, що робити з кінями і фермою. Наважилась лишитись у Жолдаках.

І правильно зробила – переконається кожен, хто прийде сюди. Нині це племінна конеферма і туристичний маєток “Північний ліс”.

Доглянуті елітні коні мають прекрасні імена. Баккара – кобила Ірини Сташевської, наїзниця. Вона закохана в коней. У дитинстві пішки ходила шість кілометрів до секції кінного спорту. Потім навчалася в Уфі на зоотехніка. На фермі виїжджає коней, лікує їх, веде племінну роботу. Вона – тренер-берейтор. Екстремалка – здатна і з парашутом стрибнути.

У господарстві ще два наїзники. Роботи в них досить, бо коні – пояснює господиня – потребують щоденного навантаження. 11-кілометровий маршрут включає 15 – 20 хвилин ходьби, 20 хвилин бігу риссю, 5 – 10 хвилин – галоп, а потім усе у зворотному порядку. Після такого тренування коні можуть повалитися на левадах, а потім їх купають у річці. І так – протягом двох-трьох років. Курорт та й годі!

Ферма молода, але вже успішна. Із конем Сеймом працює майстер спорту Наталя Соколова. А чорний жеребець Кобзон – це вже титулований і дипломований плідник, на Московському віртуальному чемпіонаті світу визнаний найкращим серед дворічних коней, істинний ахалтекінець.

Конярська справа складна й дорога. Ферма ще не може сама себе утримувати. Саме тому Ірина Юрївна приносить у жертву своїм улюбленим коням... свиней – їх вирощує і продає.

Любов до коней навела її на думку, що спілкування із цими унікальними тваринами може принести насолоду не тільки їй і тим, хто з нею. Вирішила, що варто створити своєрідний турцентр. Збудували гостьовий будинок. Згодом десь у журналах прочитала, як з усіх куточків світу з'їжджаються до Диканьки, що на Полтавщині, й замислилась: а чому б і не до нас? У Диканьці – Гоголь, тут – коні! І навіть якщо ви їх не збираєтесь купувати, то що заважає вам поспілкуватись із цими дивовижними тваринами, про вірність і розум яких із найдавніших часів складаються легенди! Визнано, що коні мають унікальну біоенергію, яка зцілює людські недуги, примушують працювати всі м'язи наїзника, навіть на його маківці. І взагалі, кататися верхи – мрія багатьох людей. То чому б не дати їй здійснитися ось тут, у Жолдаках, поблизу славнозвісного Конотопа, який пам'ятає козацьку перемогу 1659 року під проводом Івана Виговського? Саме на коні ви зможете здійснити екскурсію по місцях битви...

Приїжджайте! Відчуєте зовсім інше, здорове, душевне, спокійне життя. І мимоволі заспіваєте: “Ой чий то кінь стоїть...”.

(П. Нечаєва, Н. Адамчук)

Вправа 135. Запишіть текст. Поставте розділові знаки та поясніть пунктуацію.

Закон про кримінальну відповідальність який скасовує злочинність діяння або пом'якшує кримінальну відповідальність має зворотну дію у часі тобто поширюється на осіб що вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності у тому числі на осіб які відбувають покарання або відбули покарання але мають судимість. Закон про кримінальну відповідальність що встановлює злочинність діяння або посилює кримінальну відповідальність не має зворотної дії в часі. Закон про кримінальну відповідальність який частково пом'якшує відповідальність а частково її посилює має зворотну дію в часі лише в тій частині яка пом'якшує відповідальність.

(Кримінальний кодекс України. Ст. 5)

Вправа 136. Поставте пропущені розділові знаки, обґрунтуйте пунктуацію в тексті.

Для регулювання різноманітних відносин що виникали між людьми застосовувалися соціальні норми. Людське суспільство як і будь-яка складна система може нормально функціонувати й розвиватися лише спираючись на певні правила на основі яких обирається один із багатьох можливих варіантів поведінки певного суб'єкта. У суспільстві з часу його виникнення існують дві протилежні тенденції організації та дезорганізації.

(З підручника)

Вправа 137. Поставте розділові знаки. Поясніть пунктуацію. Визначте сполучники і сполучні слова.

Судові органи в авторитарних державах захищали інтереси панівної верхівки а тому не застосовували деяких звичаїв що захищали б інтереси всіх або змінювали б їхній зміст вводячи нові правила. Судові функції часто виконували церковні служителі правителі чи інші посадові особи державних органів. Захищаючи інтереси панівних класів судові органи створювали судовий прецедент тобто рішення суду щодо конкретної справи набувало властивостей загальної норми.

(З підручника)

Вправа 138. Поставте розділові знаки. Поясніть пунктуацію, усно визначте типи речень.

1. Служба безпеки України державний правоохоронний орган спеціального призначення який забезпечує державну безпеку України конституційний лад територіальну цілісність і державний суверенітет. 2. Центральне управління Служби безпеки України інші органи та установи що входять до системи Служби безпеки України є юридичними особами мають печатки із зображенням державного герба України та своїм найменуванням інші рахунки та штампи рахунки в банках у тому числі валютні. 3. Діяльність партій рухів та інших громадських об'єднань що мають політичні цілі у Службі безпеки України забороняється.

(З підручника)

Вправа 139. Прочитайте, поясніть правопис складних слів та пунктограми в тексті.

КОСТЮМ ВІД НАРКОМА

До школи захеканий вітром залетів посильний із сільради: “Михайле Івановичу! Щойно передали з Броварів: до нас у школу їде нарком...”.

Наш директор, суворий і прискіпливий, миттю став тихеньким і розгубленим, наче першокласник.

“Ура! Нарком їде!” – верещали учні молодших класів на кожній перерві.

“Нарком їде”, – гомоніло село.

Наші школярі натхненно готувалися до зустрічі з наркомом: розучували вірші та пісні, мили підлоги і парти, одне одному стригли чуби. Пам’ятаю, я дістав у баби Мотрі свіжої гречаної соломи, щоб нею настелити устілки в мої червоні чуні – традиційну взувачку повоєнних літ. І ось!.. “Їде”, – схвильовано прошепотів директор школи і чомусь навшпиньки пройшовся між затихлими лавами вчителів та учнів, які зібралися на шкільному подвір’ї. Чорна машина

наркома виринула з куряви й зупинилася на сільському майдані біля школи. Очевидно, нарком не чекав такої велелюдної аудиторії (більш як тисяча дітей!), тож розгублено й розчулено кланявся і ніби перепрошував за раптовий візит. Він раз у раз прикладав праву руку до грудей. Відтак потону в привітному натовпі й раптом виринув перед лавами школярів якраз напроти мене.

Михайло Іванович махнув рукою – і вся громада тисячоголосо, хоч і не зовсім дружно, проскандувала: “До-о-бри-и-й де-е-нь!”

“Добрий день”, – чемно вклонився нарком учителям, батькам і учням. Своє вітання, як мені здалося, він адресував до кожного з нас. Ще й легкою, надто ніжною і теплою рукою лагідно погладив мого непокірного білявого чубчика. А в мого товариша, Марійчиного Мишка, нарком батьківською рукою на якусь мить (ніби крадькома) прикрив надірвану латку на бувалому в бувальцях (як і в мене) костюмі з трофейного плащ-намету. Ми стояли перед ним – хто в чунях на босих ногах, а хто й босоніж, у підрізаних батьківських шинелях, у зелених пілотках і простоволосі...

Ми були Марійчиними, Одарчиними, Ольжиними, Софійчиними і ще чиймись дочками й синами. Напівсироти і сироти, котрі виростили без батьків, що не вернулися з війни. Діти фронтових, нужденних років (лиш не діти злої мачухи-війни, як пасталакають недоріки з українського парламенту). Ми ще не знали, що воно таке – нарком. Очевидно, щось велике, незбагненне для школярів. А тут стояв приємний і привітний чоловік, що голубив кожного з нас ясними, добрими очима. Наче батько всіх батьків... Оглянувши наші строкаті лави, гість зажурено приклав руку до високого чола, а тоді ніби стрепенувся: витяг з нагрудної кишені незвичайні, надто мигтючі окуляри, покрутив їх у руках і знову сховав до кишені. Тихенько (але всі ми чули) сказав-підказав Михайлові Івановичу: “Уже осінь віє холодом... Чи не пора дітей запросити до приміщення школи?..”.

Нарком побував на уроках, оглянув наші бідні, але чистенькі класи, похвалив шкільний гербарій, детекторний приймач у фізкабінеті і навіть стіннівку в коридорі. Опісля уроків у широкому шкільному коридорі, достосованому до урочистих зібрань, відбувався імпровізований концерт: ми читали вірші і співали пісень під гармошку. Наш уважний і поважний гість так завзято, так охоче нам аплодував, ніби вправніших виконавців не бачив і не чув. А знадвору в розчинені вікна пильно заглядали наші невсипущі матері. І коли нарком виїздив із села, ми бігли за його машиною наввипередки аж до останньої верби...

Через місяць чи й раніше після зустрічі з наркомом моїх дружків-сиріток і мене покликав до себе в кабінет повеселілий директор школи. Перед ним горою лежали якісь пакунки.

– Оце, – сказав Михайло Іванович, – дарунки для дітей-сиріток від наркома освіти. Мені дістався (ніколи не забуду!) бавовняний сирій костюмчик у смужку. Костюм від самого наркома! Я гордо говорив у кожній хаті, у нашій

школі й на вулиці: “Оцього костюма мені прислав із Києва нарком”. А мої сусіди й родичі, радіючи за мене, весело казали:

– Ти ж носи та бережи його...

Клянуся: у тому костюмі я жодного разу не лазив на сусідську яблуню чи грушу, не посадив на ньому щонайменшої чорнильної плями. Саме в ньому (сірому у смужку) я відмінником пройшов од четвертого до сьомого класу!..

Дорожчого костюма в моєму житті не було й не буде. А нарком освіти того голодного і холодного 1946 року був Павло Григорович Тичина.

P.S. Чи є тепер такі міністри?

(М. Сом)

Вправа 140. Прочитайте вголос, проведіть бесіду за змістом листів із війни, поясніть орфограми й пунктограми.

I.

Лист гвардії сержанта, студента Київського університету Адольфа Павленка до батька – доцента Київського університету Аврама Марковича Павленка з Воронізького фронту.

16 квітня 1943 року.

Зайняли нову оборону, копаємо нові окопи, ходи сполучення – ця земляна робота займає досить часу. День і ніч у роботі. Зараз відпочинок: спимо, вмиваємося, можна прочитати номер “Правды”, “Красной звезды”. Українських газет немає. Не пропускаю випадку писати. Часу вільного мало, але все-таки підчитую підручник німецької мови.

Хто побував на залізниці між Невелем і Великими Луками, то в квітні міг спостерігати таку картину: віє західний вітер і переганяє по голубому небу рідкі білі хмари. Від таких хмар дощу не буває, але коли вони стають на тінь, то закривають собою сопки, долини, кущі верболозу по берегах численних річок типу полтавської Ташані чи тієї, що з Ківшиків поміж вербами біжить.

Верболіз уже пускає бруньки, білявий шовковий хвостик розпустився, і саме тому кущі верболозу здалека здаються біленькими на фоні сірого земляного покривала торішньої трави. Приємно полежати на сонці після нічної копанини, при цьому по тілу розбігається якась незрозуміла млюсть і стверджується гаряче бажання жити, жити. Вітер розгойдує на вцілілих стовпах телеграфний провід, при цьому він гуде сумно-сумно, і осотують тебе різні думки, спогади. Адже мені вже незабаром 20 років. І пригадується, як промайнули шкільні роки і рік навчання в університеті на фізичному факультеті. Чомусь у мене така думка виникає, що не зміг я взяти всього від цих 20 років, що мимоволі швидко, дуже швидко пролетіли. Навіть не віриться! Я пам'ятаю 6 – 7 класи, коли так важко доводилося розв'язувати математичні вправи, пригадую, як я склав іспит з арифметики. З якою повагою я ставився тоді до юнака 20 років. Ось так

відставиш лопатку чи кирку вбік і замислюєшся – минають дні, місяці, роки, незабаром два роки війни... Та все-таки надворі весна. “А все-таки впереди огоньки”... (За В. Короленком)

(А.Павленко)

II.

Твердо переконаний, що після війни ми знову житимемо бурхливим, щасливим життям. Добре було б і мені до цього життя дожити. Зустрітись з батьком, матір'ю, братом...

До речі, скоро ми отримаємо пілотки і літнє обмундирування. Тоді вже зовсім наша армія буде мати літній вигляд на цьому лісистому ландшафті.

Ти іноді невдоволений нашою поштою, але це не так. По-твоєму ККД (коефіцієнт корисної дії) дорівнює ± 0 , але я ж отримую всі твої листи, незважаючи, що вони не часто і не густо і не в потрібному порядку надходять. Наприклад, сьогодні я отримав, на превелике здивування моїх товаришів (“О! Павленко, тобі десяток листів!”), шість листівок і один лист, тобто комплект за березень і до 2-го квітня повний. Задоволений, що мій лист за 19-те березня дійшов до тебе, бо то саме поетичний настрій у мене був, коли я його писав.

Дякую за постійне поповнення моєї бібліотеки, тобто мої бажання задовольняються. А ще потрібний словничок, крім правопису, я ще й лінгвістикою починаю захоплюватись.

Закінчується квітень, попереду 1-ше Травня і... 22-ге червня – два роки війни, а це втрати і серед наших, ти мені написав, що Іван Юр'евич Калініченко загинув при обороні Києва в 1941-му. Відносно грошей – то вони мені тут ні до чого, хіба що на переформіровці можна десь витратити. Взимку пропали мої окуляри, тепер з мене вояка для стрілянини по великогабаритних цілях.

Моє вітання В. Є. Лашкарьову. З фронтовим привітом. Адольф.

Поздоровляю тебе і твоїх співробітників з днем 1-го Травня! Нехай цей день стане символом Перемоги над ворогом, маяком, що випромінює промені надії на найскоріше закінчення цієї війни і звільнення наших територій. Надіюсь, що моє поздоровлення не надійде запізно.

(А. Павленко)

P.S. Автор листів, на жаль, загинув у жовтні 1943 року.

Вправа 141. Перепишіть текст, поставте, де потрібно, розділові знаки; охарактеризуйте прості ускладнені речення.

ПАМ'ЯТЬ ПРО ДРУГУ СВІТОВУ ВІЙНУ В УКРАЇНІ

Напевне жодна інша історична подія не залишила такої глибокої рани в пам'яті народній і душах людських як Друга світова війна війна небувалих

масштабів що розколола і перебудувала не тільки світ а й змінила цілі епохи. Вона являє собою надзвичайно складне і багатовимірне явище. З одного боку це найбільша за своїми проявами і наслідками трагедія в історії людства що завдала великих страждань і горя кожній родині нації країні крізь які вона пройшла забравши людські життя роз'єднавши сім'ї порушивши фізичне і моральне здоров'я людей зруйнувавши їхні домівки й усталений побут. Разом із тим ставши суворим випробуванням для людей народів країн людства загалом і попри свою тотальну бруталність вона дала яскраві приклади людської гідності стійкості мужності відваги самопожертвування героїзму “людяності у нелюдяний час”. І нарешті минула світова війна то важливий і завжди актуальний історичний урок сучасним і прийдешнім поколінням.

Чи не найбільший свій чорний і кривавий слід Друга світова війна залишила в Україні. На плаху війни у вир якої українці потрапили не за власної волі було покладено неосяжно велику кількість людських життів її синів і дочок. За різними підрахунками Україна в роки війни втратила загиблими і померлими внаслідок бойових дій окупацій репресій голоду епідемій і хвороб від 7 до 10 млн. людей. І це лише прямі безповоротні людські втрати нашої країни. Значно вищими є втрати демографічні. Фахівці припускають що загальний показник демографічних втрат українців може сягати 13 – 17 млн. осіб тобто до третини всього довоєнного населення України.

(За матеріалами Українського інституту національної пам'яті)

Вправа 142. Поставте, де потрібно, розділові знаки. Поясніть випадки вживання тире.

1. Показання свідка це повідомлення особою відомих їй свідчень про факти, які мають значення для розслідування і розгляду кримінальної справи.
2. Головна стратегія боротьби з ядерним тероризмом створення адекватної системи заходів що гарантує виявлення та запобігання терористичних та інших злочинних актів пов'язаних з радіоактивними матеріалами і ядерними об'єктами.
3. Про визнання громадянина потерпілим чи про відмову в цьому особа яка провадить дізнання слідчий і суддя виносять постанову а суд ухвалу.
4. Вміння правильно й швидко скласти документ один із показників професійної підготовленості працівника органів дізнання та досудового слідства.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України речовими доказами визначає предмети які були знаряддям вчинення злочину зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій гроші цінності та інші речі нажиті злочинним шляхом і всі інші предмети які можуть бути засобами для розкриття злочину і виявлення винних або для спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності.

(З посібника)

Вправа 143. Прочитайте, випишіть речення з ужитим у них тире. Усно обґрунтуйте доцільність його вживання.

НА ЧОМУ ЗНАЄТЬСЯ ПАРИЖ

Франція прагне повернути собі славу найбільшого виробника органічної продукції в Європі.

Сири – слава і сьогоднішньої французької гастрономії. Вони – обов'язковий продукт у холодильнику не лише парижан (пригадує: “лише Париж знається на їжі”), а будь-якого європейця. Як грецькі маслини, іспанська шинка, данські оселедці, бельгійські вафлі... Кажуть, Шарль де Голль, ідучи у відставку, зауважив: “Неможливо керувати країною, де виготовляється понад 400 сортів сиру”.

У регіоні Кос, неподалік Монпеле, уже четверте покоління сім'ї Альрик на сирній фірмі “Папійон” (“Метелик”) виробляє сир Рокфор. У підземних галереях із чудовою вентиляцією гори Комбалу на буханцях житнього хліба, спеченого на дерев'яному вугіллі, народжується “пеніциліум”. Тим часом вівці вільно шукають на пасовищах найкращі, найароматніші трави, аби дати запашне молоко з великим умістом вершків. Поєднуються пеніцилін із молоком – і у свіжості та напівтемряві підвалів “метелик” повільно перетворюється на сир. Протягом 90 днів він рафінується, дозріває – і аж тоді одержує право називатися Рокфором.

– Ось уже п'ять років, як ми перейшли на виробництво сиру лише з біологічної, екологічно чистої сировини, – розповідає директор Північного відділення фірми Мішель Норманд. – Овець, які дають молоко, не лікуємо антибіотиками, їхні пасовища не обробляємо хімікатами. З фермерами укладаємо договори, кожен має відповідний сертифікат. Ціна за таке молоко на 20 – 25 % вища, ніж за звичайне. Зростає попит і на кінцевий продукт із екологічно чистої сировини – сир Рокфор.

(М. Пуговиця)

Вправа 144. Поставте, де потрібно, розділові знаки; схарактеризуйте тип речення.

1. Кожний має право вільно збирати зберігати використовувати й поширювати інформацію усно письмово або в інший спосіб – на свій вибір.
2. Кожен має право на належні безпечні та здорові умови праці на заробітну плату не нижчу від визначеної законом.
3. Сім'я дитинство материнство і батьківство охороняються державою.
4. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування покладається на державу.
5. Рада національної безпеки й оборони України координаційний орган з питань національної безпеки та оборони при Президентові України.
6. Президент України гарант державного суверенітету цілісності України додержання

Конституції України прав і свобод людини і громадянина. 7. Організація повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України інших центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України. 8. Кожному гарантується таємниця листування телефонних розмов телеграфної та іншої кореспонденції. 9. Суддя Конституційного Суду України має право витребувати від Верховної Ради України Президента України Прем'єр-міністра України Генерального прокурора України суддів органів державної влади органів влади Автономної Республіки Крим органів місцевого самоврядування посадових осіб підприємств установ організацій усіх форм власності політичних партій та інших об'єднань громадян окремих громадян необхідні документи матеріали та іншу інформацію. 9. Я Клименко Іван Петрович (паспортні дані: ...) зобов'язуюсь до 12 січня 2009 р. за власний рахунок виконати у квартирі Бойченка Василя Степановича (за адресою...) ремонтні роботи необхідні з моєї вини полагодити сантехнічний вузол придбавши потрібні деталі покласти й полакувати паркет в усіх кімнатах та передпокої поклеїти шпалери в усіх кімнатах та передпокої. 10. Доказами в кримінальному процесі визнаються показання свідка показання потерпілого показання підозрюваного показання обвинуваченого висновок експерта речові докази протоколи слідчих і судових дій протоколи з відповідними додатками складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів та інші документи. 11. Інформаційний тероризм породжує у громадян жах непевність недовіру до влади дестабілізує і провокує владу на прийняття неадекватних відповідних заходів для окремих актів тероризму без комплексної оцінки причин їх скоєння. 12. Не може бути допитаний як свідок адвокат представник професійної спілки та іншої громадської організації про обставини які стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків представника потерпілого цивільного позивача й цивільного відповідача. 13. Насильство терор корупція це постійна тактика яку використовують транснаціональні злочинні організації з метою самозахисту створення найкращих умов для отримання прибутків і розвитку кримінального промислу. 14. Крім традиційних методів агентурної роботи ЦРУ приділяє велику увагу аналізу відкритих джерел і проникненню в закриті бази даних технічним шляхом. 15. На думку американських експертів боротьба з супротивником лише через комп'ютерні мережі в багатьох випадках не гарантує що йому буде завдано збитків.

(З підручника)

Вправа 145. Прочитайте текст, прокоментуйте в ньому пунктограми.**МРІЯ МАЛОГО СКРИПАЛЯ**

Минуло вже багато літ, проте його пам'ять цупко тримала спогади про казкові й незабутні дні, коли він, маленький і красивий, мов херувимчик на іконі,

виходив на освітлену канделябрами сцену і зал у якомусь дивному одностайному шаленстві вибухав гучними оплесками й вигуками: “Браво, маестро!”.

Маестро Вінченцо Перуджіо ледь виповнилось дванадцять років. Але його вже знала мало не вся Італія як знаменитого музиканта-вундеркінда. Він натхненно грав для своїх земляків п'єси Паганіні, Моцарта й Вівальді, щоразу передчуваючи радість не тільки від чарівної музики, але й від прекрасної миті, коли глядачі, затамувавши подих, уловлять останній акорд і, забувши про все на світі, кинуться на сцену, щоб потиснути йому руку, подарувати квіти. Як багато квітів тоді дарували маленькому Вінченцо Перуджіо! Іноді за горами пурпурових троянд і блідих, мов місячне сяйво, хризантем із залу не було видно й самого музиканта...

В Італії вундеркіндів не просто любили. Їх обожнювали. Люди не шкодували грошей, щоб послухати маленьких скрипалів, в інструментах яких, за давньою легендою, селилися самі феї...

Але чомусь ці феї не довго жили у скрипках маленьких вундеркіндів... Не багатьом судилося повторити шлях великого Паганіні – від обдарованого вундеркінда до великого скрипаля, випити чашу слави не тільки в дитинстві, але й у зрілі роки...

Музика була стихією Вінченцо. У три роки він уперше взяв до рук скрипку. Батько, який учив його грати, відразу зрозумів, що Бог обдарував сина не тільки ідеальним слухом, у всіх дітей майже ідеальний слух, а й чимось більшим: усе крихітне тіло його Вінченцо ставало скрипкою, самою музикою.

Минуло кілька років, і Вінченцо вперше вийшов на сцену. Божественна гра маленького скрипаля підкорила Флоренцію... “Він грає, як великий Паганіні”, – говорили його земляки. А флорентійські газети повторювали: “Так само колись починав свою музичну біографію геніальний Моцарт”.

Вінченцо захоплено грав... Йому хотілося, щоб люди ридали від звуків його скрипки, щоб вони підносились у небеса... Дивна річ, але про це дванадцятирічний Вінченцо думав не як дитина, а як дорослий артист, для якого понад усе важили визнання і слава... Афіші з його прізвисьмом усе частіше з'являлися на вулицях Мілана, Болоньї, Парми, а згодом Відня та Парижа... Він чудово розумів, що володіє тим, чого не купиш за найбільші гроші – талантом.

(В. Туркевич)

Вправа 146. Прочитайте, поясніть пунктограми в тексті, доведіть усно їх доцільність.**АКТОРСЬКА ПОПУЛЯРНІСТЬ ЧАРЛІ ЧАПЛІНА**

Країна Кіно, як і кожна країна, має свої казки, свою міфологію, свій фольклор. Один із найпрекрасніших міфів кіно – про Чапліна. Особлива привабливість цього міфу полягає в тому, що складено його за життя актора.

Популярність Чапліна виняткова, хоч акторська популярність скороминуча. А зірка Чапліна сяяла понад шістдесят років.

Коли Чаплін після довгих років відсутності приїхав до Англії, одна з найвпливовіших лондонських газет надрукувала на першій сторінці заголовок: “ВІН ПРИЇХАВ”. Ні імені, ні прізвища не називали. Всі й так знали, що він – не хто інший як Чарлз Спенсер Чаплін.

Чаплін написав велику книгу “Моя біографія”, видану мало не всіма мовами світу. Проте невеличкі автобіографічні нотатки друкував він і раніше. Вони розпочиналися так: “Я, Чарлі Спенсер Чаплін, син актора Чапліна, народився в Лондоні 16 квітня 1889 року. Мій батько був прекрасний комік, мати співала в опереті, а пізніше – вар’єте. Дитячі роки я провів у Лондоні, в Іст-Енді – районі бідняків”.

Коли малому Чарлі виповнилося п’ять років, помер батько. Старший брат Сідней згадує: “Ми мешкали в жалюгідній кімнатці й здебільшого напівголодні. Ні в мене, ні в Чарлі не було черевиків. Пам’ятаю, як мати знімала з ніг туфлі й віддавала тому з нас, чия черга була йти за безкоштовним супом для бідняків – єдиними нашими харчами на цілісінський день”. А сам Чаплін ніби додає до того: “Моя мати почала працювати вдома. Вдень і вночі вона шила на швейній машині... Її заробітку ледь вистачало на їжу. Де вже там було платити за квартиру! Не один раз ми складали на візок два матраци, три солом’яні стільці, блаженські вузли зі своїм жалюгідним збіжжям і вирушали в мандри на пошуки нового житла”.

Безнадійне животіння, нестатки, недоїдання призвели до розладу нервової системи Ханни Чаплін. Її помістили в лікарню, де жила вона з перервами довгі роки. А малий Чаплін попав у сирітський будинок. Потім у фільмах Чапліна, у характері його героя відбилися враження його дитинства. Звичайно, поповнені життєвим досвідом, хистом, розумом митця.

Коли ж і як починалася сценічна кар’єра Чапліна? Дуже рано. Він, певне, успадкував акторський хист своїх батьків. Вже коли йому було чотири роки, він досить успішно імітував знаменитих акторів. Робив це на вулицях, біля крамничок, і за таке копіювання маленькому виконавцеві часом перепадав якийсь мідяк. Трохи пізніше Чарлі вже танцює у напівпрофесійній трупі “Восьмеро ланкширських парубків”, роз’їжджає з нею по містах і селах Англії.

Влаштуватися на професійній сцені допоміг Чарлі його старший брат Сідней. Він ублажав керівника відомої трупи пантоміми Фреда Карно подивитися виступи Чарлі. Чапліну не було ще шістнадцяти років, коли він став у цій трупі провідним актором. Одна з пантомімічних п’єсок в репертуарі цього театру називалася “Мовчазні птахи”. Чарлз Чаплін і був одним із “мовчазних птахів”... довгі роки на екрані.

Чаплін високо цінував Фреда Карно. Він завдячував школі, яку пройшов тут, де здобув усю свою майстерність, акторський тренінг...

“Мовчазні птахи” їздили на гастролі й до інших країн. Одного разу трупа виступала в Сполучених Штатах Америки. Тут і почалася діяльність Чапліна в

кіно. Як прем’єр пантомімічної трупи, він дістав запрошення зніматися в кіностудії. Чаплін вагався: а раптом він втратить роботу і не матиме успіху на новій ниві? Привид голоду, спогади про важке дитинство застерігали. І все ж він став актором кіностудії “Кістоун” у Лос-Анджелесі, якою керував Мак-Сеннет. Місце, де стояла кіностудія, було тоді глухим пустирем і називалося Голлівудом. Ішов 1914 рік. Минуло майже два десятиріччя від першого сеансу сінематографа Люм’єрів. Кінематограф уже набув значної популярності. Демонструвалися багатосерійні фільми, з’явилися перші кінозірки, серед них і зірки комедійні... Та манера комедійних акторів була здебільшого примітивна, груба, навіть вульгарна. Та витончений актор комедійного плану француз Макс Лідер був для Чапліна вчителем, як він вважав.

На початку 1914 року на екрани вийшов перший фільм за участю Чапліна “Заробляючи на життя”. До речі, “вутяча хода” бідолахи Чарлі десятки років забирала в Чапліна три години тренувань щодня.

Зовнішній образ Чарлі, якого знають мільйони глядачів, утвердився в одинадцятому фільмі Чапліна “Двадцять хвилин кохання”. Відтоді Чаплін виступав в образі маленького чоловіка з вусиками, в куценькому піджачку, з котелком на голові та з паличкою в руках.

Чарлі Чаплін зіграв у близько сорока картинах, а його значення для кіномистецтва важко переоцінити.

(За Б. Крижанівським)

Вправа 147. Поставте пропущені розділові знаки, поясніть.

1. Днина лагідна, осіння оповита павутинням теплим сонечком зігріта сном прозорим оповита зачарована казкова дивна тиха калинова... Мов кришталь вона дзвенить. Зупинись о мить! 2. Бузку кипіння білопінне – спинись о мить! Спинись о мить!.. Але вона летить невпинно невпинно хвилею шумить... Накотить пахошами п’янку і знов грайливий вітерець її підхопить і до ранку нестиме далі навпростець! 3. Весна бринить бруньками верб у березі співає жайвір і дзвенять струмки. Така земля буває лиш у березні, коли святкують день свій всі жінки.

(В. Івченко)

Вправа 148. Поясніть ужиті розділові знаки, обґрунтуйте їх правильність чи спростуйте.

1. Народе мій, ну що б тобі сказати, де ті слова розради роздобуть, Як зламаного із колін підняти, Як визволить раба з духовних пут? 2. Народе мій, у тебе ота сила, – Згадай своє одвічне ремесло, Поглянь – вже нива та заколосила, Не дай загинути тому, що проросло. 3. Я віршами і думаю, й страждаю, Я віршами і плачу, і сміюсь, Я віршами караюся і каюсь, І віршами я Богові молюсь.

(Т. Домашенко)

Вправа 149. Перепишіть, поставте на місці пропущених розділових знаків потрібні, усно обґрунтуйте їх правильність.

МІСТО ТРИПІЛЛЯ

У п'ятницю ми вирушили з Кагарлика проминули двоє чималеньких міст і здолавши три милі прибули до великого міста що називається Трипіллям бо складається з трьох укріплених міст сотенне місто Київського полку (нині село Обухівського району Київської області). Ще звіддалеки бачиш немовби табір із трьох пагорбів поміж якими можна пройти хіба що поодиноці (три долини три пагорби розмежовані річками Стугною Красною та Бобровицею).

Трипілля це велика неприступна фортеця на вершині гори з подвійними стінами й подвійними ровами. Більшина осель стала пустою бо раніше Трипілля було осереддя іудеїв чий добротні житла крамниці й заїжджі двори обезлюдніли.

Нас провели зустрівши в передмісті до церкви Преображення Господнього. За своєю дивовижною архітектурою розмірами вона переважає всі ті храми які ми досі бачили в краях козацьких. Ми були приголомшені. Церква дуже висока кругляста з двома входами великою кількістю скляних вікон; височіні доточує кругла баня на восьмигранній основі на візрєць бань у нашій країні обкута блискучою бляхою.

Божественний вівар у Преображенській церкві пречудовий іконостас вражає уяву висотою та сянням образами й позолотою. Зрештою у цій країні не так дбають про величину розп'яття Господнього як до прикладу греки та воно читачу прегарне намальовані Іван Хреститель та Богородиця стоять окремо обабіч нього розп'яття під мальовидлами не видно дощок (ікони писалися на липових дошках щільно стиснутих шпугами) і вони мають людську подобизну. Не відвести погляду від віварних дверей широких та високих з наскрізним різьбленням і позолотою. У цій країні так заведено що у храмі неодмінно має бути ікона Спаса Нерукотворного й завжди над віварними ворітьми. А над нею постійне місце образів Господа що сидить на троні в пречудовому сакосі (багрянці, царські шати) й митрі обабіч Нього Іван Хреститель і Владичиця по праву руку Петро з ключами від раю та п'ятьма його друзями по ліву руку Павло з мечем та п'ятьма друзями...

(П. Халебський)

Вправа 150. Поставте розділові знаки. Поясніть пунктуацію в реченнях офіційно-ділового стилю. Усно поясніть стильові особливості тексту.

1. Представництво прокурором інтересів громадян або держави у суді одна з важливих гарантій забезпечення захисту прав і свобод громадян законних інтересів держави. 2. Крім того в ОВС проводять дізнання і попереднє слідство у справах про злочини розслідування яких покладено на них законом. 3. Окремий напрям правоохоронної діяльності ОВС складається з дій спрямованих на

охорону громадської безпеки об'єктів народного господарства юридичних і фізичних осіб збереження майна врятування людей у разі стихійного лиха аварій проведення заходів з охорони навколишнього середовища а також здійснення операцій з конвойної охорони.

(З підручника)

Вправа 151. Запишіть текст, дотримуючись орфографічних та пунктуаційних норм.

Термін “дійсна вартість” уживається у низ...ці рішен... (В, в) ерховного (С, с) уду України зокрема в (П, п) останові (П, п) ленум (а, у) (В, в) ерховного (С, с) уду України від 4 жовтня 1997 р. № 7 Про практику застосуван...я (С, с) удами законодавства що регулює право власності громадян на житловий будинок. У пункті 6 цієї (П, п) останови сказано (П, п) ід дійсною вартістю будинку розуміється грошова сум...а за яку він може бути продан...ий у цьому населеному пункті чи місцевості. Для її визначен...я за необхідності призначається експ...ртиза.

(Із Закону України “Про боротьбу з корупцією”)

Вправа 152. Прочитайте текст для усного диктанту. Поясніть правила вживання розділових знаків.

ПЕТРУШКА

Батьківщина петрушки – Середземномор'я. У Греції її ще й сьогодні можна зустріти в дикому вигляді. Звідси вона поширилась по всьому світу. Вирощують два види петрушки: листяну та кореневу. У Стародавній Греції героїв битви за вітчизну, а також переможців Олімпійських ігор нагороджували розкішними вінками із зеленої петрушки. Вважалося, що саме ця рослина приховує у собі дивовижну оздоровчу силу. Людину, яка споживає петрушку, перемогти важко. І не лише людину, а й тварину. Коня, наприклад, теж перемогти неможливо. Тому тих коней, яких запрягали до колісниць для участі в перегонах, також годували петрушкою.

Якщо людина щоденно споживатиме хоча б чайну ложечку покритої зеленої петрушки, то її організм матиме повний набір вітамінів та мінеральних речовин. У петрушці міститься значно більше вітаміну С, ніж у лимоні, провітаміну А більше, як у моркві. У ній є також залізо, кальцій, магній і фосфор.

Отже, петрушку потрібно вживати людині щоденно все життя і з більшістю страв, тоді вона менше хворітиме... Недаремно й народні приказки своєю логічною суттю, змістом спрямовані саме на те. Наприклад: їсти юшку без петрушки – все одно що спати без подушки; петрушка як душа: хто її часто споживає, той у ділі не дримає; хто їсть петрушку, той не буде чухатись за вушком. Остання приказка, ми б сказали, апелює безпосередньо до провітаміну А, тобто каротину. Потрапляючи до

організму людини, він під впливом ферменту, що є в печінці, перетворюється на вітамін А і надзвичайно позитивно діє на еластичність та природний колір обличчя, шкіри, оздоровлює її. Петрушку корисно вживати при курячій сліпоті, інфекційних захворюваннях, виразках, опіках та всіляких пораненнях.

(За Л. Павленком)

Вправа 153. Прочитайте, вказуючи на відмінність тексту – лексики й пунктуації – порівняно з нормами сучасної української літературної мови. Висловіть власні міркування про тогочасних українців і нас, сучасних.

ФРАНЦУЗЬКИЙ АВТОР ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ПРО ЇЇ НАРОД (XVIII СТ.)

Прихильно висловлювались про українців не тільки ті чужинці, що мали змогу побувати в Україні, але також ті, що зустрічалися з українцями поза межами нашого краю або ознайомилися з документальними і безсторонніми науковими матеріалами. До таких належить Жан Бенуа Шерер, автор книги “Аналіз Малої Росії” (Париж, 1778 р.). У передмові Шерер писав: “Хроніка, яку оце ми видаємо, це історія більш славного, аніж відомого народу, народу, якого первопочини сягають більш аніж 800 літ в глибину минувшини, але ймя якого знаємо ледве 200 років”. Український нарід, на думку автора, гідний уваги кожного освіченого європейця, “бо образ зусиль цього народу для збереження своїх вільностей, віри, устрою і звичаїв, словом усього, що є дороге людині, цікавить наше жадібне наук століття, то ми не в силі достаточо оцінити запалу і спонук, які оживлюють цей нарід”. Про українських козаків читаємо, що вони “воліли невидги важких походів, аніж спокійне життя рабів. З їхньої історії довідуємось, як то батьки переказували синам горде почуття незалежності як найдорожчу спадщину, при чім клич “Смерть або Воля” – був їх одиноким заповітом, що переходив з батька на сина, разом з прадідівською зброєю.

Українські козаки були спокійним народом; вони відповіли на узурпації польських магнатів і клиру спочатку уступками; згодом, коли вони помітили, що існує тільки одна думка – їх роздавяти, нема нічого дивного, що вони взяли за шаблі, щоб скинути важке ярмо та затвердити свій нахил до незалежності... Нарід цей, багатий на перекази про своїх прадідів, скинув ярмо неволі, й цього йому не можуть простити. На те, що козаки зробили, щоб забезпечити себе, дивились, як на революцію, а кожне повстання вважають за злочин, коли сили не відповідають розпочатій справі”.

“Україна – це незвичайно багато країна, вивінувана усіма скарбами природи”. Вдачу українців Шерер окреслює так: “Українці це рослі, сильні люди, привітливі й гостинні, ніколи нікому не накидуються, але й не зносять обмежування своєї особистої свободи. Невсипущі, сміливі і чесні, але – трохи мають нахил до п'яцтва”.

(В. Січинський)

Примітка. У тексті збережені орфографія та пунктуація оригіналу.

Вправа 154. Прочитайте. Визначте, до якого функціонального стилю належить текст. Поставте пропущені розділові знаки й доповніть його.

Мистецтво керівництва дається не кожному але навіть коли такий талант у людини є цього ще не досить. Мистецтво керівництва має бути підтримане такими рисами як ввічливість коректність у спілкуванні пунктуальність дотримання даного слова чи обіцянки. Загальновідомо що працювати під керівництвом людини доброзичливої людини яка поважає своїх підлеглих проявляє високу культуру й тактовність у спілкуванні з ними буває й цікаво і плідно й результативно.

Яким в очах підлеглих має бути їхній керівник? А ось яким:

1. Він знає як звать...
2. Він завжди вітається...
3. Він не зганяє злість на ... коли ...
4. Він не підвищує...
5. Він не нагадує... а визнає...
6. Він уміє оцінити...
7. Він довіряє...
8. Він цінує... і не відволікає...
9. Він по можливості відгукується...
10. Він дає завдання ...
11. Він знає... і враховує

Багато це чи мало? Важко стати саме таким керівником? Це залежить від так би мовити вихідних даних закладених у характері людини.

(За А. Коваль)

2.6. Підсумковий контроль

Модульна контрольна робота № 2

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

I варіант

1. Визначте слово, у якому наголос поставлено неправильно:

а) ф́аховий; б) рíнковий; в) валовíй; г) каталóг; д) кварта́л; е) в усіх словах наголос поставлено правильно.

2. Визначте словосполучення, у якому потрібно вжити прийменник або префікс в:

а) повідом (в, у)сіх; б) взяв (в, у) борг; в) виставка (в, у) музеї; г) сам (в, у) дома; д) зайшов (в, у) кав'ярню; е) в усіх сполученнях потрібно вжити **в**.

3. Визначте правильно вжите словосполучення:

а) мемуарні спогади; б) патріот батьківщини; в) хронометраж часу; г) народний фольклор; д) жодного правильного; е) усі словосполучення вжиті правильно.

4. Позов, санкція, свідок, карна справа, конфіскація –

а) професіоналізми; б) терміни; в) номенклатурні назви; г) канцеляризми.

5. Визначте слово, що логічно не сполучається зі словом *тактичний*:

а) ракети; б) маневр; в) зауваження; г) план; д) навчання; е) усі слова сполучаються.

6. Як правильно сказати?

а) порушити питання; б) підняти питання; в) обидва варіанти правильні.

7. Визначте слово, у якому не ставиться апостроф:

а) без...язикий; б) транс...європейський; в) дит...ясла; г) між...ярусний; д) різьб...яр; е) в усіх словах ставиться апостроф; є) усі слова пишуться без апострофа.

8. Визначте слово, у якому не відбувається подовження приголосних:

а) тін...ю; б) розкіш...ю; в) подорож...ю; г) Поволж...я; д) річ...ю; е) в усіх словах відбувається подовження; є) усі слова не мають подовжених приголосних.

9. Визначте слово, у якому треба поставити м'який знак:

а) тон...ший; б) шіст...сот; в) креол...ці; г) чотир...ма; д) Уман...щина; е) усі слова без м'якого знака; є) усі слова пишуться з м'яким знаком.

10. Визначте слово іншомовного походження, написане неправильно:

а) Пакистан; б) Сицилія; в) Ізмаїл; г) піца; д) Чікаго; е) усі слова написані правильно.

11. Визначте слово, до якого можна приєднати префікс *с-*:

а) чинити; б) цементувати; в) фотографувати; г) сунути; д) будувати; е) до всіх слів.

12. Визначте словосполучення, написане неправильно:

а) Північний Льодовитий океан; б) Міністерство Культури України; в) Європейське Економічне Співтовариство; г) Конституційний Суд України; д) Князівство Монако; е) усі словосполучення написані правильно.

13. Визначте слово, яке при творенні прикметникової форми має суфікс *-зьк-*:

а) Лейпциг; б) Гринвіч; в) Сиваш; г) Арзамас; д) Кременчук; е) усі слова мають указаний суфікс.

14. Визначте слово, у якому немає подвоєння приголосних:

а) буквенний; б) натхненний; в) численний; г) вогненний; д) усі слова мають подвоєння приголосних; е) усі слова не мають подвоєння приголосних.

15. Визначте слово, у якому спрощення не відбувається:

а) якіс...ний; б) контраст...ний; в) кількіс...ний; г) проїз...ний; д) захис...ний; е) в усіх словах відбувається спрощення.

16. Визначте слово, написане неправильно:

а) Репін; б) Ільїн; в) Гушин; г) Нікітін; д) Писарев; е) усі слова написані правильно; є) усі слова написані неправильно.

17. Визначте географічну назву, написану неправильно:

а) Домодєдово; б) Мозир; в) Челябінськ; г) Рогачово; д) П'ятигорськ; е) усі слова написані правильно; є) усі слова написані неправильно.

18. Визначте назву, яка не береться в лапки:

а) орден “Дружби народів”; б) поїзд “Чорноморець”; в) орден “За заслуги”; г) “Руська правда”; д) медаль “За відвагу”; е) усі назви написані правильно; є) усі назви написані неправильно.

19. Визначте правильну форму звертання:

а) шанована Олена Сергіївна!; б) шановна Олено Сергіївно!; в) шановна Олено Сергіївна!; г) шановна Олена Сергіївно!; д) усі форми правильні.

20. Визначте слово, яке в родовому відмінку однини не має закінчення *-у*:

а) Крим; б) Буг; в) Байкал; г) Ужгород; д) Казахстан; е) усі слова мають закінчення *-у*.

21. Визначте правильні форми давального відмінка:

а) Несторенко Дмитру Валентиновичу; б) Несторенкові Дмитру Валентиновичу; в) Несторенку Дмитрові Валентиновичу; г) Несторенко Дмитрові Валентиновичу; д) усі форми правильні; е) жодної правильної форми.

22. Визначте форму числівника 795, яка в орудному відмінку є правильною:

- а) сімомастами дев'яноста п'ятьма; б) сімсот дев'яноста п'ятьох;
в) семисот дев'яноста п'ятьма; г) семистами дев'яностома п'ятьми; д) семистами дев'яноста п'ятьома; е) жодної правильної форми.

23. Визначте прислівник, який пишеться через дефіс:

- а) кінець / кінцем; б) плече / в / плече; в) рік / у / рік; г) коли / не / коли;
д) день / у / день; е) усі прислівники пишуться через дефіс.

24. Визначте слово, написане з часткою “не” неправильно:

- а) невідправлений ще; б) не кожний; в) не відчуючи; г) неширокий;
д) неврожай.

25. Визначте іменник, який пишеться через дефіс:

- а) супер / маркет; б) авто / салон; в) екс / міністр; г) кіно / режисер;
д) енерго / ресурси.

26. Визначте, яке словосполучення не відповідає граматичним нормам української мови:

- а) гостра біль; б) авторський рукопис; в) обласна філія; г) високий насип;
д) усі словосполучення правильні.

27. Визначте прикметник, який пишеться через дефіс:

- а) західно / європейський; б) приватно / власницький; в) народно / поетичний; г) південно / східний; д) право / бережний; е) усі прикметники пишуть через дефіс.

28. Визначте форму ступеня порівняння прикметника, утворену неправильно:

- а) найбільш досвідченіший; б) найглибший; в) розумніший; г) менш просторий; д) усі форми правильні.

29. Виберіть правильний варіант сполучення числівників з іменниками:

- а) прибутки підприємців зросли у 2 рази; б) прибутки підприємців зросли у 2 раза; в) обидва варіанти правильні.

30. Визначте органічну для української мови форму:

- а) домінуючий чинник; б) визначальний чинник; в) основний чинник;
г) усі форми органічні для української мови.

31. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Рецензований посібник присвячений методиці викладання французької мови. 2. Рецензований посібник, присвячений методиці викладання французької мови. 3. Рецензований, посібник присвячений методиці викладання французької мови.

32. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Англійський правопис тримається на відмові від нововведень, і попри це його засвоює весь світ. 2. Англійський правопис тримається на відмові від нововведень, і, попри це, його засвоює весь світ. 3. Англійський правопис тримається на відмові від нововведень і попри це, його засвоює весь світ.

33. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Правовий статус особистості, розуміють, як юридично закріплену систему її прав, свобод, обов'язків і законних інтересів, реалізацію і захист яких бере на себе держава (В. Поздняков). 2. Правовий статус особистості розуміють, як юридично закріплену систему її прав, свобод, обов'язків і законних інтересів, реалізацію і захист яких бере на себе держава (В. Поздняков). 3. Правовий статус особистості розуміють як юридично закріплену систему її прав, свобод, обов'язків і законних інтересів, реалізацію і захист яких бере на себе держава (В. Поздняков).

34. Визначте речення, в якому тире поставлено помилково:

1. Забудеш рідний край – тобі твій корінь всохне, Вселюдське замовчиш – обчухраним зростеш (П. Тичина). 2. Тікати – дієслово, що виключно стосується живих речей (Остап Вишня). 3. П'ять на п'ять – двадцять п'ять. 4. У справедливих армій доля – завжди прекрасна (О. Гончар). 5. В усіх реченнях розділові знаки поставлені правильно.

35. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Кожна людина свято береже в своїй пам'яті все, що супроводить її з дитинства: і рідну хату, і батьківський поріг, і своє місто чи село, й дорогі стежки та дороги, сходжені в юні літа. 2. Кожна людина свято береже в своїй пам'яті все: що супроводить її з дитинства і рідну хату, і батьківський поріг, і своє місто чи село й дорогі стежки та дороги, сходжені в юні літа. 3. Кожна людина, свято береже в своїй пам'яті все, що супроводить її з дитинства, – і рідну хату, і батьківський поріг, і своє місто чи село, й дорогі стежки та дороги, сходжені в юні літа. 4. Кожна людина свято береже, в своїй пам'яті, все, що супроводить її з

дитинства: і рідну хату, і батьківський поріг, і своє місто чи село, й дорогі стежки та дороги, сходжені в юні літа (І. Цюпа). 5. Жодного правильного варіанта.

II варіант

1. Визначте слово, у якому наголос поставлено неправильно:

а) мерéжа; б) новий; в) середина; г) óптовий; д) фено́мен; е) в усіх словах наголос поставлено правильно.

2. Визначте словосполучення, у якому потрібно вжити прийменник або префікс у:

а) документи (в, у) сейфі; б) помилка (в, у) слові; в) рух (в, у)низ; г) зміни (в, у) системі; д) (в, у) інформаційній економіці; е) в усіх словосполученнях потрібно вжити у.

3. Визначте правильно вжите словосполучення:

а) соціальне суспільство; б) пам'ятний сувенір; в) преїскурант цін; г) двічі дублювати вислів; д) жодного правильного; е) усі словосполучення вжиті правильно.

4. Визначте слово, що логічно не сполучається зі словом *військовий*:

а) трибунал; б) однострій; в) тактика; г) стрій; д) навчання; е) усі сполучаються.

5. Визначте, до якої групи лексики належать подані слова: музичний – музикальний, показчик – показник, ділянка – дільниця

а) синоніми; б) антоніми; в) омоніми; г) пароніми.

6. Як правильно сказати?

а) такого роду висловлювання; б) такі висловлювання; в) обидва варіанти правильні.

7. Визначте слово, у якому є подвоєння приголосних:

а) священ...ий; б) шален...ий; в) захоплен...ий; г) стомлен...ий; д) усі слова мають подвоєння приголосних; е) усі слова не мають подвоєння приголосних.

8. Визначте слово іншомовного походження, написане неправильно:

а) Чилі; б) Ватикан; в) триумф; г) ірреальний; д) журі; е) усі слова написані правильно.

9. Визначте словосполучення, написане правильно:

а) Народний артист України; б) Генеральний директор; в) Королева Англії; г) Генеральний прокурор України; д) Доктор технічних наук; е) усі словосполучення написані правильно.

10. Визначте слово, у якому спрощення приголосних не відбувається:

а) кількіс...ний; б) якіс...ний; в) студен...ський; г) доблес...ний; д) зліс...ний; е) в усіх словах спрощення приголосних відбувається.

11. Визначте слово, у якому не відбувається подовження приголосних:

а) лист...я; б) жит...я; в) відкрит...я; г) багат...я; д) усі слова мають подовження.

12. Визначте слово, яке при творенні прикметникової форми має суфікс *-ськ-*:

а) Збараж; б) француз; в) Черемош; г) Овруч; д) Рига; е) усі слова мають суфікс *-ськ-*.

13. Визначте слово, у якому треба поставити апостроф:

а) дзв...якнути; б) тьм...яний; в) цв...ях; г) торф...яний; д) мавп...ячий; е) в усіх словах ставиться апостроф; е) усі слова не мають апострофа.

14. Визначте, у якому з наведених слів не ставиться м'який знак:

а) дон...ці; б) тітон...ці; в) сходин...ці; г) вишен...ці; д) калинон...ці; е) в усіх словах ставиться м'який знак; е) в усіх словах не ставиться м'який знак.

15. Визначте слово, написане неправильно:

а) Чічков; б) Пушкін; в) Бестужев; г) Лесков; д) Аляб'єв; е) усі слова написано правильно; е) усі слова написано неправильно.

16. Визначте слово, до якого можна приєднати префікс *з-*:

а) творити; б) шити; в) кинути; г) фотографувати; д) питати.

17. Визначте географічну назву, написану неправильно:

а) Зеленогорськ; б) Тушино; в) Липецьк; г) Пермь; д) Прокоп'євськ; е) усі слова написано правильно; е) усі слова написано неправильно.

18. Визначте назву, яка не береться в лапки:

а) журнал “Юридичний вісник”; б) літак “Антей”; в) орден “Мати-героїня”; г) опера “Запорожець за Дунаєм”; д) станція метро “Університет”; е) всі назви беруться в лапки; е) всі назви не беруться в лапки.

19. Визначте правильну форму звертання:

а) шановний Валерій Олександрович!; б) шановний Валерію Олександровичу!; в) шановний Валеріє Олександровичу!; г) шановний Валерій Олександровичу!; д) усі форми правильні.

20. Визначте слово, яке в родовому відмінку має закінчення -а:

а) Кавказ; б) ксерокс; в) прогрес; г) кодекс; д) азот; е) жодне слово не має вказаного закінчення.

21. Визначте форму числівника 568, яка в орудному відмінку є правильною:

а) п'ятьмастами шістдесятьма вісьмома; б) п'ятстами шестидесяти восьми; в) п'ятстам шестидесятьма восьмими; г) п'ятсот шістдесят вісьмома; д) п'ятьюстами шестидесятью вісім'ю; е) жодного правильного варіанта.

22. Визначте прислівник, написаний неправильно:

а) по-моєму; б) по-третє; в) по-польськи; г) по-правді; д) по-латині; е) усі написані правильно.

23. Визначте слово, написане з часткою *не* неправильно:

а) не мій; б) незатверджений досі; в) непрочитаний; г) не літаючи; д) неглибоко; е) усі слова написані правильно.

24. Визначте іменник, написаний неправильно:

а) контрадмірал; б) контрудар; в) контраступ; г) супермаркет; д) гіпермаркет; е) усі слова написані неправильно; є) усі слова написані правильно.

25. Визначте, яке словосполучення не відповідає граматичним нормам української мови:

а) далека Сибір; б) весняна повінь; в) запасний вихід; г) найвищий ступінь; д) усі словосполучення правильні.

26. Визначте прикметник, написаний неправильно:

а) військово-зобов'язаний; б) військово-спортивний; в) військово-юридичний; г) військово-повітряний; д) військово-морський; е) усі слова пишуться через дефіс.

27. Визначте форму ступеня порівняння прикметника, утворену неправильно:

а) ближчий; б) найкоротший; в) холоднуватіший; г) найбільш економний; д) усі форми правильні.

28. Виберіть правильний варіант сполучення числівників з іменниками:

а) обсяги вкладів на депозитні рахунки зросли у 3,7 раза; б) обсяги вкладів на депозитні рахунки зросли у 3,7 рази; в) обидва варіанти правильні.

29. Визначте правильні форми давального відмінка:

а) Лазоришин Євгену Вікторовичу; б) Лазоришину Євгенові Вікторовичу; в) Лазоришинові Євгену Вікторовичу; г) Лазоришин Євгенові Вікторовичу; д) усі форми правильні; е) жодної правильної форми.

30. Визначте органічну для української мови форму дісприкметника:

а) провідна ідея; б) домінуюча ідея; в) домінантна ідея; г) усі форми органічні для української мови.

31. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Не слід надсилати листа, написаного, через копіювальний папір: це свідчить про неповагу до адресата. 2. Не слід надсилати листа, написаного через копіювальний папір, – це свідчить про неповагу до адресата. 3. Не слід, надсилати листа, написаного через копіювальний папір, це свідчить про неповагу до адресата.

32. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Щоб виграти війну, окрім хоробрості, потрібне ще вміння воювати, уміння воювати по-сучасному. 2. Щоб виграти війну окрім хоробрості, потрібне ще вміння воювати, уміння воювати по-сучасному. 3. Щоб виграти війну, окрім хоробрості потрібне, ще вміння воювати, уміння воювати по-сучасному (О. Корнійчук).

33. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Правовідносини як будь-які відносини мають певну структуру схожу із структурою відносин, але з певними особливостями. 2. Правовідносини, як будь-які відносини, мають певну структуру, схожу із структурою відносин, але з певними особливостями. 3. Правовідносини, як будь-які відносини, мають певну структуру схожу із структурою відносин, але з певними особливостями (А. Машков).

34. Визначте варіант речення, в якому розділові знаки поставлені правильно:

1. Мені в далекому Парижі приснилась рідна сторона: серед любисткової тиші дримає хата чепурна. 2. Мені, в далекому Парижі, приснилась рідна сторона: серед любисткової тиші дримає хата чепурна. 3. Мені в далекому Парижі приснилась рідна сторона, серед любисткової тиші дримає хата чепурна. 4. Мені в далекому Парижі, приснилась рідна сторона; серед любисткової тиші дримає хата чепурна (Д. Луценко). 5. Жодного правильного варіанта.

35. Визначте, в якому з варіантів тире поставлене неправильно.

1. Війна – це тир, де цілий світ – мішені (Л. Костенко). 2. Ні! Я – жива! Я – буду вічно жити (Леся Українка). 3. У липні сонце йде на зиму, а літо – на спеку (Н. тв.). 4. Жодного правильного варіанта. 5. В усіх реченнях тире поставлено правильно.

Цікаво знати**З ІСТОРІЇ СЛІВ**

Слово “*солдат*” римського походження: 312 року *солідус* означало золоту монету, італійською звучало як *сольдо*, французькою – *су*. *Сольдо* (грішми) платили найманам воїнам. Походить від німецького *сольдато* (*soldat*). Замість слова “*стрелец*” Петро I запровадив слово “*солдат*”, і з російської мови воно пішло мандрувати в інші мови.

Слово “*сержант*” з латинської мови *serriens*, що означає прислужник, слуга. Французькою мовою звучало як *сержан*, німецькою – *сержант*. У російській мові відоме з XVIII ст., з неї прийшло і в українську мову.

Слово “*генерал*” – з латинської мови (*generalis* – головний), французькою – *женераль* – *капітан-женераль*. У російську мову прийшло як *генерал*, звідси пішло в інші мови з таким же звучанням.

Слово “*маршал*” – при царському дворі в Росії назви високих посад звучали так: *камергер* – кімнатний пан, лакей; *италмейстер* – начальник конюшні; *маршал* – конюх (з давньої німецької мови); французьке *марешаль*, німецьке – *маршалл*.

(За А. Коваль)

ДАВНІ МОНЕТИ

У I столітті найдрібнішою монетою в Палестині була *мідна лепта*. Двома лептами оплачували лише 15 хвилин праці некваліфікованого робітника.

Срібна *драхма* була грецькою монетою. Щоб заробити її, люди працювали майже цілий день. Щорічний храмовий податок, який сплачували єврейські чоловіки, дорівнював двом драхмам.

На срібному *денарії*, римській монеті, був зображений кесар. Саме цими монетами за часів римського панування кожний дорослий єврей мав сплачувати “данину”. Некваліфікованому робітнику за 12-годинний робочий день платили один денарій.

У Палестині за часів Ісуса були розповсюджені срібні *шекелі*, які карбували з чистого срібла в Тирі. Можливо, “тридцять срібняків”, які Юда Іскаріот отримав від священників за те, що зрадив Ісуса, були шекелями з Тиру.

(З журналу)

НИЩЕННЯ ЗЕМЛІ

За оцінкою деяких експертів, кожного року у світовий океан потрапляє 6,5 мільйона тонн сміття. Приблизно 50% цього сміття – це пластик, який вода носитиме ще сотні років, аж поки завершиться процес його розпаду. Люди не лише забруднюють землю, вони ще й безжально виснажують її ресурси. Дослідження показують: щоб земля відновила те, що людина спожила за рік, потрібен рік і п’ять місяців. “Якщо населення та його апетити зростатимуть у такому ж темпі, то до 2035 року нам потрібні будуть дві Землі”, – повідомляє австралійська газета “Сідні морнінг гералд”.

(З журналу)

РОЗДІЛ III.

СУЧАСНІ ДІЛОВІ ПАПЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ СФЕРИ

3.1. Поняття документа. Державний стандарт України

Державний стандарт України розроблений і внесений Державним науково-дослідним інститутом “Система” (ДНДІ “Система”) Держкомстату України, затверджений і введений в дію Наказом Держкомстату України № 215 від 25.08.1994 р. (чинний від 01.07.1995 р.)

Документ має такі розділи:

1. Галузь використання.
2. Основні положення.
3. Загальні положення.
4. Діловодство.
5. Організація роботи з документами.

У першому розділі зазначено: “Цей документ установлює терміни та визначення понять у галузі діловодства й архівної справи”. Терміни, регламентовані в цьому стандарті, є обов’язковими для використання в нормативній документації всіх видів, у довідковій та навчально-методичній літературі, що належить до певної галузі.

Для кожного поняття встановлено один стандартизований термін, хоч подані визначення “в разі необхідності можна змінювати”, вводячи похідні ознаки, розкриваючи значення використовуваних термінів.

Визначення **діловодства** подано як “діяльність, яка охоплює питання документування та організації роботи з документами в процесі управлінської діяльності”, а **документ** – це “матеріальний об’єкт, що містить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлений у заведеному порядку і має відповідно до чинного законодавства юридичну силу”.

Зовнішні ознаки документа – це “сукупність ознак, яка містить спосіб фіксування інформації, носій, фізико-хімічний стан, форму й розмір документа, елементи його правового, художнього оформлення та нанесення знаків письма”. **Документація** – це сукупність документів з певного предмета, а **документування** – створення документів.

Вид письмового документа – це сукупність письмових документів, об’єднаних усередині певної системи документації спільністю ознак, які характеризують структуру змісту документів, залежно від їхнього цільового призначення (наказ, звіт, акт тощо). Автор називає організацію або особу, яка створила документ. **Текст документа** визначається як “мовна інформація, зафіксована будь-яким видом письма чи будь-якою системою звукозаписування”.

Види документів визначено так: текстовий, письмовий, рукописний, машинозчитуваний, машинописний (рукопис), автограф, чернетковий, чистовий, зображальний, графічний, фотодокумент, аудіовізуальний, кінодокумент, фонодокумент, істинний документ (правдник), копія (документа), мікрофільм, особовий документ (офіційний документ, який засвідчує особу людини і (або) її права, обов’язки, а також службове або суспільне становище й містить інші відомості біографічного характеру), документ особового походження (особовий документ) – створений особою поза сферою її службової діяльності або виконанням службових обов’язків.

У розділі “Діловодство” подано визначення **офіційного документа** (створений організацією або посадовою особою і відповідно оформлений), **управлінського**, визначено **реквізити** як сукупність обов’язкових даних у документі, без яких він не може бути підставою для обліку та не має юридичної сили. **Бланк офіційного документа** – стандартний аркуш паперу з відтвореною на ньому постійною інформацією документа й місцем, відведеним для змінної. **Внутрішній документ** призначений для функціонування в організації, в якій він створений. **Вхідні документи** надходять в організацію, а **вихідні** відправляються з неї. **Оригінал офіційного документа** – перший або єдиний його примірник, **дублікат** – це повторний примірник офіційного документа, який має юридичну силу оригіналу. **Копія** точно відтворює інформацію іншого документа, всі його зовнішні ознаки або частину їх. **Витяг з офіційного документа** – це його копія, яка відтворює деяку його частину і відповідно засвідчена. **Уніфікований документ** “створений за уніфікованою формою, заповнений у заведеному порядку і має юридичну силу”. **Формуляр-зразок** (документа) – модель побудови форми документа, яка встановлює галузь використання, формати, розміри полів, вимоги до побудови конструкційної сітки та основні реквізити.

3.2. Організаційно-розпорядчі документи

Вправа 155. За поданим зразком укладіть організаційно-розпорядчий документ від імені керівника вашої установи про підготовку й проведення заходів до професійного свята.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ**НАКАЗ****05.01.2012****№ 10****м. Київ****Про підготовку гуртожитку № 1 до прийняття студентів**

У зв'язку з поверненням студентів із зимових канікул

НАКАЗУЮ:

1. Перевірити санітарний стан кімнат гуртожитку № 1, медичної частини з метою визначити потребу поточного (вибіркового) ремонту та окреслити його реальний кошторис – до 10. 01. 2012 р. (відп.: проректор з господарських питань Матвійчук І. П.).

2. Провести належний ремонт у визначених приміщеннях до 25. 01. 2012 р. (відп.: комендант Кравченко О. В.).

3. Головному бухгалтерові НАУ виділити необхідні кошти, одержати в банку до 12. 01. 2012 р. і видати заступнику проректора з господарських питань Клименку М. І.

4. Для вчасного виконання запланованого ремонту залучити технічний персонал гуртожитку № 1 з додатковою оплатою за відпрацьовані дні (відп.: бухгалтер Маматов В. Т.).

5. Про виконання запланованих робіт доповісти мені 26. 01. 2012 р. (відп.: Кравченко О. В.).

Ректор НАУ

(підпис)

М. І. Кочерган

З наказом ознайомлені (підписи)

1. Матвійчук І. П.

2. Кравченко О. В.

3. Клименко М. І.

4. Маматов В. Т.

162

Вправа 156. Зредагуйте наказ.**ТОВ «ОРІОН»****Наказ № 54****Про звільнення Коробової Г. Т.**

14.12.2009

Коробову Галину Тарасівну звільнити з роботи 14 грудня 2009 року як таку, що не пройшла випробний термін, у відповідності до ст. 28 КЗпП України.

Виплатити Коробовій Г. Т. гроші за пропрацьовані дні.

Директор

К. Д. Шут

Вправа 157. Прочитайте вголос, виправляючи навмисне допущені орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки.

ПОСТАНОВА**КАБІNETУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ****від 22 січня 2005 р. № 100-р**

Про порядок спрямування коштів передбачених у державному бюджеті України на 2005 рік

на впровадження енергозберігаючих технологій в агропромисловому комплексі

Згідно пункту 10 статті 42 закону України про державний бюджет України на 2005 рік Кабінет міністрів України постановляє

1. Установити, що кошти передбачені у державному бюджеті України на 2005 рік (КП КВ 2801420) на впровадження енергозберігаючих технологій в агропромисловому комплексі спрямовується на оплату робіт і послуг з впровадження таких технологій (далі – роботи), в тому числі на погашення заборгованості за роботи, розпочаті та частково виконані у 2004 році за рахунок бюджетних коштів (КП КВ 2801420);

Основні напрямки робіт, а також їх виконавців у відповідності до закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» визначає Міністерство аграрної політики.

2. Міністерству аграрної політики щокварталу подавати Міністерству фінансів інформацію про використання бюджетних коштів.

Виконуючий обов'язки
Прем'єр-міністра України

Вправа 158. Прочитайте правила, перекажіть те, що запам'яталося, відзначивши пункти, корисні не тільки сучасним відвідувачам Ермітажу.

На дверях Зимового палацу (нині Державний Ермітаж) були розвішані розпорядження, що стосувалися всіх, “хто входить у ці двері”. Ось вони:

1. Переступаючи поріг Зимового палацу, залиши всі чини за дверима, як і капелюх та шпагу.
2. Місництво і пиху або щось до цього подібне, коли б це сталося, покинь біля дверей.
3. Слід бути веселим, нічого не псувати і не ламати, і нічого не гризти.
4. Сідати, стояти, ходити, кому як забажається, незважаючи ні на що.
5. Говорити повільно і не дуже голосно, щоби в інших, які там знаходяться, вуха і голови не боліли.
6. Вести спір без серця і без гарячковості.
7. Не зітхати, і не зівати, і нікому нудьги або втоми не нав'язувати.
8. В усяких невинних затіях, що один вигидає, іншим до того долучатися.
9. Їсти солодко і смачно, не об'їдаючись, а пити, знаючи міру, аби кожен міг знайти завжди свої ноги, виходячи з дверей.
10. Сміття (сварки) з хати не виносити, а що ввійде в одне вуха, то щоб вийшло в друге швидше, ніж вийдеш за двері.

(За В. Шеломенцевим)

Вправа 159. Прочитайте поданий документ, укладіть аналогічний для студентів (курсантів) свого навчального закладу, які проходять практику.

“Затверджую”
Ректор НУ МВС України
_____ І. Соколенко
дата

ПАМ'ЯТКА-РОЗПОРЯДЖЕННЯ

для аспірантів НУ МВС України, відряджених на 6-місячну наукову практику до Гарвардського університету (США) на основі міждержавного обміну молодими науковцями

1. Пам'ятай, з якої держави ти прибув, і представ її найкраще (її культуру, освіту, мову, історію).
2. Не забувай про мету свого перебування: підготуй певний розділ дисертаційного дослідження, зістав наукові результати й наукові погляди українських та американських учених і готуй власні висновки.
3. Удосконалюй знання з англійської мови, щоденно вправляючись у мовній контактній практиці.

4. Гідно представ власну мовну культуру на диспутах, творчих вечорах, у приватних розмовах в Українському інституті при Гарвардському університеті зі світовою славою – одному із трьох найкращих і найпрестижніших ВНЗ світу.
5. Докладно опрацюй наукову літературу з теми твого наукового дослідження.
6. За можливості надрукуй статтю в університетській газеті, науковому журналі про спільні наукові проблеми.
7. Вивчи роботу американської поліції як особливого адміністративного органу та її участь в управлінні державою.
8. Пам'ятай: ти – представник української молоді в цивілізованому світі.

3.3. Довідково-інформаційні документи

Вправа 160. Визначте стильові особливості поданого тексту. Укладіть за аналогією акт.

Дирекція телерадіопрограм Верховної Ради України

АКТ

здавання – приймання робіт

“18” травня 2011 р.

м. Київ

Представник Дирекції телерадіопрограм Верховної Ради України, який надалі іменується “Замовник”, в особі директора Орловського Миколи Петровича, і Самойлик Іван Іванович, представник телестудії (телеоператор), надалі “Виконавець”, уклали цей акт про те, що за трудовою угодою від 05.05.2011 р. “Виконавець” надавав “Замовникові” наступні послуги: зйомки відеосюжетів і телепрограм у залі засідань Верховної Ради України у березні – квітні 2011 р.

Загальна вартість виконаних робіт згідно з розрахунком склала 2 000 (дві тисячі) гривень.

Сторони претензій один до одного не мають.

Оплату здійснено 18 травня 2011 року.

ВИКОНАВЕЦЬ (підпис)
Телеоператор

І. І. Самойлик

ЗАМОВНИК (підпис)
Директор дирекції
телерадіопрограм
М. П. Орловський

Вправа 161. Проаналізуйте поданий нижче зразок акта, вкажіть на недоліки та помилки, подайте правильний варіант оформлення.

ЗАВОД “СВІТЛО”

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор заводу
І. С. Швець

АКТ

22.04.2009 року

№ 34

Результати інвентаризації на базі відпочинку заводу

Підстава: Наказ директора заводу за 30 березня 2009 р.

У комісію входили:

Члени комісії бухгалтер Шаповал О. Б.

голова профспілкового комітета П. Р. Калюжна

Голова – заступник директора заводу Вержак Н. Г.

Присутні: директор бази відпочинку Лисицин Ю. М.

Завгосп бази відпочинку Мірошник А. С.

На протязі неділі комісія провела інвентаризацію матеріальних цінностей бази відпочинку заводу „Світло”.

Комісія встановила, що.....

Комісія пропонує

Акт складено у трьох екземплярах:

Голова

(підпис) Н. Г. Вержак

Члени

(підпис) О. Б. Шаповал

П. Р. Калюжна

відмовилися підписати:

Вправа 162. Укладіть за поданим зразком доповідну записку про організацію й проведення заходу або участь у ньому.

Начальникові 1-го курсу
Військового ліцею ім. Івана Богуна
майорові Кравчуку В.
командира групи С-104
Барвінського А. П.

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Доводжу до Вашого відома, що в День відкритих дверей у Військовому ліцеї імені Івана Богуна, який проходив 26.03.2011 р., група С-104 мала своїм обов’язком зустрічати майбутніх абітурієнтів та їхніх батьків, супроводжувати

гостей до світлиць № 1, № 2, № 3 (відповідальні: ліцеїсти Вознюк І., Юрченко С., Глухов П.), у спортивний зал (відповідальні: ліцеїсти Середа А., Лозовий Є.), проводити екскурсії у великому читальному залі бібліотеки ліцею. Ці доручення виконували ліцеїсти Савицький М. (українською мовою), Кучерявий І. (німецькою мовою, за потреби – перекладав). За відгуком батьків та майбутніх абітурієнтів, екскурсоводи виявили достатньо високий рівень знання мов, які вивчають, та державної мови. Гості, особливо батьки, були задоволені почутим, побаченими тематичними книжковими стендами, розмаїттям словників, якими користуються ліцеїсти.

Ліцеїсти Коротун О. та Коротун В. супроводжували гостей на зустріч з керівництвом ліцею, курсовими офіцерами, завідувачами кафедр, що відбувалася в актовому залі; відповідали на поставлені запитання, давали поради щодо підготовки до вступу в наш навчальний заклад.

Усі ліцеїсти відмінно виконували доручені завдання.

Зауважень група не мала.

27.03.2011

(підпис)

Вправа 163. Розташуйте реквізити доповідної записки у правильному порядку.

01.12.2004

Доповідна записка

(підпис)

Прошу Вас порушити клопотання перед керівництвом Інституту філології про відзначення студентів I – III курсів за участь у Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика, зайняті I – III місця та за участь у підготовці і проведенні Свята української писемності й мови, підготовку стіннівок і переможні місця в номінаціях.

Список студентів додається.

Завідувачеві кафедри українського
ділового мовлення Інституту філології
Національного університету ім. М. П. Драгоманова
проф. Гончар Л. Г.
ст. викладача Степанчук Т. О.

Вправа 164. Назвіть реквізити поданих службових записок, порівнявши їх з рапортом. Укладіть власний зразок.

I.

Генеральному директорові
ЗАТ “Вілан”
Зосименку Д. Ф.
начальника відділу кадрів
Сап’янова М. Р.

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Доводжу до Вашого відома, що службові приміщення, закріплені за відділом кадрів, перевірено. Електронагрівальні та електроосвітлювальні прилади вимкнені.

Основні вимоги протипожежної безпеки дотримані. Вікна та двері зачинені.

06.05.2011

(підпис)

II.

Завідувачу кафедри іноземної мови
Київського національного
економічного університету
доц. Чижевській С. В.
викладача Кушнір Н. В.

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Доводжу до Вашого відома, що студенти I курсу факультету міжнародної економіки та менеджменту Белов Олександр (гр. МЕ-092), Вакуленко Микола, Овчарук Яна, Слинько Андрій (гр. МЕ-094) систематично пропускають заняття з англійської мови в I семестрі 2011 – 2012 н. р.

23.11.2011

(підпис)

III.

Заступникові директора
з господарських питань
Київського транспортно-
економічного технікуму
Фокіну Ю. А.
начальника аналітичного відділу
Завгороднього В. Б.

СЛУЖБОВА ЗАПИСКА

Прошу Вас дозволити встановити у приміщеннях аналітичного відділу три персональні комп’ютери у зв’язку зі збільшенням штату співробітників.

28.12.2011

(підпис)

IV.

Ректорові Українського державного
університету харчових технологій
проф. Костюку А. О.
завідувача кафедри українського
мовознавства
професора Григоренка В. Т.

СЛУЖБОВА ЗАПИСКА

Просимо Вас виділити кошти на придбання підручника “Українська мова фахового спрямування” (автори: Погиба Л. Г., Грибіниченко Т. О., Голіченко Л. М.) у кількості 300 (триста) примірників.

Завідувач кафедри українського
мовознавства
професор

20.04.2011

(підпис)

V.

Директорові Київської гімназії
“Академія”
Марченку Д. М.
учителя зарубіжної літератури
Крилової Є. Л.

СЛУЖБОВА ЗАПИСКА

Прошу Вас дозволити використати дисплейний клас для проведення комплексної контрольної роботи з історії зарубіжної літератури (тестування) у 10 – 11 класах 02.12.2011 р. на 4 та 5 уроках.

17. 11. 2011

(підпис)

Вправа 165. Укладіть службову записку на ім'я директора інституту (декана факультету):

- 1) про причину відсутності на заняттях протягом тривалого часу;
- 2) про причину невчасного складання академічної заборгованості;
- 3) про перебіг навчально-виробничої практики.

Вправа 166. Зредагуйте частини службових записок.

1. Доводжу до Вашого відома, що причиною мого отримання стипендії 17.12.2009 для курсантів групи А-081 є хвороба командира групи Макарова Є.М.

2. Доводжу до Вашого відома, що причиною мого затримання у відпустці на 5 днів у місті Львові стало поганий стан здоров'я.

3. Доводжу до Вашого відома, що причиною мого затримання у відраджених на одну добу стали відсутність білетів у київському напрямку на 31.03.2010 р.

4. Доводжу до Вашого відома, що причиною мого затримання у відпустці пов'язана з карантинном в Хмельницькій області.

5. Доводжу до вашого відома, що студенти групи П-081 прогуляли заняття з англійської мови 07.05.09 (2 пара). Прошу вжити необхідні міри до них, аби уникнути таких випадків у майбутньому.

6. Прошу придбати копірувальний прилад на кафедрі лінгвістики для підготовки викладачами методичних матеріалів для практичних занять, індивідуальної і самостійної роботи студентів.

7. Стосовно зробленого мені зауваження, яке виразилося у відсутності на першій годині самостійної підготовки можу пояснити наступне:

15.12.2009 р. о 15.45 після проведення розводу на самостійну підготовку, я відбув у ВМС академії у зв'язку з тим, що погано себе почував. Перебував на прийомі у лікаря-терапевта Кушнір С. П. з 15.50 до 16.15 про що свідчить запис у лікаря у книзі запису хворих. Після отримання медичної допомоги зайшов у буфет, де перебував з 16.15 до 16.30.

Свою провину у тому, що відбув у ВМС не попередивши і не отримавши дозволу у свого безпосереднього командира, відвідування буфету у невстановлений час визнаю. Зобов'язуюсь у подальшому не допускати подібних вчинків.

Вправа 167. Додайте необхідні реквізити до пояснювальної записки.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Доводжу до Вашого відома, що 6 – 7 грудня 2010 року я була відсутня на робочому місці через непередбачувані сімейні обставини (хвороба бабусі Петренко Марії Яківни), що й стало причиною того, що не змогла вчасно попередити про події, які відбулися, і про свою відсутність.

Прошу Вас урахувати важливі причини й неупереджено сприйняти повідомлення.

До цього додаю довідку з госпіталю в м. Києві про перебування та присутність під час оформлення хворої моєї бабусі Петренко М. Я. на стаціонарне лікування.

Вправа 168. Укладіть за аналогією лист-рекомендацію особи на певну посаду.

РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ ЛИСТ

Вельмишановний Іване Павловичу!

Ми знайомі з тобою ще з років навчання в НА СБ України, і я добре пам'ятаю наш випускний урочистий прохід під аркою корпусів Академії і ті наші срібні й мідні монети, які ми кидали над головами, щоб колись знову зібратися разом, згадати незабутні курсантські будні та свята.

Дорогий однокурснику, шановний підполковнику, заступнику директора ННІ КРД Академії! Звертаюся до тебе з проханням посприяти моєму підлеглому, співробітникові Вінницького обласного управління СБУ Пастушенкові Сергію Івановичу стати курсовим офіцером Академії. Знаю цього майора протягом 7 років. Він ерудований, дисциплінований, високоморальний офіцер, який дбає про честь і гідність службовця, має організаторські здібності. Вважаю, Ви не помилитесь, якщо приймете його на службу в Академію.

Щиро вдячний за сприяння у працевлаштуванні на омріяну посаду майора Пастушенка Сергія Івановича.

З повагою та найкращими побажаннями
підполковник (підпис) А. Вознюк
03.01.2012 р.

Вправа 169. Прочитайте подані службові листи, визначте їх різновиди. Укладіть власний зразок.

I.

Директорові Національного
ботанічного саду імені М.М. Гришка
НАН України
доктору біологічних наук
Заїменко Н. В.

Шановна Наталіє Василівно!

15 червня 2011 року очікується прибуття делегації з Росії. Просимо Вас сприяти в організації екскурсії російською мовою до Національного ботанічного саду, яку заплановано на 25 червня з 17.00.

Оплату за проведений захід гарантуємо.

З повагою

Проректор
Національного лінгвістичного університету
доктор юридичних наук (підпис) М. Сидорова

II.

Головному редакторові
журналу “Дніпро”
п. Луківу М. В.

Вельмишановний Миколо Володимировичу!

Надсилаємо Вам добірку 5 оригінальних поезій і 7 перекладів з англійської мови курсанта V курсу Соболевої Олени Володимирівни, відзначеної на Всеукраїнській студентській олімпіаді у 2009 році дипломом “За досконалу стилістику”.

Поезії рекомендовані для подання до Вашого журналу.

Будемо щиро вдячні за прихильну участь у творчій долі нашої курсантки.

З повагою і найкращими побажаннями Вам особисто й очолюваному Вами, Миколо Володимировичу, журналу “Дніпро” –

Завідувач кафедри
української мови
Інституту філології
професор (підпис) Л. Марчук

III.

Ректорові Національного
авіаційного університету
професору Кулику М. С.

Шановний Миколо Сергійовичу!

Дякуємо за запрошення на презентацію комп’ютерного самовчителя “Говорімо українською!”.

У Національному лінгвістичному університеті з 01.10.2010 р. до 10.11.2010 р. проходять заходи, присвячені Дню української писемності та мови. Представник нашої кафедри україністики візьме участь у заході, що відбудеться 9 листопада 2010 року у Вашому університеті.

У зв’язку з тим, що серед студентів і слухачів університету немає тих, хто не володіє українською мовою, а навчальний посібник розрахований здебільшого для початківців, уважаємо за доцільне взяти до уваги пропонувану розробку та придбати один примірник. Деякі матеріали самовчителя буде використано в навчальному процесі для вдосконалення знань норм сучасної української мови.

З повагою
Ректор
Національного лінгвістичного університету (підпис) М. Лобода

IV.

Шановний Андрію Петровичу!

Підтверджуємо отримання надісланої на конкурс Міжнародної недержавної українсько-німецької літературної премії імені Олеса Гончара творчої літературознавчої роботи курсанта Адамович Алли “Олесь Гончар – український повпред миру”.

З повагою
Відповідальний секретар конкурсу (підпис) М. І. Терещенко

Вправа 170. Скориставшись зразком, укладіть лист-подяку.

Шановний Миколо Миколайовичу!

Від щирого серця хочу подякувати Вам за вміння коректно і ввічливо вести дискусію. Дуже приємно спілкуватися з людиною, яка має свою незалежну обґрунтовану думку й адекватно реагує на справедливу критику та зауваження співрозмовників. Користуючись нагодою, відзначу, що Ви справили на мене велике враження як справжній оратор.

Крім цього, хочу висловити подяку за вміння залишатися людиною в будь-яких ситуаціях, а особливо в достатньо “гострих”, бо інколи делікатність не дає бажаних наслідків, тоді виявляється категоричність і рішучість. Безсумнівно, у наш час трапляються випадки, коли розмова переходить у брудну лайку. Це передусім стосується запеклих диспутів, яким притаманне протистояння думок, ідей усіх учасників дискусії.

Я радий, що мені випала можливість спілкуватися і дискутувати саме з Вами, бо опонент, який цілеспрямовано йде до своєї мети, нагадує мені відважного воїна, що кинув виклик багатотисячному війську.

Ця подяка не є офіційною грамотою чи медаллю, але я кладу в неї не менш важливий зміст. Сподіваюсь на плідну співпрацю в майбутньому.

З повагою (підпис) О. Яценко

Вправа 171. Прочитайте лист-подяку, зредагуйте його. Укладіть лист-подяку.

Шановний Ігоре Петровичу!

Щиро вдячний Вам за участь в захисті моєї дисертаційної роботи за темою “Правові основи віднесення інформації до державної таємниці в Україні” в якості офіційного опонента. З Вашого боку було дуже люб’язно виділити для мене стільки багато часу та детально проаналізувати зміст дисертаційної роботи. Ваша підтримка дуже важлива для мене! Сподіваюсь на подальшу співпрацю!

З повагою, (підпис) М. В. Пастушенко
Аспірант

Вправа 172. Прочитайте, укладіть текст відкритого листа з проханням відгукнутися, адресуйте тим, хто цікавиться долею пошуків спадку Павла Полуботка і хоче надрукувати повідомлення в газеті “Українське Слово”.

СПАДОК ПОЛУБОТКА В АНГЛІЙСЬКОМУ БАНКУ.

НАЙБІЛЬШИЙ СКАРБ СВІТУ

Календар “Рідна Нива” на звичайний рік 1967.
Видавнича Спілка Екклезія, Вінніпег, Манітоба, Канада
(Правопис авторів збережено)

УРИВКИ-ВИТЯГИ

С. 75. “Скоро, дуже скоро Трибунал Божий розсудить Петра з Павлом”, – відповів гетьман Павло Полуботок цареві Петрові I, коли цар прийшов до ув’язненого й стортурованого гетьмана у в’язницю в Петербурзі, щоб з ним “перепроситися”. Це було 1724 року – і того ж року гетьман помер від тортур у в’язниці. А через рік за тим пішов у могилу й цар Петро I – 1725 рік.

Про це найширше написав історик Бантиш-Каменський.

Майно гетьмана Полуботка зберігається в Англійському Банку: “це майно досить велике: 1964 року воно становило 16 трильйонів 500 мільярдів фунтів стерлінгів. Його вистачило б на 100 літ, щоб щороку покривати бюджет Франції в теперішній його висоті суми.

Ну, та цю суму може отримати лише той, хто докаже, що він репрезентує уряд... Української Держави! Це ще не все, – крім цього ще мусить бути хтось з нащадків гетьмана Павла Полуботка, бо йому належить 20% з усього капіталу, тобто 3 трильйони 200 мільйонів фунтів стерлінгів, а решта – 12 трильйонів 800 мільйонів належить Україні Державі. Ці цифри відносяться до стану на 1964 р. З уваги на це, що загаданий капітал ульокований на процентування (7,5%), то з кожним роком його сума зростає”.

Це не фантазія, як і те, що сучасна королева Британії походить з нащадків подружжя Володимира Мономаха і його дружини Гінти (Gyntha, Gunda), що була дочкою англосаксонського короля Гералда II (Єлизавета II, отже, з мішаних українсько-англосаксонських предків).

Всі, кому треба, знають про це, крім українців. (Взято з французьких журналів у Парижі “L’Histoire pour tous” – грудень 1964).

“Після відвідин “К” (Хрущов) у Швеції, український журнал у Південній Америці помістив оголошення консулянту СССР у Монтевідео, яким він пошукував особу, що “називається Остап Полуботок...” – пише В. Александров.

С. 76. Пошукувався “іменований Остап Полуботок, який проживав, 1922 року, в Сао Паульо, в Бразилії, чи у випадковій його смерті, хто-небудь з його нащадків, що називається Полуботок”.

(Витрати на поїздку в Уругвай буде оплачено консулянтом).

С. 77. 1963 р. – “Советська влада на Україні... почала в архівах шукати чогось такого, що могло б конкретно “скомпрометувати” гетьмана Павла Полуботка в очах українського народу”. І знайшла в архівах згадку про те, що Петро I “посуджував гетьмана Полуботка в “обкраденні” ним “Державного Скарбу” України; цар тортурами силував Полуботка сказати “всю правду” про те, де Полуботок подів цей скарб. І так влада СРСР довідалася з старих російських судово-поліційних архівів, що гетьман Павло Полуботок здепонував державну скарбницю України в Англійському Банку”.

Уряд України постановив “розбудити цю “справу Полуботка”, яка дрімала була впродовж 240 років”.

Полуботок, полковник Українських козаків, був царем Петром I поставлений на пост гетьмана України по смерті Івана Скоропадського, який настав після Мазепи – “зрадника” Росії. Петро і Павло не вірили один одному. Полуботок вислав у Велику Британію через закордонного дипломата суму в 1 000 000 (млн.) фунтів стерлінгів, щоб її здепонувати на своє.

С. 78. Ім’я. Супровідний лист при цьому депозиті устійнює, що:

1. Гроші мають бути вкладені на опроцентування на 7,5%. Це опроцентування ні трохи не переборщене, як на тодішній час, через десять найближчих років мало собою подвоїти вложену суму капіталу.

2. У випадковій смерті Павла Полуботка, цих грошей (з Bank of England) не було б вільно виплатити нікому іншому, як тільки представникові уповноваженому “Українською незалежною і суверенною державою”, у присутності одного з нащадків, по мужеській лінії (у Полуботка був син і три доньки) Полуботка, який мав би бути спадкоємцем у 20% з цієї суми”.

Копію цього листа Полуботок вручив своєму синові Остапові, що виїхав за кордон і поселився в Константинополі, потім на португальському кораблі виїхав у напрямку Лісабона. Був у Марселі, потім виїхав до Парижа. Ціль поїздки політична. Там він зустрівся з Пилипом Орликом, наслідником Мазепи по його смерті, його “генеральний писар”, що добився від Франції визнання його “головою вільної незалежної України”. Розмови були цікаві, але невідомі. Мабуть, посварилися, бо “Полуботок наразився поліції в Марселі, якій донесли з Парижа, що він “підозрілий”. Потім “Гетьманів син-одинак зник”.

1922 року до посла Радянської України в Австрії Юрка Коцюбинського і генерального консула з’явилася людина, що назвала себе Остапом Полуботком – вони не могли стриматися від крику (прибув з Бразилії до Відня, у справі спадку славного предка). Показав копію листа, запропонував спільні заходи, жадав для себе 1% з того фонду, що знайдеться – а було вже за 200 років 1 трильйон 48 мільярдів 576 мільйонів фунтів стерлінгів. 1% – 10 млрд. 485 млн. 760 тисяч фунтів стерлінгів.

Bank of England заявив: “Документи “Остапа Полуботка” правдиві, але “Советська Україна” не є державою”, “не є визнана Великою Британією як незалежна суверенна держава”. Остап Полуботок поїхав до Сан-Паольо і більше не давав про себе знати. Але тепер УРСР є членом ООН, отже, суверенна і незалежна. Треба тільки знайти прямого нащадка Полуботка.

1964 року спадок складав 16,5 трильйона фунтів стерлінгів.

Віктор Александров з французького журналу отримав лист від панни Наталії Келеповської, писаного 7.10.1964 р. з Нью-Йорка. Софія Семенівна Полуботок – внучка Павла Леонтіївича Полуботка (стралими 17.12.1724 р.) народилася 28.03.1747 р., померла 24.07.1773 р., була дружиною генерал-майора Петра Семеновича Милорадовича. Їхнім прямим нащадком “була моя прабабуся по батькові – княгиня Милорадович”.

Отже, Милорадовичі – його одинокі нащадки. Живуть у Парижі і в Нью-Йорку. Її батько клопотався у справі того спадку, щоб очолити Комітет спадкоємців Полуботка (це було до 1939 – 1945 рр.).

Вправа 173. Зредагуйте тексти листів.

I. Шановна Катерина Степанівна!

Із вдячності бажаємо підтвердити отримання Вашого запиту і нам хотілося б надіслати зразки нової колекції одягу, зацікавивши Вас. Цей товар запропоновано нами на таких умовах...

З повагою...

II. Шановний Володимир Олександрович!

Хочемо виказати Вам вдячність за ваше замовлення. Будемо вдячні, якщо Ви вишлите нам кілька рекомендацій Вашої фірми, оскільки ми ще не мали нагоди попрацювати з Вами.

З повагою...

III. Шановний Святослав Юрійович!

Мене зацікавила продукція, котру рекламує Ваше агентство, тому будемо вдячні, якщо Ви надішлете детальну інформацію та ілюстрований рекламний каталог.

IV. Нам порадив звернутися до Вас наш діловий партнер Короленко В. Є. Ним було повідомлено, що Ви виробляєте різні типи сучасних і якісних будівельних інструментів. Ми з великим задоволенням представили Вашу продукцію в мережі наших гіпермаркетів.

Якщо Вас зацікавлено в діловому взаємовигідному співробітництві, просимо Вас надати нам тверду оферту.

Заздалегідь вдячні Вам.

З повагою.....

V. Висловлюю саму щирю вдячність за пропозицію бути Вашим представником у Казахстані. Вважаю необхідним особисто обговорити з Вами всі питання про територію діяльності та гарантії захисту клієнтів. Дуже хочу запропонувати Вам дату зустрічі: 18 лютого о 18 годині в ресторані “Тарас”, що по вул. Льва Толстого, 5.

Будьте ласкаві, повідомте, чи підходить Вам ця дата, час і місце зустрічі.

VI. На протязі останніх п'яти років наша фірма розпочала продаж у м. Києві різних марок автомобілів зарубіжного та вітчизняного виробництва.

Просимо надіслати нам пропозицію на поставку Вашої продукції, а також технічні характеристики кожного автомобіля. Користуючись нагодою, хочемо звернути Вашу увагу на те, що наша фірма пропонує своїм клієнтам саме швидке сервісне обслуговування.

Вправа 174. Проаналізувавши поданий зразок, укладіть іменне запрошення на святкування річниці навчального закладу

ЗАПРОШЕННЯ

Вельмишановний Володимире Степановичу!

Запрошуємо Вас на вечір зустрічі зі студентами філософського факультету 30 листопада 2011 року, в середу, о 16.00, в актовому залі університету.

У програмі вечора – виступи випускників факультету різних років та концерт факультетської творчої студії.

Студрада філософського факультету
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка

Вправа 175. За поданим зразком укладіть текст іменного запрошення на концерт, присвячений відомому митцеві.

**Міністерство культури і туризму України
Товариство зв'язків з українцями за межами України
“Україна–Світ”
Державне концертне агентство “Україна”**

Шановний (а) _____
Запрошуємо Вас на завершальний етап Фестивалю мистецтв України

“Збираємось воедино!”

Концерт закордонного українства відбудеться **21 серпня 2009 року у приміщенні Національного палацу мистецтв “Україна”**.

Відкриття виставки о 17.00 годині.

Початок концерту о 18.00 годині.

Балкон

На дві особи

на вільні місця

Вправа 176. Відредагуйте подані запрошення з навмисне допущеними помилками.

I.

ЗАПРОШЕННЯ

Шановний Віктор Анатолійович!

З нагоди святкування Дня Сухопутних Військ України запрошуємо вас до святкової зали Міністерства Оборони України о 13.00 12 грудня 2009 року.

Будемо дуже вдячні вашій присутності.

II.

ЗАПРОШЕННЯ

Вельмишановні Гусаренко Христині Юрївні і Тарасе Корнійович!

Чекаємо вас о 11 годині 12 квітня 2011 року в святковому залі фірми “Роксолана” (ул. Полтавська, 25).

Фірма “Роксолана” має честь запросити вас на урочистий обід з нагоди відкриття весняної виставки квітів зелених господарств України та Ботанічного Саду імені Фоміна.

Директор фірми “Роксолана”
Доктор біологічних наук

(підпис)

І. О. Міщенко

Дата

III.

ЗАПРОШЕННЯ

**Генерал-лейтенанту Красюку Юрію Максиміліановичу
Високоповажний Юрій Максиміліанович!**

Запрошуємо вас назустріч з ліцеїстами Київського Ліцея імені Івана Богуна.

Чекаємо вас 7 травня 2011 року о 15 год. в актовому залі ліцея.

Просимо поділитися спогадами про вашу роботу на посаді начальника ліцея, про цікаві справи колишніх ліцеїстів, і їхні досягнення у навчанні і стройовій підготовці, про участь в загальнонародних святах.

Комітет Ліцеїстів

Вправа 177. Укладіть оголошення про певний захід (подію) за поданими зразками.

I.

Оголошення

Нещодавно у видавництві “Кондор” вийшов навчальний посібник “Практикум з української мови за професійним спрямуванням” (автори: Погиба Л. Г., Грибніченко Т. О., Голіченко Л. М., Кавера Н. В.). Посібник належно оформлений, у твердій обкладинці, призначений для аудиторних та індивідуальних занять, містить зразки фахових документів, варіанти модульних контрольних робіт, цікаві тексти наукового, професійного й патріотичного спрямування, що сприятимуть виробленню стилістичної досконалості, підвищенню ерудованості його користувачів.

Посібник можна замовити за ціною видавництва.

Кафедра українського ділового мовлення
НА СБ України

II.

Оголошення

25 березня 2012 року, о 15 годині, в актовому залі Академії відбудеться урочисте зібрання, присвячене 20-річчю нашого навчального закладу. У гостях – керівництво Служби безпеки України, ветерани, випускники різних років.

Запрошуємо офіцерсько-викладацький склад, співробітників, курсантів.

Оргкомітет

Вправа 178. Проаналізуйте подані нижче тексти оголошень, укажіть на помилки, подайте правильний варіант оформлення.

Увага

Хто знайшов мобільний телефон Nokia на третій парі в ауд. 209 занести його у деканат.

Об’ява

Хто бажає підписатися на університетську газету, вас чекають у 134 ауд.

Оголошення

В актовому залі Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка буде літературний вечір, приурочений творчості Л. Костенко.

Об’ява

Три талановитих та досвідчених артисти пропонують свої послуги для організації та проведення свят. Самі дешеві ціни та найбільш яскравіші враження вам гарантовані.

За довідками звертатися за тел.: 457-87-09.

Вправа 179. Укладіть за поданим зразком посвідчення про відрядження до іншого міста з метою участі у певному заході.

ПОСВІДЧЕННЯ ПРО ВІДРЯДЖЕННЯ

Матвієнко Алла Василівна, менеджер відділу збуту Київського м’ясопереробного заводу, відряджається в м. Одесу для участі в семінарі “Українська харчова промисловість у XXI столітті”.

Термін відрядження – “10” днів з “28” листопада 2011 р.

Підстава: наказ № 47 від 24. 11. 2011 р.

Дійсне за пред’явленням паспорта.

Директор

ВАТ “Київський м’ясопереробний завод”

(підпис)

С. В. Гак

М. п.

“ ” _____ 2011 р.

Вправа 180. Зредагуйте посвідчення про відрядження, додайте реквізити, яких не вистачає в документі.

ПОСВІДЧЕННЯ ПРО ВІДРЯДЖЕННЯ

Макаренко Олександра Ярославовна, кандидат біологічних наук, завідувачка відділу молекулярної онкогенетики Національного Інституту молекулярної біології та генетики НАН України, командирється до Одеського Oftальмологічного Інституту ім. В.Філатова аби вивчити застосування противірусного препарату ізатизону.

Термін відрядження “14” днів з 18 лютого 2009 року.

Підстава: наказ № 45 від 03.02.2009 р.

Дійсне по пред’явленню паспорту.

Директор

академік НАН України

Мельник Т. В.

Вправа 181. Зредагуйте протокол.

Протокол № 17
Спільних зборів студентства 4-го курсу
факультету міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності

21.05.2008.

Голова...

Секретарка...

Присутні...

Повістка денна

1. Залучення студентів та студенток до соціальної роботи на громадських засадах.
2. Підготовка студентства до участі в акціях, що проводить соціальна служба.

1. Слухали:

Доценко В. В. Інформації шефа соціальної служби.

Виступили:

Тимошук І. В. висунула ідею поділити студентів на підгрупи згідно напрямків соціальної служби.

Литвин С. М. відзначив, що соціальна робота студентів не повинна заважати навчанню.

Ухвалили:

1. Доручити керівникові соціальної служби скласти графік роботи.
2. Дати шанс студентам самостійно визначати напрямок соціальної роботи.
3. Не приймати участі в акціях студентам, які мають проблеми з навчання.

Вправа 182. Проаналізуйте витяг з протоколу, назвіть його реквізити.

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ № 7

засідання кафедри української мови

Національного педагогічного університету ім.М.Драгоманова

15.09.2011

Присутні: завідувач кафедри проф. Кравченко В. О., доц. Акуленко Н. П., доц. Сивокінь Г. Р., доц. Макуха О. В., доц. Рябченко Є. Ф., ст. викл. Карасьова Л. К., ст. викл. Дучак В. А., викл. Винограденко Я. О., викл. Чижова П. Р., асист. Магера С. П., аспірант Зубрович В. М.

3. СЛУХАЛИ:

Зубрович В.М. – затвердження теми кандидатської дисертації.

3. УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити тему кандидатської дисертації аспірантки Зубрович Віри Михайлівни у такому формулюванні:
2. Призначити науковим керівником докт. філ. н., проф. Кравченко Валентину Олександрівну.

Завідувач кафедри

(підпис)

В. О. Кравченко

Секретар

(підпис)

С. П. Магера

Вправа 183. Укладіть за зразками телеграму рідним, друзям, колегам, дотримуючись вимог “телеграфного стилю”.

I.

Індекс Одеса Кутузова 25 кв 17 Коваленку Петру Йосиповичу

Дорогі наші батьки Маріє Орестівно Петре Йосиповичу Вітаємо Вас 30-річним ювілеєм спільного життя Ви гарно прожили ці роки у вимогливості теплі ласці виховували нас Хай спільна життєва дорога веде Вас довго Ми будемо з онуками радувати своїми успіхами увагою та повагою до Вас Цілуємо Любляча Вас сім'я старшого сина Юрія.

Індекс м. Фастів Київської області,

вул. Шевченка, 5, кв. 8

Коваленко Юрій Петрович

II.

Індекс Черкаси Симоненка 18 кв 5 Компанієць Ліні Іванівні

Дорога подруго Ліночко Щиро вітаю закінченням педагогічного університету зичу успіхів в улюбленій роботі зі школярами сімейного щастя наукових здобутків Твоя подруга Лариса

03143, м. Київ, вул. Заболотного, 52, кв. 25

Левченко Лариса Матвіївна

Вправа 184. Перевірте свою грамотність, виправивши навмисне допущені в документі помилки.

ТЕЛЕГРАМА.

Індекс Миколаєв вулеця Володимера Даля 27 квартира 10 Демент'єву

Ніколаєві Гавриловичу

Дорогий друже! Приїжджай у гості з сімєю на моє тридцятилетіє. Чикаймо.

Твій друг Максім.

Індекс, Новосілки Київської області вулеця Парижська 41 Ковалівський Генадій Миколаєвич

Вправа 185. Допоможіть (чужим онукам) зредагувати текст документа, запропонуйте свій варіант, запишіть.

Індекс, Харків, вул. Сумська, 91, кв. 48 Лемешко Ілі Васильовичу
Дорогий дідусю Поздравляем тебе з високою нагородой ордином
“Ярослава Мудрого” Бажаем здоровья счастья Любемо тебе твої унуки Ляля і
Валерій.

Індекс, Чернігів, вул. Коцюбинського, 25, кв. 32. Василенко Валерій
Микитович.

Вправа 186. Зредагуйте текст телеграми й запишіть.

02400, місто Вінниця, вул. Барська, буд. 7
Вінницький педагогічний інститут. Декану філологічного факультету Василю
Івановичу Новаку.

Запізнююсь на навчання на сім днів у зв'язку з хворобою. Лікарська
довідка наявна. Ткачук Марія Семенівна, 3-ій курс, група А.
22053, с. Куманівці, Хмельницького району, Вінницької області.
Ткачук Марія Семенівна.

3.4. Документація з кадрових питань

Вправа 187. Скориставшись поданим зразком, укладіть наказ по
особовому складу Вашої установи.

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Наказ № 35 по особовому складу

29. 01. 2012 р.

1. Призначити на посаду завідувача кафедри інформаційної безпеки
кандидата юридичних наук майора Пилипенка В. М. з 1. 02. 2012 р. і встановити
посадовий оклад згідно зі штатним розкладом.

2. Звільнити з посади завідувача кафедри інформаційної безпеки
полковника Березовського О. М. у зв'язку з виходом на пенсію.

3. Нагородити полковника Березовського О. М. грошовою премією в сумі
двомісячного окладу за сумлінне виконання службових обов'язків.

4. Бухгалтерові ННІ ІБ Бабенку Є. М. видати полковникові
Березовському О. М. грошову премію у вищезазначеній сумі до 05. 02. 2012 р.

Директор ННІ ІБ
доктор юридичних наук (підпис) Б. І. Лукашук

Вправа 188. Укладіть у діловому чи публіцистичному стилі
характеристику друга (подруги, однокурсника, однокласника), узявши за зразок
поданий текст-характеристику.

СЛОВО ПРО МОГО ДРУГА ЯРОСЛАВА СТЕЛЬМАХА

З Ярославом Стельмахом мене зв'язує довготривала дружба. Якось мене
батько попросив зайти до квартири, де жила сім'я Стельмахів, і передати
Михайлу Панасовичу щойно видану книжечку. Двері мені відчинила гарна
тендітна жінка – Леся Анатоліївна, яку я неодноразово бачила у нашому дворі і
завжди захоплювалась її красою.

Ярослав був копією мами. Такий само чорнявий, з сірими очима,
статечний. Часто можна було побачити, як з іншими письменницькими дітьми
він грав у футбол. У моїй сім'ї його часто мені ставили за приклад, мовляв, он
який хлопчик у Михайла Панасовича росте: і мови знає, і музикою займається, а
вже якою гарною українською мовою говорить! І справді, не по роках
розвинений, з ним було цікаво говорити на будь-яку тему. Пам'ятаю, мені треба
було написати твір про відомих письменників-антифашистів Німеччини. Скільки
цікавого він мені розповів, не будучи підготовленим спеціально для цієї розмови!
Мене його освіченість тоді вразила. Він сам казав, що йому все дається легко.
Він схоплював і запам'ятовував усе на льоту.

Фортепіано, бандура, гітара, сопілка, дримба – це неповний перелік
інструментів, якими володів Славко. Якщо ж до цього додати глибоке знання
фольклору, українських народних пісень і прекрасний голос, то зрозумілим стає,
наскільки приємною була його присутність у будь-якому товаристві. Знав і
співав він багато пісень англійською мовою. Здібний до мов, давав слушні
поради навіть досвідченим перекладачам.

Славко любив дітей, недарма його перші літературні спроби були
присвячені їм. Його дитячі книжки написані з такою любов'ю до дітей, з таким
розумінням дитячої психології, що відразу ставали їх улюбленими.

А скільки чудових прем'єр подарував він нам! Пам'ятаю прем'єру в
театрі Митницького “Шкільна драма”. Ярослав дуже хвилювався, коли почалася
вистава, забув, де він знаходиться. Він був там, на сцені, разом зі своїми героями.

Він бачив і відчував те, чого не бачила більшість із нас. Він першим
відчув злам тодішнього суспільства. Це особливо відчулося в його п'єсах
“Провінціалки”, “Привіт, Синичко!”, “Шкільна драма”, “Гра на клавесині” – це

неповний перелік п'єс, де піднімалась тема батьки-діти. Кульмінацією стала п'єса “Синій автомобіль”.

Мені він запам'ятався закоханим у життя, природу, з лагідною посмішкою і спокоєм у сірих очах.

Він пішов високими травами у вічність...

(Л. Чабанівська-Сперкач)

ЗАВДАННЯ ДЛЯ БЕСІДИ ЗА ПОДАНИМ ТЕКСТОМ

1. Змалюйте уявний портрет українського письменника-драматурга Ярослава Стельмаха.

2. Назвіть його визначальні риси як людини, громадянина України, як митця.

3. Укажіть на причину прихильності до нього багатьох людей.

4. Окресліть за текстом ваше розуміння авторитету людини в колі співбесідників, друзів, добірного товариства. Додайте власне розуміння авторитетності людини.

5. Дайте поради майбутнім батькам щодо виховання дітей і розв'язання проблеми “батьки і діти” в сучасному світі, суспільстві, соціальному середовищі “золотої молоді”.

6. Назвіть знаних Вами сучасних драматургів – українських і світових – з такою ж зацікавленістю в долі юнацтва.

Вправа 189. Укладіть за зразком характеристику співробітника для вступу до аспірантури вашого ВНЗ.

Характеристика

старшого викладача загальноправових наук
Національної академії управління
Хабаровської Олександри Віталіївни
1971 року народження,
освіта вища юридична

Хабаровська О. В. працює в Національній академії управління з вересня 1994 року. У 1993 році закінчила Національну академію управління.

За час роботи на кафедрі зарекомендувала себе добросовісним і старанним співробітником. Викладає курси “Юридична лінгвістика”, “Юридична техніка”, “Мова права” на належному теоретичному та методичному рівнях. Виявляє творчий підхід, кожен розпочату справу доводить до кінця.

На кафедрі виконує обов'язки відповідального за організацію наукової роботи. Обов'язки і доручення виконує старанно.

Має творчі здібності до науково-дослідної роботи. Самостійно опрацьовує актуальні проблеми юридичної техніки, мови нормативно-правових актів, юридичної термінології. Нею підготовлено та опубліковано 23 наукові праці. Неодноразово виступала на наукових конференціях, у вирішенні теоретичних питань виявляє себе як досвідчений, зрілий фахівець.

У спілкуванні ввічлива, тактовна, вміє знайти підхід до кожного співробітника та студента. Користується повагою у колективі.

Характеристика видана для закріплення Хабаровської О. В. пошукачем для підготовки й складання кандидатських екзаменів.

Завідувач кафедри

загальноправових наук

кандидат юридичних наук

професор

(підпис)

В. В. Бабій

08.10.2012

Вправа 190. Прочитайте текст, проаналізуйте. Укладіть характеристику сучасного керівника української зовнішньої розвідки у вашому баченні.

Керівники української зовнішньої розвідки

Григорій Ілляшов

Генерал-лейтенант Ілляшов Григорій Олексійович є Головою Служби зовнішньої розвідки України з 18 червня 2010 року.

Народився 13 квітня 1965 року в м. Сватове Луганської області.

Освіта: з 1982 до 1986 р. навчався у Сімферопольському вищому військово-політичному училищі, з 1988 до 1992 р. – на вищих курсах КДБ СРСР у м. Новосибірську, з 1997 до 2001 р. – у Харківському філіалі Української академії державного управління при Президентові України (спеціальність: державне управління, кваліфікація: магістр державного управління). З 1986 до 2006 р. проходив службу в органах державної безпеки України на оперативних і керівних посадах.

З квітня 2006 до листопада 2007 р. – народний депутат України 5-го скликання. Був заступником голови, головою Комітету Верховної Ради України з питань правової політики, головою постійної делегації Верховної Ради України в Парламентській асамблеї НАТО. З листопада 2007 року – народний депутат України 6-го скликання. У зазначений період був головою підкомітету з питань контролю за впровадженням та реалізацією державної антикорупційної політики Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією.

18 червня 2010 року Указом Президента України призначений Головою Служби зовнішньої розвідки України.

За період служби Г. О. Ілляшов нагороджений медалями “За відзнаку в службі” III ступеня, II ступеня і I ступеня (2003, 2004, 2007 роки) та іншими нагородами.

(З архівних матеріалів)

Вправа 191. Укладіть характеристику студента (курсанта) своєї навчальної групи, зробивши пунктуаційну правку та використавши в тексті прості речення, ускладнені однорідними членами. Скористайтесь поданими графаретними виразами.

ХАРАКТЕРИСТИКА

студента __ курсу

_____ року народження, українця,

Студент _____ навчається в _____ з _____ року після закінчення _____. За цей час виявив _____ знання з предметів _____ циклів. Навчальну програму засвоює _____. Виявив особливі здібності у вивченні _____. Вільно володіє _____ мовами.

Має _____ військовий вишкіл, фізично _____ розвинутий, відвідує секцію _____. Музикально _____. Закінчив _____ музичну школу по класу _____, виступає _____.

За характером _____. Зауваження сприймає _____, реагує на них _____. Критично ставиться до _____.

У повсякденному житті _____.

Характеристика видана за місцем вимоги.

“ ” _____ 2011 р. (підпис) _____

Зразок

ХАРАКТЕРИСТИКА

курсанта IV курсу

Навчально-наукового інституту контррозвідувальної діяльності

Національної академії Служби безпеки України

Ткачука Валентина Олександровича

1989 року народження, українця,
освіта: бакалавр права

Курсант Ткачук Валентин Олександрович навчається в Навчально-науковому інституті контррозвідувальної діяльності Національної академії Служби безпеки України з 2006 року, після закінчення Київського військового

ліцею імені Івана Богуна. За цей час виявив відмінні та добрі знання з предметів юридичного, військового й гуманітарного циклів. Навчальну програму засвоює сумлінно. Виявив особливі здібності у вивченні німецької мови. Вільно володіє українською, російською та англійською мовами.

Має відмінний військовий вишкіл, фізично добре розвинутий, відвідує секцію східних бойових мистецтв. Музикально обдарований. Закінчив Київську середню музичну школу по класу гітари, виступає під час вечорів відпочинку.

За характером чесний, тактовний, розсудливий, ширий товариш. Зауваження сприймає спокійно, реагує на них адекватно. Критично ставиться до власних вчинків, до поведінки товаришів і відверто про це говорить.

У повсякденному житті вимогливий до себе, дисциплінований, авторитетний серед однокурсників.

Характеристика видана за місцем вимоги.

27.05.2010 р. (підпис) полковник А. Радченко

(Погиба Л. Г. Складання ділових паперів. Практикум : [навч. посібник] / Погиба Л. Г., Грибіниченко Т. О., Баган М. П. — К. : Либідь, 2002. — С. 133.)

Вправа 192. Прочитайте характеристику, вкажіть на навмисне допущені у тексті помилки та недоречності, подайте правильний варіант оформлення.

ХАРАКТЕРИСТИКА

Доценко Олександра Івановича,
1987 року народження, українець,
студент IV курсу фізичного факультету
Національного університету
ім. Тараса Шевченка.

Доценко О. І. навчається на фізичному факультеті з 2005 року. До навчання відноситься добросовісно. Навчається в основному на “5” і “4”. Постійно працює над підвищенням свого фахового рівня; приймає активну участь у роботі наукового гуртка кафедри теоретичної фізики, два рази виступав на студентських наукових конференціях. Сумлінно вивчає іноземну мову, зайняв перше місце на університетській олімпіаді студентів непрофільюючих факультетів по англійській мові. Доценко О.І. приймає активну участь у громадському житті кафедри і факультету. Він є учасником хорової капели, захищав честь факультету на першості університету по футболу. Кидається в очі виняткова скромність та дисциплінованість Доценко. Сам тактовний і справедливий він користується авторитетом викладачів, студентів і товаришів.

Куратор 501 групи (підпис) О. А. Поліщук.

Дата

Вправа 193. Зредагуйте характеристику, назвіть тип навмисне допущених помилок.

ХАРАКТЕРИСТИКА

Мельник Назар В'ячеславович народився 20 грудня 1990 року в місті Києві. Поступив до НА СБ України маючи повну середню освіту. У 2007 році закінчив ... школу № ... з середнім балом 11,5. За рік навчання в Академії виявив не аби-яке прагнення до оволодіння гуманітарними предметами.

Навчається на добре та відмінно. Має хист до вивчення іноземної мови (німецької) та завдяки своїй працьовитості реалізує свої можливості на всі сто відсотків.

Не байдужий до спорту. Ніколи не пропускає занять з фізичної культури.

Назар – дуже комунікабельна людина, має авторитет серед курсантів не тільки свого курсу, а й всієї академії.

Має чіткі ознаки ділової людини.

Захоплюється грою в біл'ярд, в якій проявляє початкові ознаки професіоналізму. Грає на гітарі та дуже гарно співає.

Ввічливий до старших, спокійний, тактовний. У досягненні поставленої мети дуже наполегливий.

Характеристика видана за місцем вимоги.

Начальник 2-го курсу

майор

(підпис)

І. Коваль

15.07.2008

/печатка/

Вправа 194. Прочитайте вголос, зверніть увагу на риси характеру літературного героя, вкажіть, наскільки художня правда відповідає дійсності.

Конфіденційно

Комісаріату Інтерполу на теренах Східної Європи П'єру Ферне

Олександр Лисовський – крупний підприємець. Широко відомий у зарубіжних бізнесових колах. Користується повагою як покладливий партнер. Має широкі зв'язки. Володіє нерухомістю в Криму, на Кіпрі, в Празі, Хорватії, Іспанії, Люксембурзі. Скуповує землю. Активно інвестує в будівництво здравниць, спортивних споруд, кемпінгів, пляжів. Президент Міжнародного клубу нових інвесторів.

Меценат. Допомогає також виправним закладам для малолітніх злочинців.

У минулому відомий кримінальний авторитет. Про те, де, коли і за що відбував покарання, – точних відомостей немає. Після розпаду Союзу

протиправних дій не скоював. Брав активну участь у приватизації крупних підприємств. Джерела капіталу невідомі.

Політикою особисто не займається, але підтримує фінансово деякі політичні сили.

Дані про освіту відсутні. Володіє кількома мовами.

Не одружений. Живе сам. Здебільшого в Криму або Іспанії. Спосіб життя веде досить відлюдний. Тримається осторонь світських тусовок.

За вдачею жорсткий, вольовий, владний, інтелігентний, кмітливий, з почуттям гумору. Вміє викликати до себе довіру.

Шкідливих звичок не має. Особливих уподобань також. Любить читати, плавати, піші прогулянки. Підтримує добру спортивну форму. Охоронців не тримає. Вогнепальної зброї не носить. Втім, відмінно володіє ножем.

Керівник штаб-квартири Інтерполу в Україні Ганс Браке

(Із книги М. Дочинця «Лис у винограднику»)

3.5. Особисті офіційні документи

Вправа 195. Визначте стиль поданого тексту. Назвіть відсутні в автобіографії реквізити. За поданим текстом укладіть біографію письменника в офіційно-діловому стилі.

I.

Автобіографія Валерія Шевчука

Я народився на білий світ у 1939 році, після чого зразу ж задумався над своїм існуванням. Думки мої були настільки невдячні, що мені нічого не лишалося зробити, як стати письменником. І що ж, слова почали висипатися з моїх рук в такій кількості, що я помітив у собі хворобу багатослівності, тобто слова почали забивати мої хотіння стати письменником, це було ще в школі, а школу я закінчив у 1956 році. Це було в м. Житомирі, в цьому ж місті я народився і вперше пізнав всі розкоші людського існування – це був початок того, що серйозні люди називають авторитетним словом “самосвідомість”. Однак треба було, крім складних речей, мати кусок хліба, до того ж, я був злий на інститутотаманію і, дякуючи цьому, став після школи бетонником, провчившись деякий час в технічному училищі. Бетонник, судячи з характеристик, даних мені опісля для вступу до університету, я був непоганий, був навіть бригадиром бетонної бригади, правда, моя бригада ніяк не могла захопити пальму першості.

Кінчилися мої трудові подвиги в 1958 році, коли я вступив до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Вчуся там і зараз, тут же в мені знову пробудилися старі думки, про які я згадував, починаючи свою автобіографію, і знову мені не лишалося нічого зробити, як стати письменником. Можливо навіть, ще колись, мабуть, може вийти в мене і книжка. Я, звичайно, вважаю, що це непогано, може, після того зникне той тричі проклятий смуток, за який мене справедливо критикують.

Цю автобіографію надруковано на машинці, очевидно, й не моїй, вона не датована, але, гадаю, написана в 1960 – 1961 роках – це була спроба друку на машинці.

(Шевчук Валерій. На березі часу. Мій Київ. Вхідні : [автобіографічна оповідь-есе] / Валерій Шевчук. — К. : Темпора, 2002. — С. 118).

II. Напишіть автобіографію.

Вправа 196. Проаналізуйте поданий текст автобіографії, знайдіть помилки. Подайте правильний варіант.

Автобіографія

Я, Павленко Юрій Олексієвич, народився у 1985 році в Обухові. З 1992 по 2003 навчався в Обухівській середній школі № 4, яку й закінчив у 2003 році на п'ять і чотири. Після школи два роки навчався в індустріальному технікумі в Києві, а потім пішов у армію. Тепер працюю механіком на СТО в Обухові. Мої батьки (Олексій та Маша) усе життя пропрацювали на заводі „Авіант”, а тепер відпочивають на пенсії, сестра Люда поки що ходить до школи. Я холостяк.

14.04.09

Павленко Юрій

Вправа 197. Укладіть за поданим зразком доручення на одержання зарплати або стипендії в касі.

Доручення

Я, Архипенко Олександра Дмитрівна, старший викладач кафедри європейських мов Київського національного торговельно-економічного університету, доручаю викладачеві Вашенко Ользі Миколаївні (паспорт НК 301929, виданий Уманським МВ УМВС України в Черкаській області 12 лютого 2003 року) одержати в бухгалтерії видавництва “Кондор” належну мені частку (1 / 2) гонорару за підручник “Українська мова фахового спрямування”, виданий у 2011 р. у співавторстві.

14. 12. 2011

Підпис Архипенко О. Д. засвідчую:

192

Вправа 198. Укладіть доручення, розташувавши подані реквізити у правильному порядку.

/М. п./

28 березня 2011 р.

(підпис)

ДОРУЧЕННЯ

Заступник директора по роботі
з особовим складом

(підпис) І.В. Катрич

Я, Онищенко Марія Іванівна, лаборант Інституту агроєкології НАУ, доручаю старшому науковому співробітникові Ластовецькій Любові Іванівні (паспорт серія ____ № _____, виданий _____) отримати мою заробітну плату за березень 2011 року в касі Інституту.

Доручення дійсне до 10 квітня 2011 року.

Вправа 199. Зредагуйте доручення.

Доручення

м. Київ

10.07.2008 р.

Я, Савченко Оксана Іванівна, що проживає в Києві на вул. Ірпінській, 16, кв. 114, доручаю своїй дитині, Савченкові Вікторові Олеговичеві, що проживає у Києві на вул. Героїв Севастополя, 23, кв. 76, керувати належним мені авто марки Ford Focus, двигун № 035997, державний номерний знак ВА 55588 КІ, зареєстрованим у РЕВ УДАІ УВС м. Києва 2006 року.

Доручення дійсне строком на три роки.

(підпис)

Вправа 200. За поданим зразком укладіть заяву про надання відпустки за власний рахунок / матеріальної допомоги / звільнення з посади.

Директорові ВАТ “Плеяда”
Щиглову Ю. М.
заступника головного бухгалтера
Зайцева К. О.

Заява

Прошу надати мені щорічну відпустку тривалістю 30 днів з 18 липня 2011 року.

16. 06. 2011

(підпис)

Вправа 201. Проаналізуйте тексти заяв. Виявіть помилки, які допустив укладач. Подайте правильні варіанти тексту.

I.

Ректору КНЕУ ім. В. Гетьмана
академіку Онищенко Валентину
Миколаєвичу

Заява

Сердечно прошу допустити мене до складання вступних іспитів до магістратури і прийняти від мене наступні документи:

- диплом бакалавра з додатком;
- дві фотокартки;
- мою автобіографію;
- довідку про стан здоров'я (форма № 086 / о).

Вірю, що Ви не відмовите і моя мрія здійсниться. Дай Боже Вам здоров'я.

Ткаченко Олена Валеріївна.

II.

Директору ВАТ „Хвиля”
Бондаренку В.М.
провідного інженера
Олексієнко Євгена Івановича,
що мешкає за адресою: Київ,
вул. М. Кривоноса, 5 кв. 4.

Заява

Прошу дозволити мені взяти відпустку з 12.04.09 по 26.04.09 за свій рахунок у зв'язку з сімейними обставинами.

28.03.09

(підпис)

III.

Декану історичного факультета
Київського національного університета
імені Т. Шевченка
проф. Кравченко Д. Р.
від студента Васильєва О. С.

Заява

У зв'язку з захворюванням прошу Вашого дозволу на звільнення мене від занять з 30.03.09 по 03.04.09.

IV.

Директору
Інституту іноземної філології
НПУ імені М. П. Драгоманова
Романову А. С.
студента IV курсу,
45-ї групи
Кононенко Л. В.

Заява

Прошу дозволу надати академічну відпустку у зв'язку з поганим станом здоров'я.

12.05.08

Вправа 202. Ознайомтесь із поданим документом, назвіть його реквізити.

Начальникові служби
пожежної безпеки
Військового ліцею м. Одеси
Дорошенко Є. М.

Рапорт

Відповідно до п. 4 “Плану заходів Військового ліцею з підготовки та святкування Нового року та Різдва” від 20.12.2010 року, особовий склад кафедри теорії держави і права про заходи пожежної безпеки в службових приміщеннях проінструкований.

Завідувач кафедри
теорії держави і права
полковник

О. Шипунов

28. 12. 2010

Вправа 203. Укладіть рапорт, розташувавши реквізити у правильному порядку.

05.02.11 р.

Рапорт
Начальникові Управління СБ України в м. Одесі
генерал-майору Довгичу М. П.
Ст. оперуповноважений
лейтенант

С. Варивода

Прошу надати мені звільнення з 9.00 06.02.11 р. до 9.00 08.02.11 р. за сімейними обставинами.

Буду перебувати за адресою:

(індекс), м. Іллічівськ, вул. Нахімова, 5, кв.4.

Домашній телефон _____

До рапорту додаю телеграму від батьків.

Вправа 204. Укладіть рапорт, додавши пропущені реквізити й доповнивши текст.

Ректорові НА СБ України

Рапорт

Прошу надати мені у зв'язку з

..... буду проводити за адресою:

До рапорту додаю:

Курсант групи

Вправа 205. Знайдіть і виправте помилки в тексті рапорта.

Командиру в/ч 8745321
полковнику Архипенку М. П.

Рапорт

Я, прапорщик Максименко Вадим Олегович, прошу Вашого дозволу про надання мені відпустки з 8.00 02.04.09 до 14.04.09 у зв'язку з потребою поїхати додому й навідати батька, який заболів.

Правила поведінки за межами в/ч добре знаю.

Буду перебувати за адресою: 03761, Київська обл., м. Ірпінь, вул. Шевченко, 7.

Домашній телефон _____.

1.04.2009

Прапорщик Максименко В. О.

Вправа 206. Виправте допущені в документах помилки, усно класифікуйте їх та поясніть.

І. РОСПИСКА

Я Карасьов Денис Ігоревич слухач групи 091 заочного факультету Національного Університету Міністерства Внутрішніх Справ України одержав в бібліотеці Університету навчальний посібник Валеріана Васильовича Молдована «Судова реторика» для підготовки до екзамена.

Зобов'язуюсь повернути 15 січня 2012 року після здачі іспиту власноруч або надіслати авіапоштою. У разі пошкодження підручника зобов'язуюсь відшкодувати його подвійну ціну.

Домашня адреса: 21021, м. Вінниця, вул. В. Порика, 5, кв. 12.

Моб. тел. _____

15 грудня 2011 року

(підпис)

II. Розписка

Я, Сергієнко Леонід Ярославович, завідуючий бібліотекою гімназії № 92 м. Києва, отримав у заступника директора з навчальної роботи Прошко Валентина Олександровича ключ від комп'ютерного класу для здійснення роботи по створенню електронного бібліографічного реєстру книг, які наявні в шкільній бібліотеці.

III. Розписка

Я, Назаренко Віталій Дмитрович, завідуючий кабінетом інформатики факультету менеджменту НАУ одержав від помічника ректора по господарській роботі 10 нових компів.

Підстава: наказ ректора № 123 від 10.11.2010 р.

02.12.2010

(підпис)

Вправа 207. Укладіть за зразком власне резюме або від імені знайомих вам людей, які потребують працевлаштування.

РЕЗЮМЕ Петриченко Андрій Степанович

Персональні дані

Дата народження: 21.11.1983

Сімейний стан: неодружений

Адреса: м. Київ, вул. Бальзака, 41, кв. 128

Контактні телефони: 050 – 711 – 77 – 10

Освіта:

2000 – 2005 – Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”, факультет соціальних технологій, спеціальність: соціальна робота.

Додаткова освіта:

01.09.2000 – 29.06.2001 – Київське професійно-технічне училище № 38

Спеціальність: секретар-референт

Досвід роботи – 5 років.

Посада:

Секретар, офіс-менеджер.

Обов'язки: телефонне консультування, переадресація дзвінків (міні АТС), ведення діловодства (база даних, накази, протоколи, договори, вхідна / вихідна кореспонденція, звіти, виписки первинної документації). Ведення кадрового обліку. Закупівля канцтоварів.

Додаткові дані:

Достатнє володіння ПК, офісною технікою.

Організованість, комунікабельність, висока відповідальність.

Мови: українська, російська, болгарська – вільно.

Вакансія: менеджер приватного підприємства.

Зарплата: від 5 000 грн.

03. 09. 2010 р.

3.6. Фінансово-розрахункова та облікова документація

Вправа 208. За поданими зразками укладіть акт.

I.

АКТ приймання бланків нотаріальних документів

м. Васильків

21 березня 2011 року

Я, Наконечна Н. П., завідувач Васильківської державної нотаріальної контори № 1, прийняла від Смаги Л.М., завідувача Васильківської державної нотаріальної контори № 2, бланки нотаріальних документів у кількості 100 (сто) штук.

Серія	Початковий №	Кінцевий №	Кількість
ВЕК	676201	676300	100

Вартість 1 (одного) бланка нотаріальних документів – 6 грн. 40 коп.

Передала: _____ Смага Л.М.

Прийняла: _____ Наконечна Н.П.

II.

Національна академія СБ України
Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор

Підпис Ініціал(и), прізвище

“10” травня 2011 р.

АКТ № 5

“3” травня 2011 року

м. Київ

Списання малоцінного інвентарю

Підстава: наказ директора ННІ ІБ Національної академії СБ України від “5” квітня 2011 р.

Складений комісією:

Голова: головний спеціаліст відділу № 1 служби тилу НА СБ України –

Рокитненко О. Б.

столяр – Солоп Д. О.

слюсар – Кондратенко О. М.

електрик – Нікітін О. Ю.

Присутні: заступник директора Гончаров С. В.

студент Гречка А. О.

Перевіривши стан навчального інвентарю в корпусі № 1, комісія зазначає, що частина його внаслідок тривалої експлуатації стала непридатною і підлягає списанню:

№ з/п	Інвентарний номер	Найменування інвентарю	Рік уведення в експлуатацію	Вартість (у грн.)	Номер рахунку
1.	113.124456	дошка 1 шт.	1996	300	856325
2.	113.124557	лампа 1 шт.	2006	150	856325
3.	106.313476	Жалюзі	2000	780	856325
4.	104.199635	Кондиціонер	1999	2500	856325

Голова комісії

_____ (підпис)

Члени комісії

_____ (підпис)

Вправа 209. Укладіть гарантійний лист від імені керівництва установи (організації).

На бланку організації-гаранта

Назва банку

ГАРАНТІЙНИЙ ЛИСТ

_____ (назва організації-гаранта)
гарантує погашення кредиту, виданого _____
(ким – назва банку)

_____ (кому – назва організації-позичальника)
на _____
у сумі _____ грн.
(сума – числом і словами)

У разі несплати зазначеної позики _____
(назва організації-позичальника)
за виданим їм зобов'язаннями надає право _____ банку
(назва банку)

без попередження провести погашення позики й несплачених процентів своїм розпорядженням із нашого розрахункового рахунку № _____

_____ (назва відділення банку)
чи будь-якого іншого рахунку або через переведення стягнення на інші цінності, що нам належать.

Дія гарантії припиняється після повного погашення позики.

Керівник організації-гаранта (підпис) (прізвище)

Головний бухгалтер (підпис) (прізвище)

М. П.
(гербова печатка організації)

3.7. Посвідкові (засвідчувальні) документи

Вправа 210. Скориставшись поданим зразком, укладіть довідку про те, де ви навчаєтесь або працюєте.

Національна академія водного транспорту

Довідка № 59

20.10.2011

Видана Грицюку Олегові Петровичу про те, що він дійсно має військове звання “майор” і працює на посаді курсового офіцера з 2008 року, на квартирній черзі в установі не стоїть.

Місячний оклад його – 4500 (чотири тисячі п'ятсот) гривень.

Склад сім'ї – 4 особи:

Грицюк Олег Петрович – глава сім'ї,

Грицюк Людмила Іванівна – дружина,

Грицюк Юрій Олегович – син, 4 роки,

Грицюк Андрій Олегович – син, 2 роки.

Довідка видана для ЖКК-203 м. Києва з метою одержання ордеру на 3-кімнатну квартиру.

Начальник відділу
кадрового забезпечення
Головний бухгалтер

(підпис)
(підпис)

І. Максимчук
Т. Іванисько

Вправа 211. Зредагуйте тексти довідок.

1. Видана Харчишин Федір Іванович про те, що він проходить стажування в Академії права на посаді аспіранта 1 курсу з 3-річним терміном навчання.

2. Видана Ткачук Олегу Васильовичу про те, що він 09.08.2009 р. повністю пройшов медичний огляд. Дозволено до військової служби.

3. Видана Радченко Олегу Святославовичу в тому, що він навчається на 3 курсі на факультеті міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

4. Видана у відповідності з вимогою військкомату Васильківського району Київської області.

Вправа 212. Розташуйте реквізити довідки у правильному порядку.

Директор (підпис) Ю. Д. Чиж

9 грудня 2010 року

ДОВІДКА

Бухгалтер (підпис) Н. В. Вороненко

/М. П./

Київський завод “ТИТАН”

Видана Адаменку Євгенові Вадимовичу про те, що він дійсно займає посаду старшого інженера електромеханічного цеху з 12 лютого 2008 року і нині має посадовий оклад 7000 (сім тисяч) гривень.

Довідка видана за місцем вимоги.

Вправа 213. Прочитайте довідку, допишіть пропущені реквізити.

28.11.2011

ДОВІДКА

Каменському Вадиму Миколайовичу в тому, що він навчається на 2-му курсі біологічного факультету.

Видана для подання за місцем вимоги.

Секретар (підпис) Г. С. Коломієць

Вправа 214. Укладіть довідку з місця роботи, зазначивши в тексті посаду та розмір щомісячної заробітної плати.

3.8. Підсумковий контроль

Модульна контрольна робота № 3

I варіант

I. Завершіть подану інформацію.

1. Кожний документ складається з окремих елементів, які називаються.....
2. Документи, що мають чинність лише всередині тієї організації, установи чи підприємства, де їх складено, називають.....
3. Документи, що мають однакову форму та заповнюються в певній послідовності й за суворо визначеними правилами, є
4. Документи, які виконують у порядку загальної черги, –
5. Повторний примірник офіційного документа, що має юридичну чинність оригіналу, називають
6. Документ, який надсилають іншій юридичній чи фізичній особі, називають
7. Зуніфікована форма документа з надрукованою постійною інформацією і місцем, відведеним для змінної інформації –
8. Правовий акт управління державного органу, що стосується оперативних питань, виконання яких не потребує обговорення, називають.....
9. Лист, що надсилають діловому партнеру, який не виконав (не дотримався, порушив) умови укладеної угоди або ж недобросовісно / неякісно виконав узяті на себе обов’язки, називають
10. Акти складають найчастіше примірниках.
11. Укладений договір вважають дійсним, коли
12. Характеристика-подання необхідна

13. Накази щодо особового складу регламентують такі питання:
.....
14. Якщо в дорученні не зазначено терміну дії (*Доручення дійсне до...*), воно зберігає юридичну силу протягом
15. Розписку пишуть від руки, кількість примірників –

II. Укладіть доручення на отримання стипендії чи заробітної плати.

III. Зредагуйте поданий документ

Ректору Київського Національного
Торгівельно-економічного Університету
проф. Килимнику О. Ю.
студента 3 курсу факультета
міжнародної економіки та менеджменту
Тарасюка К. Д.

Заява

Прошу вас про надання мені дозволу дострокового складання заліково-екзаменаційної сесії у зв'язку з поїздкою на стажування в Оксфордський університет на 2 місяці.

Відповідні документи про стажування до заяви додаються.

01. 04. 2012 р.

II варіант

I. Завершіть подану інформацію.

1. Сукупність реквізитів, розташованих у певній послідовності на бланку, називають
2. Документи, які є результатом спілкування установи з іншими установами чи організаціями, називають

3. Документи, що створюють в кожному конкретному випадку для розв'язання окремих ситуацій, їх друкують або пишуть від руки, є
4. Документи зі встановленим строком виконання називають
5. Копію офіційного документа, що відтворює деяку його частину і відповідно засвідчена, визначають як
6. Документ, що надійшов до установи, називають
7. За ступенем гласності документи поділяються на
8. За строками зберігання розрізняють документи
9. Документ колегіальних органів, в якому фіксують хід обговорення питання та ухвалення рішень на зборах, нарадах, конференціях, засіданнях, називають
10. Відповідь на лист необхідно дати протягом від дати отримання.
11. Акти складають у таких випадках:
12. Документ, який містить опис і стверджує певну інформацію з життя й діяльності установ, організацій, підприємств чи окремих громадян, –
13. Договір укладають у примірниках, що мають однакову юридичну силу.
14. Оформлення наказів щодо особового складу має такі особливості:
15. Максимальний термін дії загального (генерального) доручення –

II. Укладіть розписку про отримання матеріальних цінностей.

III. Зредагуйте поданий документ.

Директору Інституту Іноземної Філології
НПУ ім. М. Драгоманова
проф. Зінченку Р. Б.
викладача французької мови
Літнюк К. В.

Доповідна записка

Повідомляю вас, що студенти 2 курсу групи № 5 Добриніна М. Л., Сто-
рожук Н. Д., Уваров Є. Л. систематично прогулюють практичні заняття, не вико-
нують домашні завдання і мають незадовільні оцінки з модульних контрольних
робіт. Відповідно, їх не буде допущено мною до складання екзамену.

01. 12. 11 р.

РОЗДІЛ IV.

НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ Й РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТІВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

4.1. Науковий стиль української мови. Особливості наукового тексту й професійного наукового викладу думки

Вправа 215. Прочитайте текст. Запам'ятайте поради мовознавця Галини
Онуфрієнко щодо роботи з науковим текстом. Укладіть коротке повідомлення
про те, як ви читаете наукові тексти, які помітки використовуєте і з якою метою.

КУЛЬТУРА ЧИТАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Читання наукового тексту характеризують як одну з функцій пізнавальної
діяльності людини, спрямовану на вилучення наукової інформації із друкованих
джерел.

Щодо роботи з науковим текстом український мовознавець Галина
Онуфрієнко радить:

- читати текст з олівцем у руках;
- ознайомлюватися з бібліографічним описом тексту;
- переконуватися в розумінні всіх слів, термінів, терміносполук,
фраз;
- осмислювати здобуту інформацію, спираючись на отримані
знання і досвід;

- самостійно добирати приклади, що також ілюструють головні ідеї (думки) тексту;
- перечитувати найважливіші за змістом фрагменти тексту й ті, що не зовсім зрозумілі або викликають певний сумнів;
- письмово передавати основну інформацію наукового тексту.

Фіксувати інформацію під час читання наукового тексту доцільно за допомогою поміток, виписок, складання плану, тез, шляхом створення реферату, анотацій, конспектів.

Загальноприйнятими помітками в науковому тексті є такі:

- ! – повна згода з тим, про що йдеться в тексті;
- ? – незгода з автором, сумнів;
- ?! – здивування;
- NB – дуже важливо;
- V – важливо;
- ~ ~ – цікаво, може згодитися;
- * – речення, що можна використати як цитати;
- T – термін, визначення терміна в тексті;
- L – назви праць, які треба знайти і прочитати.

Вправа 216. Прочитайте текст наукового стилю, визначте його підстиль. З'ясуйте мовні та стилістичні особливості.

КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА

Комунікативна лінгвістика є складовою сучасної розгалуженої системи науки про мову – мовознавства.

Мовознавство, або лінгвістика – наука про природну людську мову і про всі мови світу як її індивідуальних представників.

Як наука, комунікативна лінгвістика почала активно формуватися у другій половині ХХ ст. і вже чітко окреслила свій предмет дослідження, зв'язки з іншими науками, формує власні методи аналізу.

Комунікативна лінгвістика – розділ і водночас новий напрям сучасної науки про мову, предметом якого є процеси спілкування людей з використанням живої природної мови, а також з урахуванням усіх наявних складових комунікації (фізичних, контекстних, ситуативних та ін.).

Серед основних питань комунікативної лінгвістики – питання про загальні закони комунікації, специфіку комунікації залежно від різних умов (соціальних, культурних тощо), структуру мови (мовного коду) у процесах спілкування, закономірності взаємодії мовних і позамовних засобів комунікації, залежність організації мовного коду від позамовних (ситуативних – у широкому сенсі слова) явищ, етапи і закономірності породження і сприйняття мовлення в

різних комунікативних умовах, причини комунікативних невдач, а також про методи дослідження мови і засобів інших семіотичних систем у процесах комунікації.

Як навчальний курс, комунікативна лінгвістика охоплює розділи, пов'язані з:

- природою, компонентами і формами комунікації (зокрема, комунікацією як діяльністю, основними законами комунікації, тенденціями розвитку сучасного спілкування, каналами комунікації, вербальними та невербальними компонентами спілкування, контекстом і ситуацією спілкування, зворотним зв'язком у спілкуванні тощо);

- складовими комунікативного акту в міжособистісному спілкуванні:

- а) мовним кодом (дискурсом, текстом, мовленнєвим жанром, мовленнєвим актом, повідомленням);

- б) елементами інших знакових систем (жестами, мімікою, поставами тіла, інтонацією, темпом мовлення та ін.);

- в) ситуативними елементами комунікації (регістром, тональністю, атмосферою спілкування тощо);

- породженням і сприйняттям мовлення, а також причинами, механізмами і типами комунікативних невдач;

- складовими комунікації, пов'язаними з риторикою мовлення (стилем спілкування, комунікативно-риторичними якостями мовлення, функціональними стилями мовлення тощо);

- проблемами міжкультурної та інших типів комунікації (соціалізацією особистості, універсальним та ідіоетнічним у спілкуванні, комунікативними стереотипами, комунікативними табу тощо);

- практичними аспектами аналізу комунікативних ситуацій (складовими комунікативного паспорта учасників спілкування, комплексним комунікативним аналізом конкретних ситуацій спілкування та ін.).

Отже, комунікативна лінгвістика – це розділ сучасної гуманітарної сфери знань, який органічно синтезує лінгвістичні, психологічні, філософські, логічні та інші підходи до живої людської мови у спілкуванні.

(Ф. Бацевич)

Вправа 217. Прочитайте текст. Визначте ознаки наукового стилю. Зробіть семантико-стилістичний аналіз використаних у ньому лексичних засобів.

АПАРАТ ДЕРЖАВИ ЯК СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

Для здійснення своїх завдань і функцій кожна держава створює різноманітні органи й організації. Система всіх державних органів і організацій, що беруть участь у здійсненні завдань і функцій держави, називається її

механізмом. Серед названих є державні органи, що наділені державно-владними повноваженнями. Такі органи й називають апаратом держави.

До механізму держави належать: а) державні підприємства; б) державні установи; в) апарат держави; г) інші державні організації.

Державні підприємства – це державні структури, що безпосередньо реалізують функції та завдання держави у сфері матеріального виробництва. До них належать державні підприємства з виробництва товарів, надання послуг, торгівлі, громадського харчування тощо.

Державні установи – це вид державних організацій, завданням яких є реалізація функцій держави у сфері нематеріального виробництва. До них належать установи у сфері фінансів, культури, охорони здоров'я, освіти, виховання та ін.

До інших державних організацій належать державні будівельні організації, армія, міліція та ін.

Основними принципами діяльності державного апарату України є: демократизм; національна рівноправність; законність; суверенність; поділ влади; соціальна справедливість; гуманізм і милосердя; поєднання переконання і примусу; гласність, відкритість і врахування громадської думки.

Отже, апарат держави – це система всіх державних органів, що здійснюють свої функції, реалізуючи волю громадянського суспільства, всього українського народу.

(З підручника “Правознавство”)

Вправа 218. Визначте фаховий напрям поданих текстових уривків та обґрунтуйте їх належність до наукового стилю.

I.

Про загадки Гоголя почали говорити ще його сучасники, тим більше, що сам письменник любив огортати серпанком таємниць своє життя. Ніхто й досі не знає, у яку жінку закохався Гоголь, приїхавши до Петербурга, що то за “небесне створіння”, про яке він писав у листах до своєї матері. Часто хворіючи, він казав, що шлунок у нього розташований не так, як у всіх людей. Чому відбувся злам у свідомості митця в середині 1840-х років і що призвело його до “Вибраних місць із листування з друзями”? Що сталося із другим томом “Мертвих душ”? Чи справді він спалив його і з якої причини тієї фатальної ночі 1852 року напередодні смерті? І чому, власне, помер Гоголь? З якою метою він уникав спілкування в останні роки, всіляко наближав смерть, свідомо відмовляючись від їжі та земних радощів?..

Про Гоголя написано десятки монографій, тисячі статей, йому присвячують симпозиуми, конференції та семінари по всьому світу. Але таємниці Гоголя й досі не розкриті. І найбільшою серед них є таємниця геніальності письменника. Напевно, дослідникам не під силу осягнути її повною мірою, адже

тут недостатньо лише володіння фактами та вміння їх аналізувати. Потрібно ще особливе “чуття”, “прозріння серця”, про що сам Гоголь неодноразово писав у своїх листах.

(Зі статті)

II.

Вітчизняні підприємства, які здійснюють зовнішньоторговельні операції, час від часу відчувають гострий дефіцит фінансових ресурсів і не можуть забезпечити стабільне економічне зростання без суттєвого реформування своєї діяльності. Нагальною є проблема неплатежів, нестачі обігових коштів підприємств, про що свідчить питома вага дебіторської та кредиторської заборгованостей. У цих умовах потрібен пошук нових механізмів залучення коштів, адаптованих до конкретних умов господарювання.

Конкуренція на товарних ринках і ринках послуг примушує підприємства йти на більш гнучкі взаємовідносини як постачальників з покупцем. Зниження рівня ціни, покращання якості товарів та послуг, розширення товарної номенклатури, організація безоплатної доставки – це лише деякі з послуг, до яких змушений звертатися постачальник. Товарний кредит вигідний усім учасникам ринку: виробникові, дистриб'юторові, роздрібному продавцеві. Інвестуючи кошти в канали збуту, більшість підприємств торгівлі здатні збільшити обсяги продаж. Отже, товарний кредит стає одним з основних інструментів їх розвитку. Однак стримувальним фактором розвитку товарного кредиту є необхідність інвестування постачальником значних коштів у оборотний капітал, а також організаційні питання продажу в кредит. Альтернативою самостійному розвитку товарного кредиту є факторинг.

(Зі статті)

III.

Виявлення наркотичних засобів, їх аналогів та прекурсорів, які зловмисники намагаються незаконно перемістити в Україні чи вивезти за її межі, здійснюють різними способами: візуально, органолептично, за допомогою спеціально навчених собак та портативних детекторів-аналізаторів речовин. Окремим видом інструментальних засобів пошуку наркотиків є так звані детектори запахів. В основі їхнього функціонування хроматографічні методи поділу речовин на окремі компоненти та їх аналіз. До таких технічних засобів належить розроблений російськими спеціалістами пристрій “Пурга” та його аналоги, що використовують у вітчизняній та зарубіжній практиці. Зокрема, за допомогою пристрою “Суперніс” можна зробити аналіз повітря з поверхні багажу і знайти мікроскопічні дози наркотиків. У США розроблені установки мультифонної іонізації повітря, що уможливають виявлення наркотично активної речовини в пробах повітря на молекулярному рівні. Для перевірки

великотоннажних багажів, у яких можуть перевозити наркотичну речовину, застосовують рентгенівські прилади. Вони реєструють зміни інтенсивності рентгенівського випромінювання після проходження крізь об'єкт перевірки. Комп'ютер обробляє сигнал у таких установках (стаціонарних і пересувних), що дає змогу оператору розпізнавати наркотичні речовини в різних предметах. Фахівці фірми "QUANTUM MAGNETICA" (США) розробили прилад, робота якого ґрунтується на методі ядерного резонансу. Його створили для швидкого й безпечного виявлення наркотиків у заморожених харчових продуктах, зокрема, у блоках з краватками, без зовнішнього їх пошкодження. Перевірка одного місця багажу на конвеєрній лінії за допомогою такого пристрою триває не більше 6 секунд, чутливість виявлення наркотичної речовини коливається залежно від її характеристик і співвідношення габаритів вантажу та приймального пристрою приладу. Ці методи застосовують для виявлення наркотиків на рівні десятка грамів. Їх недоліками є екранування сигналу металевими тарою (пакуванням) й унаслідок цього неможливість виявити в ній наркотичні речовини.

(Зі статті)

IV.

У процесі експлуатації резервуарів необхідно здійснювати постійний контроль за справністю дихальних клапанів та вогнезагороджувачів.

За температури повітря вище нуля перевірка повинна проводитись не рідше одного разу на місяць, а нижче нуля – не рідше двох разів на місяць. Взимку клапани та сітки повинні очищуватися від льоду.

Під час огляду резервуарів, відбирання проб або замірів рівня рідини слід використовувати пристосування, які виключають іскріння в разі ударів.

Люки, що служать для вимірювання рівня та відбору проб із резервуарів, повинні мати герметичні кришки, а отвори для вимірів – кільце з металу, яке дозволяє уникнути іскріння.

Підігрівати в'язкі та застигли нафтопродукти в резервуарах (у встановлених межах) дозволяється за умови рівня рідини над підігрівачами не менше 0,5 м (п. 3.2.17 НАПБ 05.033-2002).

Для резервуарів, де зберігаються сірчисті нафтопродукти, повинен бути розроблений графік планових робіт з очищення відкладень пірофорного сірчистого заліза.

У разі виникнення тріщин у швах стінок або дна робочий резервуар необхідно негайно випорожнити.

Ремонт резервуарів дозволяється проводити лише після повного звільнення резервуара від рідини, від'єднання від нього трубопроводів, відкриття всіх люків, ретельного очищення (пропарювання та промивання), відбирання з резервуарів проб повітря та аналізу на відсутність вибухонебезпечної концентрації (п. 3.2.20 НАПБ 05.033-2002).

(Зі статті)

V.

Подайте текстовий уривок з описом вашого фаху. Обґрунтуйте належність тексту до наукового стилю та схарактеризуйте мовні засоби.

Вправа 219. Знайдіть у поданому науковому тексті порушення евфонічності, виправте їх та поставте розділові знаки.

* * *

У інформаційно-психологічному забезпеченні війн часів Середньовіччя певну роль відігравали релігійні ідеї. Особливо це виявилось у ході ідейно-пропагандистського забезпечення хрестових походів. Офіційно метою цих походів організованих феодалними правителями Європи і освячених Папою Римським було звільнення "Гробу Господнього" у Єрусалимі. Ця версія маскувала загарбницькі цілі світських й церковних правителів їхнє прагнення заволодіти легендарними багатствами Сходу.

Поряд із стратегічною лінією церковної пропаганди що подавала агресивні війни як священні під час хрестових походів відпрацьовувались прийоми що згодом стали типовими для психологічної війни. До них можна віднести дискредитацію противника шляхом поширення версії про його звірства розпалювання суперечностей між державами Сходу відлучення від релігійної громади й прокляття заборона поховання на громадському цвинтарі тощо.

У такому контексті вагомим результатом досягли єзуїти які не тільки здійснювали систематизований моральний тиск на своїх противників але й вперше започаткували використання листівок лозунгів і організували фахову підготовку членів ордену яким доручалася справа дискредитації противника у воєнні і мирні часи.

Не менш активно використовували канони релігії й мусульманські завойовники що тримали своїх підданих в стані перманентної "священної війни" (джихад, газават) під час якої догми непримиренності до іновірства уживались з тактичними хитрощами.

(З підручника)

Вправа 220. Визначте підстиль наукового тексту, обґрунтуйте свою думку. Запишіть поданий уривок відповідно до пунктуаційних й орфографічних норм.

У (М, м)іжнародному праві вперше поняття легалізації (відмиван...я) доходів від злочин...ої діяльності визначено у стат...і 3 (В, в)іден...ської (К, к)онвенції ООН "Про боротьбу проти не/закон...ого обігу наркотичних засобів і психотропних речовин" від 19 грудня 1988 р. Однак тут ідеться про "відмиван...я" грошей отриманих від наркобізнес.... У (С, с)трасбур...ькій

(К, к)онвенції (Р, р)ади (Є, є)вропи “Про відмиван...я виявлен...я вилучен...я та конфіскацію доходів від злочин...ої діяльності” прийнятій 8 листопада 1990 року на відміну від (В, в)іден...ської (К, к)онвенції зосереджено увагу на “відмиван...і” грошей отриман...их не/тільки від наркобізнес... але й будь/яким злочин...им шляхом.

Стаття 209 (К, к)римінального (К, к)одексу... України передбачає кримінальну відповідальність за легалізацію (відмиван...я) доходів отриман...их злочин...им шляхом. Цю стат...ю можна застосовувати до легалізації іншого вчинен...ого суспільно/небезпечного протиправного діян...я яке називають предикатним злочином.

Під суспільно/небезпечним протиправним діян...ям що передувало легалізації (предикатним злочином) розуміють діян...я за яке (К, к)римінальним (К, к)одексом передбачено покарання (в, у) формі позбавлення волі на строк від трьох і більше років (за винятком діянь передбачених ст. 207 і 212 КК України).

Щодо цих строків доцільно розглянути рекомендації FATF міжурядової організації фахівці якої працюють над розробкою та вдосконален...ям методів боротьби з відмиван...ям грошей. Ця організація була створена 1989 року в Парижі задля захисту в межах закон... економічної діяльності країн від “брудних” грошей. Зокрема FATF рекомендує визнавати предикатними щодо легалізації злочини за які карають позбавлен...ям волі строком більшим за один рік. В Україні відповідно до ч. 2 ст. 63 КК позбавлен...я волі встановлюється на строк від одного до п’ятнадцяти років. Отже найменшим строком позбавлен...я волі є один рік тому доцільно на нашу думку визнавати предикатними злочини за які передбачене покаран...я через позбавлен...я волі строком більше ніж на один рік.

(3 підручника)

4.2. Фахова термінологія. Уживання слів іншомовного походження у професійному мовленні

Вправа 221. Прочитайте текст, перекажіть. Запишіть до свого словника визначення поданих термінів, запам’ятайте їх.

Термін “культура української мови” має кілька визначень. Узагальнену його характеристику подають сучасні лінгвісти Любов Мацько і Лариса Кравець: “Культура мови – мовознавча наука, яка на основі даних лексики, фонетики, граматики, стилістики формує критерії усвідомленого ставлення до мови й оцінювання мовних одиниць і явищ, виробляє механізми нормування і кодифікації (уведення у словники та мовну практику)”. Паралельно вживають

термін “культура мовлення” – нормативність і доцільність викладу інформації, тобто філологічне і психолого-педагогічне обґрунтування використання граматичних структур відповідно до умов і вимог конкретної ситуації. Особливостями культури мови є: правильність, вправність, мовна майстерність, стилістичне чуття слова, доречність застосування варіантних мовних форм.

Одним із різновидів культури мовлення є наукове мовлення – функціонування національної мови у сфері наукової комунікації.

Термін “культура наукового мовлення” слід використовувати, коли йдеться про певні ситуативні мовні норми, тобто конкретний акт мовлення; “культура наукової мови” – щодо предмета навчального курсу. Основою наукової мови є літературна мова, на її специфіці позначаються результати досліджень різних галузей науки.

(За Л. Мацько)

Вправа 222. Доберіть до поданих тлумачень дефініції.

1) Цінний папір, що приносить дивіденди; 2) науково проведений дослід; 3) у формі листа, властивий листам; 4) складання опису майна підприємства; 5) частина, частка участі, внесок в акціонерне товариство; 6) довідник цін на товари й послуги; 7) попечитель, опікун; 8) нормувати, зробити одноманітним; 9) допоміжні матеріали в деяких виробництвах; 10) порядок ведення засідань, зборів; 11) ступінь, чин, категорія, спеціальне звання; 12) відбиток штемпеля на документі; шаблон, трафарет, клеймо, знак.

Вправа 223. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники.

1) Юрист; 2) екземпляр; 3) інвентар; 4) дикція; 5) дефект; 6) адвокат; 7) монумент; 8) конфронтація; 9) еквівалентний; 10) інцидент; 11) гарантія; 12) симптоми; 13) спічрайтер; 14) брокер; 15) промоушн; 16) екзит-пол; 17) трейдер; 18) лузер; 19) презентація; 20) суїцид; 21) пресинг; 22) кастинг; 23) дайджест; 24) амбасада; 25) маркетинг; 26) прайслист; 27) провайдер; 28) бігборд; 29) генерація; 30) бізнесланч.

Вправа 224. Доберіть до поданих слів іншомовні відповідники.

Величний, доброзвичаєвість, образ, розцінювати, збірка, письменство, не законний, нагорода, особистий, привселюдний (відкритий, гласний), обряд, затверджувати (дозволяти), скоропис, вигадка, добродійник, чинник, здобич, всесяжний (загальний), тьмянний, лаштунки, висміювати, правосуддя, літопис, обіг, удача, кошти (гроші), розкішний, неподільний (соборний), слава, постанова, доцільно, перерва, новотвір, покажчик (перелік), безвір’я, справжній, знеболення.

Вправа 225. Запишіть текстовий уривок із фахової літератури. Підкресліть у ньому терміни (термінологічні сполучення). Доберіть до іншомовних слів українські відповідники.

Вправа 226. Поясніть правопис слів іншомовного походження, складних слів та власних назв.

Сікорський перебирав у пам'яті свої повітряні машини, серед яких були навіть такі екзотичні моделі, як гелікоптер-кран, і розглядав колекцію зібраних за життя нагород. Ось Велика золота медаль на Московській повітроплавальній виставці, ось орден Святого Володимира, ось диплом інженера Петербурзького політехнічного інституту, в якому він жодного дня не вчився, а його вручили за внесок у розвиток авіаційної техніки, ось Меморіальний приз братів Райт, британська медаль Джеймса Ватта, французький Хрест кавалера ордена Почесного легіону, ось почесна медаль Джона Фріца, якою, крім нього, в авіації був нагороджений лише Орвілл Райт.

Подивився на свій робочий стіл і згадав, що на столі Сантоса-Дюмона поруч із живими квітами завжди стояла фотографія заміжньої жінки Аїди де Акости, яку він любив усе життя.

“Я не тримав твою фотографію, Кароліно, – сумно подумав він, – з квітами на столі, бо в мене була сім'я і я не мав твоєї фотографії. Я не диктував свого стилю, як Сантос-Дюмон, що почав носити годинника на руці, нав'язавши цю моду Парижу, а Париж – усьому світові. Я не такий стильний, як маленький бразилець, а єдиною моєю стильною річчю був старомодний капелюх, який колись ти натягнула мені на голову в заростях Зозуліної Дачі”.

(В. Даниленко)

Вправа 227. Назвіть слова іншомовного походження у поданому тексті, поясніть їх правопис і значення.

СКРИЖАЛІ ЧАСУ. КАМ'ЯНА МОГИЛА

Серед степу широкого, під Мелітополем, вивищується ця феноменальна у світовому масштабі пам'ятка. На “скрижальях” Кам'яної Могили закарбована історія українського Півдня від початку часів.

Український степ... У піснях, легендах і в землі зберігається його історія. Бачили ці простори первісних мисливців і скотарів, численних кочівників – кіммерійців, скіфів, сарматів, гунів... Навіки вкорінені у ньому слов'яни. Тут, у степу, київські князі та їхнє військо не раз боролися з хозарами, печенігами та половцями. У народній пам'яті не згасне слава легендарних запорозьких козаків – степових лицарів, оборонців краю.

У давнину цими рівнинами блукали мамонти, бізони, носороги, гасали табуни коней, сайгаків, тут паслися череди биків-турів. У заростях очерету й тернику водилися лосі та вепри. Серед трав-ковилів гніздилися дрохви, куріпки,

стрепети, у плавнях – чаплі, качки, кулики. В заростях повзали велетенські полози, вужі та степові гадюки. У небі ширяли орли та кібці.

Серед випалених сонцем трав стоять і нині мовчазні кургани – свідки легендарної історії. Над ними ніби завмер час. Один особливо привертає увагу людську. Неподалік від приазовського міста Мелітополя, у долині річки Молочної, здалеку видно жовтий “острів” із химерно нагромаджених великих брил. Із незапам'ятних часів у народі це вивершення називають Кам'яною Могилою. Вона здавна служила подорожнім своєрідним маяком.

Геологічно та історично це – унікальна пам'ятка. Мільйони років тому тут бурхало море, назване сучасними геологами Сарматським. На місці Могили була мілина. Пізніше, коли виникло море Понтійське, утворились піщаникові відкладення, у товщі яких у наші часи знайшли зуб кита. Так що, любий читачу, приїхавши на це місце, ти ходитимеш по піщанику двох морів, зокрема, мандруючи правим берегом річки Молочної, поблизу села Терпіння. Солоні води просто пішли звідси – запанувала пустеля, майже суцільна глина з умістом марганцю і заліза. Коли западина річки омила водами ці поклади, оксиди обох елементів вийшли на поверхню пісків сарматського горизонту й утворили кам'яну породу. Так поступово виник моноліт, який усіх дивує впродовж тисячоліть... На ньому сфотографуйте відбитки рослин та моллюсків Сарматського моря, зайдіть до печер і гротів, які були культовими для первісних людей. Пагорб нагадає вам щит черепахи або голову бика, що встромив роги у пісок.

Тисячі доісторичних малюнків прокреслено на природних стінах. Перед очима постануть загадки таємничих плетив, які, може, й не будуть ніколи ніким розгадані. А раптом саме вам проблісне геніальна думка? Від мамонтів до козацьких вершників – тут усе, на оцих плитах...

Половецькі баби – свідки приходу в ці степи войовничих кочовиків та їхнього безслідного зникнення.

(Б. Михайлов)

4.3. Жанри наукових досліджень. Оформлення результатів наукової діяльності

Вправа 228. Прочитайте роздуми українського мовознавця Р. Зорівчак щодо ролі голосу. Поміркуйте, яке значення має голос для філолога-науковця, який виголошує доповідь.

* * *

...Словозахисник, професор Львівського національного університету імені Івана Франка О. Сербенська вважає голос найкращим інструментом, що

його створив Господь Бог: “Голос – це сукупність різних щодо висоти, сили й тембру звуків, які видає людина за допомогою голосового апарату. У кожної людини голос має свій тембр – своєрідне забарвлення, силу, звучність, які багато в чому залежать не лише від фізіологічних, вроджених особливостей, а й від того, чи людина вдосконалює свій голос, дбає про добру, чітку дикцію”.

Звертаючи велику увагу на писемне мовлення, ми часто не зосереджуємося на тому, щоб гарно висловлюватися, виробляти свій голос, уміти, так би мовити, “ставити” його, пізнавати його діапазон, знати дію резонаторів, голосових зв’язок, визначати оптимальну тональність.

Не забуваймо, що успіх спілкування часто залежить від якості голосу, його тембру. Голос має широку палітру характеристик. Недаремно у “Словнику епітетів української мови” за редакцією С. Єрмоленко зафіксовано понад 300 означень до слова “голос” (і цей ряд ще не є вичерпаний!).

Вправа 229. Підготуйте план виступу на одну з тем.

1. *“Точно використовуйте слово, і ви позбавите світ від половини непорозумінь”* (Р. Декарт).

2. *“Слово володіє магічним даром відкривати людині саму себе в слові”* (М. Жулинський).

3. *“Мова – відкрита система, що піддається впливу і сама впливає”* (Т. Панько).

Вправа 230. Послухавши доповіді на студентській науково-практичній конференції, заповніть таблицю “Мовні засоби, що виражають індивідуальність доповідача”.

Прийоми привернення уваги	Інтонаційні засоби

Вправа 231. Уважно й вдумливо вчитайтесь в сентенції американського мільярдера, бізнесмена й філантропа, висловіть власне бачення мети життя, дискутуючи з присутніми (однокурсниками, викладачем) й пам’ятаючи про правила поведінки з опонентами.

* * *

Нещодавно відомого американського бізнесмена й філантропа (благодійника) Білла Гейтса запросили до однієї зі шкіл, щоб він поговорив з учнями “про життя”. Щоб сказав їм ті важливі, на його погляд, речі, яких не кажуть педагоги.

У пресі оприлюднені сентенції Гейтса, що прозвучали в школі... Гейтс наголошував: багатство само до людини не прийде. Найперший крок до нього – це особливість життєвої поведінки, або навіть специфічний спосіб життя. Гейтсові повчання висловлені в динамічній, навіть подекуди епатажній формі, без нудних передмов і “загальних місць”.

Ось вони:

- Життя – несправедливе. Змирися з цим.
- Світ чхав на твою самоповагу. Світ чекає від тебе якихось досягнень. Тільки тоді зверне увагу на твоє почуття власної гідності.
- Після закінчення школи тобі не платитимуть по 40 тисяч доларів на рік. Ти не станеш віце-президентом компанії з лімузином і власним водієм, поки не заслужиш цього.
- Уважася свого вчителя надто вимогливим? Дочекайся знайомства зі своїм шефом! На відміну від учителя, фінансовий спокій твого боса залежатиме від того, наскільки швидко та якісно ти виконуватимеш завдання.
- Обсмажувати бургери в “МакДональдсі” – не нижче твоєї гідності. Твої прадіди назвали б будь-яку, навіть таку, роботу хорошим шансом.
- Не поспішай звинувачувати у своїх поразках батьків. Не скигли і не носися зі своїми невдачами, як з писаною торбою. Помилки й на те потрібні, щоб було на чому вчитися.
- До твого народження твої батьки не були такими нудними і нецікавими людьми, якими здаються тобі зараз. Вони стали такими, заробляючи на твоє безтурботне дитинство, перучи твій одяг і слухаючи твоє безкінечне патякання про те, який же ти класний. Тому перед тим, як кинутися рятувати ліси Амазонки, спробуй спочатку навести лад у своїй кімнаті.
- У школі учнів не ділять на переможців та лузерів (невдах). Учителі рідко ставлять погані оцінки, дозволять скільки завгодно перездавати тест і з кількох спроб відповідати на запитання. Запам’ятай: у житті так не буває.
- Життя не ділиться на семестри. У ньому немає літніх канікул, і дуже мало працевдавців зацікавлені в тому, щоб допомогти тобі відшукати власне “Я”. Тобі доведеться це робити у вільний від роботи час.
- Не плутай реального життя з тим, що показують по телебаченню. Люди проводять більше часу на робочому місці, а не вештаються по кав’ярнях.

Читаючи виклад уроку Гейтса, згадав Яцика – дуже перегукуються американцеві сентенції з Яциковими.

Він розповідав мені, як мав конфлікти зі своїми доньками під час їхнього навчання в школі. Котрась із них узялася йому докоряти: мовляв, чому ж ти не

казав, що ми – багаті, чому змушуєш їздити до школи на автобусі – ми ж можемо собі дозволити наймати для себе авто?..

Яцик терпляче пояснював їм, що мають жити як звичайні люди, що купання з юних літ у надмірних розкошах ні до чого доброго не приведе. Він намагався прищепити їм працелюбство, готовність здобувати життєві вершини самотужки. Звичайно ж, багато чого не вдалося. Бо ж відомо: немає пророка у своїй Вітчизні...

Але Яцик справляє позитивний вплив на сучасну молодь в Україні. Тут він – незаперечний авторитет. Його досягнення і його слава передовсім слугують важливими аргументами.

(М. Слабошпицький)

Вправа 232. Прочитайте поезію, укладіть 2 – 3 пункти тез за її змістом. Аргументуйте свої міркування щодо актуальності поставлених автором проблем, їх розв’язання через призму проблем свого фаху.

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА

Всі покою широ прагнуть,
А не в еден гуж всі тягнуть;
Той направо, той наліво,
А все, браття, тото диво!
Не маш любви, не маш згоди,
Од Жовтої взявши Води,
През незгоду всі пропали.
Самі себе звоювали.
“Єй, братища, пора знати,
Що не всім нам панувати,
Не всім дано всеє знати
І річами керувати.
На корабель поглядімо,
Много людей полічимо!
Однак стирник сам керує,
Весь корабель управує.
Пчулка бідна матку має
І одної послухає”.
Жалься, Боже, України,
Що не вкупі має сини!
Єден живе із погани,
Кличе: “Сюда, Атамани!
Ідім Матки ратовати,
Не даймо єй погибати!”

Другий Ляхом за грош служить,
По Україні і той тужить:
“Мати моя старенькая!
Чом ти вельми слабенькая?
Розно тебе розшарпали,
Гди аж по Дніпр Туркам дали.
Все то фортель, щоб слабіла
І аж вкінєць сил не міла!”
Третій Москві юж голдує
І єй вірне услугує.
Той на Матку нарикає,
І недолю проклинає:
“Ліпше було не родити,
Ніжли в таких бідах жити!”
Од всіх сторон ворогують,
Огнем-мечем руїнують,
Од всіх не маш зичливости,
Ані слушної учтивости:
Мужиками називають,
А подданством дорікають.
“Чом ти братов не учила,
Чом од себе їх пустила?
Ліпше було пробувати
Вкупі лихо одбувати!”
Я сам бідний не здолаю,
Хиба тільки заволаю:
“Єй, Панове Єнерали,
Чому ж єсьте так оспали!
І ви, Панство Полковники,
Без жадної політики,
Озмітеся всі за руки,
Не допустіть горкой муки
Матці своїй більш терпіти!
Нуте врагов, нуте бити!
Самопали набивайте,
Острих шабель добувайте,
А за віру хоч умріте,
І вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Же през шаблі маєм права!”

(Власноручний підпис І. Мазепи)

Примітка. Правопис автора збережено.

Вправа 233. Прочитайте, підготуйтеся до діалогу про своє місто (село) свого співбесідника. Напишіть невелику наукову статтю на тему: “Етимологія назви мого міста / села: історичний та сучасний аспекти”.

ГАЛИЦЬКИЙ ВАВІЛОН, АБО ВУЛИЦЯМИ Й СТОЛІТТЯМИ ЛЬВОВА

Якщо запитати львів'янина, коли засноване місто, то спочатку побачиш лукаву посмішку на обличчі, потім почуєш довге “ну...”, а ще за кілька секунд – по-львівському дипломатичну відповідь, що, мовляв, перші сліди людина залишала тут ще в доісторичні часи. Назва – на честь сина князя Данила Галицького, а чи зберігається перша письмова згадка з роком заснування – хто знає... Отакий Львів загадковий. Як і його мешканці...

Львів можна назвати Галицьким Вавилоном. Його розбудовували італійські архітектори на кошти грецьких купців, молдавських господарів та російських царів руками будівничих із різних країн. Але є дві істотні відмінності між легендарним Вавилоном і нашим Львовом.

По-перше, після століть розквіту шумерська столиця занепала й нині перетворилася на невеличке селище з де-не-де поасфальтованими дорогами, бідністю та з величезним звалищем, під яким, на думку деяких істориків, і досі лежить загублений прах Александра Македонського. Львів же лише стоїть, він без упину розбудовується і продовжує привертати увагу туристів, надихати митців, ставити свої безкінечні питання історикам.

А по-друге, біблійний Вавілон став місцем роз'єднання людей, місцем, де вони, раптом заговоривши різними мовами, перестали розуміти один одного. У Львові ж розуміють усіх, незалежно від того, якою мовою розмовляти. Бо Львів – місто багатонаціональне. Тут поруч живуть українці та росіяни, вірмени та євреї, греки, поляки... І кожного шанують, кожного поважають. Ця століттями леліяна толерантність – у назвах вулиць (Грецька, Вірменська...), у сусідстві храмів різних релігій та конфесій (православні церкви, костели, синагоги...), у гостинності та приязності львів'ян.

За всю багатотисячову історію у Львові не було жодного великого міжнародного чи міжконфесійного конфлікту. Більше того, місто завжди об'єднувало різні країни та різних людей. Гуртування, сполучення стали важливими ознаками міста. Наприклад: тут, у Львові, колись пролягав морський торговий шлях від Балтики до Чорного моря. Досить дивно на перший погляд, правда? Але, виявляється, цілком реально. Між Віслою та Пулквою був волок – ділянка, якою судна перетягували з однієї річки до іншої. Відстань – якихось метрів сімсот, ну хіба перепона?

Так, разом долаючи труднощі, люди прагнуть мандрувати, збагачувати і пізнавати. А у Львові вдосталь усього: і загадок, і шедеврів, і людяності.

Та, можливо, головне, що спонукає людей з усього світу приїжджати сюди, – непередаваний львівський дух: поєднання прохолодної старовини

храмів, скрипу трамваїв на поворотах, вітру на вершині гори Замок (віс просто у вічі, у серце), характерно львівські дворики з галерейками та неодмінним розлогим деревом посередині, запаху міцної львівської кави та очей коханої людини. Бо Львів – це, мабуть, найромантичніше місто України. Місто, в яке просто неможливо не закохатися.

(Є. Адамчук)

Вправа 234. Прочитайте. Знайдіть у словнику 10 – 15 українських прізвищ, поясніть їх походження. Напишіть статтю.

МИКЛУХО-МАКЛАЙ

Прадід Миколи Миколайовича Миклухо-Маклая, запорізький козак Степан Макуха, мав прізвисько Махлай, що означає “висловухий” або “недотепа”. У російсько-турецькій війні під час взяття штурмом Очакова в 1772 році Степан, який командував кінною сотнею, відзначився. За військову кмітливість і безприкладне героїство йому надали чин хорунжого (прапорщик, корнет козацького війська) і дарували навіть дворянство.

Та козак залишився козаком. Підписуючи казенні папери, за звичасм запорожців, він поруч із прізвищем повинен був ставити і своє прізвисько: хорунжий Війська Запорізького, царською милістю дворянин, козак Степан Макуха, на прізвисько Махлай. Називати себе недотепою в казенних паперах Степанові було не дуже приємно. Та й прізвище звучало не по-дворянському. Отож Степан і переробив “Макуху” на “Миклуху”, а “Махлая” – на незрозуміле “Маклай” і почав писати їх через дефіс.

(З журналу)

Вправа 235. Прочитайте, укладіть власну рецензію на сучасну збірку поезій, оповідань, дотримуючись реквізитів.

Щегельська Т.

“А чужина все сковує оковами...” / Гнат Бердо. Поезії. – К., 2009.

*“Не напишу я, мабуть, вже нічого нині,
бо я відірваний від рідної землі,
повисла пам'ять в горах на ялині...”*

Слова, сповнені туги й гіркоти, Станко Колесар переніс на папір у 1986 році. Це не було зізнанням у невірності письма чи творчою кризою. Радше відлунням пам'яті. Можна через обставини змінити своє оточення, доквітля, поміняти громадянство, та все те буде тільки теперішнім метушливим антуражем, просто житейською необхідністю. А оте, кривне, рідне з дитинства, ті дивовижні місцини авторової Лемківщини – Прицарінок, Вуйкове Бердо, Бескид, полонина Царинська, річка з Синім Виром – “повисли пам'яттю на ялині”... І

саме туди раз у раз повертаються думки й почуття. Про це свідчать і попередні прозові твори письменника. Гнат Бердо – такий псевдонім обрав собі Станко Колесар – автор кількох прозових творів, що вийшли друком в Україні. Це романи “Немирів”, “Джерело гніву” та видна в 2008 році автобіографічна повість “Терпкі роки”, в якій відтворено події кінця Другої світової війни, зокрема трагічну депортацію наших одноплемінників операцією “Вісла” 1947 року. Рядки цієї повісті сповнені безмежної любові до краю свого дитинства й болю та гніву на тих, хто провадив “акцію” переселення, хто позбавляв мешканців цього мальовничого куточка Карпат домівки, батьківщини, а то й життя...

Нині Станко Колесар підготував книгу віршів “Поезії”. Складав він їх протягом кількох десятиліть, мовби занотовував у віршах своє бачення подій життя світового та України. Вони виходили окремими збірочками в самвидаві. Можливо, ці поетичні твори декому видадуться не зовсім “літературними”, бо і рима трапляється невдала, і наголоси в словах “підганяються” під ту риму, тексти рясніють діалектизмами. На те все автор зауважує: “Хай буде, як є. Я вже ті вірші не підчарую”. Та коли вчитуєшся у його твори, ті всі огріхи зникають, бо щоденні клопоти, важка праця не винищили в канадському українцеві ні жвавої зацікавленості життям його материкової батьківщини, ні туги за нею, ні своєрідного аналізу політичних та соціальних перемін у нашому суспільстві. Слово для нього – можливість спілкуватися з далеким своїм краєм, що його покинув не власною волею, переборювати свою журбу за ним:

“...Ой за вами, полонини,
буду все гибіти,
лиш як вдягну тугу в слово,
легше мені жити...”

Станко Колесар, нині член Національної спілки письменників України, котрий віддавна проживає в Канаді, не належить, однак, до тих, хто безоглядно захоплюється соціально-політичним ладом нової батьківщини або повчає нас, сущих, як слід жити. Він тверезо оцінює і позитивні явища, і вади суспільства, де “гроші розум підкорили”, і певні настрої тих земляків-емігрантів, котрі, проголошуючи високі гасла, клопочуться лише власним добробутом:

“Та що pomoже там трибуна,
де про корито всякий дума?!”

(Торонтському чумакові, 1986).

Утім, справедливості заради можна зазначити, що ці рядки не втратили актуальності й тепер щодо деяких нинішніх наших любителів трибун.

Вражає глибока переконаність письменника в тому, що тільки в єднанні з батьківщиною, у хай невеликому служінні їй людина стає борцем, приносить користь, хоч де б вона перебувала. Ніби передчуваючи подальші події в Україні, він пише:

“На еміграції я нуль, все грошовому дано дуру,
в народі ріднім крапля я, що підмиває диктатуру” (05.12.1986).

Україна була й залишається для нього заповітною землею, без котрої він не мислить себе: “Я повернуся в Україну, до неї дорогу знайду, навіть тоді, коли тут пропаду” (1978).

Тетяна Щегельська,
член НСП України

Вправа 236. Укладіть стислий прозовий відгук на поданий вірш.

МОВА

Мова, наша мова –

Мова кольорова,

В ній гроза травнева

Й тиша вечорова.

Мова, наша мова –

Днів минулих повість,

Вічно юна мудрість,

Сива наша совість.

Мова, наша мова,

Мрійнику – жар-птиця,

Грішнику – спокута,

Спраглому – криниця.

А для мене, мово,

Ти як синє море,

У якому тоне

І печаль, і горе.

Мова, наша мова –

Пісня стоголоса,

Нею мріють весни,

Нею плаче осінь,

Нею марять зими,

Нею кличе літо,

В ній криваві рими

Й сльози “Заповіту”.

Я без тебе, мово, –

Без зерна полова,

Соняшник без сонця,

Без птахів діброва!

Як вогонь у серці,

Я несучу в майбутнє

Мову негасиму –

Слово незабутнє.

(Ю. Рибчинський)

універсальну роль саме щодо нас, українців, то це витрачання нами зайвих зусиль, коштів і обман самого себе.

(Спілкувалася Н. Кир'ян)

Вправа 239. Прочитайте наукову статтю й укладіть до неї рецензію.

Ю. Самборська, аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету
ім. І. І. Мечникова

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ НЕПОВНОЛІТНІХ У СПРАВАХ ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного та духовного розвитку дитини, її матеріального забезпечення і соціального зростання. Саме сім'я повинна виступати основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки, психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних і загальнолюдських цінностей.

Право на сім'ю є одним з природних прав людини. Відповідно до п. 6 Конвенції ООН про права дитини, ратифікованої Верховною Радою Української РСР 27 лютого 1991 року, "дитині для повного і гармонійного розвитку необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові та розуміння" [1].

Сучасне правове становище дітей в суспільстві вимагає нових підходів до аналізу і вирішення проблеми судового захисту прав та інтересів неповнолітніх, які позбавлені батьківського піклування.

З прийняттям Сімейного кодексу України [2] неповнолітні особи одержали змогу самостійно звертатися до суду з позовом щодо позбавлення батьківських прав у відношенні до батьків, які не виконують свій обов'язок стосовно їх виховання. У зв'язку з цим актуальною залишається проблема процесуального становища неповнолітніх у справах щодо позбавлення батьківських прав.

Науковим дослідженням процесуальних особливостей розгляду справ про позбавлення батьківських прав через призму судового захисту прав неповнолітніх займалися багато вчених як радянського, так і сучасного періоду: Ж. К. Ананьєва, М. А. Вікут, О. В. Гетьманцев, Т. П. Євдокимова, С. А. Іванова, Л. А. Кондратьєва, Н. М. Кострова, Л. В. Мороз, Н. Н. Тарусіна та ін. Однак до теперішнього часу не існує єдиного визначення процесуального становища неповнолітніх у справах про позбавлення батьківських прав.

Правильне визначення процесуального становища основних учасників процесу у справах щодо позбавлення батьківських прав має велике теоретичне і

практичне значення, оскільки від цього буде залежати обсяг їх процесуальних прав та обов'язків.

Основною метою та завданням цієї статті є виявлення, постановка та вирішення проблем щодо процесуального становища неповнолітніх у справах про позбавлення батьківських прав, виходячи із досягнень науки цивільного процесуального права та вивчення судової практики, застосування матеріально-правових норм.

Справи про позбавлення батьківських прав розглядаються в цивільному судочинстві на підставі пред'явлення позову до суду.

Статтею 165 СК України визначено перелік осіб, які мають право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав. Такими особами є один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Отже, як вбачається з норм даної статті, дитина, яка досягла чотирнадцяти років, має право на звернення до суду із заявою про позбавлення батьківських прав та займає процесуальне становище позивача.

Однак у сучасній літературі та на практиці не існує єдиного погляду щодо визначення процесуального становища дитини, яка не досягла зазначеного вище віку та яка не звертається до суду із заявою про позбавлення батьківських прав.

Так, одні науковці, такі як Ж. К. Ананьєва, М. А. Вікут, Т. П. Євдокимова, вважають, що неповнолітні не можуть виступати позивачами у справах про позбавлення батьківських прав, так як вони недієздатні за віком [3, с. 136; 4, с. 107 – 108; 5, с. 20].

Н. Н. Тарусіна у своїй роботі зазначає, що "неповнолітні не можуть самостійно брати участь у цивільному процесі у справах про позбавлення батьківських прав, оскільки юридична рівність сторін регулятивних сімейних правовідносин принципово виключає можливість застосування примусу самими учасниками процесу, тому структура охоронюваних правовідносин змінюється у зв'язку з необхідністю вступу в цей юридичний зв'язок держави в особі компетентних органів (прокурора, органів опіки та піклування)" [6, с. 22].

Протилежну думку висловлює Л. В. Мороз, який зазначає, що неповнолітні повинні виступати позивачами, незважаючи на те, що в процесі буде брати участь інша особа (мати або батько, орган опіки та піклування, прокурор та інші) [7, с. 10].

Таку ж думку підтримує Т. В. Санжаровська та зазначає, що позивачем у справах про позбавлення батьківських прав є сам неповнолітній. Пояснює це тим, що при розгляді справи про позбавлення батьківських прав мова йде про захист прав дитини на належне виховання й розвиток [8, с. 45].

Вбачається достатньо обґрунтованою точка зору Л. А. Кондратьєвої, яка вважає, що "в цивільному процесі позивачем завжди є особа, права та інтереси

якої порушуються (суб'єкт спірного права) незалежно від того, ким пред'являється позов і порушується справа. Юридично заінтересованою особою в даній категорії справ є неповнолітній, адже саме він заінтересований в отриманні позитивного рішення у справі (матеріально-правова спрямованість) і у можливості взяти участь у процесі стороною (процесуально-правова спрямованість). І тому саме неповнолітній як суб'єкт спірних матеріальних правовідносин є потенційним позивачем у справі. Інше визначення процесуального становища неповнолітнього у справах про позбавлення батьківських прав може привести до порушення суб'єктивних прав неповнолітніх" [9, с. 72–73].

Необхідно зазначити, що у справах про позбавлення батьківських прав позов подається з метою встановлення, припинення або зміни правовідносин між особою, яка звертається з таким позовом чи до якої подається такий позов, та дитиною. У цих випадках позов подається на захист інтересів дитини і в силу закону дитина виступає особою, яка бере участь у справі та займає юридичне становище позивача та є суб'єктом спірних матеріальних правовідносин. Так, Н. М. Кострова вважає, що для того, щоб стати стороною процесу, необхідно бути стороною в спірних матеріальних правовідносинах [10, с. 25].

Оскільки позивач – це особа, яка ймовірно має спірне право і звертається до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Головною ознакою позивача в цивільному процесі є наявність особистої заінтересованості, саме ця ознака і визначає їх зацікавленість в одержанні сприятливого судового рішення. Так, позивач вважає, що його права порушені або оспорується, і тому домагається задоволення позову. Однак позивач може й не бути ініціатором процесу, оскільки у випадках, встановлених законом, прокурор, органи місцевого самоврядування, фізичні особи можуть звертатися до суду з заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб (ст. 45 ЦПК України [11]). Тому позивачем визнається також особа, в інтересах якої пред'явлено позов. З цього приводу В. І. Тертишніков зазначає, що процес за конкретною справою ведеться від імені та в інтересах сторін навіть тоді, коли позивач особисто не порушує справу або сторони особисто не беруть участь у процесі [12, с. 87].

Незважаючи на те, що законодавством визначено склад осіб, які беруть участь у справі, це не вирішує правових колізій, що виникають на практиці. Так, наприклад, є випадки, коли один з батьків подає позов про позбавлення батьківських прав іншого з батьків від свого імені, а не від імені дитини. Однак у даному випадку, як справедливо зазначає С. А. Іванова, один з батьків повинен подавати позов як законний представник інтересів дитини, оскільки вирішуються не спірні правовідносини між батьками, а правовідносини між дитиною та тим з батьків, який порушує свої обов'язки щодо виховання дитини [13, с. 64]. Законний же представник дитини або орган опіки та піклування захищає не свої суб'єктивні права, а суб'єктивне право дитини [14, с. 44].

О. В. Гетьманцев зазначає, що законне представництво не виключає можливості для неповнолітніх бути суб'єктами цивільних процесуальних відносин, оскільки саме вони, а не представник, є суб'єктами спору з протилежною стороною. Саме на них поширюються правові наслідки, що визначені у судовому рішенні [15, с. 43].

Право громадян на захист та охорону в судовому порядку закріплено в Конституції України (ст. 55), ЦПК України (ст. 3), СК України (ст. 18) та інших законах. Право на судовий захист належить кожній фізичній особі, в тому числі і неповнолітній, яка може захищати в суді свої права за допомогою батьків та інших законних представників. Відповідно до положень ч. 2 ст. 29 ЦПК України, неповнолітні особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь. Однак суд може залучити до участі в таких справах законного представника неповнолітньої особи. Права, свободи та інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, неповнолітніх осіб віком до вісімнадцяти років у суді захищають відповідно їхні батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом (ст. 39 ЦПК України).

Незважаючи на те, чи бере дитина участь у процесі самостійно, чи її інтереси захищає законний представник, при розгляді справ щодо позбавлення батьківських прав суду необхідно врахувати думку самої дитини.

Згідно з міжнародними та національними правовими нормами, до прав дитини належить право на врахування її думки щодо питань, що стосуються її життя. Відповідно до положень ст. 12 ч. 1 Конвенції ООН від 20 листопада 1989 р. "Про права дитини" (ратифікована Україною 27 лютого 1991 р.) [1], держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цією метою дитині надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового розгляду, що стосується дитини безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

У вітчизняному законодавстві також закріплено відповідні положення, зокрема, відповідно до положень ст. 171 СК України, думка дитини має бути врахована при вирішенні питань, що стосуються її життя. ЦПК України в ст. 27-1 передбачає, що під час розгляду справи, крім прав та обов'язків, визначених ст. 27 ЦПК України, малолітня або неповнолітня особа має також такі процесуальні права: безпосередньо або через представника чи законного представника висловлювати свою думку та отримувати його допомогу у висловленні такої думки; отримувати через представника чи законного представника інформацію про судовий розгляд; здійснювати інші процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки, передбачені міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Проаналізувавши вищезазначені норми СК України та ЦПК України, законодавець не встановлює мінімального віку дитини, з якого її думка повинна бути обов'язково врахована у справах про позбавлення батьківських прав, та зазначає, що дитина повинна бути вислухана, якщо вона досягла віку, в якому вона здатна висловити свою думку. Однак на практиці зустрічаються випадки, коли дитина вже здатна сформулювати свою думку, проте ще не володіє здатністю усвідомлювати свої власні інтереси. Тому, відповідно до ч. 3 ст. 171 СК України, суд має право ухвалити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси.

Суд роз'яснює малолітній або неповнолітній особі її права та можливі наслідки дій її представника чи законного представника, у разі якщо цього потребують інтереси цієї особи і за віком та станом здоров'я вона може усвідомити їх значення. Також суд сприяє створенню належних умов для здійснення малолітньою або неповнолітньою особою її прав, визначених законом та передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. 2, 3 ст. 27-1 ЦПК України).

Проведений аналіз дає змогу дійти висновку, що у справах щодо позбавлення батьківських прав позивачем може бути сама дитина, оскільки вона є суб'єктом спірних правовідносин і її права та законні інтереси захищаються в суді.

Ключові слова: позбавлення батьківських прав, захист прав, дитина, неповнолітня особа, позивач, цивільне судочинство.

У статті висвітлюється питання визначення правового становища дитини як самостійного суб'єкта спірних правовідносин та можливості її участі у справі про позбавлення батьківських прав у ролі позивача.

В статті освещаются вопросы установления правового положения ребёнка как самостоятельного субъекта спорных правоотношений и возможности его участия в деле о лишении родительских прав в качестве истца.

The article highlights the issue of defining the legal status of a child as an independent subject of legal disputes and the possibility of its participation in the case of parental rights deprivation as a plaintiff.

Література

1. Конвенція ООН про права людини: Ратифікована постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 р. № 789-X11 // Збірник нормативно-правових актів у сфері функціонування дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей / упоряд.: О. В. Ляковська, М. Палій. — К., 2004.
2. Сімейний кодекс України. — Х. : ТОВ “Одісей”, 2010. — Ст. 292.
3. Ананьева Ж. К. Судебные споры о воспитании детей / Ж. К. Ананьева. — Л., 1954. — 196 с.
4. Вукот М. А. Судопроизводство по делам о лишении родительских прав // Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье в правонарушительной практике. — Саратов, 1978. — С. 105—107.

5. Евдокимова Т. П. Судебные споры о детях : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. П. Евдокимова ; Моск. ВНИИСЗ. — М., 1977. — С. 119—123.
6. Тарусина Н. Н. Спор о праве семейном в советском гражданском процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н. Н. Тарусина ; Ленингр. гос. ун-т. — Ленинград, 1983. — 30 с.
7. Мороз Л. В. Процессуальные особенности судебного рассмотрения дел о лишении родительских прав, отобрании детей и о восстановлении в родительских правах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Л. В. Мороз. — М., 1983. — 25 с.
8. Санжаровська Т. В. Правове становище осіб, які беруть участь у справах про позбавлення батьківських прав // Правничий часопис Донецького університету. — 1999. — № 1 — С. 45—46.
9. Кондратьєва Л. А. Процессуально-правовое становище неповнолітніх у справах про позбавлення батьківських прав // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. — Чернівці : Рута, 2004. — Вип. 212. — С. 70—73.

(Юридичний вісник 1'2011)

Вправа 240. Укладіть відгук на оповідання з пропозицією передрукувати його в сучасній пресі чи заборонити друк.

ТАЄМНИЦЯ

Давно колись, не за пам'яті прадідів наших, за морем за синім жив-царював один цар. Царював він безпечно, могутній, розкішний, здавалось, цілком “могутній, славетний! Щасливий наш цар бездоганий!” — співали піддані гуртом.

Щодалі котилась луна про царя, все голосніше гучала і так розрослася, що й очі усім засліпила, і люди вважали царя вже за бога. І цар пишноризий з ясного престолу назустріч палким молитвам, як сонце, блискучий, вставав і являвся народу, і досить було йому з ласкою пальцем кивнути — сотні людей переповняться щастям, досить стулити суворії брови — тисячі гинуть без ремства.

Натішившись учтою, повний утоми, цар повертав у покої і в самому темному там замикався сам на сам, зривав з голови свою пишну тяжку корону і, голову вкривши завивалом білим, так спочивав в самоті. Ніхто не на смів і подумати спочивок царський поспувати. Лиш хлопчик один, що цареві, мов богу, молився з великою ширістю, тихо забрався в палати, закутався в одвірну завісу і так за царем у покій таємний пробрався. І в темряві чув він, як цар роздягався, зітхав, потягався потомленим тілом, як брязнув сердито корону і впав на розкішне ліжко. І в темряві тихій вчулися хлопцеві лемент, і скарги, й розпачливий плач. Дитя, скам'яніле од дива, не втерпіло далі: на вибух нового

ридання руки воно простягло і кинулось просто назустріч нещасному сльози утерти. З криком ускочив наляканий цар, хлопця вхопивши, без пам'яті вибіг у другу кімнату, забувши і зброю, і одіж. З дивом побачив той хлопчик причину ридання царського: між кучерів пишних предовгі осячії вуха угору здіймали! Огидливі вуха – страшная кара богів. І цар затрусився од гніву, і цар ухопився за зброю і хоче убити зухвальця.

– Бідненький, бідненький ти, царю! Як тяжко тобі з такими бридкими вушима! Хто тебе, царю, пожалує в світі, хто царювати pomoже?

Жалість, не страх за життя своє хлопця навчили, як смерть відігнати. Став з того часу хлопець царським улюбленцем, лиш мусив німим з того часу зробитись: цар йому втяв язика.

Видужав хлопець, виріс великий, і міцно він держить царську таємницю, і тішить царя, розважає в години самотнього суму. Скоро осяг усього: і багатства, і сили, і честі німий улюбленець царський, одного лиш не міг він зазнати: увільнення од гніту тієї таємниці.

Роки за роками спливають, і муляє душу щочасу царська таємниця: і страшно за себе, і шкода царя, а несила вже більше терпіти. Іде він в далеку нетрю-пустелю і, землю розривши, німий, без'язикий, самими вустами й зубами промовив страшну таємницю: “В царя під короною вуха осячії”. І зараз же з жахом закопує ямку і каменем завалює зверху. І, так вдовольнившись, вернувся на службу царську.

Дивна якась поголоска пішла між народом, сміх якийсь став панувати на учтах. Нишком жерці шепотіли, й зверхники нишком губили отих, хто пускав поголоски. А сум та зневір'я зростало. І, бачачи сум той, завзявся його розігнати веселими святами цар.

Поїздом пишним зібрався у поле: полноють не день і не місяць, і ось прибувають в далеку нетрю. Гола, сувора пустеля, між гір крем'яних розляглася долина, в долині лежить білий камінь, з-під його хибка билинка чуть має в повітрі.

Мисливці загнали червону лисицю: нема де сховатись, і кинулась просто на камінь, і зразу вона остовпіла, і хитрая пика звиряча осміхом сяє глумливим. Кинулись миттю собаки: лисиці не рвуть, коло каменя скупчились тісно, і виють, і рикають, й скиглять, і гавкають голосно разом.

Поїзд царський поспішає, мисливці дудять на собаки – собаки не йдуть. Поспішають до каменя люди: в обличчях заграла цікавість, і подив, і страх, а далі – регіт невинний обняв всю долину. Розгніваний цар поспішає, і в тиші, що стала від жаху між людом, чує, як вітер билину гойдає, билина по вітрові має і нищечком шепче: “В царя під короною вуха осячії!” Цар поблід з переляку, спалахнув од гніву, і меч заходився гуляти по всіх головах, що глузливо ще за хвилинку сміялись. По нетрі криваві ріки побігли, і поїзд царський з самих лиш панів та жерців найщиріших вернувся з царем у столицю. Найперше вхопили німого, на локшину всього скришили, спалили на попіл, на річку його однесли та

й пустили. Пропав небезпечний злочинець, і цар вдовольнився, з жерцями й панами замкнувся і радять про важні справи, та все даремне. Там, де попадали краплі криваві, – червоні маки процвіли і розмовляють з вітрами, а там, де розвіялась сажа із димом, настрій небезпечний полинув по цілому царстві, де ж попіл упав – з-під води виростає комиш полохливий, і тільки наблизиться хто, зараз шепче:

– Цсс! Цсс! У царя Мідаса осячії вуха! Цсс, цсс!

Давно вже загинув і цар, і царські пригоди, немає вже й сліду царства, а й досі чутки полохливі бентежать безмовну пустелю.

(За Дніпровою Чайкою)

Вправа 241. Прочитайте, запропонуйте свою назву поданої статті, укладіть анотацію й запишіть.

ПЕРШИЙ КЛАСИК КІНО ДЕВІД ГРИФФІТ

Відомо, що фільми дуже швидко старіють. Іноді дивишся кінокартину, зроблену десять-п'ятнадцять років тому, й дивиєшся: яке все неприродне, нежиттєве. Проте справді талановитий, справді видатний фільм – хай і піввіку минуло – живе, хвилює глядачів.

І нині фільм “Нетерпимість” – це “сонячна драма всіх часів людства”, як називав його сам автор-постановник, – вражає глибиною задуму, художньою довершеністю, яскравою формою.

Задум “Нетерпимості”, як це часто трапляється в мистецтві, виник у Гриффіта на підставі фактів реального життя. У США прокотилася величезна хвиля страйків, що їх спричинили важкі умови життя робітників. Власники промислових концернів усіма засобами намагалися придушити заколоти. Для боротьби з робітниками на багатьох підприємствах було створено так звану “приватну поліцію”.

Великого розголосу набрали в тогочасній пресі ганебні події, що сталися на хімічному заводі Стейлоу. Під час страйку за наказом власника підприємства “приватна поліція” розстріляла 19 робітників. “Справу Стейлоу” було передано до суду. Та багатії уникли кари. Суд виніс вирок скарати на смерть невинну людину. Ці події й “підказали” Гриффіту сюжет сценарію “Мати й закон” – про страйк і жорстокість “приватної поліції” та її хазяїв, про долю невинно засудженого до страти робітника і про спроби його матері домогтися справедливості й вирвати свого сина з обіймів смерті.

До того як стати кінорежисером, Девіду Гриффіту довелося бути і журналістом, і актором у провінції, і робітником, і загалом змінити кілька десятків професій. З 1908 року він став режисером кіно й мусив за контрактом знімати по два короткометражні кінофільми щотижня! Зробив він таких фільмів понад чотири сотні. Та по-справжньому проявився його талант, коли він

розпочав зйомки за сценарієм “Мати й закон”. Зрештою Гриффіт вирішив зробити одночасно чотири фільми й потім об’єднати їх в один. Чотири історії мали б розповідати глядачеві про різні прояви нетерпимості до переконань на різних етапах розвитку людства. А їх об’єднає образ, запозичений з Уїтменових віршів: мати гойдає колиску з дитиною. Образ цей символізує у фільмі плін часу та зв’язок часів – це своєрідна “колиска часу”. В основу фільму “Нетерпимість” Гриффіт поклав сценарій “Мати й закон”.

У “Нетерпимості”, німій кінострічці, вражає майстерне відтворення подій, характерів та середовища. І похмура середньовічна Франція, де в ніч на святого Варфоломія через релігійні забобони було вирізано десятки тисяч безневинних людей, і руйнування легендарного Вавилону, заподіяне також через нетерпимість до поглядів людей, і навіть міфічні події у стародавній Іудеї, коли було скарано на смерть невинну людину через ту ж таки нетерпимість, позбавлені фальші. Особливо це стосується основної сюжетної лінії драми “Мати й закон”.

“Нетерпимість” – картина, що ввійшла в усі навчальні посібники, в усі кіноенциклопедії, – не сподобалася капіталістам-кінопрокатникам і принесла Гриффітові величезні збитки, що по суті розорила його. Митця поступово витіснили з кінематографу, не давали знімати фільми, кіномагнати оголосили його “старомодним”. З 1931 року і до самої смерті (1948 року) Гриффіт не зняв жодної стрічки.

Через багато років після того, як закотилася творча зоря видатного майстра, стався такий випадок.

Французький кінорежисер Рене Клер прибув до Голлівуду. Ввечері він зайшов до невеличкої їдальні, тихо сів за столиком, розглядаючи відвідувачів. Рипнули двері, й до бармена підійшов високий, неохайно одягнений чоловік. Рене Клер глянув на згорблену постать незнайомця й подумав: “Як він схожий на Гриффіта...” Незнайомий відвідувач випив склянку якогось напою і, загорнувшись у мокрий від дощу плащ, ніяково всміхнувшись, попрямував до дверей, за якими шаленіла негода.

Чоловік за сусіднім столиком повернувся до Рене Клера:

– Ви знаєте, хто був цей обірванець? Девід Уарк Гриффіт. Той самий... Так, це був той самий Гриффіт, який заснував кіноселище під назвою Голлівуд. А Голлівуд розчавив свого творця. Вмер Гриффіт, забутий усіма.

(За Б. Крижанівським)

Вправа 242. За поданим зразком укладіть анотацію прочитаної або своєї майбутньої книги (художньої, підручника, посібника).

Даниленко В. Капелюх Сікорського / В. Даниленко. — Львів : Піраміда, 2010. — 290 с.

Через затримку авіарейсів у засніженому аеропорту “Бориспіль” зустрічаються двоє незнайомих чоловіків. Чекаючи, коли дозволять польоти,

один із них розповідає неймовірну історію, як на успіх видатного конструктора вплинули жінка й капелюх.

Насичений реальними фактами, що розкривають біографію видатної особистості та характер епохи, роман “Капелюх Сікорського” – це історія кохання, яке переросло в захоплення повітряною технікою. Саме цій невідомій сторінці потаємного життя майбутнього конструктора з жінкою має завдячувати світ появою гелікоптера.

Роман про дивовижне кохання юного киянина Ігоря Сікорського та Кароліни Гулій, почуття до якої він проніс через усе життя, про емігрування “одержимих” людей з України, малоросійські комплекси та успішних українців, які присвятили свій талант чужим країнам.

Вправа 243. Прочитайте, напишіть у публіцистичному, діловому, науковому стилі (на вибір) статтю на тему: “Що я міг би / могла б зробити для слави України й добробуту народу”.

МИКОЛА ВІНГРАНОВСЬКИЙ

Уже через два тижні юному студентові (Миколі Степановичу Вінграновському) в театральному інституті несподівано запропонували, крім акторської майстерні, відвідувати ще й майстерню режисури. Ще більшою несподіванкою став виклик прямо з лекції до ректора. На дивані в ректорському кабінеті сидів Олександр Довженко. “Враз його погляд, – згадував Микола, – упав на мої балетки... Кілька днів тому в моїй тій взуванні відклеїлись підметки. Я підібрав мідну дротину якраз під колір балеток і зшив нею підметки з передками, так що в інституті (Київському театральному інституті імені Карпенка-Карого), а тим паче на вулицях, ніхто того не помічав і не помітив би зроду... Довженко усміхнувся. Я почервонів... Ректор назвав моє прізвище. Довженко – своє. Настала пауза, Довженко весело розглядав мене. Мені стало ніяково... Тоді Довженко спитав, звідки я, з якої сім’ї, скільки у нас дітей, яка в нас річка, чи багато з нашого села молоді поїхало піднімати цілину, чи є в нашому колгоспі коні і скільки. Я відповідав і дивувався тим запитанням. Якби таких запитань і побільше мені на екзаменах! Потім Довженко запитав, чи не болять у мене п’яти...”

– Болять, – відповів я, і враз мені стало легко, і тоді я в свою чергу глянув, у що взутий і вдягнутий Довженко”.

У цьому діалозі кіномитця зі світовим іменем (про якого вчорашній випускник української середньої школи навіть не чув) і новобранця богині мистецтв Мельпомени – перший урок Олександра Довженка: взявся служити мистецтву – маєш знати життя у деталях, до найменших дрібниць, тільки тоді твоя творчість, хай спрямована навіть у захмар’я, буде триматись землі, виростатиме на реальному ґрунті.

А коли Микола ще й прочитав “Гонта в Умані” – трагічний розділ з поеми Шевченка “Гайдамаки”, “Довженко, – за спогадом Миколи, – раптом рвучко встав, упала на підлогу з дивана його палиця, і враз зміненним, різким, беззаперечним, владним голосом сказав, що забирає мене в Москву, в кіноінститут”.

Саме в ті вересневі дні 1955-го року Довженкові сповнився 61 рік. Він ще не знав, що лишилося йому топтати ряст по землі всього якихось 14 місяців, та цілком певно можна сказати, що він прагнув з українського хлопця виплекати “кіносіна”, а Доля поклала свій перст на юного Вінграновського. Сьогодні, коли за вічною межею і Вчитель, і Учень, можемо порадіти хоча б із того, що не помилились у взаємному виборі ні один, ні другий.

Прибувши до Москви, Микола й жив у Довженка, а закінчивши 1960 року, уже без Довженка, Всесоюзний державний інститут кіномистецтва, повернувся до Києва, на кіностудію свого вчителя. І в кіно Вінграновський дебютував у ролі Івана Орлюка – головного героя фільму “Повість полум’яних літ”, поставленого за сценарієм О. Довженка (1961 р., “Мосфільм”). А на Київській кіностудії імені О. Довженка він – як режисер – поставив фільми “Ескадра повертає на захід” (1966 р. у співавторстві з М. Білинським), “Берег надії” (1967 р., у якому зіграв і роль Вацлава Куньки), “Дума про Британку” (1970 р., за трагедією Юрія Яновського, де зіграв і роль Несвятипаски), “Тихі береги” (1973 р.), “Климко” (1984 р., за повістями Григора Тютюнника).

Багато часу й енергії віддав М. Вінграновський документальному кіно. Окрім фільму “Голубі сестри людей” (1966), він створив стрічки “Слово про Андрія Малишка” (1983), “Щоденник О. П. Довженка” (1989 р., у співавторстві з Леонідом Осикою) та “Довженко. Щоденник 1941 – 1945” (1993). У цьому ж році народилися його фільми “Чигирин – столиця гетьмана Богдана Хмельницького”, “Батурич – столиця гетьмана Івана Мазепи”, “Галич – столиця князя Данила Галицького”.

Кіно і література були рівносилимими стихіями Миколи Вінграновського.
(В. Біленко)

Вправа 244. Укладіть тези за поданою статтею, додайте власний висновок про необхідні риси характеру особистості, щоб залишатися людиною за складних життєвих обставин.

КОЦЮБІНСЬКИЙ, ОНУК КОЦЮБІНСЬКОГО

Юлія Романовича Коцюбинського проводжало в останню путь майже все місто. Кілька років тому я ледве вмовив його розповісти хоча б дециму зі свого стражденного і дивовижного життя. Здається, це було взагалі єдине його інтерв’ю.

Він народився у Харкові в 1934 р. А через три роки його батьки потрапили за ґрати. Романові Коцюбинському пригадали редагування у 20-х одеської газети “Чорноморська комуна” – звинуватили в націоналізмі і розстріляли. Матір – Олену Писаревську – випустили за півроку, і вона забрала Юлія зі спеціального закладу для дітей ворогів народу...

У 1941-му вони опинилися в Сталінграді – Олена Євгенівна влаштувалася на завод. Коли місто оточили загарбники, надійшло розпорядження вивести дітей. 900 дітей віком від 5 до 12 років перевозили баржами, які з повітря обстрілювали гітлерівці. Вціліло близько 140-а і серед них – Юлій Коцюбинський. З його тіла медики дістали сім куль...

Знову назбирали партію – 800 дітей, їх мали довести за три дні у район, де мешкали репресовані кримські татари, і продукти видали саме на такий час. Проте добиралися 27 днів. Багато дітей померло, але Юлій вижив. Він зненавидів дитбудинки (там нагадували, що він – син ворога народу), втівав з них, шукав рідних по всьому СРСР. Одного разу його спіймали і відправили до дитячої колонії... Тільки в 1953 р. Юлій знайшов матір. Він був щасливим: отримав спеціальності слюсаря й токаря, склав екзамен за 9-й клас і пішов працювати на теплоелектростанцію. А жили вони в Ясній Полянці Тульської області (там, де колись мешкав Лев Толстой).

Та Юлія забрали до війська. У 1955 р. біля кордону з Китаєм на танковій дивізії випробували атомну бомбу: 16 годин вони їхали територією, що була забруднена радіацією. Механік-водій з того танка через рік помер від променевої хвороби... Коцюбинський отримав 44 рентгени. Звичайно, дивізійну одразу ж розформували. Юлія направили служити на Кавказ – у Грозний. Якраз поверталися депортовані народи. У них уже не було любові до імперії. Чеченці вбивали поодиноких радянських офіцерів і солдат. Але Коцюбинський вкотре залишився живим. І ... потрапив до Угорщини в 1956 р. Там від кулі угорського снайпера загинув ще один його водій – куля влучила у чоло.

Юлій Романович посивів рано... Після вечірньої школи вступив на філфак Київського університету – на російське відділення, адже зовсім не розмовляв українською. Було йому 25 років – солідний вік, як для першого курсу, обрали старостою. Однокурсники попросили: “Ти ж онук Коцюбинського – от і організуєш для нас зустрічі з письменниками”. Він і організував. Павло Тичина наполіг, щоб Юлій якомога швидше перевівся на українське відділення: “Будуть сміятися, буде важко, але треба витримати”. Студент послуховався.

Іван Драч з приятелями провели панахиду на могилі Михайла Грушевського. Парторг КДУ Міщенко дав указівку скликати комсомольські збори на всіх курсах і виключити з комсомолу (а отже, з університету) крамольного студента. Юлій переконав свій курс не робити цього. Вони були єдині, хто проголосував проти...

Одержавши диплом, працював у Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику Михайла Коцюбинського, готувався захистити

кандидатську дисертацію на кафедрі педагогіки КДУ. Навіть видрукував автореферат. Після захисту мала вийти його книга “Коцюбинський – педагог”, у якій позитивно згадував “буржуазних націоналістів” Михайла Грушевського і Дмитра Яворницького. Набір розсипали, кафедру розігнали. А тут ще в Польщі часопис “Наша культура” вмістив статтю Юлія Романовича про перебування діда у Кракові, його дружбу з Богданом Лепким і листування між ними. Що почалося! Він написав заяву за власним бажанням і 12 років був поза музеєм. А потім став його директором...

Належно вшанувати Юлія Романовича потрібно хоча б посмертно. Зокрема, видрукувати упорядкований ним унікальний двотомник листів до Михайла Коцюбинського...

(Сергій Дзюба)

Вправа 245. Прочитайте, укладіть тези статті для виступу перед аудиторією, відзначте рівень культури тогочасної України.

ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ – ВИДАТНА ПАМ’ЯТКА УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ XVI СТ.

XVI ст. – доба українського відродження, доба великого піднесення розумового життя країни, що відбилося передусім у релігійних поглядах і поняттях. Цей духовний злет був могутньою закономірною реакцією на політичні явища часу, що ставили під загрозу самостійне духовне існування української та білоруської народностей. Глибокий розлад православної церкви в Польсько-Литовській державі, занепад давньої церковної освіти, посилення польського колонізаційного тиску – все це спричинило пробудження патріотичної свідомості, прагнення піднести освіту, що могла б стати надійним захистом від чужоземного впливу, окатоличення.

Великого значення надавалося священним книгам, які стали звиряти з єврейськими оригіналами, прагнучи мати точний переклад їх рідною, зрозумілою народом мовою. Відтак з’явилося чимало польських і руських перекладів Нового і Старого Заповітів. Зокрема, у 1517 – 1519 рр. побачив світ руський переклад Старого Заповіту доктора Франциска Скорини, білоруса. 1570 р. з’явилося Євангеліє в перекладі В. Тяпинського, 1571 р. – Житомирське Євангеліє. 1581 р. – переклад Нового Заповіту Негалевського, у XVI – XVII ст. поширилися численні списки Учительних Євангелій. 1561 р. ознаменувався появою найдосконалішої пам’ятки цієї доби – Пересопницького Євангелія. Про його історію йдеться у вступі. Писалося воно 1556 р. многогіршним слугою, рабом Божим Михайлом Василевичем із Сянока. Допомагав йому архімандрит Пересопницького монастиря Григорій. Працю над перекладом було розпочато у Дворецькому монастирі, а закінчено в Пересопницькому – в селі Пересопниці (нині Рівненського району) на Волині. Ідея перекладу належить удові княгині

Анастасії-Прасковії Заславській-Гольшанській (її коштом і здійснено). У XVII ст., коли переслідуване єзуїтами населення стало пересуватись на схід, забираючи з собою найдорожчі святощі свого народу, довелося й Пересопницькому монастиреві розлучитися з цінним рукописом. Через півстоліття гетьман Мазепа подарував Євангеліє Переяславській кафедральній церкві. Пізніше воно опинилося в бібліотеці Переяславської духовної семінарії. Тут у 1838 році на нього натрапив Йосип Бодяньський, і з цього часу пам’ятка стає предметом наукового зацікавлення. У 60-х роках XIX ст. Переяславська семінарія переміщується до Полтави, водночас змінюється і місце зберігання Пересопницького Євангелія. Більшість наукових розвідок про рукопис належить до полтавського періоду історії. Тільки після Другої світової війни пам’ятку передано в рукописний відділ ЦНБ АН УРСР (тепер НБУВ) у Києві, де вона зберігається й дотепер.

Рукопис має 960 сторінок. Палітурки дубові, колись були обтягнені зеленим оксамитом, від якого лишилися тільки шматочки на грубій полотняній основі. Пергамент рукопису так мистецьки вироблений, що нагадує білий, не зіпсований часом цигарковий папір, лиш кути сторінок від гортання затерлися, а самі сторінки де-не-де взялися брижами. Писане Євангеліє правильним уставом, великими каліграфічними літерами, з дотриманням товстих ліній і волосків. Дослідники відзначають орнаментальність цього почерку і різноманітність накреслення літер.

На початку кожної глави літерами (“дробним” письмом) викладається її короткий зміст, а всередині тексту таким самим шрифтом тлумачаться незрозумілі слова і подаються примітки.

Основний мотив орнаменту – рослинний: акантові пагони із спіралью закрученими листками і квітами. Трапляються також стилізовані листки лотоса, ірису та інших рослин. В орнаменті поєднуються сині, зелені, червоні, голубі, бузкові барви з темнішими й світлішими відтінками, які передають світлотінь. Золоте тло орнаменту свідчить про візантійський вплив. По кутках – амури. У рукописі дуже багато заставок з традиційним для слов’ян плетивом.

Дослідники відзначають дивовижну майстерність художнього оформлення пам’ятки. “Вишуканість малюнка в стилі Відродження, – писав В. Перетц, – яка ще не вульгаризована малодосвідченими рисувальниками, різноманітність, свіжість і міцність фарб вказують на те, що над художнім оздобленням рукопису трудився небуденний майстер свого часу, до якого далеко іншим, що лишили свій слід у мистецтві Євангелій та інших рукописів XVI століття”.

Стиль заставок, рамок, бордюрів, орнаменту, що прикрашають рукопис загалом, характерний для ряду інших тогочасних українських пам’яток, хоча є і досить виразний готичний елемент.

Композиція орнаментики Пересопницького Євангелія відповідає текстовій композиції. Кожна глава поділена на окремі тексти відповідно до днів тижня. Наприкінці тексту кожного дня червоними літерами написано: кінець

(такого-то дня). Текст наступного дня також починається червоною літерою. Окремі вірші розділені великими червоними крапками, у межах яких вживаються інші розділові знаки – коми і чорні менші крапки (круглі й ромбовидні цяточки). Інколи вони оздоблені елементами візерунка – хрестиками, променями тощо. Навпроти тексту кожного нового дня на полях – червоні кириличні цифри, деякі з них теж прикрашені орнаментом. Кінець глави часто оздоблений орнаментом з ромбиків. Заголовок написано на полях – на зображенні сувою, що його тримає рука. Початкова літера глави теж орнаментована, початкова літера казання кожного євангеліста вималювана у стилі плетива в забарвленому прямокутнику. Перед початком казання Матвія, Марка, Луки й Іоанна на лівій сторінці – зображення самого євангеліста з підписом-поясненням, оздоблене широким орнаментом.

Такий орнаментальний стиль поширений у XV – XVI ст. у західних слов'ян. Рослинний орнамент досяг найбільшого розвитку в Італії на початку XVI ст. за Рафаеля та його учнів. Тоді ж через Польщу він проник і в Україну.

(А. Матвієнко)

Вправа 246. Прочитайте, укладіть (за зразком) тези наукової статті з журналу Вашого фаху, дотримуючись реквізитів у письмовому оформленні, виголосіть їх перед аудиторією.

Волощук О. Міжнародний комерційний арбітраж: причини популярності / О. Волощук // Юридичний вісник. — 2010. — № 4. — С. 69 – 73.

ТЕЗИ СТАТТІ

– Міжнародний комерційний арбітраж (далі – МКА), конвенції, присвячені питанням комерційного арбітражу:

- Женевський протокол;
- Женевська конференція;
- МКА – умова для “швидкого, дешевого та остаточного”

вирішення справ;

- Арбітражні переваги та недоліки порядку розгляду спорів.
- Причини популярності МКА:

– небажання передавати спори на розгляд у національний суд іншою стороною;

- простота та доступність арбітражу;
- компетентність;
- можливість впливу на суд;
- зацікавленість сторін у справедливому вирішенні спорів;
- швидкий і дешевий розгляд справ;
- збереження комерційної таємниці;
- рішення МКА є остаточними.

- Труднощі у випадку звернення до державного суду.
- Недоліки МКА:
 - відсутність можливості оскаржити рішення;
 - обмеження повноважних арбітрів;
 - неможливість об'єднання позовних вимог;
 - непостійна гарантія відсутності судового процесу.

Вправа 247. Укладіть стислий конспект або тези наукової статті з юридичних журналів (“Право України”, “Підприємство, господарство і право”, “Юридичний журнал”, “Юридична Україна”, “Юридичний вісник”, “Юридичний радник”), дотримуючись реквізитів у письмовому оформленні (за зразком).

Добровольська К. Проблеми та перспективи стягнення аліментів / К. Добровольська // Юридичний радник. — 2009. — № 6. — С. 79 — 81.

ТЕЗИ СТАТТІ

- Важливість статті для розуміння процесу стягнення аліментів.
- Проблематика утримання дитини до її повноліття одним із батьків через ухиляння від аліментів іншого.
- Права жінок у випадках ухиляння від сплатення аліментів батьком дитини.
- Визначення розміру (суми) аліментів.
- Право на неустойку.
- Процедура стягнення аліментів:
 - якщо боржник працює;
 - у випадку зміни місця роботи платника;
 - якщо місцезнаходження платника невідоме.
- Державна допомога, якщо неможливо віднайти місце перебування боржника.
- Дії для призначення тимчасової державної допомоги.

Вправа 248. Укладіть резюме за текстом витягів зі статті санскритолога.

ПРОУКРАЇНСЬКА МОВА І САНСКРИТ

Арій – *арі-ель* – творці; котрий веде до творця (очевидно, до Всевишнього Творця).

Індія – народження іншої, поява іншої домівки. Звідси *деінде*, *індивід* – дослівно “вивчення іншого”. Від *інде* походять: *індекс*, *індик*, *індус*, *індустрія*, *індуктор*, *індиферентний*.

Мерцій (санскритське) – нагода очиститися, духовне очищення. Похідне – *мерці*. Від слова “мерці” – похідні топоніми: *Мрин* (Чернігівщина); *Мрук*, *Мрошак* (лемківське); *Мручак*, *Мручковський*, *Мруч* (бойківське); *Мрачко*, *Мричко* (закарпатське); *Мричкевич* (гуцульське); *Мрич*, *Мриц*, *Мриць*, *Мрачковський*, *Мриглоцький*, *Мрочко* (Львів); лексеми *мряка*, *мжичка*.

Золото у санскриті – *hema* та *hetot*. Похідні – *гаман*, *гаманець*, *гаманцевий*. (У санскриті дослівно *hetaja* – народження золота. Від цього слова греки утворили *хемія* – *hema-kartar* – золотар, сницар, майстер золотих виробів).

У санскриті *himija* (читаємо: хімія) означає: таємний, утаємничений, прихований, покритий снігами (Гімалаї). Похідне – вигук *Гм!*, *хімера*, *хімородь*, *схимник*, *схимниця*, *Хима*, *Химка*, багато прізвищ: *Химич*, *Химчук*, *Химій*, *Хитань* і – *хімія*.

Атом – безконечно маленька частинка. У санскриті – *parami* (*para+anu*, *m*) читаємо “параманю” – “нескінченно мала”. Порівняйте: *манюня*, *манюсінський*, *нюня*, а також *Аня*. Порівняйте: ім’я *Парамон*, прізвища *Парамончук*, *Парамонов*, *Парамоненко*.

Ім’я *Альоша*, вважає дослідник, немає нічого спільного з Олексій (вимовл.: Льоша) й означає частинку, шматочок чогось. Похідні: *лишай*, *лихий*, *лихо*, *лишати*, *лишень*; прізвище *Лиховша* та російське *Альоша* (не лихий, не малий, не поганий).

Атлантида означає “тривале терпіння білих”. Похідне – *арцтеки* (*ацтеки*). Це теж “біла людина”. Похідне *лікар* (у німців *der Arzt*). Прадавню назву Україна до 5508 р. вимовляли *Аріяна* (*Оріяна*), що дослівно означає “держава білих творців”.

(За статтею В. Кобилюха “Загадка Атлантиди і санскрит”)

Вправа 249. Укладіть інтерв’ю з цікавою для вас людиною, скориставшись запропонованим зразком.

Іронічне інтерв’ю напередодні полудня віку Мирослава Дочинця

НАМ ДАНО ШАНС!..

– Чи справляють на Вас враження звання, титули, багатство інших людей?

– Звісно, справляють. І враження різні: комусь це пасує, когось робить жалюгідним, смішним, бо ж титули треба постійно підтверджувати, а інтелект ріденький... А щодо чужого багатства, то мудро кажуть французи: бідний не той, у кого мало, а той, кому мало. Ще простіше й точніше в американців: якщо ти такий розумний, то де твої гроші? Кожному своє: розумним і спритним – гроші, мудрим – духовне багатство. Ні ті, ні ті не програють. Програють лише задрісники.

– Риси, які найбільше цінуєте у чоловіках?
– Відповідальність. Це головна чоловіча риса, вона дає владу над людьми, над обставинами, над собою. Відповідальність за зроблене і незроблене, за сказане, за людей, яких ти ведеш за собою, яких любиш.

– ... у жінках?

– Мудра доброта, природжена гідність і зваблива ніжність. Чоловіки це відчувають на відстані... Таких жінок шукають, таких жінок не кидають.

– Політичні симпатії (партія, особа)?

– Мені подобаються шляхетність і патріотизм Ющенко, залізна воля і тактичне мислення Тимошенко, витримка Януковича, хитрість Яценюка, сила спокою Марчука, поступливість Кучми, інтелект Литвина, розважливості Мороза, націоналізм Тягнибока, постійність Симоненка... Якби все це поєднав у собі якийсь український політик, то Черчілль і Тетчер “відпочивають”.

– Ваш девіз?

– Будь завжди собою, якщо можеш це оплатити.

– Улюблений письменник?

– Апостол Павло. Це не просто письмо, а живописання – з погляду стилю, думки, енергетики духу...

– Ким би Ви хотіли бути, якби не стали тим, ким є?

– Виноробом в Іспанії. Антикваром у Парижі. Бібліотекарем монастиря.

– Риси, які найбільше цінуєте в друзях?

– Нетривіальне мислення, дотепність, порядність.

– Хист, який би Вам хотілося мати?

– Я ще не скористався з того, що мені вже дано. У Бога не просять добавки.

– Що означає для Вас патріотизм?

– Закоріненість у землю, де я народився і де знайшов себе. Мій будинок, розарій, виноградник, сад, могила батька і дідів. Моя родина і наша говірка, якою ми спілкуємося.

– Отже, це не український патріотизм?

– Це – український патріотизм. Але я ніколи не боровся за Україну – ні на майданах, ні словесно, ні на письмі. Бо вона завжди зі мною. І ніхто її не може в мене відібрати, щойно я пізнав і полюбив історію і культуру цієї надзвичайно багатой і немилосердно обідраної землі. І я по змозі примножую цю культуру. Такий мій патріотизм.

– А що треба для того, щоб стати вправним письменником?

– Хотіти стати вправним письменником. Божа канцелярія не біржа праці, тут вистачає вакансій. Та й претендентів небагато. Але слід пам’ятати... Колись юний англійський актор і поет Вільям хотів стати Богом. А став усього-на-всього Шекспіром.

(Розпитувала Л. Подоляк)

4.4. Стилiстичний практикум

Вправа 250. Зредагуйте текст відгуку.

ВІДГУК

на автореферат дисертації Бєлова Олексія Вадимовича на тему “Облік та аудит експортно-імпортних операцій підприємств торгівлі”, поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз і аудит

Розвиток політичних, соціальних і економічних умов в Україні на сучасному етапі свідчить про можливість інтеграції її до європейської спільноти. Важливим кроком у цьому напрямі є реформування системи бухгалтерського обліку та аудиту у відповідності з Директивами ЄС та Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Разом з тим, залишається суттєва неузгодженість бухгалтерського і податкового законодавства з питань зовнішньоекономічної діяльності, експортно-імпортних операцій суб'єктів підприємницької діяльності. У зв'язку з цим, тема дисертаційного дослідження є актуальною.

Із тексту автореферата видно, що здобувач метою дисертаційного дослідження визначив розробку рекомендацій і пропозицій, направлених на удосконалення бухгалтерського обліку й аудиту експортно-імпортних операцій, узгодження бухгалтерського і податкового обліку експортно-імпортних операцій підприємств торгівлі. Відповідно з визначеною метою були поставлені та вирішені такі завдання:

- систематизація й удосконалення понятійного апарата для цілей обліку і аудиту зовнішньоторгівельної діяльності підприємства;
- оцінка існуючих методик відображення експортно-імпортних операцій в бухгалтерському обліку за видами договорів;
- аналіз та надання пропозицій відносно удосконалення методики податкового обліку експортно-імпортних операцій і розробка моделі узгодження бухгалтерського і податкового обліку;
- розробка комплексної методики проведення аудиторської перевірки експортно-імпортних операцій за видами договорів.

Об'єктом дисертаційного дослідження були обрані експортно-імпортні операції підприємств торгівлі.

Поставлена мета в дисертаційному дослідженні здобувачем досягнута. У роботі, на основі узагальнення теоретичних досліджень та аналізу практичних розробок, здобувачем надано обґрунтовані рекомендації та пропозиції відносно методології, методики та техніки обліку та аудиту експортно-імпортних операцій

підприємств торгівлі, що дало можливість сформулювати і висвітлити наукову новизну та практичну значимість дослідження.

Науковими результатами дисертаційного дослідження є:

- запропонована інформаційна модель контрольних моментів аудиту експортно-імпортних операцій у вигляді комбінацій інформаційних потоків;
- удосконалення методики визнання доходів і активів шляхом адаптації зарубіжних теорій бухгалтерського обміну;
- удосконалення кореспонденції рахунків при відображенні експорту та імпорту товарів з розрахунками у іноземній валюті, за бартером, на основі комісії на різних етапах товароруху;
- розробка методики обліку витрат за окремими видами фрахта;
- удосконалення методики аудиту експортно-імпортних операцій.

Результати, отримані в процесі дослідження, мають практичне значення, про що свідчить їх упровадження на підприємствах торгівлі та у практику суб'єктів аудиторської діяльності.

Поряд з тим, зі змісту автореферату не зрозуміло, що має на увазі здобувач, зазначаючи про “невідповідне визначення методів вибуття товарів” у національних стандартах (с.10) та недоцільну логічну побудову стандартів (с.10).

Дисертаційна робота Бєлова О. В. виконана відповідно до вимог ВАК України і є самостійним, завершеним дослідженням актуальної проблеми удосконалення обліку та аудиту експортно-імпортних операцій підприємств торгівлі, у якому отримані нові науково обґрунтовані результати, які знайшли практичне впровадження, а здобувач заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз і аудит.

Рецензент

(підпис)

(прізвище)

Вправа 251. Зредагуйте відгук на автореферат дисертації й правильно його оформіть.

Відгук на автореферат дисертації Бондарчука Сергія Богдановича “Рівність як категорія філософії права”, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Актуальність теми дисертації, як практичної та наукознавчої проблеми, є обґрунтованою. Дисертант, зокрема, з-поміж іншого, обґрунтовано підмічає виявлення “конфлікту між рівністю та свободою. Адже зменшення останньої може вирівнювати суспільство, але водночас гальмує його в еволюційному плані; і навпаки – абсолютна свобода тільки підсилює нерівність” (С.1).

По суті, робота присвячена філософії рівності в праві чи філософсько-правовому обґрунтуванню рівності. Тематичні філософсько-правові висновки, судження і міркування, представлені в авторефераті дисертації, висловлені чітко, мають певну новизну та заслуговують на увагу.

Разом із тим, ряд положень автореферату дисертації спонукає до міркувань та дискусії, зокрема, з-поміж інших такі.

1. *Щодо праворозуміння.* Автор використовує терміни “правова рівність” та “юридична рівність” як синоніми, таким чином оминаючи, чи, принаймні, знімаючи гостроту дискусії щодо значення типів праворозуміння (С. 2).

2. *Щодо механізму забезпечення правової рівності.* Автор, присвятивши значну увагу в авторефераті філософській теорії правової рівності, приділив значно менше уваги, умовно кажучи, філософській практиці правової рівності в розумінні механізму її забезпечення. Заслуговує позитивної оцінки аналіз автором категорій рівності в таких сферах, як конституційне право, кримінальне право та процес, міжнародне право. Водночас, виходячи з презумпції, що реальна правова рівність – результат істотних трансформацій, зокрема боротьби за право, наприклад, у судах, цьому аспекту доцільно приділити більше й “філософсько-правової уваги”.

3. *Щодо пропозиції про підвищення ефективності правового регулювання в Україні:* не видається обґрунтованим у авторефераті, як забезпечити “дотримання принципу рівності” у розподілі між “гілками” влади; у підході до всіх учасників правовідносин – громадян, іноземців, осіб без громадянства” (С. 15). Зокрема щодо останнього, теорії та практиці права відомі такі приклади (наприклад, надання пасивного виборчого права іноземним громадянам, які постійно проживають у місті, в виборах мера міста). Водночас, у цьому виникають колізії з іншими принципами та теоріями (зокрема, з позицій теорії політичних прав, яка надає саме громадянам відповідної держави, а не іншим особам, привілейовану можливість брати участь у вирішенні справ державного значення). Відтак варто приділити більше уваги філософсько-правовим аспектам колізії принципу рівності з іншими принципами. Інакше, може скластися враження, що принцип рівності є найголовнішим принципом, зокрема права, в теорії та практиці.

Загалом дисертаційне дослідження, результати якого на високому науковому рівні представлено в авторефераті, носить самостійний та оригінальний характер, відзначається науковою новизною. Вищевказане дає підстави стверджувати, що С. Б. Бондарчук заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата юридичних наук із спеціальності 12.00.12 – філософія права.

Рецензент аспірант, лейтенант М. Петрик.

Вправа 252. Зредагуйте рецензію.

РЕЦЕНЗІЯ на статтю “Облікові аспекти факторингу”

В сучасних умовах господарювання значного поширення набуває один з фінансових інструментів управління дебіторською заборгованістю підприємства – факторинг. Недостатнє висвітлення факторингових операцій та їх бухгалтерського обліку в економічній літературі, проблемні питання, які виникають при практичному застосуванні факторингу, обумовлюють актуальність даної статті.

В статті розглянуті правові засади факторингу, розкривається його сутність та особливості факторингових операцій без права регресу та з правом регресу, наводиться рекомендована авторами методика їх бухгалтерського обліку. Аргументовано обґрунтовано пропозиції авторів щодо використання рахунків бухгалтерського обліку при відображенні факторингових операцій.

Стаття “Облікові аспекти факторингу” відповідає вимогам, містить наукову новизну та рекомендується до друку у фаховому виданні – віснику Національного університету „Львівська політехніка” „Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку”.

Рецензент (підпис) (прізвище)

Вправа 253. Знайдіть і виправте помилки в уривках рецензій.

1. За змістом посібника зауважень у рецензента немає. Разом з тим, по тексту зустрічаються деякі орфографічні та граматичні помилки, які однак можуть бути усунені при редакторській вичитці проекту та не впливають на його наукову значимість та новизну.

Виходячи з вищевикладеного, вважаю що проект курсу лекцій із соціології може бути рекомендовано редакційно-видавничою радою до друку для подальшого використання у навчальному процесі при викладанні відповідної дисципліни.

2. Вважаємо, що обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною і своєчасною, оскільки без серйозного наукового аналізу неможливо визначити місце управління взагалі та системи прийняття управлінських рішень зокрема в оперативно-службовій діяльності Служби безпеки України. Це дозволить переглянути існуючі та виробити нові підходи до формування управлінських рішень за напрямками здійснення контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, боротьби з тероризмом, профілактики й розслідування злочинів і правопорушень у сфері національної безпеки та інформаційно-аналітичної роботи.

Значний інтерес для Управління будуть також представляти дослідження проблеми формування управлінських рішень в організаційно-правовому аспекті з розглядом кожної окремої підсистеми та їх взаємовідносин за вертикальними та горизонтальними зв'язками в ієрархічних структурах системи Служби безпеки України.

ДІАЗ СБ України погоджується бути ведучим по заявленій темі дисертаційного дослідження, надасть можливість користуватись матеріалами досліджуваної проблеми та практичну допомогу.

3. Робота аспіранта Іванова С.О. присвячена одній з фундаментальних проблем конституційного права, проблемі забезпечення і гарантування природних прав людини в діяльності держави. Автор гостро ставить цю проблему з позицій лібералізму, вказуючи на автономію між природним та невідчужуваним характером прав людини, і їх позитивною конституційно-правовою формою, яка у той же час протирічить сутності цих прав, ставить їх об'єктивний зміст у залежність від ступеня визнання його у позитивних формулюваннях конституційного права, і тим не менше залишається доступним державі способом гарантувати їх реалізацію і обмежити власну владу втручатись у сферу природної автономії людини.

Хотілося б, щоб автор приділив більше уваги конкретним рекомендаціям по втіленню кращих надбань ліберальної традиції гарантування прав та свобод людини. Втім, це зауваження не впливає на загальну позитивну оцінку роботи.

Вправа 254. Запам'ятайте переклад сталих словосполучень з російської мови на українську, введіть їх у речення уявної анотації або рецензії на книгу, статтю.

Ссылаются на авторитет – покликаються на авторитет.	Из анализа... можно заключить следующее – з аналізу... можна зробити такий висновок
По аналогии – за аналогією.	Бессильный что-нибудь сделать – нездатний зарадити чомусь, неспроможний.
Благоприятный момент – слушний момент, слушна нагода.	Без больших усилий – без великих зусиль.
Брать под сомнение – брати під сумнів, сумніватися.	Быть в состоянии – бути спроможним.
Играть важную роль – відігравати важливу (значну) роль.	Вводит в курс дела (в суть вопроса) – вводити в суть справи.
Ввести в состав – ввести до складу.	Верный – певний, надійний, правильний; вірний (друг).
Верный способ – надійний, певний спосіб.	Верная мысль – правильна думка.
Верный перевод – правильний переклад.	Вероятность – імовірність, правдоподібність, можливість.

По всей вероятности – певне, мабуть, цілком імовірно, очевидно, напевне. найімовірніше.	Вести к нарушению – призводити до порушення, спричиняти порушення.
Прежде всего – насамперед, передусім, найперше.	Весьма важная характеристика – надто (дуже, вельми) важлива характеристика.
Взамен – натомість, замість того.	Ошибочный взгляд – хибний погляд, помилкова думка.
Предвзятый взгляд – упереджений погляд.	Поставить на вид – зробити зауваження, зауважити.
Ни под каким видом – ні в якому разі, в жодному разі, жодним способом.	

Вправа 255. Прочитайте, зробіть висновок про мету життя вченого. Обміняйтеся думками вголос про сучасне призначення освіченої людини. Виправте стилістичні помилки.

У ЧОМУ СЕКРЕТ СЛАВИ ДРАГОМАНОВА

Драгоманов зважився виїхати на чужину, щоб там працювати для добра рідного народу. Наприкінці 1876 року Михайло Петрович виїхав з жінкою за кордон, більше йому не довелося побачити рідного краю. Попереду він оселився у Відні, столиці австрійської держави, а тоді поїхав до Женеви, головного міста, невеличкої, але однієї з самих вільних держав у світі – Швейцарії. Тут він почав видавати українські книги для потреб українців, як освічених, учених, так і для простих, невчених людей. Йому допомагало кілька земляків, що також одночасно з Драгомановим покинули Росію. 1878-го вийшла перша книга української збірки “Громада”. Вона видавалася п'ять років. У їй Драгоманов розказував, як треба переробити громадський лад так, щоб робочим людям добре жилося. Окрім того, він понаписував ще багато інших книжок українською й московською мовою, ширячи в їх свої думки.

Року 1889-го Драгоманова закликало в Болгарію професором – учити студентів у болгарському університеті в Софії. Він переїхав туди і прожив там аж до смерті.

Драгоманов був дуже вчений чоловік. Він написав багато поважних наукових книг з історії та з історії українського письменства, видавав і пояснював українські народні твори і твори інших українських письменників. Знаючи добре чужі мови, писав він по всяких газетах та журналах московських, болгарських, французьких, німецьких, італійських, розказуючи людям про український народ, про його життя й твори. Окрім того, Драгоманов багато писав політичних статей, книжок і книг і видав план такого ладу політичного в Росії, який був би, на його думку, найкращий – зветься та книга “Вільна спілка”.

Слава Драгоманова широко розійшлася поміж ученими по всій Європі.

(Д. Дорошенко)

Вправа 256. Уникніть стилістичних помилок, запишіть виправлений варіант.

Зразок: Організувати організацію молоді – створити гурток молоді.

Найбільш найточніше пояснення –

Риси гуманності і людяності –

Візуально оглянути місце подій –

Написати письмове пояснення –

У травні місяці цього року –

Моя автобіографія –

Саме найдоцільніше слово –

Взаємно допомагати один одному –

Передовий авангард –

За чотири години часу –

Ліки для хвороби –

Захворів завдяки недбальству –

Зрадити товаришеві –

Знехтувати пораду –

Згідно наказу –

Прийняти заходи –

Експертизу провести на протязі –

Пропозиції розглянути в найближчий час –

Договір являється документом –

Вправа 257. Перекладіть поданий текст українською мовою, визначте стиль.

ПОЧЕМУ ВЫ НЕ НРАВИТЕСЬ ЛЮДЯМ, ИЛИ ПОСМОТРИТЕ НА СЕБЯ СО СТОРОНЫ

В большинстве случаев, если вас не любят окружающие, – это ваша вина.

Может быть, вы слишком критично ко всему настроены или не умеете держать себя в рамках, вульгарны или всегда так унылы, что и другим с вами становится неуютно, то есть вы отталкиваете от себя людей манерой своего поведения. Может быть, вам не хватает обыкновенной доброжелательности и простоты в общении. Может быть, вы слишком стеснительны и вам нелегко сходить с людьми.

Давайте рассмотрим подробнее отдельные случаи и постараемся вместе найти из них достойный выход.

Вы слишком много жалуетесь.

Бывают ситуации, когда хочется поплакаться кому-нибудь в “жилетку”.

У хронического же “плаксы” вся жизнь представляет собой повод для жалоб.

Нормальный человек не станет жаловаться окружающим, что по дороге домой он потерял носовой платок или расческу. “Плакса” же превратит эту историю в трагедию. Он будет долго рассказывать, какая прекрасная у него была расческа, как ей было хорошо причесываться и как он вообще теперь будет без неё обходиться. Где-то в середине монолога кому-то захочется купить ему такую же расческу, только чтобы он прекратил свое нытье. Можно утверждать, что люди будут стараться избегать общения с таким занудой.

Если вы обнаружили в себе черты “плаксы”, срочно меняйтесь. Ни один, даже самый лучший, друг не вытерпит подобных излишних в течении долгого времени.

Если же вы не собираетесь меняться, вам следует знать, что человек вы крайне невоспитанный и для общения – весьма неприятный.

(Из пособия)

Вправа 258. Перекладіть усно текст українською мовою, опишіть історичну пам'ятку свого міста.

ГЛАВНАЯ СВЯТЫНЯ ПОЧАЕВА

Спасаясь от половцев и татаро-монгол, в 1240 году из Киева бежали монахи. Однажды ночью на западе современной Украины они увидели Богородицу, стоящую на скале в столбе огня. Пречистая дева поднялась на небо, оставив на скале след Своей правой Стопы. Подобное чудо уже свершалось до этого на Елеонской горе – при вознесении след оставил Иисус Христос.

У подножия той скалы киевские иноки построили храм Успения Пресвятой Богородицы, с которого зародилась Почаевская лавра. Название пошло от города, который был именован в честь реки Почайны, где в 988 году князь Владимир крестил киевлян. По другой версии, Почаев – сокращение от выражения “почала Діва чудеса творити”. Свято-Троицкий собор монастыря построили в 1910 – 1913 годах по проекту Алексея Щусева, автора мавзолея Ленина. А мозаики “Спас” и “Покров Богоматери” в нем выполнил Миколай Рерих (кстати, в мире всего 5 мест, где остались мозаичные работы мастера). Главный храм лавры – Свято-Успенский собор. Под его сводами находится камень, где стояла Пресвятая Богородица. А его Царские врата венчает в звездчатом киоте чудотворная Почаевская икона Богородицы.

Поклониться этому месту приезжали Ференц Лист и Оноре де Бальзак. Жил тут Тарас Шевченко. Он создал четыре акварели с видами Почаева и три песни. Собрав местные факты о гайдамацком восстании, Тарас Григорьевич написал своего “Варнака”. В 1914 году в городе побывал Николай II. Он назвал Почаев украинской Швейцарией. А император Александр II, посетивший монастырь в 1859-м, пожертвовал Свято-Успенскому собору новый иконостас.

(Из газеты)

Вправа 259. Перекладіть тексти українською мовою, зверніть увагу на адекватний переклад дієслівних форм, випишіть їх обома мовами.

АЛКОГОЛЬ И ВОЖДЕНИЕ

Водители, которые в трезвом состоянии осмотрительны и осторожны, сильно рискуют, если садятся за руль после употребления алкоголя. В 2008 году в Соединенных Штатах Америки автомобильные катастрофы унесли жизни более 37 000 человек. Даже небольшое количество спиртного может пагубно повлиять на навыки вождения. По этой причине в тех странах, где водителям позволено употребление небольшого количества алкоголя, некоторые, садясь за руль, решают не пить совсем.

Соблюдая правила дорожного движения, пользуясь ремнями безопасности, держа машину в исправном состоянии и отказываясь от употребления алкогольных напитков перед вождением, вы защитите свою жизнь и жизнь других людей. Эти советы помогут вам избежать аврий – но только если вы будете им следовать.

(Из журнала)

СОНЛИВОСТЬ – ВРАГ ВОДИТЕЛЯ

“Необходимо помнить, что сонные водители не менее опасны, чем пьяные”, – так высказался представитель американской Национальной организации по изучению сна. Его слова показывают, насколько рискованно вождение в сонном состоянии. Следующие симптомы говорят о том, что вам небезопасно вести машину:

- вам трудно сфокусировать зрение, вы часто моргаете, у вас отяжелели веки;
- вам трудно держать голову прямо;
- вы постоянно зеваете;
- не помните, как проехали последние несколько километров;
- не замечаете дорожных знаков и пропускаете съезды на другие дороги;
- съезжаете со своей полосы, не соблюдаете дистанцию, задеваете ребристую шумовую полосу на обочине.

Если вы наблюдаете эти симптомы, пусть вас сменил другой водитель или припаркуйтесь в надежном месте и вздремните. Ваша безопасность и безопасность других людей гораздо дороже времени, потраченного на сон!

(Из журнала)

Вправа 260. Перекладіть текст українською мовою, запишіть складні речення, поясніть у них пунктуацію.

ВЫ – ВСЕЗНАЙКА

Такой человек никогда не пойдет к врачу. Он – сам ходячая медицинская энциклопедия, причем медицина – самая ничтожная из областей его знаний. Если его пригласили на обед, он немедленно начинает обучать хозяйку лучшим способам приготовления мясных блюд. Если вдруг он узнает, что кто-то истратил весь месячный заработок на красивую, но дорогую вещь, он сразу же известит, где можно купить лучшую, но в три раза дешевле. Затем он расскажет о парниковом эффекте и объяснит соседу по столу, почему он такой бездарь, проанализировав с помощью новейших методов его родословную.

Даже если его поймут на вранье, он повернет разговор таким образом, что окружающие почувствуют себя неловко, оклеветав такого хорошего человека.

Если вы обнаружили в себе черты “всезнайки”, срочно меняйтесь. Всегда все зная и рассказывая обо всем, вы становитесь попросту невыносимы.

(Из пособия)

Вправа 261. Перекладіть українською мовою.

Штатным дипломатическим и консульским работникам обычно выдаются специальные паспорта различного типа. Международный обычай обязывает все власти относиться с особым уважением к владельцам таких паспортов. Выдача таких документов осуществляется на основе специального, строго контролируемого порядка, учитывая иммунитет, предоставляемые владельцам таких паспортов. Каждое государство руководствуется при этом собственными правилами.

Дипломатический паспорт с проставленной в нем визой, если она необходима, предоставляет его владельцу иммунитет, “неподверженность” в ряде случаев действию власти той страны, где это лицо находится.

Имеется немало стран, которые в выдаваемых ими дипломатических паспортах не указывают дипломатический ранг работников. В паспортах бывают записи “дипломат” (Гана, Заир, Индия и др.), “сотрудник иностранной службы” (Нигерия и др.), “правительственный служащий” (Пакистан и др.). В Великобритании нет дипломатических паспортов. О принадлежности владельца паспорта к дипломатической службе свидетельствует запись в паспорте – “сотрудник дипломатической службы Ее Величества”. В дипломатических паспортах, выдаваемых в США, имеется запись о том, что владелец паспорта находится за границей по назначению государственного департамента.

(Из пособия)

Вправа 262. Перекладіть українською мовою.

ПЕРВОЕ ПРИМЕНЕНИЕ МОРСКИХ ЖИВОТНЫХ НА ВОЙНЕ

В 1970 – 1971 гг. во время войны во Вьетнаме 5 принадлежащих ВМФ США дельфинов-афалин (*Tursiops truncatus*, вверху) охраняли американские суда от вражеских пловцов-диверсантов в бухте Камрань (Вьетнам). В последний раз дельфины использовались во время миссии в водах Умм-Касра (Ирак) в марте 2003 г. Их обучили искать в Персидском заливе подводные мины, чтобы суда могли свободно подходить к берегу. Дельфины сигнализировали о наличии мин, выпуская на поверхность воды воздушный шар.

(Из пособия)

Вправа 263. Перекладіть українською мовою, випишіть словосполучення “іменник + пояснювальне слово”.

Как предусмотрено в Конвенции о привилегиях и иммунитетах Объединенных Наций 1946 года, Организация Объединенных Наций (ООН) пользуется иммунитетом от любой формы судебного вмешательства, кроме случаев, когда Организация сама определенно откажется от иммунитета в каком-либо отдельном случае.

Помещение ООН, архивы и вообще все документы неприкосновенны. Её имущество и активы не подлежат обыску, реквизиции, конфискации, экспроприации и какой-либо другой форме вмешательства путем исполнительных, административных, судебных, законодательных или иных действий. ООН, её активы, доходы и другая собственность освобождаются от всех прямых налогов, а предметы служебного пользования – от таможенных сборов.

ООН имеет право пользоваться шифром, получать и отправлять корреспонденцию посредством курьеров и вализ, которые пользуются теми же иммунитетами и привилегиями, что и дипломатические курьеры и вализы.

(Из пособия)

Вправа 264. Усно перекладіть текст українською мовою, поясніть правопис слів іншомовного походження. Стисло передайте зміст прочитаного.

Сталин боялся врачей

Во многом диагностика зависит от атмосферы общества. Когда к власти пришел Горбачев, началась гласность, только ленивые не писали, что Сталин сумасшедший, что он отравил академика Владимира Бехтерева за то, что тот якобы назвал его “сухоруком параноиком”. Ему же приписывается отравление Горького, Менжинского, Фрунзе, Куйбышева.

256

– Ничего такого и близко не было, – уверяет Буянов. – Бехтерев Генералиссимуса никогда не смотрел, диагноз не ставил, потому и травить его не за что было.

А Сталин был здоровый человек. И, как всякий здоровый мужик, врачей не любил. К ним редко обращался. А после 1948 года вообще стал бояться, потому что в тот год председатель президиума Верховного Совета РСФСР Андрей Жданов погиб в результате врачебной халатности: ему поставили стенокардию, а на самом деле у него был инфаркт. Потому Сталин к врачам относился плохо. Но ни одного признака, говорящего о его душевном расстройстве, нет.

(Из газеты)

Вправа 265. Перекладіть текст з російської мови на українську. Зверніть увагу на дієслова й дієслівні форми в обох мовах, виокремивши спільне та відмінне у граматичному оформленні.

СОВЕТЫ ВРАЧЕЙ

Весельчаки чаще попадают в аварии, а тревожность вызывает язву. Какими ещё проблемами со здоровьем мы обязаны нашему душевному складу? Кому ещё что грозит?

- Скупому – головные боли и инсульты. А дело все в том же кортизоле, который еще и на почве прижимистости вырабатывается: стресс же – деньги тратить!
- А вот жадине, который хочет всего, много и сразу, грозят пониженный иммунитет, запоры и вообще проблемы с кишечником.
- Трусливым – проблемы с почками. От страха в кровь выбрасываются повышенные дозы адреналина и норадреналина, которые разлагаются на довольно токсичные вещества. А выводить их нужно почкам. От бесконечных “выплесков” они могут перетрудиться.
- Тоскующим – проблемы с дыханием. Неудовлетворенность собой и жизнью приводит к тому, что даже может развиться астма.

А вот экстраверты (люди общительные и довольно эмоциональные) защищены от болезней сердца. Об этом торжественно заявляют ученые Миланского университета. Кроме того, у любителей поделиться своими проблемами они как-то быстрее исчезают. И выздоравливают они быстрее. Вероятно, экстраверты просто легче принимают вызовы судьбы и склонны охотнее обсуждать проблемы с врачом.

Чувствительные, добросердечные, мягкие люди также защищены от сердечных приступов. У них пониженный уровень гневливого гормона – кортизола. Следовательно, они реже переживают стресс.

(Из газеты)

257

Вправа 266. Перекладіть українською мовою, висловіть власну думку про розв'язання поставленої проблеми.

ТЕОРИИ ВСЕОБЩЕГО ПРОЦВЕТЕНИЯ

В XIX веке в нескольких странах, благодаря развитию торговли и промышленности, произошел небывалый экономический подъем. В этот период некоторые влиятельные люди всерьез задумались о том, как решить проблему бедности. Они задались вопросом: возможно ли распределять природные ресурсы более справедливо?

Некоторые полагали, что с помощью социализма и коммунизма удастся во всем мире построить бесклассовое общество, в котором материальные блага будут распределяться справедливо. Конечно, богатых людей эти идеи сильно беспокоили. Тем не менее лозунг “От каждого по способностям, каждому по потребностям” нашел широкий отклик в массах. Многие надеялись, что все народы примут идеи социализма и создадут идеальный мир. Отдельным процветающим странам на основании принципов социализма удалось реализовать концепцию “государства всеобщего благоденствия”, в котором каждому обещается попечение от “колыбели до могилы”. Правительства этих стран утверждают, что уже победили нищету.

Однако главная цель социализма – создание общества бескорыстных людей – оказалась недостижимой. Мечта о том, что все люди будут трудиться на благо общества, а не только для себя, оказалась незбыточной. Некоторые возмущаются, что им приходится отчислять средства на содержание бедных, поскольку это, по их мнению, способствует тунеядству. Верны библейские слова: “Нет на земле праведного человека, который бы делал только добро и не грешил”.

Позднее многие ухватились за идею, получившую название “американская мечта” – мечта о стране, где каждый, кто много работает, может разбогатеть. Многие государства по всему миру переняли демократию, свободное предпринимательство и свободную торговлю – то, благодаря чему, как принято считать, разбогатели Соединенные Штаты. Однако не всем странам удалось осуществить “американскую мечту”, ведь благополучие Соединенных Штатов связано не только с государственным строем. Немаловажную роль играют огромные природные богатства и выгодное географическое положение. Стоит также отметить, что экономическая система, основанная на конкуренции, способствует появлению как тех, кто добивается успеха, так и тех, кто остается ни с чем. А можно ли решить проблему бедности, если процветающие страны будут оказывать помощь бедным государствам?

(Из журнала)

Вправа 267. Перекладіть текст українською мовою (усно), випишіть словосполучення з дієприкметниками й дієприслівниками, поясніть їх правопис.

ЭКСКУРСИЯ ПО СВАНЕТИИ

Наше путешествие в гористую область Сванетии началось с города Зугдиди, расположенного недалеко от Черного моря. Было ясное погожее утро. Перед нами вырисовывались сверкающие вечными снегами горные вершины. Мы брели вверх по узкому извилистому ущелью реки Ингури. Здешние леса изобилуют папоротниками, азалиями, лавровыми деревьями и рододендронами с нежными кремовыми цветами.

К вечеру наша группа добралась до живописного поселка Бечо, расположенного у подножия красивейшей горы Ушба с двумя гранитными пиками. Как мотыльки на свет, к горе устремляются альпинисты, желая покорить её заснеженные вершины высотой 4 700 метров. Ушбу часто называют “Маттерхорном” Кавказа.

Уставшие и голодные, мы купили у местного чабана овцу и приготовили ужин. Вскоре вместе с нашими гостеприимными друзьями из Сванетии мы уже сидели вокруг костра и ели мцвади, или шашлык, с грузинским лавашем, испеченным в дровяной печи, и ароматным сухим красным вином Саперави, хорошо известным в Грузии.

На следующее утро мы отправились в Местию. Именно здесь мы обозревали окрестности со сторожевой башни. Вид был великолепен, и мы решили, что Сванетия – один из красивейших горных районов на земле. Вскоре мы посетили село Ушгули, находящееся в горах за 45 километров от Местии, на высоте 2 200 метров над уровнем моря. Ушгули считается “самым высоким поселением в Европе”.

Чтобы добраться до этого района, мы шли одинокой тропой вдоль скального выступа, круто обрывающегося в горную реку. В Ушгули мы увидели незабываемое зрелище: горстки домиков теснились вокруг средневековых башен на фоне великолепной горы Шхара. Глубокая синева неба красиво оттеняла ее ослепительно белый снежный покров.

Гора Шхара высотой 2 201 метр представляет собой высочайшую точку так называемой Безенгийской стены – горной гряды протяженностью 12 километров со множеством почти столь же высоких пиков. Все они часть Большого Кавказа – горной системы, протянувшейся на 1 207 километров. Куда ни бросишь взгляд – везде цветущие живописные долины. Однако доступны они лишь редким смельчакам, для которых Сванетия – родной дом.

(Из журнала)

Вправа 268. Перекладіть українською мовою під час “читання з листа”.

НЕИЗВЕСТНЫЕ ЯЗЫКИ

В Индии лингвисты, занимающиеся исследованием малоизученных языков народностей ака и миджу из северо-восточного штата Аруначал-Прадеш возле границы с Бутаном и Китаем, обнаружили еще один местный язык – коро. “Этот язык нигде не был записан, о нем ничего не было известно”, – сказал исследователь Грегори Андресон, директор Института живых языков, подверженных опасности вымирания. О языке коро узнали только сейчас, поскольку на нем изъясняются лишь около 800 человек, живущих в отдаленной, труднодоступной местности. В 2009 году в одной китайской провинции, где, как считалось, все говорили на одном языке, было выявлено 24 языка.

(Из журнала)

Вправа 269. Перекладіть текст українською мовою, запишіть. Продовжте текст, почавши його реченням “Отже, водорозчинний папір нині використовують...”.

В силу того, что водорастворимая бумага уничтожается бесследно, не оставляя никаких улик, она нашла широкое применение в работе разведчиков, бизнесменов, политиков, знаменитостей и звезд. На ней можно писать или печатать, как на обычной бумаге, а для того, чтобы уничтожить конфиденциальный документ, записку или письмо, пользователю нужно поместить водорастворимый листок в сосуд с водой, и в течении нескольких секунд он полностью исчезает. Широкое использование водорастворимой бумаги во всех сферах жизни может помочь улучшить экологическую ситуацию городов. Не случайно этой бумагой интересуются многие компании, которые имеют отношение к Чемпионату Европы по футболу в Украине и Олимпийским играм в Сочи (Россия), поскольку водорастворимая бумага способна помочь этим городам минимизировать засорение – прошел дождь, и водорастворимый мусор исчез. Следовательно, город будет чистым и его канализационная сеть – менее засоренной. Креативные мыловары помещают снимки и логотипы, распечатанные на водорастворимой бумаге, внутри прозрачного мыла. Эти изображения будут видно до тех пор, пока брусочек не смылится до водорастворимой бумаги. При попадании воды на бумагу она исчезнет. Водорастворимая бумага используется также в сварочных работах, например, в виде продувочных заглушек, требующих меньше денежных и временных затрат, чем традиционные системы продувки. После завершения сварки продувочные водорастворимые заглушки, используемые для сдерживания аргона или гелия при сварке труб, полностью растворяются или вымываются из системы водой.

(Из журнала)

Вправа 270. “Читання з листа”: читайте текст перекладаючи. Зробіть висновок про важливість води у житті людини.

РОЛЬ ВОДЫ В ЖИВОМ ОРГАНИЗМЕ

Среди всех веществ, имеющих на Земле, благодаря своеобразию своих физических и химических свойств, вода занимает исключительное положение в природе и играет особую роль в жизни человека. В последние годы начались исследования роли воды и её структурных особенностей, содержащихся как в живых клетках, так и во внеклеточной среде. Обнаружилось, что вода в живом организме высоко организована, т. е. значительная часть воды связана с биологическими молекулами, образуя многослойные структуры.

Мы обладаем массой информации относительно правильного сбалансированного питания, калорийности продуктов, различного рода диет и т.п. Тем не менее, эта информация не раскрывает хотя бы элементарных знаний о питьевой воде и принципах ее правильного употребления. А зря! Посудите сами: 70% нашего тела – вода. Мозговые клетки – вода 75 – 85%. Кровь состоит, примерно, на 90% из воды. Много воды содержат печень, почки, мышцы (75 – 80%). Бедны водой кости (20 – 30%) и особенно жировая ткань (10 – 12%).

В организме нет ни одного процесса, связанного с обменом веществ, который проходил бы без участия воды. Поэтому составной частью водного обмена является водный баланс. Он определяется соотношением поступившей и выделившейся жидкости. Суточная потребность взрослого человека в воде – 30 – 40 грамм на 1 кг массы тела. Считается, что в среднем человек потребляет суммарно в сутки 2,5 литра воды; столько же выводится из организма.

При потреблении меньшего количества жидкости наступает обезвоживание организма. Обезвоживание организма приводит к развитию сердечно-сосудистых патологий.

(Из журнала)

Вправа 271. Перекладіть українською мовою. Випишіть терміни й термінологічні сполуки.

ПАНЦЫРЬ БРЮХОНОГОГО МОЛЛЮСКА

Среди представителей животного мира брюхоногий (или чешуеногий) моллюск – один из обладателей самого прочного панциря. Благодаря ему он обитает на дне Индийского океана, выдерживая давление воды на глубине около 2 400 метров. К тому же, это крохотное существо прекрасно переносит повышенную кислотность воды и резкие перепады температур, вызываемые горячими гидротермальными источниками. Сверхпрочный панцирь также защищает моллюсков от нападения хищников.

Раковина этой улитки имеет трехслойную структуру. Её внешний слой состоит из твердых частиц сульфида железа. Средний слой представляет собой толстую прослойку из белкового вещества, имеющуюся у всех улиткообразных. И наконец, третий слой состоит из арагонита – минерала класса карбонатов. Трехслойная структура панциря делает моллюсков неуязвимыми для хищных крабов, которые пытаются разломить раковину, сжимая её своими мощными клешнями. Иногда такие атаки длятся по нескольку дней, однако панцирь моллюсков всегда остается невредимым.

Ученым удалось пробить раковину при помощи индентора – специального зонда с алмазным наконечником. Как сообщалось в журнале “Дискавер”, её “внешний слой устроен так, что он способен поглощать энергию удара. В слое частичек сульфида железа образуется лишь сеть микротрещин, которые не только поглощают энергию, но и предупреждают образование более крупных трещин”. В свою очередь, средний слой гасит механическую энергию удара по панцирю.

Учёные надеются воспроизвести структуру панциря моллюска для изготовления прочных шлемов, бронежилетов, а также корпусов самолетов и кораблей. Как говорится в том же журнале, “такое многослойное покрытие может найти применение и в создании арктических трубопроводов, чтобы они при столкновении с айсбергами не давали утечки нефти”.

(Из журнала)

Вправа 272. Перекладіть юридичні тексти українською мовою, поясніть пунктуацію.

I. Борьба с терроризмом, как известно, осуществляется на стратегическом, оперативном и тактическом уровнях. Реализация существующих форм, методов такой борьбы, а также использование специальных методов и средств специфической, тайно осуществляемой оперативно-розыскной деятельности не всегда и не во всем способствуют правовому комфорту граждан, чьи права, скажем, в момент освобождения заложников восстанавливаются, например, спецназом.

Ответственность руководителей государств проявляется в поисках выхода из навязываемых террористами условий крайней необходимости и необходимой обороны от преступных посягательств. Последнее осуществляется с помощью ограничения некоторых свобод, оружия и других средств, реализуемых на уровне минимального причинения вреда правам граждан, с соблюдением требований техники безопасности оперативной работы. Однако эти меры всегда связаны с оперативным риском, детерминированным в первую очередь террористами.

(Из журнала)

II. Один из оригинальных способов выявления и фиксации скрытых следов пальцев рук связан с использованием эфира цианакриловой кислоты (“суперклея”).

Данный метод основан на химическом процессе взаимодействия паров “суперклея”, аминокислот, жирных кислот и белков, содержащихся в скрытых отпечатках пальцев и водяных паров. В результате полимеризации происходит проявление капиллярных узоров и их элементов.

Применение “суперклея” в данном случае называется процессом фьюмингования. Смысл фьюмингования в том, что клей должен находиться в газообразном состоянии. Пары клея тяжелее воздуха, поэтому, в целях безопасности, процесс выпаривания необходимо осуществлять в герметичной камере. На вооружении не только у ФБР, но и у полицейских многих стран имеются специальные стационарные камеры, в которых данный процесс полностью автоматизирован и безопасен.

В качестве камеры можно использовать картонные коробки, аквариумы, контейнеры из пенополистирола, пластиковые мешки для мусора и т. п.

Предметы, на которых предположительно имеются следы пальцев рук, подвешиваются в камере таким образом, чтобы пары клея могли попасть на участки, где наиболее вероятно нахождение следов. Для создания влажности в камеру следует налить теплой воды. Затем в камере необходимо установить подогреватель и поместить на него алюминиевую тарелочку с клеем.

Камера герметично закрывается и нагревается. После того как началось активное испарение клея, необходимо контролировать процесс проявления следов пальцев рук на объектах внутри камеры. Этот процесс, как правило, не превышает 90 секунд. После обработки объектов парами клея следует проветрить помещение. Поскольку пары оказывают токсическое и раздражающее действие, приводят к склеиванию кожи и т. п., в процессе работы необходимо пользоваться перчатками, головным убором и очками.

Преимущество данного метода заключается в том, что выявленные следы приклеиваются к поверхности и в дальнейшем полностью защищены от стирания. Мало того, с этих отпечатков можно снимать до 500 копий с помощью дактилоскопических порошков и пленок.

(Из журнала)

III. При расследовании преступлений в сфере незаконного оборота драгоценных металлов и драгоценных камней существенными негативными факторами являются особенности теневой экономики – бесконтрольность, концентрация крупных криминальных капиталов, организованная преступность, коррумпированные связи. Необходимо иметь в виду, что начальным звеном незаконного оборота ценностей являются различные криминальные технологии, направленные на их завладение, т. е. действия, посредством которых

драгоценные металлы и природные драгоценные камни изымаются из сферы их законного оборота (например, незаконно извлекаются из недр, похищаются у субъекта законной добычи или переработки, ввозятся контрабандным путем и т. п.). Окончательным звеном такого криминального бизнеса является доведение этих ценностей до конечного потребителя.

Между первым и последними звеньями существует множество посредников, различных “дельцов” и криминальных предпринимателей. Все они действуют в условиях конспирации, скрывая свою деятельность от непосвященных в их бизнес. В этой негласной среде очень трудно найти лица, которые бы согласились в дальнейшем быть свидетелями преступлений, так как они станут соучастниками и своими действиями будут способствовать их совершению (например, осуществляли хранение, перевозку, пересылку, участвовали в сделках и т. д.). Разработка этой криминальной среды требует высокого профессионального мастерства от оперативных сотрудников. По данной категории дел доказательственная база должна формироваться уже на стадии оперативных разработок.

(Из журнала)

IV. Для избрания на должность президента кандидат обычно должен соответствовать определенным требованиям. К ним относятся: быть гражданином соответствующей страны (как правило, по рождению); проживание на её территории в течение установленного срока (Грузия, Казахстан, Туркменистан – 15 лет, США – 14 лет, Россия, Узбекистан – 10 лет, Болгария, Монголия – 5 лет, Литва – 3 года), предшествующего выборам; владение государственным языком; обладание в полном объеме гражданскими и политическими правами; достижение определенного возраста (в Никарагуа – 25 лет, Мексике, Португалии, США – 35 лет, ФРГ, Болгарии, Греции – 40 лет, Китае, Монголии – 45 лет, Италии – 50 лет). В некоторых странах, помимо минимального, указан и максимальный возраст для президента (Намибия, Таджикистан – не более 65 лет, Туркменистан – 70 лет). Лицо, достигшее такого возраста, не может быть зарегистрировано в качестве кандидата в президенты.

В ряде стран закрепляются требования относительно уровня образования (Турция, Азербайджан – высшее образование, Филиппины – уметь читать и писать).

В государствах с сильным влиянием какой-либо религии кандидат на пост президента должен использовать эту религию.

(В. Михалёв)

Вправа 273. Зредагуйте статтю згідно з вимогами сучасного українського правопису, вживаючи сучасну лексику.

Граф де Ке де Сент-Емур

Анна Русинка,

королева Франції і графиня Валюа.

З французького переклав

Іван Франко.

Львів, 1909.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка

під зарядом К. Бернадського.

(Уривок)

Зрештою не було причин сумнівати ся про могутність і багатство Русі, а що найменше великого князівства київського, яке в пору, про яку говоримо, було головою і серцем усеї Русі. Було б великою помилкою думати, тому, що доси не знаходимо в наших (французьких) літописах ніякої згадки про Русь, що сей край був тоді стороною на пів варварською, поділеною на незалежні племена, ворожі одні проти одних, які вказує нам історія ще в VIII віці. Навпаки, під впливом геніяльного провідника Рурика і його наступників Південна Русь заняла визначне місце на Сході. В часи Ярослава князівство, якого столицею був Київ, було вже монархією суцільнішою, просторішою і може й могутнішою від королівства Франції. Руські племена одержали від Греків початки цивілізації; їх полки не раз відносили славні побіди аж під брамами Константинополя і збогачували ся добичами із Візантії, яка мусіла окуплювати у них спокій. Коли не ходили в походи против византійського імператора на власний рахунок, то винаймали ся йому за добру плату для його воєнних походів, а нарешті в літах, коли не було нагоди воювати ані з імператором, ані проти нього, вели зисковну торгівлю із византійськими купцями.

Само місто Київ було зборищем купців голяндських, угорських, німецьких, скандинавських, що містили ся в окремих кварталах міста. Грецькі художники оздобляли всякими пишнотами київські палати і чотириста київських церков, а один сучасний історик, Адам Бременський називає Київ супірником Константинополя і славою Русі.

Коли Франція в початку XI віку мала ідеал дальший, огнища цивілізації численніші, і здавало ся, що вона піде швидше дорогою матеріяльного і морального поступу, то все таки без уйми для себе вона могла взяти собі королеву із Русі, особливо, коли ся королева, як се без сумніву було з дочкою Ярослава, мала своєму мужеві принести в посагу показну суму золотих дукатів, битих у Візантії.

(С. 9 – 10 названої брошури)

Вправа 274. Перекладіть українською мовою та поясніть правопис, визначте усно орфографічне правило.

Поздний, костлявый, наместник, наездник, участник, предвестник, доблестный, устный, проездной, сердце, свистнуть, гигантский, буревестник, бескорыстный, местный, контрастный, ненавистный, злостный, туристский, радостный, шестьсот, областной, недельный, скоростной, каждый, собственный, постный.

Вправа 275. Перекладіть окремо прізвища та географічні назви. Поясніть правила передачі слов'янських слів українською мовою.

Петухов, Померанцев, Невский, Онегин, Ермолин, Егорьевск, Афанасьев, Лаврентьев, Веденеев, Дежнёв, Пешковский, Заславский, Ведунов, Катаев, Черных, Муромцев, Бахчев, Куйбышев, Ржев, Сажин, Князев, Новосёлов, Рогачёв, Семёнов, Губин, Самарин, Пушкин, Силантьев, Писарев, Сафьянов, Ёлкин, Григорьев, Потёмкин, Ткачёв, Комсомольск-на-Амуре, Владикавказ, Павлик, Лигачёв, Виноградов, Тушино, Андреев, Мытищи, Левитан, Благовещенск, Лебедев, Каменев, Виноделов, Хомяков, Алехин, Подвигин, Прокофьев, Некрасов, Воскресенский, Севастьянов, Летков, Чехов, Бунин, Тютчев, Куприн, Юдашкин, Ляшев, Рылеев, Толстой, Белых, Тихвин, Прокопьевск, Железноводск, Тихорецк, Зеленогорск, Пермь, Троицко-Печорск, Череповец, Домоделово, Марьино, Новодвинск.

Вправа 276. Перекладіть українською мовою терміни з ділового мовлення.

Окружающая среда, решающий фактор, бывшие участники, знающий работник, руководящий отделом, начинающий, спрашивающий, путешествующий, играющий, считающий, преобладающее мнение, обезбаливающее средство, направляющий, победивший, делающий доклад, ведущий архитектор, волнующие впечатления, волнующая новость, лечащие свойства, помогавший нам, заведующий кафедры, недолго думая, прислушиваясь к голосам, побеждающие идеи, потерпевший аварию, не взирая на лица, предупреждающая надпись, наболевший вопрос, положив документы на стол, портящиеся продукты, не покладая рук, обслуживающий персонал, достигший успеха, оставшиеся сотрудники.

Вправа 277. Перекладіть українською мовою, зверніть увагу на особливості прийменникового керування.

Бюро по трудоустройству, вход по приглашениям, вызвать по делам службы, добрый по натуре, знать кого-либо по виду, знать о чем-либо по газетам, инспектор по технике безопасности, инструктор по плаванию, исследования по

языку, комиссия по приему заявлений, комитет по науке и технологии, курс лекций по истории, мастерская по ремонту одежды, мероприятия по празднованию, определять по результатам измерений, отличный по качеству, отправить по адресу, отпуск по болезни, отсчитывать по шкале, переслать перевод по почте, план по написанию диссертации, план по продаже товаров, по обоюдному согласию, по вине водителя, по всем вопросам, по договоренности, по долгу службы, по возвращении, по всем направлениям, ехать по железной дороге, по заказу, по закону, по занимаемой должности, называть по имени и отчеству, по инициативе руководителя, по истечении срока, по итогам, по июль включительно, по крайней мере, получать по счету, по мере поступления товара, по миновании надобности, по многим причинам, по направлению к городу, по наследству.

Вправа 278. Перекладіть українською. Введіть три словосполучення (на вибір) у речення.

Специалист в области, услуги по маркетингу, сохранность продукции, устав предприятия, участие в прибыли, учет выполнения, учет кадров, учредитель организации, целесообразность работ, материальная ответственность, лицевой счет, косвенные налоги, конечный результат, испытательный срок, коренной пересмотр, исковое заявление, законодательный акт, заказное письмо, административное взыскание, безналичный расчет, взаимный расчет, действительная стоимость, завещательное распоряжение, вступительный взнос, взаимовыгодное соглашение, срок предоставления, казначей, курсовая разница, насыщать рынок, ввозная пошлина, встречный иск, дополнительные издержки, гражданское правонарушение, колеблющийся валютный курс.

Вправа 279. Перекладіть українською мовою.

Ни для кого не секрет, что социальные сети сегодня являются одним из основных инструментов по сбору информации. Большинство из нас зарегистрированы в таких онлайн-сервисах, как “Одноклассники”, “В контакте”, “Фейсбук”, “Ливжурнале”, “Твиттере” и других всевозможных сервисах блогов. Мы, открыто общаясь с другими пользователями, не замечая того, оставляем много данных о себе, чем обязательно воспользуется грамотный интернет-разведчик. К примеру, на первый взгляд безобидная фраза “... да мы в этой кафешке чуть ли не каждый день отдыхаем...” дает разведчику возможность поинтересоваться более подробно о написавшем у работников этой кафешки. Под легендированным предлогом, конечно, разведчик сможет узнать его круг связей, привычки, другие интересующие данные. Да и просто эта фраза дает сведения, где нужно искать этого человека, при условии, если он скрывается. Или же дает возможность найти в указанном кафе людей, которые смогут

рассказать о разыскиваемом и в лучшем случае показать, где он обитает в настоящее время. Все дело в технике и умении бизнес-разведчика.

Немаловажным, а может и главным при мониторинге социальных сетей и блогов является просмотр архива или истории записей пользователя-объекта. Только анализ всей иерархии записей дает разведчику полную, объемную и нужную информацию о лице. Как правило, самая большая активность человека в сети происходит при первоначальном заведении блога, размещении информации о себе для поиска одноклассников, одноклассников или друзей. При этом пользователь зачастую выдает максимальную и правдивую информацию о себе, своих увлечениях, друзьях, желаниях, работе и т. д. В связи с этим бизнес-разведчик может получить необходимые данные, проанализировав как раз не последние, а самые начальные посты блога объекта.

(Из журнала)

Вправа 280. Виправте помилки в мовностилістичному використанні іменників.

1. Електричка прибула на станцію Васильків. 2. Студентство університету взяло участь у науково-практичній конференції. 3. Головиха сільради Костюк Г. О. перебуває на лікарняному. 4. Заводчани вимагають збільшення заробітної плати. 5. Городяни підтримали кандидатуру Рибчук Віктора Анатолійовича на посаду міського голови. 6. Пропонуую усунути Петренко В. Р. з посади лаборантки у зв'язку з неодноразовим порушенням трудової дисципліни. 7. В аварійному будинку мешкали бомжі, які й влаштували пожежу. 8. Газетярі “України молодой” виступили з пропозицією. 9. Наприкінці листопада відбудеться виставка автовок відомих міжнародних компаній. 10. З цього питання зверніться до нашого кадровика. 11. Касирка Шовковична С. О. взяла відпустку за власний рахунок. 12. Засідання проводила заступниця голови правління ЖБК Голоднюк К. А.

Вправа 281. Визначте, які числівники не вживаються в офіційно-діловому стилі.

Декілька, три, кільканадцять, дюжина, триста з лишком, одна третя, сотня, кількадесят, дев'яносто, десять з половиною, шість цілих п'ять десятих, дев'ять, порядку сорока, сто, сотня, пару десятків, менше однієї чверті.

Вправа 282. Поєднайте потрібний прийменник з іменником у відповідному відмінку, розкриваючи дужки. Введіть словосполучення в тексти різних стилів.

(По, за) доручення, (по, за) бажання, (по, за) масштаби, (по, за) спосіб, (по, з) нагода, (по, з) алгебра, (по, з) питання, (по, з) ініціатива, (по, з) примус, (по, у) справа, (по, у) напрямок, (по, у) будні дні, (по, на) замовлення, (по, на)

адреса, (по, на) пропозиція, (по, на) бажання, (по, на) вимога, (по, через) помилка, (по, через) обставини, (по, через) непорозуміння, (по, після) приїзд, (по, після) закінчення, (по, після) отримання.

Вправа 283. Використовуючи коректурні знаки, зредагуйте текст, запишіть правильний варіант.

03022, місто Київ, вул. Трутенка, 22, Національна Академія Служби Безпеки України

Начальнику першого факультету Василенко Юрію Демидовичу

Вельмишановний Юрій Демидович! Дозвольте у вашій особі привітати Академію з 20-річчям, побажати успіхів у роботі професорсько-викладацькому та офіцерському складові, курсантам успіхів у навчанні. Хай і надалі процвітає слава нашої Академії, як одного з найкращих вищих навчальних закладів України!

З повагою випускник 1995 року Сергій Володимирович Коваль, начальник факультету № 5 НА МВС України.

04222, місто Київ, Солом'янська площа, 1, кімната 38.

Коваль Сергій Володимирович.

Вправа 284. Знайдіть граматичні й стилістичні розбіжності між поданим текстом і сучасним правописом, зредагуйте. Зробіть висновок про роль письменника в українській історії. Назвіть, на вашу думку, визначних діячів мистецтва сьогодення.

ТИТАНІЗМ ПРАЦІ ІВАНА ФРАНКА

Яко поет дав Франко українській літературі цілі скарби поетичної творчості, яка в поемі “Мойсей”, написаній тоді, коли його талант у своїм розвитку досягнув ступінь найвищої зрілості, піднесла ся на вершини геніяльності. Лірика й епіка, теми любовні, історичні, політичні, суспільні, філософські – мають в нім однакового мистця. До нього українська поетична творчість розвивала ся майже виключно під впливом народньої поезії, а проба йти за європейськими взірцями не переходила середньої міри. Він перший великий поетичний талант, який присвоює українській поезії європейські взірці, як щодо форми, так і щодо змісту. В історії української поезії побіч генія Шевченка стоїть талант Франка яко символ нового, вищого ступня розвитку української поетичної творчості.

В оповіданнях і повістях дав Франко безліч чудових малюнків з життя нашого народу: селян, робітників, інтелігенції. Переважають в них і кількістю і красою образки з життя робочого народу. Йдучи за тогочасною європейською школою реалізму в літературі, осяяний чоловіколюбними ідеями 19-го віку, малює він не тільки їх гірке життя, але також показує, що у тих простих, бідних і

темних людей, прибитих темнотою, важкою працею і нуждою, є гарна, чиста людська душа, якій тільки не дають проявити ся суспільні порядки.

Як в поезіях, так і в оповіданнях дає Франко новий, незнаний досі в українській літературі тип – тип Жида, який виступає перед читачем в авреолі всіх гарних прикмет людської душі.

В області драми Франко тільки пробував своїх сил, неначе почувачи їх надмір. Та хоч драма не була його спеціальністю, однак й нашу драматичну літературу збагатив він творами з літературною вартістю.

В своїй літературній творчості обдарував Франко також малих читачів дитячого та хлопячого віку творами, які треба поставити на перше місце в нашій літературі для дітей і молодіжи.

В науковій області спеціальністю Франка були дослідження над українською народною словесністю й українським письменством. Тут він заявив як першорядний фольклорист, історик і критик. І тільки жаліти треба, що він не досягнув у свій час університетської катедри, де міг би був свobodно розвивати свою наукову діяльність. Та все-таки вступив він дати поважне число цінних студій, які здобули йому славу першорядного українського вченого.

Побіч власних творів присвоїв Франко українській літературі чимало скарбів чужих літератур, перекладаючи їх на нашу мову. Як сам творив, так і перекладав він найрізноманітніші річи: поезії, оповідання, повісті, наукові статі і т. ін. Найціннішими є переклади поетичних творів, які перекласти може тільки поет. Та для духовного розвитку громадянства чимале значіння мають також переклади повістєвої й наукової прози.

Що як письменник поклав Франко великі заслуги для вироблення й розвитку української літературної мови, се розуміють ся само собою.

(М. Лозинський)

4.6. Підсумковий контроль

Модульна контрольна робота № 4

І варіант

1. Запишіть слова іншомовного походження за правилами орфографії.

Ад...юнкт, д...юшес, ек...ю, кутюр...є, мадон...а, піаніс...имо, к...ят, л...япсус, п...єдестал, п...юре, ф...юзеляж, Ч...лі, С...ц...лія, р...яса, Яс...и.

2. Доберіть українські відповідники до слів іншомовного походження.

Ексклюзивний, тривіальний, альянс, апелювати, аргумент, авторитет, лімітувати, координувати, домінувати, економія.

3. Зредагуйте подані вирази.

Я вибачаюсь, заключити угоду, познайомлю з планом роботи, повістка дня, виписка з протоколу, кидатися у вічі, при формуванні резерву, наступаючі свята.

4. Перекладіть текст українською мовою.

Статистики и эконометристы занимаются анализом развития экономики как единого целого. Они собирают данные о производстве, доходах, ценах, безработице, денежной массе и многих других экономических показателях и на их основе объясняют законы развития экономики и показывают, какой она могла бы стать при тех или иных условиях.

Цель статистического и эконометрического анализом макроэкономики состоит не только в объяснении экономических явлений, но и в усовершенствовании экономической политики. Денежно-кредитные и бюджетно-налоговые методы государственного регулирования могут оказать сильное воздействие на экономику, причем как в положительную, так и в отрицательную сторону, и статистики помогают авторам экономической политики дать оценку ее различным курсам.

(А. Муха)

5. Укладіть тези до науково-практичної конференції на тему: “Категорійно-поняттєвий апарат професійної сфери: сучасний стан, проблеми, перспективи”.

6. Поясніть зміст ідіом.

Альфа і омега, відпочивати на лаврах, говорити крізь зуби, на вагу золота, на широку ногу, ні тепер ні в четвер, права рука.

II варіант

1. Запишіть слова іншомовного походження за правилами орфографії.

Б...юргер, з...юйд-вест, м...юзикл, нет...о, барок...о, п...юпітр, р...юкзак, с...юїта, Брат...слава, Кр...т, Н...ютон.

2. Доберіть українські відповідники до слів іншомовного походження.

Компенсація, автентичний, маклер, інновація, дефініція, інсайдер, ембарго, дилема, квота, паритет.

3. Зредагуйте подані вирази.

Заклучити договір, слідуєчій неділі в суботу, ознайомлю з мамою, відіграє значення, має роль, за законом, стосовно поданої скарги, у відповідності з розпорядженням.

4. Перекладіть текст українською мовою.

Сравнительное правоведение, несмотря на высокий уровень теоретизации, является одной из наиболее востребованных наук в области

законодательной деятельности и деятельности международных организаций. Среди основных целей сравнительного правоведения принято выделять гносеологическую и практические цели.

Гносеологическая цель сравнительного правоведения состоит в выявлении общих закономерностей развития правовых явлений и институтов, поскольку только сравнение различных правовых систем позволяет разграничить общее и особенное, случайное и закономерное в праве. Таким образом, сравнительно правовой метод жизненно необходим при проведении любого научно-правового исследования. Иными словами, знание иностранного права позволяет лучше понять собственное право, увидеть его преимущества и недостатки.

(Из пособия)

5. Укладіть тези до науково-практичної конференції на тему: “Категорійно-поняттєвий апарат професійної сфери: сучасний стан, проблеми, перспективи”.

6. Поясніть зміст ідіом.

Біла ворона, братися за розум, головою важити, загібати жар чужими руками, звести рахунки, дивитися крізь пальці, ні пари з вуст, набивати ціну, ні риба ні м'ясо, ні світ ні зоря.

Короткий тлумачний словник

Альтруїзм (фр.) – безкорисливе прагнення до діяльності на благо інших, готовність заради цього зректися власних інтересів.

Альтруїст – благодійник.

Апелювати (лат.) – звертатися за підтримкою до якої-небудь авторитетної інстанції (організації, окремих осіб), до громадської думки.

Бодіарт (англ.) – розпис по тілу.

Бодибілдінг (англ.) – система фізичних вправ для розвитку м'язів з використанням різноманітних тягарів (гантелей, гир, штанги). Інша назва – культуризм.

Вінзал (англ.) – зал для дуже важливих осіб.

Генератор (лат.) ідей – творча людина, здатна спрямовувати інших на розробку нових напрямів, висувати нові підходи.

Гран-прі (фр.) – найвища нагорода на деяких музичних конкурсах, кінофестивалях, виставках.

Дискредитація (фр.) – підрич довіри до когось, чогось, приниження гідності, авторитету когось.

Дриблінг (англ.) – 1) в ігрових видах спорту (футбол, баскетбол, гандбол, хокей тощо) – майстерне ведення м'яча (шайби), один з основних технічних прийомів нападу; 2) *перен.* Ухильні, приховані методи, що застосовують під час яких-небудь дій.

Експорт (англ.) – 1) продаж і вивезення товарів, технологій та послуг за кордон для реалізації на зовнішньому ринку; 2) загальна кількість або вартість вивезених за кордон товарів (за певний період).

Екстраординарний (лат.) – 1) винятковий, незвичайний; 2) *заст.* *Екстраординарний професор* – позаштатний професор.

Екстрасенс (лат.) – людина, яка має здібності до надчуттєвого сприйняття, основними формами якого є ясновидіння, передбачення та телепатія.

Екстремальний (фр.) – 1) крайній, радикальний за своїм виявом, силою, розміром і т. д.; 2) граничний, надзвичайний; екстремальна медицина – спеціальна організація, підрозділ медичної допомоги, призначений для роботи під час і після великомасштабних стихійних лих, катастроф.

Елегантність (лат.) – вишуканість, витонченість; бездоганність в одязі, манерах.

Елект (англ.) – обраний, але який ще не обійняв посаду офіційно.

Електорат (лат.) – 1) виборці, які голосують за певну політичну партію; 2) населення, яке має право голосу.

Ідіоматика (гр.) – сукупність ідіом – стійких мовних зворотів будь-якої мови; розділ мовознавства, що вивчає ідіоми; інша назва – фразеологія.

Імпорт (англ.) – 1) увезення з-за кордону товарів, послуг, технологій, капіталу, цінних паперів для їхньої реалізації (чи їхнього застосування) на внутрішньому ринку; 2) розм. товари й вироби, які привозять з-за кордону.

Інсайдер (англ.) – особа, яка завдяки посадовому становищу володіє інформацією про фінансовий стан фірми до відкритого її оголошення; особа, яка має 10% акцій фірми.

Канон (гр.) – 1) установлене правило, норма, що стали традиційними; 2) художній твір, що є нормативним зразком; 3) догмат, правило, установлене церквою; 4) музична форма, у якій усі голоси виконують одну мелодію, але починають її в різний час у суворій послідовності один за одним; 5) струнний щипковий музичний інструмент, поширений у країнах Близького і Середнього Сходу; 6) друкарський шрифт, кегль якого становить 40 пунктів.

Катарсис (гр.) – стан внутрішнього очищення, що настає після певних переживань чи потрясінь.

Компетентність (лат.) – 1) авторитетність, обізнаність; 2) володіння компетенцією 1.

Компетенція (лат.) – 1) коло повноважень якогось органу чи посадової особи; 2) проблема, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає йому змогу фахово її розв'язати.

Консолідація (лат.) – 1) зміцнення чого-небудь, об'єднання, згуртованість окремих людей, організацій для досягнення спільної мети; 2) фінансова операція, яка полягає в перетворенні короткотермінових державних позик на довготермінові або безтермінові позики.

Паритет (нім.) – рівність сторін у взаємовідносинах; співвідношення валют різних країн, вимірювання співвідношенням золотого вмісту або купівельною спроможністю.

Піарація (англ.) – заходи на ознайомлення, широке розповсюдження інформації.

Прайс-карет (англ.) – чинна сучасна ціна.

Прайс-лист (англ.) – список цін на товари або послуги, що пропонує яка-небудь фірма, торговельне підприємство тощо із зазначенням технічних характеристик товару, різновиду й характеру послуги та ін.

Прайм-рейт (англ.) – найменша відсоткова ставка за кредитами, наданими надійним клієнтам.

Прайм-тайм (англ.) – найзручніший, найкращий час для розміщення реклами в електронних засобах інформації.

Преамбула (лат.) – вступна частина законодавчого акта, міжнародного договору, декларації тощо, в якій викладено обставини, що є підставою для його видання або укладання; передмова до твору.

Прецедент (лат.) – випадок, що стався в минулому і є прикладом або виправданням для наступних подібних випадків.

Пріоритет (нім., лат.) – першість у відкритті, винаході, висловленні ідеї; переважне право, значення чогось.

Реабілітація (лат.) – 1) поновлення доброго імені, репутації, позитивної оцінки; 2) відновлення юридичних і громадських прав особи через суд або в адміністративному порядку; 3) відновлення (компенсація) порушених функцій організму внаслідок важкої травми, хвороби тощо.

Регент (лат.) – у монархічних державах тимчасовий правитель держави замість монарха; диригент хору, переважно церковного.

Ротація (лат.) – чергування, зміна; почергове перебування на якійсь посаді, оновлення складу якоїсь установи.

Ротмістр (польс., нім.) – у деяких іноземних арміях – офіцерський чин у кавалерії, що відповідає капітану в піхоті.

Сакральний (лат.) – священний; який стосується релігійного культу й ритуалу.

Топоніміка (гр.) – розділ ономастики, що вивчає географічні назви (топоніми), історію їх виникнення та функціонування, їхню структуру.

Тривіальний (лат.) – звичайний, буденний, позбавлений свіжості й оригінальності.

Фамільярний (лат.) – безцеремонний, надто вільний, розв'язний у поведженні, панібратський.

Фортель (польс., нім.) – 1) прийом зовнішнього комізму в театральній виставі; 2) перен. спритна витівка, несподіваний вибрик.

Ф'ючерс (англ.) фінансовий – довгочасова строкова угода, пов'язана з купівлею та продажем валюти, цінних паперів.

Юрисдикція (лат.) – повноваження давати правову оцінку фактам, розв'язувати правові питання.

Юстиція (лат.) – 1) правосуддя; 2) сукупність судових установ, їхня діяльність або судове відомство.

Рекомендована література

Основна

1. *Азарова Л. Є.* Українське ділове мовлення : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст. — Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2007. — Ч. 1. — 232 с.
2. *Антоненко-Давидович Б. Д.* Як ми говоримо / Антоненко-Давидович Б. Д. — К. : Видавничий дім “KM Academia”, 1994. — 254 с.
3. *Артикуца Н. В.* Мова права і юридична термінологія : [навч. посіб.] / Артикуца Н. В. — К. : Стилос, 2004. — 277 с.
4. *Ботвина Н. В.* Офіційно-діловий та науковий стилі української мови : [навч. посіб.] / Ботвина Н. В. — К. : АртЕк, 1999. — 263 с.
5. *Вороніна М. С.* Культура спілкування ділових людей / Вороніна М. С. — К. : ВД “KM Academia”, 1995. — 192 с.
6. *Гах Й. М.* Етика ділового спілкування : [курс лекцій] / Гах Й. М. — Івано-Франківськ : Полум'я, 2000.
7. *Глазунова О. С.* Риторична культура державних службовців : [навч. посіб.] / Глазунова О. С. — Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2006. — 103 с.
8. *Горбачук Д. В.* Мовна структура ділових документів : [навч. посіб.] / Д. В. Горбачук. — Полтава, 2005. — 62 с.
9. *Грибіниченко Т. О.* Українська мова. Збірник диктантів і вправ для вищих навчальних закладів : [навч. посіб.] / Грибіниченко Т. О., Погиба Л. Г., Шкурятяна Н. Г. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 336 с.
10. *Гук О. І.* Етика і культура ділового спілкування : [навч. посіб.] / О. І. Гук, В. П. Бундз. — Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2008. — 122 с.
11. *Гуць М. В.* Українська мова у діловому спілкуванні : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Гуць М. В., Олійник І. Г., Ющук І. П. — К. : ТОВ “БІНОВАТОР”, 2005. — 352 с.
12. Ділова українська мова : [навч. посіб.] / О. Д. Горбул, Л. І. Галузинська, Т. І. Ситнік, С. А. Яременко ; за ред. О. Д. Горбула. — [6-те вид., випр.] — К. : Тов-во “Знання”, КОО, 2007. — 222 с.
13. Ділове спілкування у сфері державного управління / Н. Р. Нижник, Л. А. Пашко, В. М. Олуйко, С. А. Кіндзеровський. — Хмельницький, 2005. — 196 с.
14. *Дороніна М. С.* Культура спілкування ділових людей : [навч. посіб.] / Дороніна М. С. — К. : KM Академія, 1998.
15. *Драгомирецька Н. М.* Мистецтво ділового спілкування : [навч. посіб.] / Драгомирецька Н. М. — Одеса : ОНМА, 2005. — 156 с.
16. *Дюмін О. З.* Ділове спілкування. (Риторика та ораторське мистецтво) : [практ. посіб.] / О. З. Дюмін, А. О. Ніколаєва. — Х. : Видавництво “ХТУРЕ”, 2001. — 146 с.
17. *Жайворонок В. В.* Українська мова в професійній діяльності : [навч. посіб.] / Жайворонок В. В., Брицин В. М., Тараненко О. О. — К. : Вища школа, 2006. — 432 с.
18. *Загнітко А. П.* Сучасне ділове українське мовлення : [навч. посіб.] / А. П. Загнітко, Л. С. Островська. — Донецьк : ДІТБ, 2001. — 290 с.
19. *Загнітко А. П.* Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк. — Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. — 480 с.
20. *Зубков М. Г.* Сучасна українська ділова мова : [підруч.] / Зубков М. Г. — Х. : СПДФО Співак Т.К., 2007. — 445 с.
21. *Іванишин В.* Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. — Дрогобич : Видавнича фірма “Відродження”, 1994. — 218 с.
22. *Карнегі Д.* Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей. Как перестать беспокоиться и начать жить / Дейл Карнегі ; [перев. с англ.]. — М. : ЭОС, 1992. — 431 с.
23. *Кацавець Г. М.* Мова ділових паперів : [підруч.] / Г. М. Кацавець, Л. М. Паламар. — К. : Алерта, 2005. — 327 с.
24. *Кацавець Р. С.* Мова у професії юриста : [підруч.] / Кацавець Р. С. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 304 с.
25. *Климова К. Я.* Основи культури і техніки мовлення : [навч. посіб.] / Климова К. Я. — К. : Ліра, 2007. — 240 с.
26. *Ковалевська Т. Ю.* Основи ефективної комунікації (порадник управлінцеві на щодень) : [навч. посіб.] / Т. Ю. Ковалевська, С. А. Броникова. — О. : Фенікс, 2008. — 140 с.
27. *Коваль А. П.* Слово про слово / Коваль А. П. — К., 1986. — 384 с.
28. *Комова М. В.* Складання ділових документів : [навч. посіб.] / Комова М. В. — Л. : Тріада плюс, 2006. — 176 с.
29. *Корж А. В.* Документація праводілової сфери : [навч. посіб.] : Лекції та зразки документів / Корж А. В. — К., 2002. — 232 с.
30. *Корж А. В.* Українська мова професійного спрямування : [навч. посіб.] / Корж А. В. — К. : Правова єдність, 2009. — 296 с.
31. *Козачук Г. О.* Українська мова : Практикум : [навч. посіб.] / Козачук Г. О. — [2-е вид.]. — К. : Вища школа, 2008. — 414 с.
32. *Кондратюк С. В.* Про культуру поведінки молодого юриста, правоохоронця : [посіб. з етикету] / Кондратюк С. В., Сокол Р. В., Корж А. В. — Л., 2001.
33. Короткий довідник з написання найменувань окремих органів, установ, організацій та посад, ділового слововживання. К. : — Секретаріат Кабінету Міністрів України, 2004. — 46 с.
34. *Кубрак О. В.* Етика ділового і повсякденного спілкування / Кубрак О. В. — Суми : В.Т.Т.“Університетська книга”, 2001.

35. Культура професійного мовного спілкування : [хрестоматія] / Погиба Л. Г., Грибіниченко Т. О., Кавера Н. В. та ін. — К. : ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. — 224 с.
36. *Токарська А. С.* Культура фахового мовлення правника : [навч. посіб.] / А. С. Токарська, І. М. Кочан. — Л. : Світ, 2003.
37. Культура фахового мовлення : навч. посіб. / [за ред. Н. Д. Бабиц]. — Чернівці : Книги-XXI, 2006. — 496 с.
38. *Максименко В. Ф.* Сучасна ділова українська мова : зразки ділової та спеціалізованої документації, укладання і оформлення документів, ділове листування, орфографія і правопис, організація роботи з документами : [підручник для студ. вищ. навч. закл.]. — Х. : — Торсінг Плюс, 2007. — 445 с.
39. *Мамрак А. В.* Українське документування : мова та стиль : [навч. посіб. для вищ. навч. закл.] / Мамрак А. В. — Д., 2001. — 356 с.
40. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : [навч. посіб.] / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. — К. : ВЦ “Академія”, 2007. — 360 с.
41. *Мацюк З. О.* Українська мова професійного спілкування : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. — [2-е вид.]. — К. : Каравела, 2008. — 352 с.
42. *Михайлюк В. О.* Українська мова професійного спілкування : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Михайлюк В. О. — К. : ВД “Професіонал”, 2005. — 496 с.
43. *Мозговий В. І.* Ділова мова у професійному спілкуванні : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Мозговий В. І. — Донецьк : Альфа-прес, 2005. — 288 с.
44. *Молдован В. В.* Риторика : загальна та судова : [навч. посіб.] / Молдован В. В. — К., 1998.
45. *Нелюба Анатолій.* Професійна мова юриста / Анатолій Нелюба. — Х. : Прапор, 2002. — 208 с.
46. *Олійник О. Б.* Мова офіційних документів / Олійник О. Б. — К., 2002. — 262 с.
47. *Олійник Ольга.* Судова документація : [навч. посіб.] / Ольга Олійник. — К. : Алерта, 2007. — 282 с.
48. *Онуфрієнко Г. С.* Українська мова в комплексних завданнях для юристів : [навч. посіб. для курсантів, студ. та слухачів вищ. навч. закл.] / Г. С. Онуфрієнко, Н. В. Руколянська. — Запоріжжя, 1998. — 280 с.
49. *Пащук Р. І.* Ділове мовлення правоохоронця : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Пащук Р. І., Поліщук Н. М., Таран Н. Є. — [2 вид., перероб. й доп.]. — Луганськ : РВВ ЛАВС, 2004. — 304 с.
50. *Пивоваров В. М.* Ділова українська мова : [навч. посіб.] / Пивоваров В. М., Савченко Л. Г., Калашник Ю. І. — Харків : Право, 2008. — 119 с.
51. *Пізнюк Л. В.* Лінгвістичні основи документознавства : [навч. посіб. для дистанц. навч.] / Пізнюк Л. В. — К. : Університет “Україна”, 2007. — 356 с.
52. *Плотницька І. М.* Ділова українська мова : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Плотницька І. М. — К. : Міленіум, 2001. — 268 с.
53. *Погиба Л. Г.* Практикум з українського ділового мовлення / Погиба Л. Г., Шкурятяна Н. Г., Грибіниченко Т. О. — К. : НА СБУ, 2000. — 301 с.
54. *Погиба Л. Г.* Складання ділових паперів. Практикум : [навч. посіб.] / Погиба Л. Г., Грибіниченко Т. О., Баган М. П. — К. : Либідь, 2002. — 240 с.
55. *Погиба Л. Г.* Українська мова фахового спрямування / Погиба Л. Г., Грибіниченко Т. О., Голіченко Л. М. — К. : “Кондор”, 2011. — 348 с.
56. *Потелло Н. Я.* Українське ділове мовлення і спілкування. Правопис і граматики української мови. Оформлення ділового спілкування. Культура ділового спілкування : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Н. Я. Потелло, Г. Є. Скиртач. — К. : МАУП, 2003. — 440 с.
57. *Потелло Н. Я.* Українська мова і мовлення для керівників державної служби : метод. рек. до навч. курсу / Потелло Н. Я. — К. : Міленіум, 2004. — 31 с.
58. *Резніченко В. І.* Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / В. І. Резніченко, І. Л. Михно. — К. : УНВЦ “Рідна мова”, 2002. — 479 с.
59. *Савчин Т. О.* Мова і ділове спілкування : норми, етикет, діловодство : [навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Савчин Т. О. — Т. : Видавництво ТДПУ, 2002. — 264 с.
60. *Свердан Т. П.* Українська мова за професійним спрямуванням : [навч. посіб. для студ. юрид. ф-ту] / Т. П. Свердан, Н. І. Рульова. — Чернівці : Рута, 2005. — 72 с.
61. *Сербенська О.* З історії вивчення української юридичної термінології / О. Сербенська // Питання слов'янського мовознавства. — Львів, 1953. — С. 179.
62. *Сливка С. С.* Інформаційна культура юриста / Сливка С. С. — Івано-Франківськ, 1996.
63. Сучасні ділові папери : [навч. посібник для вищ. та серед. спец. навч. закл.] / Глушик С. В., Дияк О. Д., Шевчук С. В. — [4-те вид., преробл. і допов.]. — К. : А. С. К., 2008. — 400 с.
64. *Токарська А. С.* Українська мова фахового спрямування для юристів : [підруч.] / А. С. Токарська, І. М. Кочан. — К. : Знання, 2008. — 413 с.
65. *Токарська А. С.* Ділове мовлення юристів у схемах і тестах / Токарська А. С. — К., 2005.
66. *Токарська А. С.* Довідник з фахового мовлення для працівників правоохоронних органів / Токарська А. С. — Л., 2005.

67. Українська ділова і фахова мова : практичний посібник на щодень: [навч. посіб.] / М. Д. Гінзбург, О. І. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Карпіловська; М. Д. Гінзбург. — [2-ге вид., випр. і доп.]. — К. : Інкос : Центр навчальної літератури, 2007. — 672 с.
68. Українська мова професійного спілкування : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / С. І. Дорошенко, А. С. Захарчук, Г. Т. Басенко, Н. О. Лашенко. — Суми : Довкілля, 2007. — 281 с.
69. Український правопис. — К. : Наукова думка, 1996.
70. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. — К. : Довіра, 2003. — 624 с.
71. Усенко І. Б. Маловідомі сторінки історії правничо-термінологічних досліджень / Усенко І. Б. // Українська термінологія і сучасність. — К., 1996.
72. Федик Є. І. Формування правової культури студентів-юристів : теоретичний і прикладний аспекти / Федик Є. І. — Л., 1996.
73. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису : [навч. посіб.] / Фурдуй М. І. ; за ред. В. В. Різуна. — К. : Либідь, 2003. — 272 с.
74. Чередник Н. Г. Українська мова професійного спілкування / Чередник Н. Г. — Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2007. — 223 с.
75. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. — К., 2003. — 202 с.

Додаткова

1. Бацанов С. Б. Словарь международного права / Бацанов С. Б., Ефимов Г. К., Кузнецов В. И. — М., 1986.
2. Бачинін В. А. Філософія права : словник / Бачинін В. А., Журавський В. С., Ланов М. І. — К. : Видавничий Дім “Ін. Юрс”, 2003.
3. Благовісний С. Г. Короткий російсько-український і українсько-російський термінологічний словник : сімейне право України / Благовісний С. Г. — Сімферополь : Симгортит, 2006. — 42 с.
4. Богдан С. В. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. — К.: Рідна мова, 1998.
5. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції : мова та етика ділового спілкування : [навч. посіб.]. / Ботвина Н. В. — К., 2000.
6. Бугай Н. І. Український етикет / Бугай Н. І. — К. : Бібліотека українця, 2000.
7. Бурячок А. А. Українсько-російський транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ / Бурячок А. А. — К. : Вид. центр “Просвіта”, 2000. — 168 с.

8. Бурячок А. Російсько-український словник для військовиків : [майже 32 тис. слів і словосполук] / А. Бурячок, М. Демський, Б. Якимович, Д. Гринчишин. — К. ; Л. : Варта, 1995. — 382 с.
9. Васильєва Г. И. Досудебное следствие : русско-украинский и украинско-русский словарь-справочник речевых стандартов / Г. И. Васильева, Ю. А. Гришин. — Луганск : РИО ЛИВД МВД Украины, 2001. — 284 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 слів / [уклад. і голов. ред. Бусел В. Т.]. — К. ; Ірпінь: Перун, 2007. — 1736 с.
11. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 000 слів / [уклад. і голов. ред. Бусел В. Т.]. — К. ; Ірпінь: Перун. Т. VIII. — 2008. — 887 с.
12. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : [навч. посіб. для вищ. навч. закладів]. / Волкотруб Г. Й. — К. : МАУП, 2002. — 208 с.
13. Воробйова С. Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології. Труднощі терміновживання / Воробйова С., Зайцев Ю., Соломашенко Н. ; заг. ред. Ю. Зайцева. — К., 1994. — 554 с.
14. Герасименко О. І. Судово-медичний словник-довідник / Герасименко О. І. — К. : Право, 1997.
15. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / Головащук С. І. — К. : Рідна мова, 2000. — 351 с.
16. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень / Головащук С. І. — К. : Наук. думка, 2001. — 640 с.
17. Головащук С. І. Словник наголосів : [понад 20 000 слів] / Головащук С. І. — К. : Наук. думка, 2003. — 320 с.
18. Головащук С. І. Орфографічний словник складних слів української мови: [понад 23 000 слів] / Головащук С. І. — К. : Наукова думка, 2008. — 287 с.
19. Головченко В. В. Юридична термінологія : [довідник] / В. В. Головченко, В. С. Ковальський. — К. : Юрінком Інтер, 1998. — 219 с.
20. Гончаренко В. Г. Юридичні терміни. Тлумачний словник / Гончаренко В. Г., Андрушко П. П., Базова Т. П. — [ред. В. Г. Гончаренко]. — К. : Либідь, 320 с.
21. Горпинич В. О. Російсько-український орфоепічний словник / Горпинич В. О. — К. : Освіта, 1992. — 254 с.
22. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. — К. : Рад. шк., 1986. — 222 с.
23. Додонов В. Н. Словарь гражданского права / Додонов В. Н., Каминская Е. В., Румянцева О. Г. / [под общ. ред. В. В. Залесского]. — М., 1997.
24. Драюк В. М. Російсько-український словник юридичних термінів / В. М. Драюк, Журавльов С. Ю. — К. : ЮрІнформ, 1993. — 241 с.
25. Етика ділового спілкування : конспект лекцій / [укл. Т. І. Сकिрда, В. В. Ільїн]. — К., 1994. — Ч. 1., Ч. 2.
26. Етика та психологія ділового спілкування : [навч.-метод. посіб.] / Докаш В. І., Попелишко О. А., Чугаєвський В. А. — Чернівці : Рута, 1999.

27. *Загнітко А. П.* Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова : від А до Я / А. П. Загнітко, І. А. Щукіна. — Донецьк: БАО, 2008. — 704 с.
28. *Заєць Ю. В.* Російсько-український словник (терміни тактики) / Заєць Ю. В. — Л., 1996. — 143 с.
29. *Івченко А. О.* Орфографічний словник української мови : понад 40 000 слів / Івченко А. О. — [7-е вид., випр.]. — Х : Фоліо, 2008. — 572 с.
30. *Калашник В. С.* Українсько-російські синтаксичні паралелі. Труднощі перекладу : Словник-довідник : Понад 1500 зіставлень / В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз. — Х : Прапор, 2003. — 112 с.
31. *Караванський С.* Російсько-український словник складної лексики / Караванський С. — К. : Видавничий центр “Академія”, 1998. — 712 с.
32. *Караванський С.* Словник синонімів української мови / Караванський С. — К. : “Орій” при УКСП “Кобза”, 1993. — 472 с.
33. *Коваль А. П.* Ділове спілкування : [навч. посіб.] / Коваль А. П. — К. : Либідь, 1992. — 280 с.
34. *Короткий термінологічний словник (Основи правознавства) / [за ред. І. Б. Усенка]. — К., 1997.*
35. *Кочерган М. П.* Словник російсько-українських міжмовних омонімів (“фальшиві друзі перекладача”) / Кочерган М. П. — К. : Академія, 1997. — 400 с.
36. *Кривуша В. І.* Російсько-український словник психолого-педагогічних та юридичних термінів, фразеології професійної лексики, жаргонних слів і виразів засуджених, а також зразків процесуальних документів / Кривуша В. І., Синьов В. М., Удалова Л. Д. — К. : Леся, 1996. — 80 с.
37. *Криминалистический словарь / [ред. В. Бухард, Г. Хамахер и др.]. — [2-е изд., перераб. и расшир.]. — М., 1993.*
38. *Меженко Ю. С.* Великий орфографічний словник сучасної української мови : 150 000 слів / Меженко Ю. С. — Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2008. — 1184 с.
39. *Мисик Л. В.* Українсько-англійський та англо-український словник правничої термінології : Трудове право та право соціального забезпечення / Мисик Л. В. — К. : Видавничий дім “Ін Юре”, 2005. — 300 с.
40. *Навчальний російсько-український словник фахової термінології для правників / Г. С. Онуфрієнко, Н. А. Полежаєва, Н. В. Руколянська, Н. В. Таранова. — Запоріжжя, 1998. — 120 с.*
41. *Нечволод Л. І.* Сучасний словник іншомовних слів / Нечволод Л. І. — Х.: ПП “Торсінг плюс”, 2007. — 768 с.
42. *Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери : [близько 85 тис. слів] / [уклад. С. Я. Єрмоленко та ін.] — К. : Довіра, Рідна мова, 1998. — 779 с.*
43. *Новий тлумачний словник української мови : 200 000 слів : [у 3 т.]. / В. Яременко, О. Сліпушко. — [вид. 2-е, випр.]. — К. : Аконіт, 2007.*
44. *Новітній українсько-російський словник : [близько 60 тис. слів] / [уклад. О. І. Артюх та ін.] ; [за ред. Л. М. Пелепейченко]. — Х. : Прапор, 2003. — 1086 с.*
45. *Олейник В. З.* Русско-украинский словарь оперативно-розыскной и сопутствующей лексики : [свыше 6000 слов и выражений] / Олейник В. З. — К. : Довіра, 1994. — 159 с.
46. *Олійник О. Б.* Словник ділової людини : [російсько-український] / Олійник О. Б. — К. : Слов’янський клуб, 1996. — 448 с.
47. *Панібудьласка А. В.* Історія української зброї. Словник військових термінів / Панібудьласка. — К., 1993. — 128 с.
48. *Побірченко Н. А.* Діловий контакт = Business Communication / Побірченко Н. А. — К. : Науковий світ, 2005. — 142 с.
49. *Полюга Л. М.* Словник синонімів української мови / Полюга Л. М. — К. : Довіра, 2007. — 575 с.
50. *Прадід Ю. Ф.* Короткий російсько-український та українсько-російський словник : Сфера професійного спілкування працівника ОВС / Прадід Ю. Ф. — Сімферополь : Доля, 2004. — 96 с.
51. *Радевич-Винницький Я. К.* Етикет і культура спілкування : [навч. посіб.] / Радевич-Винницький Я. К. — [2-е вид., перероб. і доп.]. — К. : Знання, 2006. — 291 с.
52. *Російсько-український військовий словник / [упоряд. О. О. Лісна]. — К., 1992. — 80 с.*
53. *Російсько-українсько-англійський військовий словник : [близько 20 000 слів] / [уклад. В. Я. Карачун]. — К. : Техніка, 2005. — 750 с.*
54. *Російсько-український словник-довідник “Порадник ділової людини” / [уклад. О. М. Коренга, Ю. С. Котиков та ін.]. — К. : Основи, 1995. — 320 с.*
55. *Російсько-український словник правничої мови / [за ред. А. Кримського]. — [2-вид., доп. за ред. К. Царкевича і В. Павловського]. — Нью-Йорк, 1984. — 236 с.*
56. *Російсько-український словник спеціальних термінів: [специфічних для фізичної та бойової підготовки] : [близько 1200 слів] / [уклад. Є. В. Белінський]. — К., 2000. — 66 с.*
57. *Русско-украинский словарь терминов по теории государства и права / [под общ. ред. проф. Н. И. Панова]. — Харьков, 1993. — 163 с.*
58. *Русско-украинский словарь юридической терминологии / [сост.: Б. М. Бабий, В. А. Винник, Н. К. Михайловский, А. С. Полешко и др.] ; [под общ. ред. акад. Б. М. Бабя]. — К. : Наукова думка, 1985. — 406 с.*
59. *Сірук В. О.* Військова техніка. Словник-довідник / Сірук В. О. — К., 2006. — 216 с.
60. *Словник термінів і понять, що вживаються у чинних нормативно-правових актах України / [упоряд.: О. В. Богачова, К. С. Винокуров, О. А. Менюк та ін.]. — К. : Оріяни, 1999.*

61. Словник юридичних термінів : [російсько-український] / [укл.: Ф. Андерш, В. Винник, А. Красницька, А. Полешко, О. Юрчук]. — К., 1994. — 320 с.
62. Словничок юридичних термінів : [навч. посіб.] / [укл. В. П. Марчук]. — К.: МАУП, 2003.
63. *Соколовська Ж. П.* У ділове спілкування – державну мову : [навч. посіб.] / Соколовська Ж. П., Власенко В. В., Щербачук Л. Ф. — К.: Грамота, 2004. — 295 с.
64. *Стахів М. О.* Український комунікативний етикет : [навч.-метод. посіб.] / Стахів М. О. — К.: Знання, 2008. — 245 с.
65. Сучасний російсько-український українсько-російський словник : [близько 60 000 слів] / [уклад. І. М. Забіяка]. — К.: А.С.К., 2006. — 624 с.
66. Сучасний українсько-англійський юридичний словник : [близько 30 000 термінів і стійких словосполучень] / [І. І. Борисенко, В. В. Саєнко, Н. М. Конончук, Т. І. Конончук]. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 632 с.
67. Сучасний тлумачний словник української мови : [55 000 слів : Розгорнуті пояснення до слів. Спільнокореневі слова. Слова-синоніми. Фразеологічні звороти] / [уклад. А. М. Яковлева, Т. М. Афонська]. — Х.: ПП “Торсінг плюс”, 2006. — 670 с.
68. Сучасний словник іншомовних слів : [близько 20 000 слів і словосполучень] / [уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]; [відп. ред. Г. П. Півторак]. — К.: Довіра, 2006. — 790 с.
69. *Тетерятник Валерій.* Більше ніж правопис / Валерій Тетерятник. — К., 2008. — 360 с.
70. *Тугаєнко-Серяк С. М.* Довідник службовця / Тугаєнко-Серяк С. М. — К.: А.С.К., 2000. — 400 с.
71. Українсько-англійський словник правничої термінології / [уклад. Л. В. Мисик]; [відп. ред. В. Т. Нор]. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — 528 с.
72. Фінансово-правовий словник / [укл. В. В. Безугла, О. Д. Василик, Л. К. Воронова та ін.]. — К., 1993.
73. *Цибулькін В. В.* Письмове та усне офіційне спілкування / Цибулькін В. В. — Х., 1997.
74. *Шепітько В. Ю.* Криміналістика. Енциклопедичний словник : [українсько-російський і російсько-український] : [1500 термінів] / [ред. В. Я. Тацій]. — Х.: Право, 2001. — 552 с.
75. *Шемшученко Ю. С.* Юридична енциклопедія / Шемшученко Ю. С. — К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана. — Т.1: А-Г. — 1998. — 669 с.;
Т.2: Д-Й. — 1999. — 741 с.;
Т.3: К-М. — 2001. — 792 с.;
Т.4: Н-П. — 2002. — 720 с.;
Т.5: П-С. — 2003. — 736 с.;
Т.6: Т-Я. — 2004. — 768 с.
76. *Шостенко І. І.* Російсько-український термінологічний словник з історії держави і права / І. І. Шостенко, О. І. Шостенко. — К.: МАУП, 2003. — 64 с.
77. Юридичний словник / [за ред. академіків АН УРСР Б. М. Бабія, В. М. Корецького, чл.-кор. АН УРСР В.В. Цветкова]. — К., 1974. — 848 с.
78. Юридичний словник / [уклад. І. П. Бутко, В. І. Гричук]; [за ред. Б. М. Бабія, Ф. Г. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цветкова]. — К., 1983. — 871 с.
79. Юридичний словник-довідник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. — К.: Femina, 1996. — 696 с.
80. Тихомирова Л. В. Юридическая энциклопедия / Л. В. Тихомирова, М. Ю. Тихомиров. — [под общ. ред. М. Ю. Тихомирова]. — М., 1997.

Лексикографічні праці з анотаціями

Бурячок А. А. Словник синонімів української мови : в 2-х т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. — К. : Наук. думка, 1999 — 2000.

У словнику, який нараховує близько 9200 синонімічних рядів (у двох томах), подається синонімічне багатство української мови (на матеріалах літературної мови XIX – XX ст., діалектної та народнопоетичної лексики) із семантичними, граматичними, стилістичними характеристиками синонімів та прикладами їх уживання в контексті. Він є найповнішим за ступенем опрацювання зібранням української синоніміки.

Бурячок А. А. Українсько-російський транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ / Бурячок А. А. — К. : Вид. центр “Просвіта”, 2001. — 168 с.

У словнику подано найбільш поширені в офіційному вжитку імена та прізвища. Не увійшли до нього діалектні та застарілі й менше вживані їх варіанти, за винятком деяких розмовних, що рідко використовуються.

Словник складається з трьох частин: у першій наведено чоловічі імена, а при них – форми чоловічих і жіночих імен по батькові; у другій подано жіночі імена, а в третій – найпоширеніші прізвища чоловічого роду.

Великий сучасний українсько-російський, російсько-український словник-довідник : [80 000 слів і виразів сучасної української та російської мови] / [укл. О. В. Грушевський, Г. М. Коляда]. — Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2003. — 672 с.

Це комбіноване видання складається з двох частин. Словник уміщує понад 80 000 слів і виразів сучасної української та російської мови, включаючи спільну лексику. Друга частина видання вміщує новий нормативний курс граматики сучасної української та російської мови.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики : [253 000 слів] / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. — К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2003. — 896 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики, укладений на основі четвертого видання “Українського правопису”, враховує лексичний матеріал, представлений майже в усіх орфографічних, тлумачних, енциклопедичних, термінологічних, фахових та галузевих словниках, виданих в Україні у другій половині XX – у перші роки XXI століття.

Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень / Головащук С. І. — К. : Наук. думка, 2001. — 640 с.

У словнику вміщено понад 18 тисяч сталих словосполучень сучасної російської літературної мови, переклад яких на українську мову становить певні труднощі. Призначення словника – бути посібником при перекладі російських текстів українською мовою і при читанні літератури російською і українською мовами; він також може бути використаний при порівняльному вивченні цих мов тощо.

Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / Головащук С. І. — К. : Рідна мова, 2000. — 351 с.

У довіднику розглядаються складні випадки українського літературного слововживання. Подано стислі поради, які саме слова чи словосполучення найдоцільніше вживати для передачі потрібного змісту, зроблено певні застереження щодо неправильного або небажаного, невдалого використання слів у тих або інших значеннях.

У додатку вміщено список власних імен людей.

Головащук С. І. Словник наголосів : [понад 20 000 слів] / Головащук С. І. — К. : Наук. думка, 2003. — 320 с.

У пропонованому виданні враховано найскладніші випадки наголошування слів у сучасній українській літературній мові. Подаються численні тлумачні й синонімічні пояснення, а також додаткові граматичні форми відмінювання слів, що дає можливість словникові наголосів виконувати й правописні функції.

Городенська Катерина. Граматичний словник української мови: Сполучники / Катерина Городенська. — Херсон : Видавництво ХДУ, 2007. — 340 с.

У словнику вичерпно подано формально-синтаксичні та семантико-синтаксичні функції сполучників сучасної української мови, визначено їхні позиції у складному й простому ускладненому реченнях, указано на походження та спосіб уживання сполучників. Багатий ілюстративний матеріал дібрано з різностильових текстів – фольклору, художньої літератури, наукового й офіційно-ділового стилів, публіцистики тощо, на основі якого встановлено характерність граматичних функцій для кожного сполучника.

Горпинич В. О. Російсько-український орфоепічний словник / Горпинич В. О. — К. : Освіта, 1992. — 254 с.

Словник допоможе широкому колу читачів оволодіти сучасними нормами української та російської орфоєпії. В алфавітній частині словника подано біля 4000 українських і стільки ж російських слів. Словник має на меті сприяти підвищенню культури українського мовлення.

Гринчишин Д. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. — Львів : Вид-во “Фенікс”, 1996. — 368 с.

Книга орієнтує читачів до засвоєння граматичних норм, містить складні випадки слововживання. Це компактний довідник, у якому зібрані і в доступній формі прокоментовані складні мовні факти і явища, які найчастіше трапляються в усному та писемному мовленні.

Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. — К. : Рад. шк., 1986. — 222 с.

Словник є спробою в українській лексикографії опису паронімів – близьких за звучанням, але різних за значенням слів, головним чином тих, що найчастіше вживаються в науково-популярній літературі, публіцистиці, засобах масової інформації, офіційно-діловій сфері, художній літературі.

Основна увага звертається на розкриття лексичного значення паронімів. З цією метою дається коротке тлумачення, причому наводяться ті значення, які допомагають розрізнити слова-пароніми і на сучасному етапі розвитку української літературної мови визнаються як нормативні.

Гринчишин Д. Г. Словник труднощів української мови : [близько 15000 слів] / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін. — К. : Рад. школа, 1989. — 336 с.

У словнику зібрано найбільш складні слова. Пояснюються написання і вимова слів, словотворення, даються граматична і стилістична характеристика, наводяться приклади можливої сполучуваності слів і керування.

Дубічинський В. В. Словник-мінімум термінів ділової мови / Дубічинський В. В., Кринець О. М., Чернявська С. М. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2002. — 60 с.

Словник термінів ділової мови, що пропонується читачеві, є комплексним лексикографічним описом найуживаніших термінів та термінологічних словосполучень офіційно-ділового стилю української мови.

Єрмоленко С. Я. Новий російсько-український словник-довідник : [близько 65 тис. слів] / С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, К. В. Ленець, Л. О. Пустовіт. — К. : Довіра, 1996. — 796 с.

У словнику подано переклад найуживаніших слів і словосполучень, що здійснюється сучасною літературною мовою, придатною для різних сфер спілкування – офіційно-ділової, виробничо-професійної, розмовно-побутової тощо. Додатки до словника охоплюють також найрізноманітніші власні назви – імена людей, прізвища, географічні найменування (в Україні і у світі). Вперше в російсько-українському словнику зібрано широкий масив українських топонімів, гідронімів (і не тільки) з відповідною правописною інформацією.

Серед додатків – таблиця з російсько-українськими відповідниками назв держав, їх столиць та валют, а також перелік офіційних найменувань, що пишуться з великої або з малої літери.

Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. — К. : Либідь, 2001. — 224 с.

Словник охоплює понад дев'ятсот термінів мовознавства. Традиційний для курсів української мови склад термінів розширений уведенням наукової лексики зі стилістики, соціолінгвістики, історії літературної мови. Подано коротке тлумачення терміна, пояснено, як він уживається, які словосполучення з ним утворюються.

Іванець Т. Ю. Схожі, але нетотожні : Словник міжмовних омонімів та паронімів (за матеріалами укр. та рос. мов) / Іванець Т. Ю. — Вінниця : ВНТУ, 2006. — 142 с.

Словник містить однакові або схожі за звучанням, але різні за значенням слова української та російської мов. Лексичні одиниці подані за українською абеткою; вони супроводжуються стилістичними ремарками та прикладами їх вживання в українському та російському мовленні. Словник сприятиме диференціації значень схожих за вимовою та написанням українських та російських слів, допоможе уникати непорозуміння у вживанні цих слів. Словник стане у нагоді всім, хто прагне позбутися суржику, підвищити культуру мовлення, а також іноземцям, що вивчають українську та російську мови.

Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / Караванський С. — К. : Видавничий центр “Академія”, 1998. — 712 с.

Словник містить 35 тис. перекладів російських слів, граматичних форм та ідіом. Уперше в історії української лексикографії словник наводить переклади російських дісприкметників, утворюючи їх від кожного наведеного в реєстрі дієслова. Це форми типу *посвящающий, приобщающий, стремящийся* – лексика системно не перекладена в наявних нормативних словниках. Позатим, дане видання наводить відсутні у масових словниках переклади російських дієслів та інших граматичних форм, дає переклади фразеологічних зворотів, прислів'їв, крилатих виразів, цитат з літературних творів.

Караванський С. Словник синонімів української мови / Караванський С. — К. : “Орія” при УКСП “Кобза”, 1993. — 472 с.

Це лексикографічний довідник, що дає змогу підшукувати синоніми слів, тобто слова з однаковим чи приблизно однаковим значенням. Лексика словника охоплює всі сфери людської діяльності, надаючи користувачеві широкий вибір можливих синонімів і варіантних форм. Крім широко запроваджених у практику

термінів та виразів, словник фіксує також рідковживані або безпідставно занедбані лексичні одиниці української мови. Часом наводяться й оказіоналізми: новотвори і слова-пропозиції.

Кочерган М. П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів (“фальшиві друзі перекладача”) / Кочерган М. П. — К. : Академія, 1997. — 400 с.

Це перша в Україні лексикографічна праця, в якій дається зіставна характеристика семантики тих слів української і російської мов, що повністю або частково збігаються за формою, але різняться змістом.

Кожна словникова стаття складається з російської й української частин, у яких дається тлумачення і переклад слова, граматичні та стилістичні ремарки, ілюстративний матеріал, що дає змогу точно визначити семантичну відмінність і семантичну спільність співзвучних слів.

Адресується тим, хто вивчає українську мову, а також тим, хто користується в повсякденному житті українською і російською мовами і дбає про культуру свого мовлення.

Новітній українсько-російський словник : [близько 60 тис. слів] / [уклад. О. І. Артюх] ; [за ред. Л. М. Пелепейченко]. — Х. : Прапор, 2003. — 1086 с.

Словник містить близько 60 000 слів та усталених словосполучень української мови з їхнім перекладом російською мовою. У додатках подано імена, по батькові, прізвища, географічні назви українською та російською мовами.

Орфографічний словник української мови : [близько 125 тис. слів] / [укл. : С. І. Головащук, М. М. Пешак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко]. — К. : Довіра, 1999. — 989 с.

Нове видання орфографічного словника української мови відображає сучасний стан розвитку всіх сфер літературної мови, включаючи й найновіші запозичення.

Крім загальноновживаної лексики, у словник включено найпоширенішу термінологію, географічні назви. Написання слів, їх наголошування та відмінювання повнозначних частин мови узгоджено з новим українським правописом.

Орфографічний словник української мови : [понад 40 000 слів] / [укл. А. О. Івченко]. — Харків : Фоліо, 2003. — 527 с.

Лексична система словника української мови зазнала суттєвих змін за останнє десятиріччя, передусім у мас-медійному, офіційно-діловому й науковому стилях, тому в словнику приділено особливу увагу фіксації нової лексики.

Уперше у практиці укладання українських орфографічних словників до видання включено широковживану й вульгарну лексику.

Орфоепічний словник / [укл. М. І. Погрібний]. — К. : Рад. шк., 1986. — 118 с.

Словник дає відповіді на питання про правильну вимову слів та їхніх граматичних форм у сучасній українській літературній мові. Реєстр словника містить насамперед ті слова, написання яких не відповідає літературній вимові. Додаткові форми змінюваних слів наводяться в такому вигляді, щоб вони відбивали випадки уподібнення і спрощення в групах приголосних, зміну місця наголосу, чергування, випадіння і подвоєння звуків. Подаються також деякі літературні форми, що інакше творяться або мають відмінні фонетичні варіанти в діалектних групах.

Російсько-український словник / [укл.: Анніна І. О., Горюшина Г. Н., Гнатюк І. С.]. — К. : Абрикос, 2003. — 424 с.

Новий академічний “Російсько-український словник” охоплює широке коло загальноновживаної лексики, відповідає сучасним правописним нормам із найвірогіднішим довідником при перекладі російських текстів різних жанрів українською мовою.

Він відбиває зміни в лексичному складі двох мов, покликані суспільно-політичними, економічними та культурними зрушеннями останніх десятиріч.

Російсько-український словник-довідник “Порадник ділової людини” / [уклад. О. М. Коренга, Ю. С. Котиков]. — К. : Основи, 1995. — 320 с.

Словник містить понад 7 тис. статей, що об'єднують більш ніж 35 тис. усталених та широковживаних словосполучень, необхідних для спілкування ділових людей та ведення документації.

Словникові статті подані в абетковому порядку і містять таку інформацію: російські словникові одиниці (так звані заголовні слова або словосполучення) та їхні українські відповідники; стійкі словосполучення з російськими словниковими одиницями та їхні українські відповідники; різноманітні дані (граматичні, семантичні та ін.), вказівки на типові помилки, лексичну та синтаксичну сполучуваність тощо.

Скрипник Л. Г., Власні імена людей: Словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. — К. : Наук. думка, 1996. — 335 с.

У словнику подано офіційні імена, уживані в Україні, та їх варіанти, включено відомості про їх походження, правила правопису українських та російських імен, прізвищ. Імена ілюструються уривками з поетичних творів, народних пісень тощо. Крім того, пропонується поглиблена граматична характеристика імен, українсько-російський та російсько-український словник імен.

Словник-довідник з культури мовлення : [навч. посібник] / [упоряд. П. Є. Ткачук]. — Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2003. — 124 с.

У словнику подано нормативне вживання слів і словосполучень, у використанні яких найчастіше трапляються помилки.

Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. — К. : УРЕ, 1985. — 966 с.

Це науково-популярне довідкове видання, призначене для найширших кіл читачів. Основна мета – дати коротке пояснення часто вживаних слів і термінів іншомовного походження, що ввійшли до лексичного складу української мови.

Статті словника складаються із слова-заголовка, етимологічної довідки (пояснення походження іншомовного слова) та дефініції (визначення). У разі потреби стисло подаються додаткові пояснення. Особливо важливі статті мають розгорнутий характер.

Словник української мови : [в 11 т.]. — К. : Наук. думка, 1970 — 1980.

Це перший в історії української лексикографії словник тлумачного типу. Відбиваючи сучасний стан словникового складу української літературної мови, словник подає насамперед загальноновживану лексику і фразеологію. У словнику подано усталені граматичні форми і наголоси реєстрових слів відповідно до норм правопису, стилістичну характеристику слів та визначено сферу їх уживання. Крім того, словник містить ілюстрації правил уживання слів.

Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В. О. Винник]. — К. : Наук. думка, 2003. — 1098 с. — (Словники України).

У словнику представлені найуживаніші фразеологічні одиниці СУМ, розтлумачено їх значення, подано широку дериваційну базу фразеологізмів і проілюстровано цитатним матеріалом. До словника додається покажчик, у якому відбито кожен повнозначний компонент фразеологічної одиниці з відсиланням та вказівкою на місце опрацювання реєстрового фразеологізму.

Сучасний словник-мінімум іншомовних слів : [близько 6 000 слів]. — К. : Довіра, 2002. — 445 с. — (Словники України).

До “Сучасного словника-мінімуму іншомовних слів” увійшло близько 6000 слів. У виданні пояснюються слова, що активно вживаються у сучасній українській мові. Ці слова в різний час увійшли до широкого обігу поміж носіїв української мови. Знайшли тут своє місце і терміни, якими збагатилася наша мова останнім часом, що позначений політичною та діловою активністю українців.

Словник доповнено також найчастіше вживаними іншомовними словами і виразами.

Сучасний російсько-український, українсько-російський словник : 50 000 слів + граматики / [упоряд. М. А. Тищенко]. — Донецьк : ТОВВКФ “БАО”, 2003. — 688 с.

У словнику подано переклад найуживаніших слів і словосполучень сучасної мови, включаючи й найновіші запозичення.

Видання призначене для якнайширшого задоволення потреб мовної практики, містить близько 50 000 слів з різних сфер спілкування.

Тараненко О. О. Російсько-український словник для ділових людей / О. О. Тараненко, В. М. Брицин. — К. : Український письменник, 1992. — 214 с.

У словнику подана актуальна лексика російської мови – як широковживана, так і більш спеціальна, що стосується сфер управління та обслуговування економічної та комерційної діяльності; приватнопідприємницької практики тощо, з перекладом на українську мову. У додатку до словника подано зразки оформлення різного роду ділової документації.

Тлумачний словник української мови : понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / [за ред. В.С. Калашника]. — Х. : Прапор, 2002. — 992 с.

Словник містить понад 12 500 статей (близько 40 000 слів: витлумачених, синонімів, спільнокореневих). Його структура зумовлена метою розкрити значення слів, подати окремі їх граматичні форми, найхарактерніші синоніми та словотвірні ряди, виділити стилістично марковану лексику. Словник у цілому має комбінований характер: у ньому, крім алфавітного, використано гніздовий принцип розташування матеріалу.

Тлумачний словник української мови : 14000 / [укл. : Т. В. Ковальва, Л. П. Коврига]. — Х. : Синтекс, 2002. — 672 с.

Словник є універсальним довідником з української мови, укладеним за певними лексичними, граматичними, орфографічними і стилістичними нормами. Крім загальноновживаної лексики, у словнику подається основна термінологія сучасної науки і техніки, а також слова, що означають економічні, історичні, філософські, політичні поняття, терміни мистецтва.

У словнику міститься лексика, що функціонувала протягом ХХ ст., а також досить повно (враховуючи обсяг словника) представлено лексичний склад української мови початку третього тисячоліття.

Тлумачний словник містить близько 14 000 реєстрованих слів і словосполучень.

Український орфографічний словник : близько 143 000 слів / [уклад. М. М. Пешак та ін. ; ред. Л. М. Полюга]. — К. : Довіра, 2002. — 1006 с.

Новий академічний орфографічний словник відображає лексику української літературної мови у тому стані, якого вона набула на початок ХХІ

століття. Зріс обсяг словника – порівняно з попереднім він збільшився на 18 тисяч слів.

Словник містить близько 143 000 одиниць у нормативному написанні згідно з чинним правописом, з наголосами та необхідною граматичною інформацією.

Фразеологічний словник української мови : [у 2-х т.]. — К. : Наук. думка, 1993.

Це перший академічний словник, що найповніше відображає загальноживану фразеологію сучасної української мови. Значення фразеологічних одиниць ілюструється цитатним матеріалом. У словнику подається всебічна характеристика фразеологізмів.

Навчальне видання

Погиба Людмила Георгіївна,
Грибіниченко Тетяна Олександрівна,
Голіченко Лариса Миколаївна,
Кавера Наталія Вікторівна

ПРАКТИКУМ

З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

ПОСІБНИК

Редактор: *Василенко Людмила Геннадіївна*
Коректор: *Ястребов Андрій Олександрович*
Комп'ютерна верстка: *Василенко Людмила Геннадіївна*
Дизайн обкладинки: *Василенко Людмила Геннадіївна*